

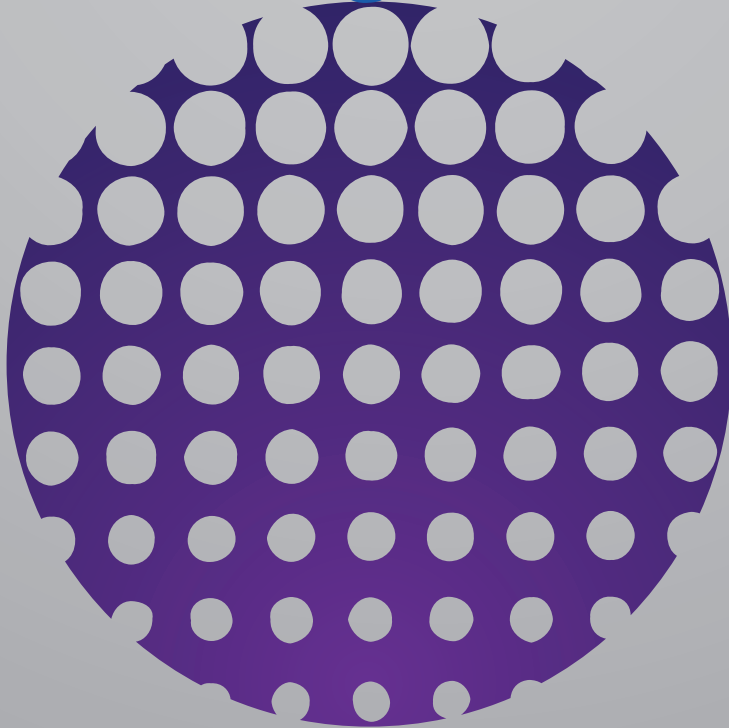
ORDU
ÜNİVERSİTESİ

Sayı: 7(1) Mart 2017

Issn: 1309 - 9302

SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sayı: 7(1) Mart 2017

T.C.ORDU ÜNİVERSİTESİ

ISSN: 1309 - 9302
SOSYAL BİLİMLER
E N S T İ T Ü S Ü

ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
(ODÜSOBİAD) MART 2017

ISSN: 1309 - 9302

SAHİBİ

**Ordu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına**

**Doç. Dr. Gökhan ÖZSOY
(SBE Müdürü)**

EDİTÖR

**Yrd. Doç. Dr. Fevziye EKER
(SBE Müdür Yardımcısı)**

YABANCI DİL DANIŞMANI

Doç. Dr. Erdinç PARLAK

KAPAK TASARIM

Yrd. Doç. Dr. Adem YÜCEL

DİZGİ / MİZANPAJ

Yrd. Doç. Dr. Fevziye EKER

MART 2017

2017'ye Başlarken...

ODUSOBİAD'ın Değerli Okurları,

Bu güne kadar geçen süre içerisinde yayınlarımızdaki devamlılık ve yapılacak olan yenilikler dergimizin daha ilgi çekici, kaliteli bir dergi olması için sürdürdüğümüz gayret 2017 Mart ve sonraki sayıların daha kabul edilebilir olmasını sağlayabilmek içindir.

Mart 2017 ve sonrasındaki sayılarımız için kurmuş olduğumuz editöryal ekibimiz ile birlikte çalışmalarımızı daha objektif yürüttüğümüze inanıyoruz.

Dergipark üyeliğimiz sonrasında web sitemizin görünümü ile ilgili güncelleme çalışmaları da yapılmıştır. Bu konuyla ilgili katkıda bulunan herkese, çalışmalarlarıyla bizlerin devamlılığını sağlayan sayın yazarlarımıza, yazılarımızın değerlendirilmesi aşamasında özverili bir şekilde destek olan bölüm editörlerimize, hakemlerimize ve bu güzel çalışmanın ortaya çıkmasında emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Yapılan bu özverili çalışmaların geniş kitlelere ulaşabilmesi ve insanların daima bilgi ışığıyla aydınlanabilmesi dileğiyle....

Yrd. Doç. Dr. Fevziye EKER

ODÜSOBİAD

Editör

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Nahîfî'nin Divânında Bulunmayan Beş Gazeli <i>The Five Ghazels Which are Not in Nahîfî's Divan</i> Cenk AÇIKGÖZ	1-8
Cloud Computing Adoption in Logistics Firms in Turkey: An Exploratory Study <i>Türkiye'deki Lojistik İşletmelerde Bulut Bilişim Uygulamalarının Benimsenmesi: Keşifsel Bir Araştırma</i> Çağlar AKTEPE & Ömür YAŞAR SAATÇIOĞLU	9-22
Fındık İşletmelerinin Üretim Ve Pazarlama Sorunlarının Analizi: Samsun İli Örneği <i>Analysis Of Production And Marketing Problems Of Hazelnut Producers: A Case Of Samsun Province</i> Derya ÖZTÜRK & Yeliz KAŞKO ARICI	23-38
Gediz Nehri Kıyısında Önemli Bir İlk Tunç Çağ Yerleşimi: Gerdekkayası <i>Significant Settlement in the Side of Gediz River: Gerdekkayası</i> Harun OY	39-48
Veri Madenciliğinde Birliktelik Kuralları ve İkinci El Otomobil Piyasası Üzerine Bir Uygulama <i>Association Rules in Data Mining and an Application in Second Hand Car Market</i> Mehmet ÖZÇALICI	49-62
Aile İşletmelerinin Sorunları ve Çözümlerine Akademik Yaklaşım: Lisansüstü Tezler Bağlamında Bir İnceleme <i>How to "Remove" Family Enterprises: Problem, Solutions and Recommendations in the Context of Ideals and Realities</i> Mustafa Atilla ARICIOĞLU, Şükran GÖKÇE & Meral ERDİREN ÇELEBİ	63-76
Orta ve Ilgaz – Kurşunlu Depresyonları Hidrografik Özelliklerine Sayısal Yaklaşım <i>Quantitative Approach to Hydrographic Features of Orta and Ilgaz – Kurşunlu Depressions</i> Mustafa Murat KÖLE	77-88
Tasarım Kavramının Geniş Çerçevesi: Tasarım Odaklı Yaklaşımlar Üzerine Bir İnceleme <i>Wide Framework Of Design Concept: An Investigation On Design-Driven Approaches</i> Nihan AKDEMİR	89-96
Alternatif Medya Örneği Olarak Kısa Film <i>Short Film As An Example Of Alternative Media</i> Serkan ÖZTÜRK & Battal ODABAŞ	97-122

Nahîfî'nin Dîvânında Bulunmayan Beş Gazeli The Five Ghazels Which are Not in Nahîfî's Divan

Cenk AÇIKGÖZ¹

Geliş Tarihi: 10.01.2017 / Düzenleme Tarihi: 13.02.2017 / Kabul Tarihi: 14.02.2017

Özet

Klasik Türk edebiyatında şiir mecmuaları, farklı şairlere ait şiirlerin bir araya getirildiği antoloji niteliğindeki eserleri ifade etmektedir. Şiir mecmualarının klasik Türk edebiyatı araştırmalarına katkısı pek çoktur. Birçok önemli şairin çeşitli sebeplerle dîvânlarında yer almayan şiirlerinin, şiir mecmuaları sayesinde ortaya çıkarılması, bu katkıların başında gelir. Ortaya çıkarılan bu şiirler, şairlerin dîvânlarının tenkitli metni hazırlanırken metne dâhil edilmekte ve dîvânlara katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, yukarıda sözü edilen araştırmalarla benzer amaçlar taşımaktadır. Çalışmada XVIII. yüzyıl klasik Türk edebiyatının önemli şairlerinden Nahîfî'nin, dîvânında bulunmayan ama Süleymaniye Kütüphanesi'nin Hamidiye Bölümü'ne kayıtlı 1186 numaralı mecmuada yer alan beş gazeli ele alınmıştır.

Nahîfî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'sini Farsçadan Türkçeye tercüme ederek hem kendi devrinde hem de kendi devrinden sonra, dikkat çeken ve saygı duyulan bir şair olmuştur. Nahîfî aynı zamanda hacimli bir dîvâna sahiptir. Çoğu mesnevi şeklinde kaleme alınmış toplam 25 eseri olan Nahîfî, oldukça üretken bir şairdir. İncelenen mecmuada, Nahîfî'ye ait 26 şiir bulunduğu tespit edilmiştir. Bu şiirlerin beşi Nahîfî Dîvânı'nda bulunmamaktadır. Çalışmamızda; sözü edilen mecmuada geçen ama Nahîfî Dîvânı'nda bulunmayan beş gazele ve bu gazellerin nesre çevirisine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nahîfî, mecmua, XVIII. yüzyıl, klasik Türk şiiri, gazel.

Abstract

The mecmua of poetry in the Turkish classical literature express works which kind of anthologies and various poems are collected. The mecmuas of poetry have a great number of contributions in classical Turkish studies. Considering this contributions, thanks to the mecmuas of poetry, a lot of poems which are not take part in the divans of the many important poets discovering have come first. This discovered poems have been incorporating the text and have contributing to divans when the critical editions of the poems in divans are prepared. This article has been prepared towards this perception. This work is about Nahîfî, an important poet of 18th, and his 5 ghazels which are not included in Nahîfî's divan. The ghazels are manuscript in the Library of Suleymaniye Hamidiye collection, on number 1186.

Nahîfî translated Mesnevi from Persian into Turkish which fairly famous and sizable work of Mevlana Celaleddin-i Rumi and because of this he have become a curious and respected poem both his age and the ages which came from after dead of Nahîfî. At the same time he have a quite sizable divan. He has had 25 works, many of them written in the form of masnavi. Considering this, it can be said that he is quite a productive poet.

We determined 26 poems related to Nahîfî in Mecmua. Five poet among in this 26 poems is not existed in the Divan of Nahîfî. Beside, the text of ghazels which are not in Nahîfî's divan were given and translated into modern Turkish.

Keywords: Nahîfî, mecmua, eighteenth century, classical Turkish poetry, ghazel.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı şairleri, şiirlerini genellikle "dîvân" adı verilen kitaplarda toplamışlardır. Bundan dolayı şairlerin şiirlerine ulaşılacak istendiğinde akla ilk gelen kaynaklar dîvânlarıdır.

Şairlerin bazı şiirleri dîvânlarda yer almaz; Birçok şiir ve şairin tespitinde mecmualar da önemli rol oynamaktadır. "... şiir mecmualarını asıl önemli kılan, şairlerin dîvânlarına dahi geçmemiş, muhtemelen herhangi bir dîvânın tertibini takiben kaleme alınmış manzumeler içermeleridir. Yazma kütüphanelerinde sayısız örnekleri bulunan mecmualar bu gözle incelendiğinde, günümüze kadar ulaşamamış birçok şiirin hatta şairin varlığından haberdar olmak mümkündür (Yılmaz, 2008: 255-256)."

Hemen her şairin dîvânına çeşitli nedenlerle girmemiş manzumeler olabilir. "Mecmualar gün ışığına çıkarıldıkça veya metin hazırlayanlar tarafından dikkate alındıkça, şairin dîvân dışında kalan şiirleri en aza inmiş olacaktır (Aydemir, 2001: 152)." "Neşredilmiş dîvânlarda bulunmayan kısımlar bazen bir gazel, bir kaside vb. olabildiği gibi bazen de bir manzumenin tek bir beyti şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durum dikkate alınacak olursa, mecmuaların muhteviyatını incelemenin klasik edebiyat araştırmalarına epey katkı sağlayacağı inkâr edilemez bir gerçektir (Yılmaz, 2008: 256)."

Mehmet Çavuşoğlu, Amrî Dîvânı'nın ön sözünde mecmular konusundaki tespitini şöyle ortaya koymaktadır:

"... nazîre ve şiir mecmualarından yararlanarak Amrî'nin dîvânını elverdiği kadarıyla tamamlamak yoluna koyuldum. Mecmuaların içine girince, ilmî veya gayriilmî bizde yayınlanmış hiçbir dîvânın tam olmadığını

¹ Okt. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türk Dili Bölümü. Bolu, Türkiye.
E-Posta: cenkacikgoz@ibu.edu.tr

müşahede ettim. Ahmed Paşa, Nizâmî, Necâtî, Hayâlî, Bâkî, Zâtî gibi şâirlerin, hele Figânî'nin şiiirlerinin bir kısmının nazire mecmualarında kalıp dîvânlarına alınmadığı ortaya çıktı. Acaba o şiiirler bizzat şâir tarafından mı, yoksa müstensihler tarafından mı dîvân dışında bırakılmışlardır? Yoksa şâir dîvânına almamış mıdır? Bu durum başlı başına bir inceleme konusudur (Çavuşoğlu, 1979: 2)."

Mecmualar araştırmacılara önemli faydalar sağlar; ama mecmualarda yanıltıcı bilgilerle karşılaşmak da mümkündür. Mecmualarda bazen, bir şâirin şiiiri başka bir şâire isnat edilebilmektedir. Bu durumun mecmuaların güvenilirliğini azalttığı düşünülse de mecmualar çoğu kez şâirlerin şiiirlerine ulaşmamızı sağlayan zengin kaynaklardır.

50^b-120^a numaralı varakları arasındaki bölümü yüksek lisans tezi olarak çalıştığımız, Süleymaniye Kütüphanesi'nin Hamidiye Kitaplığı'nda bulunan 1186 numaralı şiiir mecmuası, XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar yaşamış şâirlerin şiiirlerini barındıran geniş bir yelpazeye sahiptir (Açıkgöz, 2012: s. XIV). Eser, İszâde Abdullâh tarafından yazılmış ve Ramazan 1135/Haziran-Temmuz 1723 tarihinde tamamlanmıştır (Açıkgöz, 2012: s. XIII). Bu mecmua, Cinânî Dîvânı (Okuyucu, 1994) ve Livâyî Dîvânı (Seyhan, 2002) gibi dîvânlar hazırlanırken tenkitli metne dâhil edilmiştir.

Bu mecmuayı inceleyen dîvânları çalışılmış bazı şâirlerin, dîvânlarında bulunmayan şiiirleriyle karşılaştık. Bu şâirlerden biri de XVII ve XVIII. yüzyıllarda yaşamış olan Süleymân Nahîfî'dir. Mecmuada Nahîfî'ye ait olan ama Nahîfî Dîvânı'nda bulunmayan beş gazel tespit ettik. Bu gazellerin mecmuanın yanı sıra Nahîfî Dîvânı'nda da bulunan gazellerle bir arada verilmiş olması, bu gazellerin de Nahîfî'ye ait olduğu düşüncesini güçlendirmektedir. Ayrıca şiiirlerin dış yapısı, ahenk ve üslubu Nahîfî'nin şiiir anlayışına uygundur. Nahîfî gibi önemli bir şâirin bilinmeyen şiiirlerini ortaya çıkarmanın kültür, dil ve edebiyata katkısı olacağı düşüncesiyle bu şiiirleri yayınlamaya karar verdik. Nahîfî'nin hayatı ve eserlerini ele alan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların en önemlileri Nahîfî'nin dîvânı ve manzum Mesnevî tercümesini ele alır. Nahîfî Dîvânı'nın tenkitli metnini hazırlayan A. İrfan Alpay eserin başında, tezkirelere ve çeşitli biyografik kaynaklara başvurarak Nahîfî hakkında geniş bilgi vermektedir. Nahîfî'nin manzum Mesnevî tercümesi üzerine çalışan Âmil Çelebioğlu da bu eserin başında Nahîfî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında, özellikle de çeşitli tezkirelerden yararlanarak bilgi vermiştir. Şaban Er; Nahîfî'nin hayatı ve eserlerini genel olarak incelemiş, Nahîfî hakkındaki eksik ve yanlış bilgilere değinmiş, Nahîfî hakkında ulaştığı yeni bilgileri ortaya koymuştur. Bu eserlerin Nahîfî hakkında doyurucu bilgiler verdiğini göz önüne aldık; Nahîfî'nin sadece beş yeni şiiirini ortaya çıkarmayı amaçladığımız bu çalışmamızda Nahîfî'nin hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti hakkında ayrıntılı bilgiler vermekten kaçındık.

Nahîfî'nin İlgili Mecmuada Bulunan Şiiirleri

Nahîfî'nin şiiirleri, Süleymaniye Kütüphanesi'nin Hamidiye Kitaplığı'nda bulunan 1186 numaralı şiiir mecmuasına belirli bir tertip gözetilmeden kaydedilmiştir. Mecmuanın yüksek lisans tezi olarak çalışılmış 1^b-50^a varaklarından ibaret bölümünde Nahîfî'nin sadece bir gazeli bulunmaktadır (Çaylak, 2010: 75). Bu gazel Nahîfî Dîvânı'nda da vardır. Mecmuanın yüksek lisans tezi olarak çalıştığımız 50^b-120^a varakları arasındaki bölümde ise Nahîfî'nin, biri Nasûhî'nin tahmisi içerisinde yer alan 23 gazeli bulunmaktadır (Açıkgöz, 2012: s. 227). Bunların 19'u Nahîfî Dîvânı'nda yer almakta, 4'ü ise dîvânda bulunmamaktadır. Mecmuanın geriye kalan 120^b-195^a varaklarından ibaret olan bölümü çalışılmamıştır. Bu bölümde Nahîfî'ye ait bir tahmis ve bir de gazel bulunmaktadır. Tahmis, Bâkî'nin meşhur "saf saf" redifli gazeline yapılmıştır ve Nahîfî Dîvânı'nda da vardır. Bahsi geçen gazel ise dîvânda yoktur. Buna göre mecmuada yüksek lisans tezi olarak çalıştığımız bölümde 23, diğer bölümlerde 3 olmak üzere Nahîfî'ye ait 26 gazel bulunmaktadır. Nahîfî'nin 24 gazelinin ilk beyitleri ve tahmislerin ilk bentleri, mecmuada verilmiş sırasına göre aşağıda yer almaktadır. Ayrıca, bahsi geçen beyit ve bentler tarafımızdan nesre çevrilmiştir.

1. Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzi mâhum
Kurbânun olam bunda benüm var mı günâhum
(H: 21^a, ND: G. 333.)

[= Ey ay yüzlüm! Seni göz gördü, gönül sevdi. Kurbanın olayım, benim bunda ne günahım var?]

2. Hülûs o âfete [mañz-ı] hâfâ imiş hayfâ
Meger o gönçe hezâr-âşinâ imiş hayfâ
(H: 80^b, ND: G. 10.)

[= O afetle samimi olmak hatanın ta kendisiymiş, yazık! Meğerse o gonca çok kişiyle dostluk edermiş, yazık!]

3. Derd-i hasretle kuduñ güşe-i miñnetde beni
Bu kadar Öarz-i mañabbet kanı ey mâh kanı
(H: 82^b, ND: G. 496.)

[= Ey ay! Beni sıkıntı köşesinde hasret derdiyle bıraktın. Hani o kadar sevgini ifade etmiştin, hani?]

4. O diller kim harîm-i vuşlatuñdan dürlardur hep
Mişâl-i şîşe seng-i hecr-ile meksürlardur hep
(H: 83^a, ND: G. 53.)

[= O gönüller sana kavuşma hareminden hep uzaktır, ayrılık taşıyla şîşe gibi hep kırılmıştır.]

5. Gamuñla hâsta yatur cân-ı müstemendüm gel
Esir-i Öişkuñı bjmâr eden efendüm gel
(H: 85^b, ND: G. 315.)

[= Aşkına esir olanı hasta eden efendim, gel! Zavallı gönlüm senin kederinle hasta yatar, gel!]

6. Bildün esir-i zülf-i perişânun olduğum
Duyduñ netçe bende-i fermânun olduğum
(H: 86^a, ND: G. 342.)

[= Senin darmadağın saçına esir olduğumu bildin. Sonuçta emir kulun olduğumu duydun.]

7. Baña sensüz ne hâsıl serv-i nâzum seyr-i gülşenden
Nedür farkı yanumda âteş-i hecrûfle külhenden
(H: 86^b, ND: G. 380.)

[= Ey nazlı selvim! Sensiz gül bahçesini gezmekle ne elde edebilirim? Ayrılığının ateşiyle (yanarken) yanımda onun külhandan ne farkı var?]

8. Düşdi dil-i fütâde bir şûh-ı bî-amâna
Kâni' degül cefâya râzî degül fiğâna
(H: 87^a, ND: G. 452.)

[= Aşık gönül, amansız bir şûha düştü; eziyete razı değil, feryada da razı değil.]

9. Tütüdü dünyâyı yine âh u fiğânum şimdi
Halka fâş étüdü benüm râz-ı nihânum şimdi
(H: 87^b, ND: G. 518.)

[= Ah ve feryadım şimdi yine dünyayı kapladı, şimdi benim gizli sırrımı halka açıkladı.]

10. Çekdük egerçi cevri ü cefâñı neçe neçe
Gördük kemâl-i mihr ü vefâñı neçe neçe
(H: 87^b, -ND.)

[= Gerçi senin sıkıntı ve eziyetini pek çok çekdik (ama) sevgi ve vefanı da tam anlamıyla, pek çok gördük.]

11. Êtsem Őaceb mi medh ü şenâñı neçe neçe
Şâd eyledüñ bu Őabd u gedâñı neçe neçe
(H: 88^b, -ND.)

[= Sana pek çok övgüde bulunsam şaşılır mı? Bu kulunu ve dilencini pek çok mutlu ettin.]

12. Kânı ol dem ki senüñ bülbül-i nâlânuñ idüm
Şevk-ıla nağme-ı râz-ı gül-i hândânuñ idüm
(H: 92^a, ND: G. 336.)

[=Senin inleyen bülbülün olduğum, gülen gülün için neşeyle nağmemi süslediğim o zamanlar hani?]

13. Bu şeb recâ-yı dil ol dil-rübâya söylendi
O şûha hâle münâsib hikâye söylendi
(H: 96^b, ND: G. 508.)

[= Gönülün isteği bu gece, o gönül kapan güzele söylendi. (Böylece), o şûha duruma uygun bir hikâye anlatıldı.]

14. Gördüm o şeh-i hüsni dün ağıyar yanında
Eksük degül elbette gülüñ hâr yanında
(H: 96^b, ND: G. 450.)

[= O güzellik padişahını dün rakiplerin yanında gördüm; elbette gülün yanından diken eksik olmaz!]

15. Şağın tâb-ı nigehten rüyuña zülfüñ niğâb étme
Murâd üzre bakılmaz saña bî-hüde hicâb étme
(H: 97^a, ND: G. 444.)

[= Sakın nazar endişesiyle saçını yüzüne peçe yapma! Sana (zaten) istendiği gibi bakılamaz, boş yere utanma.]

16. Râst geldüm o büte serv-i çemânum deyererek
Sâkî-i bezmgheh-i behcet ü ânum deyererek
Mâye-i cân u dilüm rûh-ı revânum deyererek
ÖArz-ı hâl eyledüm ol âfete cânım deyererek
Bağ benüm hâlûme ey şâh-ı cihânum deyererek
(H: 98^a, -ND.)

[=Ben "Ey salınan selvim, güzellik ve cazibe meclisinin sâkîsi, gönül ve canımın özü, tatlı bir ruha benzeyen sevgilim!" derken o puta rastladım. O afete "Canım, ey dünya padişahım! Benim hâlime bak!" diyerek hâlimi arz ettim.]

17. Te'şîr edüp du'â-yı icâbet-çarjñümüz
Bir gün olur ki şâd ola kalb-i hâzñümüz
(H: 99^a, -ND.)

[=Kabul edilmeye yakın olan duamız etkisini gösterir; bir gün gelir, üzüntülü kalbimiz mutlu olur.]

18. Âh edüp Öarz ederem hâlûmi her gâh saña
Eylemez mi eşer âyâ bu kadar âh saña
(H: 102^a, ND: G. 43.)

[= Ah edip sana hâlîmi her an bildiririm; acaba bu kadar ah seni etkilemez mi?]

19. Ol ki her hâl-ile Mevlâsına şâkir bulunur
Güşe-i Őizz-i kanâ'atde mücâvir bulunur
(H: 103^a, ND: G. 128.)

[= Mevla'sına her an şükreden o (kimse), azla yetinmenin itibarlı köşesinde itikâfa çekilir.]

20. Dil hasretüñle lâle-şîfat dağ u yaradur
Çeşmüm mişâl-i gonçe-i gül pâre pâredür
(H: 106^a, ND: G. 103.)

[= Gönülün senin hasretinle lale gibi yara yara olmuştur. Gözüm de gül goncası misali parça parçadır.]

21. O mâh-tâbı baña gösterür mi devr-i felek
Kâler mi hasretümüz yoñsa tâ kıyâmete dek

(H: 111^a, ND: G. 292.)

[= Kader bana o ay işığına benzeyen sevgiliyi gösterir mi? Yoksa hasretimiz kıyamete kadar sürer mi?]

22. Hün-ı ciğerle hâsıl olur Ŗişretüm benüm
Rüz-ı ezelde böyle gibi kısmetüm benüm

(H: 112^b, ND: G. 338.)

[= Benim içkim, ciğer kanından elde edilir; benim kısmetim ezelden böyle gibidir.]

23. Gül-çjn-i ümjđ olma bu dehrüñ çemeninden
Ārām-ı şafā umma şakın encümeninden

(H: 113^b, ND: G. 372.)

[= Bu dünyanın çiemenliğinden ümit güllu derme; sakın onun meclisinden neşenin rahatlığını umma.]

24. Süpürüp hāk-i der-i pāküñi müjgānum ile
Şulayam reh-güzerüñ djde-i giryānum ile

(H: 119^a, ND: G. 446.)

[= Senin temiz kapının toprağını kirpiğimle süpürüp geçtiğin yolu ağlayan gözümle sulayayım.]

25. Nāvek-endāz-ı nigāh olsa o cānān şaf şaf
Cān vērür zañmına ervāñ-ı şehjdān şaf şaf
Şevket-i hūsnini étdükçe nümāyān şaf şaf
Müjfe] haylin düzer ol gamze-i fettān şaf şaf
Güyyiā cenge ıurur nize-güzārān şaf şaf

(H: 130^b, ND: Tah. 8.)

[= O sevgili, bakış okunu saf saf atsa o yaraya şehitlerin ruhları saf saf can verir. Güzelliğinin heybetini saf saf gösterdikçe o cazibeli yan bakış da kirpik süvarilerini saf saf dizer; sanki mızraklı askerler saf saf savaş düzeni alır.]

26. Nev-rüz érişüp aldı ele lāle ayağı
Görindi yine şāh-ı gülüñ tāze çerāğı

(H: 133^b, -ND.)

[= Nevruz erişti; lale, kadehi ele aldı. Yine gül padişahının taze meşalesi göründü.]

Dîvānda Bulunmayan ve Mecmuada Yer Alan Gazeller [Gazel-i Nahîfî]

1.

Mef'ûlû Fa'ôilatû Mef'ôjlû Fa'ôilûn
Muzâri'ô - - . / - . . . / . - . . / - . -

1. Çekdik egerçi cevır ü cefāñı neçe neçe
Gördük kemāl-i mihr ü vefāñı neçe neçe
2. Kurbānuñ olduğum yine lutf u Ŗatā bilür
ŖĀşık çekerse renc ü Ŗanāñı neçe neçe
3. Ben gam degüldür ağlar isem sevdiğüm senüñ
Mevlā füzün-ter éde şafāñı neçe neçe
4. Gelmez şanāŖat iki gözüm şafā bañmadan
Görsem cemāl-i şāf-nümāñı neçe neçe
5. Tā haşır olınca şanma ferāmüş éder gönül
Dest-i nevāzişüñle Ŗatāñı neçe neçe
6. Hiç görmedüm hūmār-ı firākuñ gibi belā
Çekdüm melāl-i hūş-ı riyāñı neçe neçe
7. El-hağ bu hūsn-i hūlk ile lutf [u] nevāzişüñ
Étmış ziyāde hūsn ü bahāñı neçe neçe
8. Şām u seherde vird-i zebān eyledüm senüñ
Medh ü şenā vü hayr-duŖāñı neçe neçe
9. Bilmez mi yār derd-i derünüñ **Nahîfiyā**
Güş eyler iken āh u nevāñı neçe neçe

1. H: 87^b.

¹ Gerçi senin sıkıntı ve eziyetini pek çok çekdik (ama) sevgi ve vefanı da tam anlamıyla, pek çok gördük.

² Kurbanın olduğum! Āşık sıkıntı ve zahmetini pek çok çekse de (bunları) yine lütuf ve bahşış bilir.

³ Ey sevdiğim! Ben ağlar isem dert değildir. Mevla senin neşeni daha çok artırsın.

⁴ İki gözüm! Sana bakmaya doyulmaz; temiz görünümlü yüzünü pek çok görsem...

⁵ Gönül, senin o iltifat elini ve pek çok yardımını kıyamet gelinceye kadar unuttur sanma!

⁶ İkiyüzlülük denen zehrinin üzüntüsünü de pek çok çektim (ama) ayrılığının mahmurluğu gibi hiçbir bela görmedim.

⁷ Doğrusu senin bu yaratılış güzelliğinin lütuf ve iltifatın, güzellik ve değerini pek çok artırmış.

⁸ Senin övgünü ve hayır duanı, sabah akşam pek çok (defa) dilime doladım.

⁹ Ey Nahîfî! Sevgili, senin ahını ve nağmeni pek çok (defa) işitirken içindeki derdini bilmez mi?

[Gazel-i Nahîfî]

2.

Mef'ûlû Fâ'îlâtü Mefâ'îlîlû Fâ'îlün
Muzâri' - - / - . - . / . - . - / - . -

1. Êtsem Őaceb mi medh ü Őenâñı neçe neçe
Şâd eyledüñ bu Őabd u gedâñı neçe neçe
2. Mevlâ müyesser étse o rüz-ı vîşâli kim
Sürsem şafâ-yı rûñ-fezâñı neçe neçe
3. Hâşâ ferâgat eyleye sen mâh-ı Őişveden
ŐiŐkuñla çekse cevr ü cefâñı neçe neçe
4. Sen saña her ne lâyiğ ise eyle bendeñe
Ben eyledüm kabûl rızâñı neçe neçe
5. Eş'Őâr-ı tâze ile o mâha **Nahîfiyâ**
ÖArz eyle Őâşıkâne edâñı neçe neçe

[Gazel-i Nahîfî]

3.

Fe'Őîlâtün Fe'Őîlâtün Fe'Őîlâtün Fe'Őîlün
Remel . . - - / . . - - / . . - - / . . - -

1. ÖArz-ı hâl eyledüm ol âfete cânım dêyerek
Bağ benüm hâlûme ey şâh-ı cihânum dêyerek
2. Kaddümi reh-güzer-i yâra varup dâl êtdüm
Beni pîr eyledüñ ey tâze cüvânum dêyerek
3. Bâğdan bâğa güzâr étmedeyem hasret-ile
Kandadur kandadur ol serv-i revânum dêyerek
4. Őinemi nâvek-i müjgânına t'utdum yâruñ
Ben de mecrûhuñam ey kaşı kemânum dêyerek
5. Eyledüm yâra **Nahîfî** yine biñ Öarz-ı niyâz
Seni n'eyler göresin âh u figânum dêyerek

[Gazel-i Nahîfî]

4.

Mef'ûlû Fâ'îlâtü Mefâ'îlîlû Fâ'îlün
Muzâri' - - / - . - . / . - . - / - . -

1. Te'Őşîr édüp du'Őâ-yı icâbet-ğarjñümüz
Bir gün olur ki şâd ola ħalb-i ħazjñümüz
2. Nâm-ı ümîd olmasa žâhir Őaceb degül
Pürdür sevâd-ı âh-ıla nağş-ı niğjñümüz
3. Yıllarca görmedük biz o meh-pâreyi dirjğ
Hep ħasret-ile geçdi şühür ü sinjñümüz
4. Biz âb-ı bj-temevvüc-i bañr-i maħabbetüz
Yokdur cihânda kimseye çjn-i cebjñümüz
5. Ey ħasm bj-te'Őemmül emjñ olma kim bizüm
Feryâd ü nâledür sipeh-i der-kemjñümüz
6. Biz çekmezüz Őadû elemin bâ-ñusûs ola
Ma'Őmüre-i du'Őâ gibi ħısn-ı ħaşjñümüz
7. Böyle ħalursa ħasret-i mir'Őât-i Őârızuñ
Bir lafż-ı âhdur nefes-i vâ-pesjñümüz

2. H: 88^b.

¹ Sana pek çok övgüde bulunsam şaşılır mı? Bu kulunu ve dilencini pek çok mutlu ettin.

² Mevla, o kavuşma gününü nasip etse de ruha tazelik veren sefanı pek çok sürsem.

³ (Âşık), aşkınla sıkıntı ve eziyetini pek çok çekse de sen nazlı, ay gibi sevgiliden asla vazgeçmez.

⁴ Sen kendine her ne layık ise kölene de onu yap. Ben isteğin (neyse) pek çok (defa) kabul ettim.

⁵ Ey Nahîfî! O ay gibi sevgiliye, âşıkane tarzını, tâze şiirlerle pek çok (defa) arz et.

3. H: 98^a. Bu gazel, Nasûhî'nin Nahîfî'nin gazeline yaptığı tahminin içinden Nahîfî'ye ait beyitler alınarak elde edilmiştir.

Yani mecmuada bu gazel kendi başına yer almamakta, Nasûhî'nin tahmisi içerisinde geçmektedir.

¹ O afete "Canım, ey dünya padişahım! Benim hâlime bak!" diyerek hâlimi arz ettim.

² "Ey tâze delikanlım, beni yaşlandırdın!" diyerek sevgilinin yolunun geçtiği yere vardım; boyumu dâl harfi gibi eğdim.

³ "O akan selvim nerededir, nerededir?" diyerek hasretle bâğdan bâğa dolaşmaktayım.

⁴ "Ey yay kaşım, ben de yaralınım!" diyerek göğsümü sevgilinin kirpik okuna tuttum.

⁵ Ey Nahîfî! Sevgiliye "Seni ah ve haykırışım ne yapar, göresin!" diyerek yine bin yakarış arz ettim.

4. H: 99^a.

¹ Kabul edilmeye yakın olan duamız etkisini gösterir; bir gün gelir, üzüntülü kalbimiz mutlu olur.

² Umudun adı görünmese buna şaşılmaz; (çünkü) mührümüzün nakışları, ahın siyahlığıyla doludur.

³ Eyvah! Biz, o ay parçası gibi sevgiliyi yıllarca görmedik; ay ve yıllarımız hep hasretle geçti.

⁴ Biz sevgi denizinin dalgalanmayan suyuyuz; dünyada kimseye kaş çattığımız yoktur.

⁵ Ey düşman! İyice düşünmeden kendinden emin olma; çünkü bizim pusudaki askerimiz haykırma ve inlemez.

⁶ Özellikle de dua şehri gibi sağlam bir kaleimiz olursa biz düşman kederi çekmeyiz.

⁷ Senin yanağının aynasına hasret böyle sürerse son nefesimiz bir "ah" sözüdür.

8. Birkaç güher žuhür eder elbet **Nahîfiyâ**
Cüş eyledükçe tabŖ-ı letâfet-rehînumûz

Gazel-i Nahîfj

5.

MefŖlû MefâŖilû MefâŖilû FeŖlûlûn

Hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

1. Nev-rûz erişüp aldı ele lâle ayağı
Görindi yine şâh-ı gülün tâze çerâğı
2. Zâhid bir iki câm-ıla kıl tenkiye-i dil
Gel şâf olalum neçeye dek şuşk-ı dimâğj
3. Mecnûn ile Ferhâdı baña eylemeñüz yâd
Ben şâh-ı ğamem n'eyleyeyin deşt-ile dağı
4. Biz muŖtekidüz anuñ-içün bâde-füruşa
Söyinmedi dünyâ furalı hergiz ocağı
5. Fânûs-ı hâyâl oldı tenûñ bezm-i cefâya
řemŖ eyle **Nahîfj** dil-i zârındaki dağı

Kısaltmalar

- a.s. 'aleyhi's-selâm
G. Gazel
H Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Kitaplığı 1186 numaralı Mecmû'a-i Eş'âr
ND Nahîfî Dîvânı
s. sayfa
Tah. Tahmis

İşaretler

- " " Alıntı veya vurgulama
[] Yazmada olmayıp eklenen veya onarılan yerler
[=] Çeviri

Sonuç

Nahîfî, XVIII. yüzyıl klasik Türk edebiyatında önemli bir yer tutan, büyük bir şairdir. Çalışmamızda Nahîfî'ye ait bilinmeyen gazeller ortaya çıkarılmıştır. Gazeller bugünkü Türkçeye nesre çevrilmiş, böylece günümüz okuyucusuna gazellerin nasıl anlaşıldığının gösterilmesi amaçlanmıştır.

Mecmuaların, Nahîfî'ye ve dîvân sahibi diğer şairlere ait şiirlerin tespitinde ciddiye alınması ve değeri göz ardı edilmemesi gereken kaynaklar olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Mecmualar sayesinde çeşitli şairlere ait dîvânların daha da zenginleştirilmesi ve bu dîvânlara yeni şiirlerin kazandırılması önemli ve sevindiricidir. Divanların önemli bir bölümün çalışılmış durumda olduğu bu dönemde, mecmualara olan ilgi artmıştır. Bu ilginin bundan sonra daha da artması muhtemeldir. Bu durumun tarih, kültür, dil ve edebiyatımıza, hatta coğrafya, sosyoloji gibi bilimlere de fayda sağlayacağı muhakkaktır.

Bu çalışmanın Türk edebiyatına bir parça da olsa katkı sağlamasını ve bu yolda yapılacak çalışmalara örnek olmasını ümit ederiz.

Kaynakça

- Açıkgöz, C. (2012). *Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Kitaplığı 1186'da Kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr (vr. 50b-120a) (İnceleme-Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Alpay, A. İ. (1992). *Nahîfî Süleymân Efendi (Hayâtı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni)* (Cilt 1-2). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aydemir, Y. (2001). Şiir Mecmûaları ve Metin Teşkilinde Mecmûaların Rolü. *Bilg Türk Dünyâsı Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 147-156.
- Çavuşoğlu, M. (1979). *Amrî Dîvân Tenkidli Basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Çaylak, Ö. (2010). *Mecmû'a-i Eş'âr (Hamidiye 1186) 1b-50a Yapraklarının Tenkitli Metni*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Çelebioğlu, Â. (1967). *Mesnevî-i şerif Manzum Nahîfî Tercümesi*. (Cilt 1). İstanbul: Sönmez Neşriyat.

⁸ Ey Nahîfî! Tatlılığa yakın olan mizacımız çoştukça elbette birkaç inci ortaya çıkar.

5. H: 133^b, -ND.

¹ Nevruz erişti; lale, kadehi ele aldı. Yine gül padişahının taze meşalesi göründü.

² Ey kaba sofu! Bir iki kadehle gönlünü temizle! Gel şaf olalım; bu geniz kuruluğu ne zamana kadardır?

³ Mecnun ile Ferhad'ı bana anmayınız. Ben dert padişahıyım; çöl ile dağı ne yapayım?

⁴ Onun ocağı, dünya durduğundan beri alsa sönmedi; biz onun için meyhaneciye inanırız.

⁵ Ey Nahîfî! Tenin eziyet meclisine hayal feneri oldu. İnleyen gönlündeki yanık yarasını da mum yap.

Er, Ş. (2014). {“Mesnevî-i Şerîf” Mütercimi} Nahîfî Süleymân Efendi Külliyyâtı {Hayâtı-Bütûn Eserleri-Eserlerinden Seçmeler-Yazma Nûshalarından Tıpkıbasımlar-Sâdeleştirmeler} ve On Eserinin Tıpkıbasımı, Tercümesi, Sâdeleştirilmesi. İstanbul: Kutupyıldızı Yay.

Okuyucu, C. (1994). *Cinânî (Hayâtı-Eserleri-Dîvânının Tenkidli Metni)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay.

Seyhan, K. (2002). *Livâyî Dîvânı (Metin-İnceleme)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi / Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, O. (2008). Metin Te'sisinde Şiir Mecdûalarının Katkısına Bir Örnek: Süleymâniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecdûa ve Muhtevâsı. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1, 255-280.

Summary

This work is about Süleyman Nahifi, an Ottoman poet, and his ghazels which are not included in Nahifi's divan. This work has three main parts. The first part includes the importance of the mecmuas of poetry in the Turkish classical literature researches. Second part, includes a mecmua of poetry in Süleymaniye Library Hamidiye collection, recorded on number 1186 which is called Mecmu'a-i Eş'ar. In this part, we have also investigated Nahifi's ghazels which are not in Nahifi's divan but recorded in mecmua. We produced the text of five ghazels, which are not in Nahifi's divan, with transcription from Arabic letter to modern Turkish alphabet and translation from Ottoman Turkish to modern Turkish language.

The mecmua of poetry in the Turkish classical literature is a kind of anthology in which various Ottoman poets are collected. The mecmuas of poetry have a lot of contributions to classical Turkish studies. The mecmuas of poetry reflects the literary preference in its age. The compilers of mecmuas collect the best and popular poems in their centuries. This helps us understand the progress and change in literary preferences in different periods. The poems, which are recorded in the mecmuas of poetry, show the popularity of poets in their ages. Sometimes, the compilers of mecmuas sequence the nazire poems one after another. This nazire poems shows us by whom poets are influenced

Some poets did not compose a divan or their divans were lost. Some poems of certain poets are not found their divans. A lot of poems, which are not in the divans of the many important poets, were discovered thanks to mecmuas of poetry. These poems have been included in the text and have contributed to divans when the critical editions of the poems in divans are prepared. For example, researchers benefits from mecmuas of poetry when they prepared poems in divans of Amri, Helaki, Çakeri, Behiştî, Livayi and Hecri. This study on Nahifi's unknown ghazels was also prepared based on this approach.

Nahifi is a very important Ottoman poet who lived in eighteenth century. Usually he used amative poetry style in his poems. He also continued Baki's and Şeyhülislam Yahya's classical poetry style in eighteenth century. Nahifi translated Mesnevi, fairly famous and extensive work of Mevlana Celaleddin-i Rumi, from Persian into Turkish and thus he became an intriguing and respected poet both in his age and the following ages after his death. At the same time, he has a quite sizable divan. He has had 25 works, many of them written in the form of masnavi. Considering this, it can be said that he is quite a productive poet.

We determined 26 poems related to Nahifi in Mecmu'a-i Eş'ar, a mecmua of poetry in Süleymaniye Library Hamidiye collection, recorded on number 1186. Five poems among in his 26 poems do not exist in the Divan of Nahifi. Places of all his poems in Mecmua have been pointed out. Besides, the text of ghazels which are not in Nahifi's divan were given and translated into modern Turkish. The results of the work are indicated in the last part.

Cloud Computing Adoption in Logistics Firms in Turkey: An Exploratory Study Türkiye'deki Lojistik İşletmelerde Bulut Bilişim Uygulamalarının Benimsenmesi: Keşifsel Bir Araştırma

Çağlar AKTEPE¹
Ömür YAŞAR SAATÇIOĞLU²

Geliş Tarihi: 13.01.2017 / Düzenleme Tarihi: 09.03.2017 / Kabul Tarihi: 12.03.2017

Abstract

The purpose of this article is to contribute to a growing body of research on cloud computing, by studying logistics sector in a developing country. In this study the judgement sampling method is used in determining the sample so as to get information to find out the impact of Technological, Organizational and Environmental (TOE) context factors in the adoption of cloud computing. Research has been performed through a descriptive research method. The sample size in the study represents 10 logistics firms in various sizes and the interviews are performed in September-October, 2014 in Turkey. There are a number of important findings. First of all, most of the participants are aware of the cloud computing however there are also some who do not have knowledge about cloud computing yet. The main reasons of using computing are found parallel with literature such as: competing with the continuously changing technology requirements, outsourcing IT technology related issues to experts and reducing costs. The reasons for not using cloud computing are as stated as privacy, the importance given to "data ownership", insufficiency of service providers, privacy related risks and incompatibility with legal processes. One of the most important necessities for adopting cloud computing is realizing compatibility of technology infrastructure of firms with technological infrastructure of suppliers, stakeholders and government. Most important academic contribution is adding a new variable to Technology dimension of TOE framework. "Type of application" is a new variable in the "Technology" dimension of TOE model. Firms adopt cloud computing depending on the properties of application. Expectations are most heavily focused on service level of service providers and it is emphasized that logistics companies require special logistics applications in the clouds from service providers. The research is one of the few studies looking for the dimensions of cloud computing adoption in logistics sector in a developing country. The research both contributes to cloud computing literature and logistics literature.

Keywords – Cloud computing, Logistics, Technology Organization Environment Model, Turkey.

Özet

Bu makalenin amacı, gelişmekte olan bir ülkede lojistik sektörünü inceleyerek bulut bilişim ile ilgili araştırmalara katkı sağlamaktır. Bu araştırmada; örneklemin belirlenmesinde yargısal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulut bilişim uygulamalarının benimsenmesinde teknolojik, örgütsel ve çevresel faktörlerin etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada betimleyici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Örnekleme farklı büyüklükteki 10 lojistik firması bulunmaktadır. Örnekleme blunan 10 lojistik firması ile Eylül-Ekim 2014 tarihleri arasında yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada önemli sonuçlar elde edilmiştir. İlk olarak; katılımcıların çoğunun bulut bilişimle ilgili farkındalığı olmasına rağmen henüz bulut bilişim hakkında bilgisi olmayan katılımcılarda bulunmaktadır. Bulut bilişim kullanmanın nedenleri literatürle benzer şekilde bulunmuştur: sürekli değişen teknoloji gereksinimlerini karşılayabilmek, bilgi teknolojisi ile ilgili konuları dış kaynak kullanımı ile uzmanlara devretmek ve maliyetleri azaltmaktır. Bulut bilişim uygulamalarının kullanılmama nedeni ise gizlilik, "veri sahipliğine" verilen önem, gizlilik ile ilgili riskler ve yasal süreçlerle uyumsuzluk olarak belirtilmektedir. Bulut bilişim uygulamalarının kullanılmasında önemli koşullardan biri işletmelerin teknolojik altyapısının tedarikçiler, paydaşlar ve devletin teknolojik altyapısı ile uyumlu olmasıdır. Araştırmadaki en önemli akademik katkı (Teknoloji-Örgüt-Çevre) modelinde teknoloji boyutuna yeni bir değişken eklemektedir. TÖÇ modelindeki "Teknoloji" boyutuna yeni eklenen değişken "Uygulama Türü" değişkenidir. Beklentiler hizmet sağlayıcıların hizmet düzeyine odaklanmaktadır bunun yanında lojistik işletmeler hizmet sağlayıcılardan lojistik ile ilgili bulut bilişim uygulamaları beklemektedir. Araştırma gelişmekte olan bir ülkede bulut bilişim uygulamalarının kullanımı ile ilgili boyutları inceleyen az sayıdaki çalışmadan biridir. Araştırma bulut bilişim ve lojistik literatürünün her ikisine de katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler - Bulut Bilişim, Lojistik, Teknoloji Örgüt Çevre Modeli, Türkiye

Introduction

In the current competitive environment, technological innovation has become a key aspect of business competition. Therefore, studies focused on defining the criteria for adopting technological innovations in different sectors are of great importance. The main idea of logistics is movement of a product from the place of origin into customer's hands. A multitude of suppliers, manufacturers, carriers, 3PLs and 4PLs take part in order to realize this goal. Management of information flow should be realized in logistics information systems for a smooth execution of logistics. However, new information technologies should be evaluated in terms of whether to use them in their processes.

¹Arş. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi Seferihisar Fevziye Hepkon Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu Uluslararası Ticaret Bölümü. İzmir, Türkiye.

E-Posta: caglar.aktepe@deu.edu.tr

²Doç. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, Gemi Makineleri İşletme Mühendisliği Bölümü. İzmir, Türkiye.

E-Posta: yasar.saatci@deu.edu.tr

Cloud computing is an ideal system, which integrates the entire functions and operations for logistics information system into a single system. Ilin et al. (2013:30) suggested that cloud computing should provide a portion of data to the partners which drives the logistics process so that each partner has a role in the successful delivery of goods to the final location. Since its emergence around 2007 (Baker, 2007; Lohr, 2007) the topic has exploded in interest within academic and technical literatures (Carr, 2008; Zhang, Cheng and Boutaba, 2010). Yang and Tate (2012:42) classified researches on cloud computing in 4 categories as: 1) Technological issues, 2) Business issues, 3) Conceptualising cloud computing, and 4) Domains and applications. However; the small number of papers regarding business issues indicates a lack of business perspective in cloud computing research. Furthermore, cloud computing is not suitable for all companies and industries. When comparing industries by average number of cloud applications usage, computer/ electronics/ telecommunications equipment manufacturing is uppermost by far and transport/ logistics industry is ranked number eight (Tata Consultancy Services, 2012). Hence, evaluating and assessing the cloud computing applications with respect to different sectors is a major concern. Besides, Tata Consultancy Services (2012) has also found that there are regional differences in adoption of cloud computing. In the context of cloud adoption, main driver of U.S. and Asia-Pacific companies is to standardize applications and business processes and of Europe and Latin America companies is to increase applications flexibility. All over the world, 'overcoming IT security concerns' regards as the key factor in generating benefits from cloud computing and as the second 'demonstrating strong ROI early'. While Asia-Pacific and Latin America companies spend most for the customer service function, U.S. companies spend for the sales function and Europe companies spend for the marketing function for cloud computing applications. The other regional difference reveals in vendor selection; while U.S. and Latin America companies seek 'reliability/ uptime' criteria as the most important capability of cloud vendors, Europe and Asia-Pacific companies seek 'data security/ privacy' criteria.

Application of cloud computing technology to build a logistics information platform to realize intelligent logistics is one of the main projects in the future development of the logistics informationization (Li, Zhang and Li, 2014; Ilin et al., 2013). Therefore, researches on identifying the adoption variables of cloud computing in logistics firms are valuable. The cloud has opened a wide range of opportunities for potential users in developing countries. In this context; it is necessary to clarify the factors which inhibit the adoption of cloud computing in developing countries.

Our study aims to improve the understanding of organizational context factors inhibiting or fostering the adoption of cloud computing in logistics sector in Turkey. It sets out the structure, link it to findings from existing research, and summarized in the research question: What is the impact of technological, organizational and environmental context factors on the adoption of cloud computing in logistics sector in Turkey?

The remainder of the paper is organized as follows. In section 2, we review existing literature and define conceptual background. Next, we outline our data collection and analysis methodology in section 3, followed by the findings of this research and conceptual model in section 4. Finally, the section 5 draws conclusions, academic contributions and practical implications and limitations and potential future research directions.

Literature Review

Small and medium enterprises are badly in need of professional logistics services and IT systems to improve work efficiency and quality of management, reduce operating costs and enhance core competitiveness. Therefore, improving the IT level of small and medium-sized logistics enterprises has now become the bottleneck of informationization in logistics. In fact, logistics industry in Turkey is constituted by a large number of small/ medium enterprises. Huge investments in IT limit the adoption of new technologies and business innovation in those enterprises. Therefore, raising the IT level of those enterprises remains a difficult problem.

Li et al. (2013:1696) classified logistics resources and web services as two major aspects of cloud oriented logistics. Logistics resources are characterized by variability, geographical distribution, heterogeneity, morphological diversity and self-governing zone. Web services are characterized by distribution and heterogeneity in a cloud logistics platform. Integrated into complexity of cloud network, logistics resources present a platform for the virtualization of information and material flows. Ilin et al. (2013:36) defined the goal of cloud computing related with logistics as to facilitate smooth realization of individual and complex logistics services.

Logistics service mode under cloud computing has completely different characteristics from the existing logistics service modes. 1) The openness of the logistics environment makes users get the service according to their needs; 2) Logistics resource virtualization makes logistics resources in the form of cloud services.; 3) Logistics tasks are complex and different, and the logistics task may be performed by multiple enterprises. Different logistics task subjects complete the task through cooperation. Cloud service composition is the process to meet user needs and complete the logistics task by dynamically discovering from various cloud services and assembling into a more value-added, large-granularity of the service or system. (Wang et al., 2015:36). Cloud computing provides these advantages by supporting collaboration, modernization and improving implementation speed (Ilin et al., 2013). Hence; "Cloud Computing" have been attractive to logistics industry due to its advantages of efficient use of computing resources, low client device requirements and information sharing.

Technology adoption has been an important research in information system field. There are various theories which are used to evaluate technological innovations: Technology Acceptance Model (TAM), Technology Organization Environment (TOE), Theory of Planned Behaviour (TPB), Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) and Diffusion of Innovation (DOI) theory. DOI theory (Rogers, 1995) emphasized both the internal and external characteristics of the organization as drivers for innovations (Chang et al., 2013:408) and TAM (Davis, 1987), TPB (Ajzen, 1991) and UTAUT (Venkatesh et al., 2003) need individual factors. But in the TOE framework (Tornatzky and Fleischer, 1990), innovation is evaluated at organization level in broader content and it extends DOI theory by adding environmental context which presents both constraints and opportunities for technological innovation (Bradford et al., 2014:151). The current study seeks to contribute to the emerging body of research on adoption of cloud computing on logistics firms, through cases and the situations that logistics firms perceived in terms of cloud computing then the results are evaluated within the framework of TOE. Studies employing TOE framework, also recognize that the decision to adopt a technological innovation is based on factors in organizational and external environment, as well as the technology itself. TOE specifies three types of factors that influence

adoption: The technological context (including both internal and external technologies of the firm), organizational context (defined in terms of size and scope, characteristics of a firm's managerial structure, and quality and degree of its human and slack resources), and environmental context, which refers to firm's industry and dealings with business partners, competitors and government.

There are various TOE researches that contain innovations that have come up with the Internet and development of informations systems such as EDI (Yuan and Chau, 2001), ERP (Raymond and Uwizeyemungu, 2007), e-commerce (Zhu, Kraemer and Xu, 2002; Zhu *et al.*, 2004; Lin and Lin, 2008), Web services (Lippert and Govindarajulu, 2006), RFID (Wang, Wang and Yang, 2010); technological innovation (Tornatzky and Fleischer, 1990), engineering projects (Rekvelde *et al.*, 2011); business analytics (Ramanathan *et al.*, 2012) and e-supply chain management (Lin, 2014). Evaluating various technological innovations within the TOE framework reveals common points involved in every context. In the technological context, organizations' technological infrastructure readiness and perceived benefits and risks constitute the common point. In the organizational context firm size is seen as the most affecting factor and business segment, business strategy and top management support factors are also seen important. In the environmental context, industry requirements, business partners and the industry pressure are the most affecting factors.

There are also another studies using DOI when evaluating cloud computing adoption (Low, Chen and Wu, 2011; Lin and Chen, 2012; Wu *et al.*, 2013), RFID adoption (Tsai, Lee and Wu, 2010) and e-business use (Zhu *et al.*, 2006). TAM studies evaluating video conferencing (Townsend *et al.*, 2001), banking technology (Chau and Lai, 2003) and e-mail (Huang, Lu and Wong, 2003); UTAUT studies evaluating 3G services (Wu, Tao and Yang, 2007), Internet banking (Cheng *et al.*, 2008) and e-learning (Maldonado *et al.*, 2009).

Many cloud computing studies are evaluated within the context of TOE (Chen Li and Chen, 2011; Tan and Lin, 2012; Borgman *et al.*, 2013; Chang *et al.*, 2013; Morgan and Conboy 2013; Saedi and Iahad, 2013; Akande and Belle, 2014; Cilliers, 2014; Hsu, Ray and Li-Hsieh, 2014; Lian, Yen and Wang, 2014; Oliveira, Thomas and Espanadal, 2014; Stieninger and Nedbal, 2014). The most affecting factors in the technological context are compatibility, perceived benefits and complexity in making decision on adoption of cloud computing. In the organizational context, firm size, top management support and technological readiness are the main factors. Competitive sector pressure and legal processes are the factors affecting organizations in making decisions within the environmental context. When comparing other technological innovations and cloud computing studies, it is seen that the factors affecting both sides within the context of TOE are mostly similar. But some factors like data security, data privacy and employees' IT knowledge differ from the other group.

Method

Main aim of the research is to find out the impact of technological, organizational and environmental context factors on the adoption of cloud computing in logistics sector in Turkey.

In this study, which evaluates of use and non-use cases, the judgement sampling method is used in determining the sample so as to get more reliable information. Since there is no certain data to determine sample from the universe, firstly the thoughts are revealed in order to determine the sample in the expert panel that consists of an academician, a logistics sector expert and an owner of a software company which offers logistics information systems solutions. Thus, data from the logistics companies the constraint is specified as 'logistics companies that carry on business with their self-owned vehicle and use vehicle tracking systems on them'. Besides, it is not necessary to use cloud computing services for all samples taking part in the study and sample equally divided as users and non-users. In the process of determining the sample, expediency and predicted data intensity are taken in consideration. As a result of the interviews with the experts, the logistics companies that are suitable for the research are determined.

Research has been performed through a descriptive research method. According to this, logistics companies' opinions about cloud computing, use and non-use cases and the results of the usage of logistics information systems are investigated in an extensive way. Furthermore; the findings are evaluated within the scope of the TOE (technological-organizational-environmental). The research process started with literature review about logistics information systems, outsourcing in logistics, vehicle tracking systems and cloud computing. Then the questionnaire form was created and submitted to expert panel in order to evaluate of its suitability. After all these assessment phases, the sample was determined and the interviews were carried out. The data obtained were evaluated within the scope of TOE and the TOE framework was created according to the results.

a. Participants

Proper participants are determined as a result of the expert panel negotiations by taking into consideration the following constraints:

- It is necessary that the person to be interviewed have knowledge of the land operational processes.
- It is necessary that the participating firms use vehicle tracking systems either on premise or as a cloud computing service.
- It is necessary to have interviews in period of time in which the participants are available and the place they determine.

As a result, 14 logistics firms are interviewed within the above mentioned constraints and 4 firms are removed from the scope of research due to lack of enough information.

Sample size in the study represents 10 logistics firms. Various studies in the literature have revealed that the sample size can contain 20 to 30 (Creswell, 2007) or 30 to 50 (Denzin and Lincoln, 2005) interviews. In respect of the other various studies, depending on the content and depth of qualitative research the study can reach data saturation with 4 to 5 (Creswell, 2007) or at least 6 (Yin, 2009) interviews.

Table 1. Participants Demographics

Number	Topic	Interviewees' Position	Interviewees' Educational Background	Interviewees' Age Range	Interviewees' Work Experience	Companies' Self-Owned Vehicles	Number Of Employees
		Vehicle Planning Specialist				0-100 400-500	200-300
		General Manager, Technology Development Department Manager, IT Manager		50-55	5-10 10-15 15-20 20-25 25-30 (years)	100-200 300-400 500-1000 1000+	500-1000
		Operation Manager	High-School Graduate	35-40			300-400
				40-45			1000+
			Bachelor's Degree				

As seen in Table 1, participants represent 10 logistics firms in total, 5 of whom benefit from cloud computing services and 5 do not. 2 of the participants are general managers, 2 of them are technology development department managers, 3 of them are operation managers, 2 of them are information technologies managers and 1 is vehicle planning specialist in their firms. Interviewees are between 35 and 55 and they have 9 to 28 years work experience in their industry. Participants' firms represent different sized enterprises. In this respect, four of the firms have over 1000 employees, 2 firms have 500-1000 and 4 firms have 200-500. According to firm size, 2 firms have over 1000 self-owned vehicles, 2 firms 500-1000, 3 firms 300-500 and the other 3 firms 0-300 self-owned vehicles. Thus, the interviews done with different sized firms provide variety in acquired data.

b. Procedure

It is benefitted from structured interview technique in the face to face in-depth interviews. The questionnaire form comprises two steps: in the first step demographical questions are asked to understand participants' and firms' background, in the second step open ended questions are asked to both cloud service users and non-users in different forms. In preparing the questions, various studies and international surveys have been made use of (Shimba, 2010; WEF, 2010; Ferreira and Moreira, 2012; Lin and Chen, 2012; Techsoup, 2012; ENISA, 2013). Besides the written resources, academicians and sector specialists contribute to preparing the questionnaire form. In preparing questions, it is aimed to be simple and comprehensive because the cloud computing is a new concept and there is no heightened awareness for it in Turkey yet.

The interviews are performed in participants' offices whenever they are convenient in September-October, 2014. Each interview has taken 1 hour in average (between 30 minutes and 90 minutes), all of them have been recorded with tape recorder. There was an interview protocol guide that provided the topic to address. The researchers only interrupted for clarification and to probe for deeper understanding. The interviews were transcribed verbatim resulting in 33 pages of raw text and then analyzed by each researcher for common themes. Themes were reconciled and then analyzed independently by each researcher for common themes. Themes were then reconciled and a model was developed. Concepts and issues raised by the interviewees were interpreted within each transcript. The model and research findings reflect the themes from the ten interviews alone.

Finding And Analysis: Model Development

The data obtained by analysing the results are evaluated within the TOE (technology-organization-environment) framework.

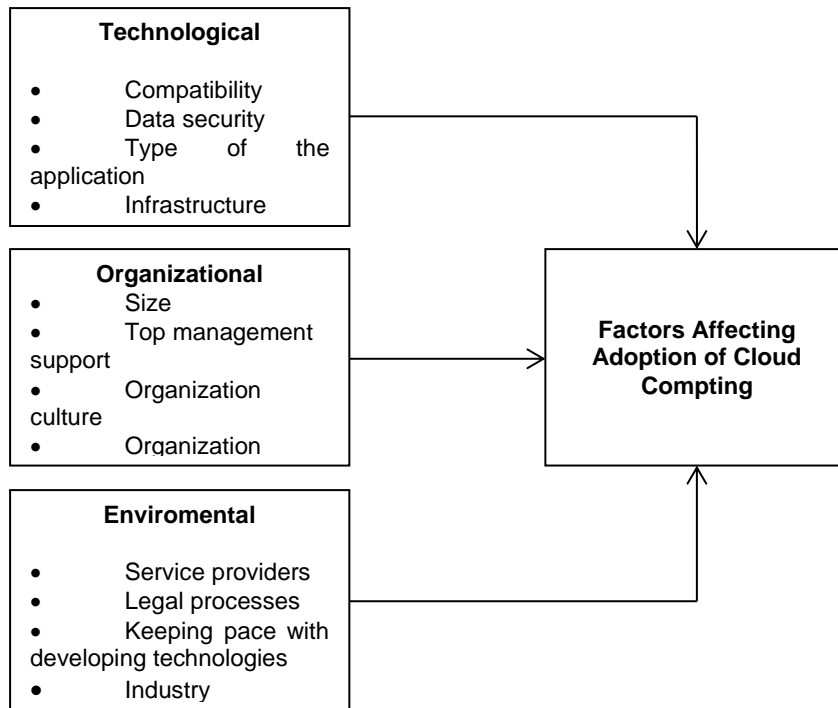

Figure 1. Factors Affecting Adoption of Cloud Computing

a. Technological Factors

The TOE framework's technology context refers to internal and external technologies which are relevant for the firm.

Compatibility

Compatibility refers to consistency between an innovation and the foundation's current values, past experiences and needs (Borgman *et al.*, 2013). The technology development department manager of a medium sized logistics firm that operates in global market has stated about technological compatibility that:

'For example, using vehicle tracking systems stands alone on the clouds is not useful for us. Because we prefer to use it integrated with other systems, such as ERP. In this way, information obtained from both sides provide us the data, we need them in different areas, with the aid of the softwares we developed by ourselves. We have spent lots of money and time to put the system right and we totally got used to usage of it, so we do not have any intention to leave this system.'

Proposition 1a: Technological compatibility in logistics firms positively affects cloud computing adoption decision.

Data Security

The issue of data security has been one of the primary drawbacks of cloud computing (Saedi and Iahad, 2013; Akande and Belle, 2014; Lian, Yen and Wang, 2014; Rosado *et al.*, 2012). The IT department manager of a medium sized logistics firm that operates in global market with more than 1000 self-owned vehicles and employees has stated about cloud computing and data security as follows:

'I consider the cloud computing as a service which is still immature but has a fast-growing awareness in our country. The main reason of this immaturity is possessiveness and the underlying cause is security concerns. When you hold your IT processes in your own, you bring some concerns about data security into the forefront such as; to reach the data on request, not to worry about your data's security, to reassure your customers of that their information is secure with you.'

Proposition 1b: The issue of data security with regards to logistics firms negatively affects cloud computing adoption decisions.

Type of the Application

Participants of the study who prefer to use cloud computing indicate that they do not transfer all IT applications to the clouds in the first step of their adoption period and the type of the application, which they firstly transfer, is important factor in this process. The IT department manager of a medium sized logistics firm that operates in global market has stated about the type of the application as follows:

'For now, we are using a hybrid system. The systems we use on the clouds are simple, in package and have less hire charge. For example, we use e-mail services, which have simple technological infrastructure, in the clouds because its hire charge is not high and we are exempt from the cost of their (may be thousands in a day) storage. On the other hand, we use more complicated, costly and critical systems through in house structure such as ERP, EDI, vehicle tracking systems.'

Proposition 1c: Cloud computing adoption decision in logistics firms differs in terms of the type of the application.

Infrastructure

The firms, in which current technological infrastructures are better, are more successful at adopting new technological changes (Zhu and Kraemer, 2005; Lin and Lin, 2008). The findings which are consistent with literature, the opportunity to reach high-tech without infrastructure cost that cloud computing provides to small sized enterprises abolishes the necessity for businesses to have current IT infrastructure. Besides the internal infrastructure, the technological infrastructure of the country is also an important factor that influences cloud computing adoption decision. The general manager of a small sized logistics firm that have all their IT infrastructure on the clouds and that operates in global market with between 300-500 self-owned vehicles has stated about especially technological infrastructure of the country as follows:

'Region we are settled is a very important industrial zone for our country but to my opinion it is not attached adequate importance to technological infrastructure. Whereas cloud computing services are used more qualified and more extensive in abroad, we can not use the potential that we have since the required investments are not done and we have compliance problem with our oversea connections.'

Proposition1d: Technological infrastructure of logistics firms and of the country negatively affects cloud computing adoption decision.

b. Organizational Factors

Organizational factors are related to the internal factors of an organization that are controllable and manageable by the organization. Organizational factors include generic factors (e.g. size), and management factors, as well as innovation adoption related factors (Saedi and Iahad, 2013).

Size

Firm sizes are found to influence a firm's technology adoption process in most of similar studies (Ho, Liu and Lee, 2011; Aragon-Correa and Cordon-Pozo, 2005; Chang *et al.*, 2013; Oliveira, Thomas and Espadanal, 2014; Li, Wang and Chen, 2011; Ngai, Lai and Cheng, 2008). In the adoption process of cloud computing, large-scale enterprises are more advantageous than those which are small-scale, because it is revealed that larger scale means more resources that can be used to comply with and more risk can be taken. Also, researches found out that smaller enterprises have bigger difficulties in adopting new technologies (Oliveira, Thomas and Espadanal, 2014; Zhu, Kraemer and Xu, 2006). But, although the findings that are emerged from this study support those in literature mostly, it also found out that in several conditions small-medium sized enterprises are more open and flexible to innovations than are large-scale ones (Borgman *et al.*, 2013). The general manager of a medium sized logistics firm that operates in global market has stated about the firms and opportunities of cloud computing as follows:

'We are an organization that have more than one thousand employees and more than 1500 vehicles. I do not think that there is a service provider which is able to provide service to such a structure in our country. International technology companies, however, have offered very great amount of money that we can not handle stemming from our country's high pricing policies.'

Proposition2a: Cloud computing adoption decision in logistics firms differs according to firm size.

Top Management Support

Another important organizational factor affecting cloud computing adoption decision is the top management support because critical managerial decisions like resource allocation, integration of services and configuration of processes belong to top management (Low, Chen and Wu, 2011). Moreover, top management support for the departments have a promotive role in adoption of innovative technologies (Wang, Wang and Yang, 2010). The technology development department manager of a medium sized logistics firm has stated about the top management support in the process of the transition to cloud computing as follows:

'Adoption of cloud computing is a decision that affects all organization structure, so we have to put shared decision making mechanism in place. Since each department's needs and the factors they are affected are different, we decided in adoption of cloud computing in the end of an evaluation phase, during which we conduct meetings with unit managers and top management. In this period, the most important step was to take top management's support because in any bad situation whole process would be stopped in an irremediable way.'

Proposition2b: Top management support in logistics firms positively affects cloud computing adoption decision.

Organization Culture

Inherent beliefs about how to manage a firm and outer beliefs about how to compete in marketplaces compose organization culture. Effective IT plannings have a great impact in having a flexible entrepreneurial culture progressing on its own instead of a formal organization culture having an IT process with static and intensive bureaucracy (Bradley, Pridmore and Byrd, 2006). The operation department manager of a small sized logistics firm has stated about the relationship between organization culture and the cloud computing as an innovative technology as follows:

'I can say that with the adoption of cloud computing our employee's jargon has changed. Since we have gathered under a new technology roof, their business manner has changed, their attitudes and points of views have developed.'

Proposition2c: Cloud computing adoption decision in logistics firms differs based on organization culture.

Organization Strategy

As long as IT structure is integrated with organization strategies, higher added-value can be created (Kearns, 2005). The IT department manager of a medium sized logistics firm has stated about the relationship between organization culture and cloud computing services as follows:

'We have assessed to use applications among recent developed technologies, which is thought that they can make our business processes more simple. In this assessment, showing regard to our company's long-term strategies we have brought the favourable services on the clouds into play.'

Proposition2d: Organization strategy of logistics firms reveals differences on cloud computing adoption decision.

Perceived Benefits

The core idea of modern logistics is to create value at the lowest cost. Logistics can choose the version according to their actual demand, investing in a relatively low 'monthly/annual charge'. Previous technologies can not help logistics industry achieve this goal without appropriate business model and cloud computing can give a hand. Flexibility is also an important benefit that cloud users gained (Marston *et al.*, 2010; Lin and Chen, 2012). Participants have revealed that the perceived benefits like cost advantage, focus on core competence, flexibility and velocity have a facilitator role in decisions on adoption. The general manager of a small sized logistics firm has stated about the benefits they take advantage as follows:

'Velocity, accessibility, easy reporting and to be able to see whole process are the benefits that we obtain from cloud computing. In addition to these, it provides us information security and focus on our core competence. Having said that it also provides us to adapt to recent technologies faster and cost affective way and enable us to join on 'new world'.'

The operation department manager of medium sized logistics firms that operates in global market with more than 1000 self-owned vehicles has stated about the relationship between the contributions of cloud computing to operations and the customer relations as follows:

'With the adoption of cloud computing our customer relations have developed rapidly when we compared to past. The possibility of following the processes reciprocally has risen without losing time. Without confrontation, except the compulsory cases, we can transmit the processes they want to see owing to the mobility cloud computing provides. Thus, transparency and mutual trust have increased.'

Proposition2e: Logistics firms' perceived benefits positively affect the cloud computing adoption decisions.

Perceived Risks

The firms' perceived risks of cloud computing might be categorized into various topics: privacy and security, service providers, performance, efficiency, transparency (Armbrust *et al.*, 2009; Leavitt, 2009; Bizarro and Garcia, 2012; Iyer, 2014). The general manager of a medium sized logistics firm has stated about disconnection of the Internet, seen as a big risk with regard to cloud computing, and their potential negative effects as follows:

'The first risk that I see with regard to cloud computing is disconnection of Internet connectivity with foreign countries, like was in 2003 Algeria earthquake. It is a really big risk that I am not able to reach my data held in data centers, which are located in different locations. It may cause to halt all of my business.'

Proposition2f: Logistics firms' perceived risks negatively affect the cloud computing adoption decision.

c. Environmental Factors

The TOE framework's environmental context relates to the area "in which a firm conducts its business - its industry, competitors, access to resources supplied by others, and dealing with the government" (Tornatzky and Fletcher, 1990).

Service Providers

In research extent, the determinant which affects most the firms' decision on cloud computing adoption has been service providers among other environmental determinants. The IT department manager of a medium sized logistics firm has stated about the problems about service providers on which the participants have a consensus as follows:

'Actually adaptation process of cloud computing was so difficult for us. The most serious problems we have encountered have been stemming from our service provider although we thought that we made tiny distinctions for choosing. Even though it is a well-known technology firm and we had been using their services before, they had had difficulty in putting into practice the cloud computing, which is a new service model for them, as well. We had had serious problems about connection speed and the time they promised to put the applications into practise and we reached to level of performance in a long period of time.'

Proposition3a: Service providers according to logistics firms negatively affect cloud computing adoption decision.

Legal Processes

The government supports technologic innovations by providing tax advantages etc and encourages firms in reaching technologic standards. However, in circumstances that data security has to be kept at high-level, the government may regulate policies restricting cloud computing use (Borgman *et al.*, 2013; Oliveira, Thomas and Espadanal, 2014). The operation department manager of a medium sized logistics firm has stated about the possible problems in terms of the legal processes with the cloud computing adoption as follows:

'In our day government technology infrastructure is also well-developed and we do the operations/ paperworks electronically. For instance, the government assigns you as an 'authorized customs' for the customs works and annihilate the customs so that you can do all of your customs work electronically. However, it has very strict rules about the data security. Your security conditions have to be in accord with the standars which are specified through regulations and you must have archives and back-up systems. You have to give any information from any time to the government whenever they want. So I can not trust any service provider to give my information to put into clouds I do not know where they are because of these strict regulations. It is really a big risk for us.'

Proposition3b: Legal processes involving logistics firms negatively affect cloud computing adoption decision.

The Obligation of Keeping Pace with Developing Technologies

Firms' survival in global marketplaces with permanently increasing trading volume and remaining as a global player depends on how much they adapt to developing technologies. The IT department manager of a small sized logistics firm has stated about the advantages of cloud computing keeping pace with the continuously developing technology world as follows:

'The main factor why we prefer to use cloud computing is that it enables to reach a more flexible system via computers and mobile devices at any moment and from anywhere. Thus, we take the opportunity about solving customer demands in a faster way. At the same time, I can say that we see cloud computing as a business partner, which supports us in the developing technology world.'

Proposition3c: The obligation of keeping pace with developing technologies for logistics firms positively affects cloud computing adoption decision.

Industry Requirements

The emerging industrial requirements and competitive conditions have been driving forces behind adapting innovations (Ifinedo, 2011; Low, Chen and Wu, 2011; Stieninger and Nedbal, 2014; Closs and Xu, 2000; Pokharel, 2005). The general manager of a medium sized logistics firm has stated about the possible benefits of cloud computing that can meet the need of the industry requirements that:

'Nowadays, following the technology in an affective manner comes to the boil. In my opinion, it is really difficult to reach that point for a company whose working area is not about technology and IT is a very critical department in which information is managed. Thus, we prefer to outsource our IT resources to a professional technology firm to keep up with this developing technology world and to meet industry requirements.'

Proposition3d: Industry requirements perceived by logistics firms positively affect cloud computing adoption decisions.

Discussion and Conclusion

Usage of technology has gained importance in logistics as well as in other industries. The firms which don't use technological developments are in danger of being withdrawn from the market. Cloud computing is a technological innovation which can change market structure. Hence, it is important to evaluate the adoption process of cloud computing in logistics companies by means of a qualitative research. Sample is formed from 10 logistics companies 5 of which are using cloud computing and 5 of which are not using cloud computing. Structured and in-depth interview method is used.

With the interviews, knowledge and awareness of companies about cloud computing is revealed. Most of participants have knowledge about cloud computing due to their interest and usage whereas few of them don't have knowledge about cloud computing though they are using cloud computing applications. These findings are thought to be result of the fact that cloud computing is a new technology in Turkey. The most stated issues related with computing are outsourcing, mobile technologies and usage of Internet as an infrastructure.

Competing with the continuously changing technology requirements, outsourcing IT technology related issues to experts and reducing costs are the main reasons for using cloud computing. These reasons are parallel with advantages of cloud computing in literature.

The reasons for not using cloud computing are stated as privacy and the importance given to "data ownership". The other reasons are insufficiency of service providers, privacy related risks and incompatibility with legal processes.

The users state that they encountered a lot of problems during the transition process of cloud computing applications. The most important problem was service providers. They couldn't realize their obligations. The users who don't prefer to use cloud computing state service providers as the main reason. All users of computing state that they had a considerable amount of advantage, whereas non-users point out that they will also use cloud computing when suitable conditions are provided. Thoughts of both users and non-users confirm that cloud computing is a demanded service model for logistics sector. The other point to be emphasized is that technological infrastructure of firms should be compatible with technological infrastructure of suppliers, stakeholders and government.

a. Academical Contribution

Emergence of cloud computing as a new research area improved the number of academic researches on cloud computing. However, most of the studies focus on properties and advantages of cloud computing. There are a limited number of sectorwide researches. The first contribution is that the research is one of the few studies looking for the dimensions of cloud computing adoption in logistics sector in a developing country. The research both contributes to cloud computing literature and logistics literature.

The variables that affects cloud computing adoption positively are technological compatibility; top management support; perceived benefits; obligation of keeping pace with developing technologies and industry properties.

The variables that affect cloud computing adoption decisions negatively are data security; technological infrastructure of logistics firm and country; perceived risks; service providers and legal processes.

The other variables that need to be mentioned are:

- Cloud computing decision in logistics firms differs according to firm size.
- Organization strategy of logistics firms reveals differences on cloud computing adoption decision.

Today, there are just a few logistics companies which have adopted cloud computing in all of their applications. Furthermore, variable related with the adoption of cloud computing is found in the research. "Type of application" is a new variable in the "Technology" dimension of TOE model. Firms adopt cloud computing depending on the properties of application.

b. Practical Contribution

Expectations are most heavily focused on service level of service providers. Users also emphasize that they also require logistics applications from service providers. Research provides insights for country wide applications. Other implications for countrywide applications are removing risks, improving countrywide technology infrastructure.

Findings have also revealed that cloud computing can provide small and medium companies a lot of advantages such as: cost, speed, flexibility and focusing on core business.

c. Limitations and Further Studies

Considering the fact that cloud computing has just been used recently, it was impossible to select logistics companies that transferred all of the applications to cloud computing. Only 1 of the firms in the research is using all of its applications on cloud computing. Besides, the research couldn't be conducted with respect to the different types of cloud computing applications. Suggested further studies are as follows:

- Propositions established in this research should be tested with larger samples both in Turkey and other countries.
- Profiles of companies related with cloud computing usage should be identified.

- “Type of application” variable should be tested and properties of applications related with cloud computing usage should be identified in further studies.
- Cloud computing usage should be analysed in different companies in detail.

References

- Ajzen, I. (1991), The theory of planned behaviour, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Vol. 50, 179-211.
- Akande, A. O. and Belle, J. P. V. (2014), “A proposed framework to assess and increase the cloud computing readiness of financial institutions in South Africa”, in *Confluence the next generation information technology summit (conference), 2014 5th international conference in Uttar Pradesh, Noida, India, 2014*, IEEE Xplore.
- Aragon-Correa, J. A. and Cordon-Pozo, E. (2005), The influence of strategic dimensions and the environment on the introduction of internet as innovation into small and medium-sized enterprises, *Technology Analysis & Strategic Management*, Vol. 17 No. 2, 205–218.
- Armbrust, M., Fox, A., Griffith, R. et al. (2009). Above the clouds: a berkeley view of cloud computing, *EECS Department, University of California at Berkeley*. February 10. <http://www.eecs.berkeley.edu/Pubs/TechRpts/2009/EECS-2009-28.pdf> (accessed 8 July 2014).
- Bizarro, P. A. and Garcia, A. (2012), Cloud computing from an auditor's perspective- risks and benefits. *Internal Auditing*, Vol. 27 No.5, 10-17.
- Borgman, H. P., Bahli, B., Heier, H. and Schewski, F. (2013), “Cloudrise: Exploring cloud computing adoption and governance with the TOE framework”, Paper presented at *46th Hawaii International Conference on System Sciences*, 7-10 January 2013, Wailea, HI, USA, 4425-4435.
- Bradford, M., Earp, J. B. and Grabski, S. (2014), Centralized end-to-end identity and access management and ERP systems: a multi-case analysis using the technology organization environment framework, *International Journal of Accounting Information Systems*, Vol. 15, 149-165.
- Bradley, R. V., Pridmore, J. L. and Byrd, T. A. (2006), Information systems success in the context of different corporate cultural types: an empirical investigation, *Journal of Management Information Systems*, Vol. 23 No.2, 267-294.
- Carr, N. (2008), *The Big Switch: Rewiring the world, from Edison to Google*, New York: W.W. Norton & Co.
- Chang, B. Y., Hai, P. H., Seo, D. W., Lee, J. H. and Yoon, S. Y. (2013). The determinant of adoption in cloud computing in Vietnam, available at: <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=6482429> (accessed 9 July 2014).
- Chau, P. Y. K. and Lai, V. S. (2003), An empirical investigation of the determinants of user acceptance of Internet banking, *Journal Organizational Computing and Electronic Commerce*, Vol. 12 No. 2, 123-145.
- Chen, Y., Li, X. and Chen, F. (2011), “Overview and analysis of cloud computing research and application”, Paper presented at the *International Conference on E-Business and E-Government (ICEE)*, Shanghai, May 6-8.
- Cheng, D., Liu, G., Song, Y. F. and Qian, C. (2008), Adoption of Internet banking: an integrated model, In proceeding of the *4th International Conference on Wireless Communications, Networking and Mobile Computing*, Dalian, October 12-14.
- Cilliers, L. (2014), Using the cloud to provide telemedicine services in a developing country, *Journal of Information Management*, Vol. 16 No.1, 1-7.
- Closs, D. J., and Xu, K. (2000), Logistics information technology practice in manufacturing and merchandising firms: an international benchmarking study versus world class logistics firms, *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, Vol. 30 No.10, 869-886.
- Creswell, J. W., (2007), *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches (2nd ed.)*. Sage, Thousand Oaks, CA.
- Davis, F. (1987), *User acceptance of information systems: the Technology Acceptance Model (TAM)*, Michigan.
- Denzin, N. K., and Lincoln Y. S. (2005), The discipline and practice of qualitative research”, in Denzin, N. K. Lincoln and Y. S. (Ed.), *The Sage Handbook of Qualitative Research (3rd ed.)*, (1-32). Lincoln. Sage, Thousand Oaks, CA.
- ENISA (2013), Cloud Security Incident Reporting: Framework for Reporting About Major Cloud Security Incidents *European Network and Information Security Agency*, available at: http://www.enisa.europa.eu/activities/Resilience-and-CIIP/cloud-computing/incident-reporting-for-cloud-computing/at_download/fullReport (accessed 7 July 2014).
- Ferreira, O. and Moreira, F. (2012), Cloud computing implementation level in Portuguese companies, *Procedia Technology*, Vol.5, 491-499.
- Ho, J. C., Liu, H. Y. and Lee, C. S. (2011), Technology evaluation process and its influential strategic factors: cases in Taiwan's semiconductor sector, *Technology Analysis & Strategic Management*, Vol. 23 No.9, 931–946.
- Hsu, P. F., Ray, S. and Li-Hsieh, Y. Y. (2014), Examining cloud computing adoption intention, pricing mechanism, and deployment model, *International Journal of Information Management*, Vol. 34, 474–488.
- Huang, I., Lu, M. T. and Wong, B. K. (2003), “The impact of power distance on email acceptance: evidence from the PRC, *Journal of Computer Information Systems*, Vol. 44 No. 1, 93-101.
- Ifinedo, P. (2011), Internet/e-business technologies acceptance in Canada's SMEs: an exploratory investigation, *Internet Res.*, Vol. 21, 255–281.
- Ilin, V., Simic, D., Svircevic, V. and Saulic, N. (2013), Cloud computing applications in global logistics information system infrastructure, *Journal of Traffic and Transportation Engineering*, Vol. 1 No. 1, 30-38.
- Iyer, E. K. (2014), Segmentation of risk factors associated with cloud computing adoption. Paper presented at the *2nd International Conference on Cloud Security Management [ICCSM]*, Reading, UK, October 2014.
- Leavitt, N. (2009), Is cloud computing really ready for prime time?, *Computer*, Vol. 42 No. 1, 15-20.
- Li, X., Wang, Y. and Chen, X. (2011), Cold chain logistics system based on cloud computing, *Concurrency and Computation: Practice and Experience*, Vol. 24 No. 17, 2138–2150.
- Li, W.F., Zhong, Y., Wang, X. and Cao, Y. (2013), Resource virtualization and service selection in cloud logistics, *Journal of Network and Computer Applications*, Vol. 36 No. 6, 1696-1704.

- Li, C., Zhang, X. and Li, L. (2014), Construction and operation of regional logistics public information platform based on cloud computing, *The Open Cybernetics & Systemics Journal*, Vol. 2014 No. 8, 22-28.
- Lian, J. W., Yen, D. C. and Wang, Y. T. (2014), An exploratory study to understand the critical factors affecting the decision to adopt cloud computing in Taiwan hospital, *International Journal of Information Management*, Vol. 34, 28– 36.
- Lin, A. and Chen, N. (2012), Cloud Computing as an Innovation: Perception, attitude, and adoption, *International Journal of Information Management*, Vol. 32, 533-540.
- Lin, H. F. (2014), Understanding the determinants of electronic supply chain management system adoption: using the technology–organization–environment framework, *Technological Forecasting & Social Change*, Vol. 86, 80–92.
- Lin, H. F. and Lin, S. M. (2008). Determinants of e-business diffusion: a test of the technology diffusion perspective, *Technovation*, Vol. 28, 135–145.
- Lippert, S. K. and Govindarajulu, C. (2006), Technological, organizational, and environmental antecedents to web services adoption, *Communications of the IIMA*, Vol. 6 No. 1, 146-158.
- Lohr, S. (2007), Google and IBM Join in 'Cloud Computing' Research, *New York Times*, available at: <http://www.nytimes.com/2007/10/08/technology/08cloud.html> (accessed 9 July 2014)
- Low, C., Chen, Y. and Wu, M. (2011), Understanding the determinants of cloud computing adoption, *Industrial Management & Data Systems*, Vol. 11, No. 7, 1006–1023.
- Maldonado, U. P. T., Khan, G. F., Moon, J. and Rho, J. J. (2009), E-learning motivation, students' acceptance/use of educational portal in developing countries, In the proceeding of the 4th *International Conference on Computer Sciences and Convergence Information Technology*.
- Marston, S., Li, Z., Bandyopadhyay, S., Zhang, J. and Ghalsasi, A. (2010), Cloud computing: The business perspective, *Decision Support Systems*, Vol. 51, 176-189.
- Morgan, L. and Conboy, K. (2013), Factors affecting the adoption of cloud computing: an exploratory study. Paper presented at *ECIS 2013 Completed Research, Proceedings of the 21st European Conference on Information Systems*, Utrecht, June 6-8.
- Ngai, E. W. T., Lai, K. H. and Cheng, T. C. E. (2008), Logistics information systems: the Hong Kong experience, *International Journal of Production Economics*, Vol. 113 No. 1, 223-34.
- Oliveira, T., Thomas, M. and Espadanal, M. (2014), Assessing the determinants of cloud computing adoption: an analysis of the manufacturing and services sectors. *Information & Management*, Vol. 51, 497–510.
- Pokharel, S. (2005), Perception on information and communication technology perspectives in logistics: a study of transportation and warehouses sectors in Singapore, *The Journal of Enterprise Information Management*, Vol. 18 No. 2, 136-49.
- Ramanathan, R., Duan, Y., Cao, G. and Philpott, E. (2012), Diffusion and impact of business analytics: A conceptual framework, *World Academy of Science, Engineering and Technology*, Vol. 6, 179-184.
- Raymond, L. and Uwizeyemungu, S. (2007), A profile of ERP adoption in manufacturing SMEs, *Journal of Enterprise Information Management*, Vol. 20 No. 4, 487-502.
- Rekvelde, M. B., Jongkind, Y., Mooi, H., Bakker, H. and Verbraeck, A. (2011), Grasping project complexity in large engineering projects: The TOE (technical, organizational and environmental) framework, *International Journal of Project Management*, Vol. 29, pp. 728–739.
- Rogers, E. M. (1995), *Diffusion of innovation*, New York, NY, Free Press.
- Rosado, D. G., Gomez, R., Mellado, D. and Fernandez-Medina, E. (2012), Security analysis in the migration to cloud environments. *Future Internet*, Vol. 4 No. 2, 469–487.
- Saedi, A. and Iahad, N. A. (2013), Developing an instrument for cloud computing adoption by small and medium-sized enterprises, Paper presented at *3rd International Conference on Research and Innovation in Information Systems*, Kuala Lumpur, November 27-28.
- Shimba, F. J. (2010), *Cloud Computing Strategies for Cloud Computing Adoption*. Saarbrücken, Lap Lambert Academic Publishing.
- Stieninger, M. and Nedbal, D. (2014), *Diffusion and Acceptance of Cloud Computing in SMEs: Towards a Valence Model of Relevant Factors*, Available at: <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=6759012> (accessed 8 July 2014).
- Tan, M. and Lin, T. T. C. (2012), Exploring organizational adoption of cloud computing in Singapore, *Econstor Library*, available at: <http://econstor.eu/bitstream/10419/72509/1/742584003.pdf> (Accessed 8 July 2014).
- Tata Consultancy Services (2012), *The state of cloud computing adoption in large enterprises: a TCS global trend study*, Bombay 2012.
- Techsoup Global Network (2012), 2012 global cloud computing survey results, *Techsoup*, available at: http://www.techsoupglobal.org/sites/default/files/TechSoup_Global_Cloud_Report_Executive_Summary.pdf (Accessed 21 July 2014).
- Tornatzky, L.G. and Fleischer, M. (1990), *Process of technological innovation*, Massachusetts/ Toronto: Lexington Books.
- Townsend, A. M., Demarie, S. M. and Hendrickson, A. R. (2001), Desktop video conferencing in virtual workgroups: anticipation, system evaluation and performance, *Information Systems Journal*, Vol. 11 No. 3, 213-227.
- Tsai, M. C., Lee, W. and Wu, H. C. (2010), Determinants of RFID adoption intention: evidence from Taiwanese retail chains, *Information Management*, Vol. 47, 255-261.
- Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B. and Davis, F. D. (2003), User acceptance of information technology: toward a unified view, *MIS Quarterly Executive*, Vol. 27, 425-478.
- Wang, J., Zhang, X., Hu, X. and Zhao, J. (2015), Cloud logistics service mode and its several key issues, *Journal of System and Management Sciences*, Vol. 5 No. 1, 67-83.

- Wang, Y. M., Wang, Y. S. and Yang, Y. F. (2010), Understanding the determinants of RFID adoption in the manufacturing industry, *Technological Forecasting & Social Change*, Vol. 77, 803–815.
- WEF (2010), “*Exploring the future of cloud computing: riding the next wave of technology-driven transformation*”, *WEF Report*, available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_ITTC_FutureCloudComputing_Report_2010.pdf (Accessed 9 July 2014).
- Wu, Y., Cegielski, C. G., Hazen, B. T. and Hall, D. J. (2013), Cloud computing in support of supply chain information system infrastructure: understanding when to go the cloud, *Journal of Supply Chain Management*, Vol. 49, 25-41.
- Wu, Y., Tao, Y. and Yang, P. (2007), Using UTAUT to explore the behaviour of 3G mobile communication users, In proceedings of *The International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management*.
- Yang, H. and Tate, M. (2012), A descriptive literature review and classification of cloud computing research, *Communications of the Association for Information Systems*, Vol. 31 No. 2, 35-60.
- Yin, R. (2009), *Case Study Research: Design and Methods (4th ed.)*. Sage, Thousand Oaks, CA.
- Yuan, K. Y. K. and Chau, P. Y. K. (2001), A perception-based model for EDI adoption in small businesses using a technology-organization-environment framework, *Information and Management*, Vol. 38, No. 8, 507-521.
- Zhang, Q., Cheng, L. and Boutaba, R. (2010), Cloud computing: State-of-the-art and research challenges, *Journal of Internet Service Applications*, Vol. 1 No. 1, 7–18.
- Zhu, K., Dong, S., Xu, S. X. and Kraemer, K. L. (2006), Innovation diffusion in global contexts: determinants of post-adoption digital transformation of European companies, *European Journal of Information Systems*, Vol. 15, 601-616.
- Zhu, K. and Kraemer, K. L. (2005), Post-adoption variations in usage and value of e-business by organizations: cross-country evidence from the retail industry, *Information Systems Research*, Vol. 16, No. 1, 61-84.
- Zhu, K., Kraemer, K. L. and Xu, S. (2002), A cross-country study of electronic business adoption using the technology-organization-environment framework, Center for Research on Information Technology and Organizations University of California, Irvine.
- Zhu, K., Kraemer, K. L., Xu, S. and Dedrick, J. (2004), Information technology payoff in e-business environments: an international perspective on value creation of e-business in the financial services industry, *Journal of Management Information Systems*, Vol. 21 No. 1, 17-54.

Özet

Lojistiğin temel amacı ürünlerin herhangi bir noktadan müşterilere ulaşmasını sağlamaktır. Lojistik bilgi sistemleri ise lojistiğin temel amacına ulaşmada kullanılabilecek en önemli ve gerekli araçtır. Bununla birlikte; süreçlerin etkinliğinin artırılmasını sağlamak için sürekli olarak yeni teknolojilerin araştırılması ve uygulanması gereklidir. Lojistik bilgi sistemlerinin etkinliğini artıracak teknolojilerden biri ise bulut bilişimdir. Bulut bilişim, lojistik bilgi sisteminin tüm bileşenlerini tek bir sistemde toplamaktadır. Bunun yanında; bulut bilişim akıllı lojistik uygulamalarının geliştirilmesinde etkili olacak en önemli uygulamalardandır. Bulut bilişim uygulamalarının kullanımında ülkelere göre farklılıklar bulunmaktadır. Amerika ve Asya-Pasifik ülkelerinde temel amaç uygulamaların ve süreçlerin standardizasyonu iken; Avrupa ve Latin Amerika ülkelerinde ana amaç esnekliğin artırılmasıdır. Tüm ülkeler açısından önemli factor ise güvenlik ile ilgili problemlerin çözümü ve yatırımın geri dönüşünün daha kısa sürede sağlanmasıdır.

Bu makalenin amacı, gelişmekte olan bir ülkede lojistik sektörünü inceleyerek bulut bilişim ile ilgili araştırmalara katkı sağlamaktır. Bu araştırmada; örneklemin belirlenmesinde yargısal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklemin belirlenmesinde bir akademisyen, lojistik sektörden bir uzman ve lojistik bilgi sistemi çözümleri sunan bir yazılım firmasının sahibinin görüşleri alınmıştır. Örneklemin oluşturulmasında "kendi araçlarıyla lojistik gerçekleştirme ve araç takip sistemi kullanma" kriteri kullanılmıştır. Araştırma bulut bilişim uygulamalarının benimsenmesinde teknolojik, örgütsel ve çevresel faktörlerin etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada betimleyici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Örnekleme farklı büyüklükteki 10 lojistik firması bulunmaktadır. Örnekleme blunan 10 lojistik firması ile Eylül-Ekim 2014 tarihleri arasında yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Bulut bilişim uygulamalarının lojistik firmaları arasında henüz yaygınlaşmadığı gözönüne alındığında 5 bulut bilişim uygulaması kullanan, 5 bulut bilişim uygulaması kullanmayan firma ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada önemli sonuçlar elde edilmiştir. İlk olarak; katılımcıların çoğunun bulut bilişimle ilgili farkındalığı olmasına rağmen henüz bulut bilişim hakkında bilgisi olmayan katılımcılarda bulunmaktadır. Bulut bilişim kullanmanın nedenleri literatürle benzer şekilde bulunmuştur: sürekli değişen teknoloji gereksinimlerini karşılayabilmek, bilgi teknolojisi ile ilgili konuları dış kaynak kullanımı ile uzmanlara devretmek ve maliyetleri azaltmaktır. Bulut bilişim uygulamalarının kullanılmama nedeni ise gizlilik, "veri sahipliğine" verilen önem, gizlilik ile ilgili riskler ve yasal süreçlerle uyumsuzluk olarak belirtilmektedir. Bulut bilişim uygulamalarının kullanılmasında önemli koşullardan biri işletmelerin teknolojik altyapısının tedarikçiler, paydaşlar ve devletin teknolojik altyapısı ile uyumlu olmasıdır. Araştırmadaki en önemli akademik katkı (Teknoloji-Örgüt-Çevre) modelinde teknoloji boyutuna yeni bir değişken eklemektir. TÖÇ modelindeki "Teknoloji" boyutuna yeni eklenen değişken "Uygulama Türü" değişkenidir. Beklentiler hizmet sağlayıcıların hizmet düzeyine odaklanmaktadır bunun yanında lojistik işletmeler hizmet sağlayıcılardan lojistik ile ilgili bulut bilişim uygulamaları beklemektedir. Araştırma sonucunda daha sonra test edilmesi önerilen 13 önerme oluşturulmuştur. Test edilmesi önerilen önermeler: 1) Lojistik işletmelerindeki teknolojik uyumluluk bulut bilişim uygulamalarının benimsenmesini olumlu etkilemektedir. 2) Veri güvenliği ile ilgili konular bulut bilişim benimseme sürecini olumsuz etkilemektedir. 3) Lojistik işletmelerin ve ülkenin teknolojik altyapısı bulut bilişim benimseme kararını olumsuz etkilemektedir. 4) Lojistik işletmelerinde bulut bilişim benimseme kararı firma büyüklüğüne göre değişiklik göstermektedir. 5) Lojistik işletmelerinde üst düzey yönetim desteği bulut bilişim benimseme kararını olumlu etkilemektedir. 6) Lojistik işletmelerde bulut bilişim benimseme kararı örgüt kültürüne göre farklılık göstermektedir. 7) Lojistik işletmelerinin stratejileri bulut bilişim uygulamalarını benimseme kararı açısından farklılık göstermektedir. 8) Algılanan faydalar lojistik işletmelerinin bulut bilişim benimseme kararını olumlu etkilemektedir. 9) Algılanan riskler lojistik işletmelerinin bulut bilişim benimseme kararını olumsuz etkilemektedir. 10) Hizmet sağlayıcılar lojistik işletmelerin bulut bilişim uygulama kararını olumsuz etkilemektedir. 11) Lojistik işletmeler ile ilgili yasal süreçler bulut bilişim uygulama kararını etkilemektedir. 12) Gelişmekte olan teknolojilerle uyumlu olma zorunluluğu lojistik işletmelerin bulut bilişim uygulama kararını olumlu etkilemektedir. 13) Lojistik işletmeler tarafından algılanan sektör algılamaları bulut bilişim benimseme kararını olumlu etkilemektedir.

Araştırma gelişmekte olan bir ülkede bulut bilişim uygulamalarının kullanımı ile ilgili boyutları inceleyen az sayıdaki çalışmadan biridir. Araştırma bulut bilişim ve lojistik literatürünün her ikisine de katkı sağlamaktadır.

Fındık İşletmelerinin Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Analizi: Samsun İli Örneği¹

Analysis of Production and Marketing Problems of Hazelnut Producers: A Case of Samsun Province

Derya ÖZTÜRK²

Yeliz KAŞKO ARICI³

Geliş Tarihi: 17.11.2016 / Düzenleme Tarihi: 26.02.2017 / Kabul Tarihi: 27.02.2017

Özet

Bu çalışmada, Samsun ilinde fındık üretimi yapan işletmelerin üretim ve pazarlama aşamasında karşılaştığı sorunların belirlenmesi, karşılaştırılması ve bu sorunlara çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Samsun ilinde fındık üretiminin en yoğun yapıldığı Çarşamba ve Terme ilçelerinin ova kesimindeki fındık işletmelerinden tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen toplam 190 adet işletme sahibiyile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Çarşamba ovasında 96 ve Terme ovasında ise 94 fındık işletmesi arazi büyüklüklerine göre gruplandırılmış ve işletmeler her gruptan tabaka büyüklüklerine orantılı olacak şekilde seçilmiştir. Elde edilen veriler durum tespiti amacıyla hem sayısal olarak ortaya konulmuş hem de istatistiksel analizler ile gruplar ve ovalar arasındaki farklılıklar bakımından karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, fındık üretiminde karşılaşılan en büyük sorunun her iki ovada da üretimde kullanılan girdilerin pahalı olduğunu göstermiştir. Bunu her iki ovada da sırasıyla ürün fiyatının düşüklüğü ve piyasaların belirsiz oluşu izlemiştir. Pazarlama aşamasında ise serbest piyasada ürün fiyatının düşüklüğü her iki ovada da en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca üreticilerin birlikte hareket etmemesi yine her iki ovadaki işletmeler için de pazarlama esnasında karşılaşılan ikinci sorun olarak saptanmıştır. İncelenen her iki ovadaki işletmelerde de işletmecilerin büyük çoğunluğunun taban arazilerde fındık üreticiliğinin yasal olmadığını bildikleri halde kurulu fındık bahçelerini sökmeyi düşünmediği tespit edilmiştir. Bununla beraber iki ovadaki işletmecilerin büyük çoğunluğunun da fındığa alternatif üretimi düşünmediği ortaya çıkartılmıştır. Çoğunlukla ovalar arasındaki farklılık istatistik olarak önemli bulunurken, işletme büyüklükleri genel olarak değişimde etkili olmamıştır.

Anahtar kelimeler: Üretim, Pazarlama, Fındık üretimi, ki-kare testi

Abstract

The purpose of this study was to find out the problems experienced by businesses producing hazelnut in Samsun in the production and marketing stages, to compare these problems and to develop solutions for these problems. To this end, face to face questionnaires were conducted with the owners of 190 businesses determined through stratified random sampling method from hazelnut businesses on the lowlands of Çarşamba and Terme towns of Samsun, where the production of hazelnut is the densest in Samsun. 96 hazelnut businesses in Çarşamba plain and 94 hazelnut businesses in Terme plain were grouped in terms of the land size and the businesses were chosen in proportion with the size of stratification from each group. The data were both presented numerically to determine the state and also the differences between groups and plains were compared and assessed through statistical analyses. The results of the study show that the biggest problem in hazelnut production is the cost of input used in production in both plains. This problem was followed with the low price of the product in both plains and the ambiguity of the markets, respectively. In the marketing stage, the most important problem is the low price of the product in free market in both plains. In addition, the second problem for businesses in both plains during marketing was the fact that producers did not act together. In businesses in both of the plains, it was found that a great majority of the businesses did not consider uprooting their hazelnut gardens although they knew that growing hazelnut was not legal in bottom lands. In addition, it was found that a great majority of the businesses in both plains did not consider any production alternative to hazelnut. The difference between plains was found to be statistically significant for the most part and the sizes of the businesses were not found to be effective in the change in general.

Key Words: Production, Marketing, Growing hazelnut, Chi-Square test

¹ Bu çalışma, birinci yazarın "Fındık Yetiştiriciliğinin Ekonomik Analizi ve Alternatif Tarla-Bahçe Ürünlerine Göre Karlılığının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma (Samsun ili Çarşamba ve Terme Ovası Örneği)" isimli doktora tez çalışmasının bir bölümünden üretilmiştir. Saygıdeğer Rahmetli Danışman Hocam Prof. Dr. Yaşar AKÇAY'ın anısına...

² Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi IIBF Fakültesi İşletme Bölümü, Ordu, Türkiye.

E-Posta: deryaozturk@odu.edu.tr.

³ Yrd. Doç. Dr. Ordu Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Biyometri ve Genetik Anabilim Dalı, Ordu, Türkiye

E-Posta: ykaskoarici@odu.edu.tr

Giriş

Sağlıklı beslenme açısından önemli besin öğelerini taşıyan fındık, bademden sonra dünyada en yaygın üreticiliği yapılan sert kabuklu meyvedir. Fındık meyvesi çerezlik olarak tüketilmesinin yanı sıra, helva, kek, bisküvi, dondurma, pasta, tatlı yapımlarında ve özellikle çikolata endüstrisinde geniş ölçüde kullanılmaktadır. Ayrıca, kabuğundan yakıt olarak da yararlanılan fındık, çeşitli sanayi kollarında (sunta, yer muşambaları, plastik, boya, parlatma yağı vs.) hammadde olarak da değerlendirilmektedir (www.giresuntb.org.tr, 2017).

2014 yılı verilerine göre, dünya fındık üretim alanları toplamı yaklaşık 904 bin ha'dır. Üretim alanları göz önünde bulundurulduğunda, fındık üreticisi başlıca ülkeler içinde Türkiye %77'lik pay ile birinci sırada yer almaktadır (koop.gtb.gov.tr, 2017). Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2015 yılı verilerine göre, Türkiye fındık üretim alanı 701 bin ha olup, bunun %33'ü Ordu, %17'si Giresun, %13'ü Samsun, %10'u Sakarya, %9'u Trabzon, %9'u Düzce illerindedir. Geri kalan %9'luk kısmını da diğer iller oluşturmaktadır. Samsun ilinin fındık üretim alanı 91 bin ha olup; bunun %57'sini Çarşamba ve Terme ilçelerinin üretim alanları oluşturmaktadır (www.tuik.gov.tr, 2017).

Dünya fındık üretim miktarı, 1960'lı yıllarda 250 bin ton civarında iken, 2015 yılında 970 bin tona yaklaşmıştır. Dünya fındık üretiminin %67'ini Türkiye gerçekleştirmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2015 yılı verilerine göre, Türkiye fındık üretim miktarı 646 bin ton olup, bunun %31'i Ordu, %16'sı Giresun, %14'ü Samsun, %13'ü Sakarya, %11'i Düzce, %6'sı Trabzon illerindedir. Geri kalan %9'luk kısmını da diğer iller oluşturmaktadır (koop.gtb.gov.tr, 2017). Samsun ilinin fındık üretim miktarı 91 bin ton olup; bunun %51'ini Çarşamba ve Terme ilçelerinin üretim miktarları oluşturmaktadır (www.tuik.gov.tr, 2017).

Dünya fındık ihracatının 2015 yılı itibarıyla %76'sı Türkiye'den karşılanmaktadır. Türkiye'nin fındık ihracatı yaptığı ülkelerin toplam ihracat miktarından aldıkları paylar bakımından ilk 5 ülke sırasıyla Almanya (%25), İtalya (%21), Fransa (%10), Polonya (%5) ve Kanada'dır (%4). Dünyada fındık tüketiminin tamamına yakın kısmı (%91) Avrupa Birliği ve diğer Avrupa ülkeleri tarafından gerçekleştirilmekte ve büyük ölçüde (%80'i) çikolata ve şekerleme sanayinde ham madde olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle fındığa olan talep artışı da çikolata ve şekerleme sanayinin büyümesine ve bu sanayide fındığın tercih edilmesine bağlanmaktadır. Dünya fındık üretiminde ilk sırada yer alan Türkiye, fındık tüketiminde oldukça düşük düzeyde kalmaktadır. Günümüzde üretilen fındığın sadece %11-12'lik kısmı iç pazarda tüketilmekte ve kişi başına yıllık tüketim miktarı da 500-600 gr civarındadır. Dünya fındık tüketimi 2015 yılında 860 bin ton olarak gerçekleştirilirken, Türkiye tüketimi 90 bin ton ile dünya tüketiminin ancak %10'u oranında kalmıştır (koop.gtb.gov.tr, 2017).

Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olan fındığın üretimi aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre, ekonomik olarak 502 bin aile 701 bin ha alanda fındık üretimiyle uğraşmaktadır. Samsun ilinde ise 65 bin aile 91 bin ha alanda 91 bin ton fındık üretimi gerçekleştirmektedir (www.zmo.org.tr, 2017). Bölge ekonomisinin temel unsurunu oluşturan fındık, aynı zamanda hem ekonomik hem de sosyolojik yönüyle değerlendirilen bir üründür. Özellikle kırsal yaşamın devamının sağlanması ve kırsal nüfusun yerinde istihdamı ülkemiz için son derece önemlidir. Göç olgusuyla birlikte ortaya çıkan çarpık kentleşme ve dengesiz gelir dağılımının yarattığı sosyal sorunlar, kırsal kalkınma politikaları ile çözümlenebilecektir. Bu açıdan bakıldığında fındık, başka bir alternatif üretim imkânı olmayan, arazi yapısı nedeniyle hayat şartlarının zor olduğu Karadeniz coğrafyasında, kırsal yaşamın sürdürülebilir kılınmasında ve göçün önlenmesinde yegâne araç olarak kendini göstermektedir (www2.tbmm.gov.tr, 2017).

Karadeniz Bölgesi'nde başlayan kültür irki fındık üreticiliği; devletin 1964 yılından sonra fındığa alım güvencesi vermesi, yüksek taban fiyatı ile desteklemesi, diğer ürünlere göre daha az emekle üretilen bir ürün olması, bölgeden yapılan göçler gibi etkenlerden dolayı, önce Batı Karadeniz Bölgesi'nin verimli, düz ve az meyilli arazilerine, daha sonra ise diğer coğrafi bölgelere yayılmıştır. Türkiye'de, fındık dikim alanlarının plansız bir gelişme göstererek taban araziye kayması sonucunda, bazı yıllar önemli miktarda fındık stokları oluşmaya başlamıştır. Bu durum; büyük bir kaynak israfı yarattığı gibi, Türkiye'nin dünya fındık ihracatında sahip olduğu üstün konumunu da olumsuz etkilemiştir (Kılıç, 1997).

Türkiye'de fındık dikiminin önüne geçilememesi sonucu 1983 yılında 2844 sayılı "Fındık Üretimine Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi" ile ilgili kanunun 6. maddesi gereğince hazırlanan ve 2002 yılında yürürlüğe giren "Fındık Üretimine Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi ile Fındık Yerine Alternatif Ürün Yetiştirmeyi Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine Dair Esas ve Usuller Hakkındaki Yönetmelik" çıkarılmıştır. Bu yönetmelik ile fındık üretimine izin verilen yerlerde; 750 metrenin altında 1. ve 2. sınıf tarım arazileri ile %6'dan daha az eğimli 3. sınıf tarım arazilerde fındık yerine alternatif ürün üretmek isteyen üreticilerin desteklenmesi ile özellikle taban arazilerden fındığın söktürülüp yerine hem üreticinin fazla kazanacağı hem de Türkiye'nin ihtiyacı tarımsal ürünlerin üretilmesi öngörülmüştür (Karakuş, 2006: 28). Buna göre, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın resmi web sayfasında yer alan 3 Aralık 2003 tarihli bültende, fındıkta alternatif ürün projesine toplam 11.630,359 da alanda 837 adet üreticinin müracaatının alındığı ve bu üreticilere ödenecek toplam tutarın da 2,3 milyon \$ olduğu belirtilmiştir (Anonim, 2008). Ancak, fındıkta 2003-2007 yıllarında uygulamaya konulan alternatif ürün ve söküm uygulaması kapsamında ilk yıl için 200 \$/da (65 \$/da söküm karşılığı), takip eden yıllar için 135 \$/da ödeme öngörülmesine rağmen, Alternatif Ürün Projesi kapsamındaki illerde toplamda yaklaşık 400 ha alanda 340 adet üreticinin fındık bahçesi sökümü gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2010). Fındık işletmelerindeki üreticilerin birçoğunun üretimin yapıldığı ilin dışında yaşaması, fındık üreticiliğinin kolay olması ve üretim için fazla zaman ayırmaması, Çarşamba, Terme, Sakarya ve Düzce ovalarında sulama kanallarının yetersiz olması nedeniyle alternatif ürün üretimine üreticilerin isteksiz olması projenin uygulanmasında başarıyı engellemiştir.

Bu çalışmada, Samsun ilinde fındık üretimi yapan işletmelerin üretim ve pazarlama aşamasında karşılaştığı sorunların belirlenmesi, karşılaştırılması ve bu sorunlara çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Birim alandan elde edilecek üretimi artırmanın yolu girdilerin daha teknik kullanılmasıdır. Bu nedenle çalışmada fındık üreticiliğine ilişkin bir takım zirai

sorular sorularak işletmelerin bu konudaki bilgi ve uygulamaları ölçülmeye çalışılmıştır. Ayrıca işletmecilerin, taban arazideki fındık bahçelerinin sökülmesi ve fındığa alternatif üretim hakkındaki görüşlerine de yer verilmiştir. Bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran en önemli özellik Samsun'da fındık üretiminin en yoğun yapıldığı ve "Fındığa Alternatif Ürün Projesi" kapsamında taban arazide fındık sökülmesinin en fazla gerçekleştirildiği işletmelerin örnekleme oluşturmasıdır. Samsun ilinden alternatif ürün projesine müracaat eden üretici sayısının toplam müracaatın %54,48'ini, toplam alanın da %76,69'unu kapsaması nedeniyle bu ilde yapılan çalışmanın alternatif ürün projesi kapsamında önemi büyüktür. Bu nedenle çalışma, devletin ova kesimindeki fındık bahçelerinin sökülmesi konusunda uyguladığı politikalara ve bu konuda yapılacak yeni araştırmalara ışık tutması bakımından da önem arz etmektedir.

Materyal

Araştırmanın ana materyalini; Samsun ilinde fındık üretiminin yoğun olarak yapıldığı Çarşamba ovasında 1.194 adet işletmeyi temsil niteliğine sahip örnekleme yolu ile seçilen 96, Terme ovasında ise 941 adet işletmeyi temsil niteliğine sahip 94 adet işletmeyle yüz yüze yapılan görüşmeler sonucu elde edilen birincil nitelikteki veriler oluşturmuştur. Anketle elde edilen veriler 2007-2008 üretim dönemini kapsamaktadır. Ayrıca Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve diğer kurumların verileri ile birlikte konuyla alakalı benzer çalışmaların sonuçlarından ise ikincil veri olarak yararlanılmıştır. Çalışma bölgesine ait veriler Samsun İl Tarım Müdürlüğü ve İlçe Tarım Müdürlüklerinden temin edilmiştir.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırma alanı olarak, Samsun ilinin birbirine sınır olan ve en yaygın fındık üretiminin yapıldığı Çarşamba ve Terme ilçelerinin ova kesimleri seçilmiştir. Araştırma alanı belirlendikten sonra, Samsun İl Tarım Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şubesi ile İlçe Tarım Müdürlüklerinin kayıtlarından yararlanılarak araştırmaya konu olan toplam köy sayıları belirlenmiştir. Ancak belirlenen köylerdeki bütün fındık işletmeleriyle anket yapmak mümkün olmayacağı için, yetkili kişiler ve uzman görüşleri doğrultusunda yörede fındık üreticiliğinin yoğun olarak yapıldığı köyler gayeli olarak belirlenmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, fındık üreticiliği için gayeli olarak örneğe çekilen Çarşamba ovasında 10 köyde amaca uygun 1.194 ve Terme ovasında ise 10 köyde amaca uygun 941 adet işletme belirlenmiştir. Bu işletmeler daha sonra, fındık ekiliş alanı büyüklüğüne göre sıraya konulmuş ve varyasyon katsayısı hesaplanmıştır. Varyasyon katsayısının yüksek çıkması (Çarşamba ovası için % 82,38 ve Terme Ovası için % 82,21) sebebiyle örneklemede tabakalı tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Dağılım grafiği çizilmiş ve grafikteki kırılmalar dikkate alınarak, araştırma evrenini oluşturan işletmeler normal dağılım gösterecek şekilde 1-14, 15-40 ve >40 olmak üzere 3 gruba (tabakaya) ayrılmıştır. Her iki bölge için, araştırma evreninden kaç tanesine anket uygulaması yapılacağına belirlenmesi için tabakalı tesadüfî örnekleme yöntemi (Eşitlik 1) kullanılmış ve tabakalara dağıtım tabakaların varyansları da dikkate alınarak Neyman paylaştırması ile (Eşitlik 2) yapılmıştır (Yamane, 2001).

$$n = \frac{N \sum (N_h S_h^2)}{N^2 D^2 + \sum (N_h S_h^2)} \quad \text{Eşitlik (1)}$$

Eşitlikte;

n : Örnek hacmini,

S_h : h 'inci tabakanın varyansını,

D : $(d/t)^2$ ($d=5\%$, $t=1,65$),

N_h : h 'inci tabakadaki işletme sayısını göstermektedir.

$$n_h = \frac{N_h S_h}{\sum N_h S_h} n \quad \text{Eşitlik (2)}$$

Eşitlikte;

n : Örnek hacmini,

S_h : h 'inci tabakanın standart sapmasını,

N_h : h 'inci tabakadaki işletme sayısını göstermektedir.

%90 güven aralığında %5 sapma dikkate alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda Çarşamba ovasından 96, Terme ovasından ise 94 adet işletme çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Her tabakadan örneğe düşen işletme sayısı belirlendikten sonra anket uygulanacak işletmeler basit tesadüfî örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir.

İstatistik Analiz

Çalışmada, anket sorularına verilen cevapların frekans dağılım tablosu oluşturulmuş ve frekans analizi yapılmıştır. Her bir soru için hazırlanan frekans dağılım tablosunda, verilen cevapların ova ve gruplara göre değişim gösterip göstermediği ki-kare testi ile belirlenmiştir. Beklenen frekansların 5'den az olması durumunda, Pearson ki-kare değeri (χ^2) yerine Likelihood

Ratio ki-kare değeri (LR χ^2) hesaplanmıştır. İstatistik analizlerde ve sonuçların yorumlanmasında $\alpha=5\%$ önem düzeyi kullanılmıştır. Tüm hesaplamalar SPSS v24 (IBM Inc., Chicago, IL, USA) istatistik paket programı ile yapılmıştır.

Araştırma Bulguları ve Tartışma

Çarşamba ovasında işletme yöneticilerinin yaş ortalaması 49,09 ve öğrenim süresi ortalaması ise 6,36 yıl olarak bulunurken, Terme ovasında yaş ortalaması 61,33 ve öğrenim süresi ortalaması da 5,71 yıl olarak bulunmuştur. Bazı tarımsal faaliyet alanlarında yaşlı kişiler tecrübeli olmalarından dolayı başarılı olurken, bazısında ise genç olan kişiler yeniliklere daha açık, yeni teknikler kullanmaya daha yatkın oldukları için daha başarılı olabilmektedirler (Küleççi ve Aksoy, 2011: 45). Elde edilen sonuçlara göre, Çarşamba ovasındaki işletmecilerin Terme ovasındakilere göre yaş ortalamalarının düşük, eğitim düzeylerinin ise yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum Çarşamba ovasındaki işletmecilerin daha bilinçli üretim gerçekleştirmeleri ve yeniliklere açık olmaları açısından önemli olabilir. Çarşamba ovasındaki işletmeler sahip oldukları aile işgücünün ortalama olarak %28,77'ini işletme faaliyetlerinde, %11,24'ünü ise işletme dışındaki tarımsal faaliyetler ve tarım dışı faaliyetlerde kullanmaktadırlar. Bu oranlar Terme ovasındaki işletmeler ortalamasında %32,25 işletme faaliyetlerinde, %10,33 işletme dışındaki tarımsal faaliyetler ve tarım dışı faaliyetler olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler anket sorularının her biri için frekans dağılım tablosu şeklinde Tablo 1-12 arasında verilmiştir. Frekans dağılım tablolarında ovalar ve ovalardaki gruplar arasındaki farklılığın karşılaştırmalı analizi için yapılan ki-kare testi sonuçları da yer almaktadır.

Çarşamba ovasında ortalama fındık alanı 29,22 da, fındık bahçelerinin yaşı ise 18,58 yıldır. Terme ovasında ortalama fındık alanı 40,67 da, fındık bahçelerinin yaşı ise 20,77 yıl olarak bulunmuştur. Tablo 1 incelendiğinde, işletmecilerin bahçelerine gübre uygulamalarında gübre çeşidine ve miktarına karar vermede izledikleri yolun her iki ovadaki işletmelerde de birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<0.001$). Çarşamba ovasında fındık işletmecileri bahçelerine gübre uygulamalarında büyük çoğunlukla (%80,21) tarım uzmanının tavsiyesine göre, Terme ovasında ise kendi tecrübelerine göre (%81,91) gübre çeşidine ve miktarına karar verdiklerini belirtmiştir. Bunun yanında işletmeciler gübrelerin fiyatının ve toprak analizi sonucunun da gübre çeşidine ve miktarına karar vermede etkili olduğunu ifade etmişlerdir. İşletmecilerin bahçelerine gübre uygulamalarında gübre çeşidine ve miktarına karar vermede izledikleri yolun ovaların kendi içerisindeki işletme büyüklüklerine (gruplara) göre değişim gösterip göstermediğinin belirlenmesi için yapılan ki-kare testi sonuçlarına bakıldığında ise, Çarşamba ovasında işletme büyüklüklerine göre değişim gösterdiği ($p<0.05$), Terme ovasında ise değişim göstermediği görülmektedir ($p>0.05$). Batı Karadeniz Bölgesinde yapılan bir çalışmada, fındık üreticiliği yapan işletmelerde işletmecilerin gübre çeşidi ve miktarına %71,8 oranında kendi tecrübeleri ve komşu tavsiyeleri, %11,1 oranında yaptırılan toprak analizi sonucu ve %9,4 oranında da tarım uzmanının tavsiyesine göre karar verildiği belirtilmiştir (Sıray ve ark., 2012: 13).

Tablo 1: Gübre çeşidine ve miktarına karar verme etkenleri ve karşılaştırma sonuçları

ETKENLER ^a	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam ⁺ (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam ⁺ (94)
Kendi tecrübesi	f	6,00	11,00	14,00	31,00	11,00	31,00	35,00	77,00
	%	30,00	25,58	42,42	32,29	84,63	86,12	77,79	81,91
Komşu-ark. tavsiyesi	f	0,00	14,00	15,00	29,00	6,00	7,00	10,00	23,00
	%	0,00	32,56	45,45	30,21	46,15	19,44	22,22	24,47
Gübre fiyatı	f	5,00	15,00	23,00	43,00	7,00	13,00	19,00	39,00
	%	25,00	34,88	69,70	44,79	53,85	36,11	42,22	41,49
Satıcının tavsiyesi	f	1,00	8,00	8,00	17,00	2,00	8,00	10,00	20,00
	%	5,00	18,60	24,24	17,71	15,38	22,22	22,22	21,28
Toprak analiz sonucu	f	4,00	18,00	16,00	38,00	2,00	9,00	25,00	36,00
	%	20,00	41,86	48,48	39,58	15,38	25,00	55,56	38,30
Toprağın verimi	f	1,00	12,00	1,00	14,00	2,00	3,00	9,00	14,00
	%	5,00	27,91	3,03	14,58	15,38	8,33	20,00	14,89
Tarım uzm. tavsiyesi	f	15,00	35,00	27,00	77,00	5,00	8,00	20,00	33,00
	%	75,00	81,40	81,83	80,21	38,46	22,22	44,44	35,11
Tarımsal yayım araçları	f	0,00	2,00	0,00	2,00	1,00	2,00	2,00	5,00
	%	0,00	4,65	0,00	2,08	7,69	5,56	4,44	5,32
Sermaye durumu	f	5,00	11,00	14,00	30,00	3,00	9,00	20,00	32,00
	%	25,00	25,58	42,42	31,25	23,08	25,00	44,44	34,04
P-Değeri		0,012* (LR $\chi^2=31,283$; SD=16)				0,592 ^{OD} (LR $\chi^2=14,096$; SD=16)			
P-Değeri ¹		0,000*** (LR $\chi^2=40,907$; SD=8)							

^a, Birden fazla seçenek işaretleme yapılmıştır; +, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır

¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır; LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri

*, istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$); ***, istatistik olarak önemlidir ($p<0.001$); ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir ($p>0.05$)

İncelenen işletmelerde işletmeciler, Çarşamba ovasında %46,87 ve Terme ovasında ise %29,79 oranında toprak ve yaprak analizi yaptırdıklarını ifade ederlerken, bu zamana kadar analiz yaptırmaya sayılarının da işletme başına ortalama 1,03 adet ile 0,79 adet olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 2). Toprak ve yaprak analizi yaptırmalarının ovalara göre değişim

gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan ki-kare testi sonucunda, analiz yaptırma durumunun ovalara göre değişim gösterdiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Çarşamba ovasında analiz yaptıranlar ile yaptırmayanların oranı işletmelerde homojen dağılım gösterirken, Terme ovasında analiz yaptıranların sayısı yaptırmayanlara göre daha düşük bulunmuştur. Bu durum, Çarşamba ovasındaki işletmecilerin, Terme ovasındakilere göre toprak ve yaprak analizinde daha bilinçli ve eğitilmiş olduğunu göstermektedir. Her iki ovada da gruplar arasında değişim gözlenmemiştir ($p>0.05$). Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde; Demiryürek (2001), düzenli olarak toprak analizi yaptıran işletmecilerin oranını %10; Yalçın (2009), %31,70; Aydoğan (2012), %56,1 olarak belirlemiştir. Sıray ve ark., (2012) tarafından yapılan çalışmada ise, işletmelerin %72'lik kısmının toprak ve yaprak analizi yaptırmadığı, sadece %28,2'sinin son 5 yılda en az bir defa toprak veya yaprak analizi yaptırdığı ifade edilmiştir (Sıray ve ark., 2012: 13).

Toprak ve yaprak analizi yaptıran işletmelerde işletmeciler, Çarşamba ovasında %64,44 ve Terme ovasında %32,14 oranında çok memnun kaldıklarını beyan etmişlerdir. Ayrıca, Çarşamba ovasındakiler yaptıran toprak ve yaprak analizi sonucunun hiçbir kötü etkisi olmadığını beyan ederlerken, Terme ovasındakiler %3,57 oranında analizin kötü etkisiyle karşılaştıklarını bildirmişlerdir.

Tablo 2: Toprak ve yaprak analizi yaptıрма durumu ve karşılaştırma sonuçları

Analiz Yaptırma Durumu	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Evet	f	11,00	18,00	16,00	45,00	5,00	12,00	11,00	28,00
	%	55,00	41,86	48,48	46,87	38,46	33,33	24,44	29,79
Hayır	f	9,00	25,00	17,00	51,00	8,00	24,00	34,00	66,00
	%	45,00	58,14	51,52	53,13	61,54	66,67	75,56	70,21
Evet ise kaç kez	Ortalama adet/işletme	1,15	1,07	0,91	1,03	0,77	1,00	0,62	0,79
P-Değeri		0,607 ^{OD} ($\chi^2=0,999$; SD=2)				0,522 ^{OD} ($\chi^2=1,298$; SD=2)			
P-Değeri ¹		0,015* ($\chi^2=5,862$; SD=1)							

*, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır, ¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır

*, istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$); ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir ($p>0.05$)

Toprak ve yaprak analizi yaptırmayan işletmelerde toprak ve yaprak analizi yapılmamasının en önemli nedeni işletmecilerin büyük çoğunluğu tarafından analizin önemini bilmedikleri olduğu görülmüştür. Bu oran, Çarşamba ovasında %50,98 ve Terme ovasında ise %71,21'dir. İşletmeciler, toprak ve yaprak analizi yaptırmamalarına ikinci neden olarak da analizin pahalı olmasını öne sürmüşlerdir (Tablo 3). Analiz yaptırmama nedenlerinin ovalara göre değişimi istatistik olarak önemli bulunurken ($p<0.05$), ovalar içerisinde işletme büyüklüklerine göre değişimin istatistik olarak önemli olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Giresun ilinde yapılan bir çalışmada, fındık işletmelerinde ilk kuşakta %92,31 ve yüksek kuşakta ise %84,38 oranında işletmecilerin analizin önemini bilmediği belirtilmiştir (Sıray, 2010: 86). Sıray ve ark., (2012) tarafından Batı Karadeniz Bölgesinde yapılan diğer bir çalışmada ise, analiz yaptırmayan fındık işletmelerinde işletmecilerin %49,4'ünün analizi önemsemediği, %24,1'lik kısmının analizin önemini bilmediği ve %10,8'inin ise nereye başvuracağını bilmediği ve yakında analiz laboratuvarının olmadığı için yaptırmadığı belirtilmiştir.

Tablo 3: Toprak ve yaprak analizi yaptırmama nedenleri ve karşılaştırma sonuçları

Analiz Yaptırmama Nedeni	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Pahalı olması	f	2,00	3,00	4,00	9,00	2,00	4,00	5,00	11,00
	%	22,22	12,00	23,53	17,65	25,00	16,66	14,71	16,67
Toprak örneği almayı bilmiyor	f	1,00	2,00	1,00	4,00	0,00	1,00	4,00	5,00
	%	11,11	8,00	5,88	7,84	0,00	4,17	11,76	7,58
Nereye başvuracağını bilmiyor	f	1,00	3,00	1,00	5,00	0,00	1,00	0,00	1,00
	%	11,11	12,00	5,88	9,80	0,00	4,17	0,00	1,51
Analizin önemini bilmiyor	f	4,00	14,00	8,00	26,00	5,00	18,00	24,00	47,00
	%	44,45	56,00	47,06	50,98	62,50	75,00	70,59	71,21
Zamanının olmaması	f	1,00	3,00	3,00	7,00	1,00	0,00	1,00	2,00
	%	11,11	12,00	17,65	13,73	12,50	0,00	2,94	3,03
P-Değeri		0,980 ^{OD} (LR $\chi^2=2,082$; SD=8)				0,470 ^{OD} (LR $\chi^2=7,632$; SD=8)			
P-Değeri ¹		0,035* (LR $\chi^2=10,364$; SD=4)							

*, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır; ¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır

LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri; *, istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$); ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir ($p>0.05$)

İncelenen işletmelerde işletmecilerin ilaç çeşidine ve miktarına karar verirken yine gübre çeşidine ve miktarına karar vermedeki tutumlarını sergiledikleri tespit edilmiştir. Buna göre; Çarşamba ovasındaki işletmeciler %60,42 oranında tarım uzmanının tavsiyesi, Terme ovasındakiler ise %75,53 oranında kendi tecrübesine göre bahçelerinde ilaç kullanırken ilaç çeşidine ve miktarına karar verdiklerini belirtmişlerdir. Çarşamba ovasındaki işletmeciler ilaç çeşidine ve miktarına karar vermede ikinci etkenin satıcının tavsiyesi olduğunu belirtirken, Terme ovasındakiler bunda ikinci etkenin ilaç fiyatı olduğunu

ifade etmişlerdir (Tablo 4). İstatistik analizler sonucunda, işletmecilerin ilaç çeşidine ve miktarına karar verme etkenlerinin ovalara göre değişim gösterdiği ($p<0.001$) belirlenmiştir. İşletme büyüklükleri ise Terme ovasında karar verme etkenlerini değiştirirken ($p<0.01$), Çarşamba ovasında değiştirmemiştir ($p>0.05$). Buradan da yine Çarşamba ovasındaki işletmecilerin Terme ovasındakilere göre fındık üreticiliği konusunda daha bilinçli üretim yaptıklarını ifade edebiliriz.

Tablo 4: İlaç çeşidine ve miktarına karar verme etkenleri ve karşılaştırma sonuçları

Etkenler ^a	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Kendi tecrübesi	f	9,00	13,00	7,00	29,00	10,00	24,00	37,00	71,00
	%	45,00	30,23	21,21	30,21	76,92	66,67	82,22	75,53
Komşu-arkadaş tavsiyesi	f	5,00	15,00	6,00	26,00	6,00	9,00	13,00	28,00
	%	25,00	34,88	18,18	27,08	46,15	25,00	28,89	29,79
İlaç fiyatı	f	5,00	10,00	8,00	23,00	5,00	17,00	13,00	35,00
	%	25,00	23,26	24,24	23,96	38,46	47,22	28,89	37,23
Prospektüs	f	0,00	5,00	3,00	8,00	0,00	2,00	1,00	3,00
	%	0,00	11,63	9,10	8,33	0,00	5,56	2,22	3,19
Satıcının tavsiyesi	f	4,00	13,00	16,00	33,00	6,00	16,00	12,00	34,00
	%	20,00	30,23	48,48	34,38	46,15	44,44	26,67	36,17
Toprak analiz sonucu	f	2,00	15,00	14,00	31,00	4,00	3,00	18,00	25,00
	%	10,00	34,88	42,42	32,29	30,77	8,33	40,00	26,60
Toprağın verimi	f	4,00	5,00	1,00	10,00	3,00	1,00	8,00	12,00
	%	20,00	11,63	3,03	10,42	23,08	2,78	17,78	12,77
Tarım uzmanının tavsiyesi	f	15,00	22,00	21,00	58,00	6,00	11,00	16,00	33,00
	%	75,00	51,16	63,64	60,42	46,15	30,56	35,56	35,11
Tarımsal yayım araçları	f	0,00	4,00	0,00	4,00	1,00	12,00	6,00	19,00
	%	0,00	9,31	0,00	4,17	7,70	33,33	13,33	20,21
Sermaye (nakit) durumu	f	5,00	13,00	8,00	26,00	1,00	4,00	18,00	23,00
	%	25,00	30,23	24,24	27,08	7,70	11,11	40,00	24,47
P-Değeri		0,057 ^{OD} (LR $\chi^2=28,349$; SD=18)				0,008 ^{**} (LR $\chi^2=35,586$; SD=18)			
P-Değeri ¹		0,000 ^{***} ($\chi^2=38,002$; SD=9)							

^a, Birden fazla seçenek işaretleme yapılmıştır; *, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır

¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır; LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri

^{***}, istatistik olarak önemlidir ($p<0.001$); ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir ($p>0.05$)

Tablo 5 incelendiğinde, işletmecilerin Çarşamba ovasında %47,92 ve Terme ovasında da %26,59 oranında bahçelerine ilaç aldıkları zaman ilaç satan kişilerden ilaç kullanımı konusunda her zaman bilgi aldıkları görülmektedir. Her iki ovada da işletme büyüklüklerine göre işletmecilerin ilaç satın alınan yere ilaç kullanımının sorulmasını etkilemediği gözlenirken ($p>0.05$), ovalar arasındaki farklılık istatistik olarak önemli bulunmuştur ($p<0.05$). Terme ovasında fındık üreticiliğinin, Çarşamba ovasına göre daha eskilere dayanması ve işletme yöneticilerinin yaş ortalamalarının yüksek olması, bilinçli üretim yapmak için gerekli olan yeniliklere açık olmalarını engelleyebilir. Sıray (2010: 87) tarafından yapılan çalışmada ise, işletmecilerin ilk kuşakta %39,53 ve yüksek kuşakta %52,50 oranında ilaç satan kişilerden aldıkları bilgilerle ilaç uygulaması yaptıklarını bildirmişlerdir.

Tablo 5: İlaç satın alınan yere ilaç kullanımının sorulması ve karşılaştırma sonuçları

İlaç Kullanımının Sorulması	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Her zaman onlardan bilgi alıyorum	f	11,00	21,00	14,00	46,00	6,00	9,00	10,00	25,00
	%	55,00	48,84	42,42	47,92	46,15	25,00	22,22	26,59
Hayır, kendi tecrübem yeterli	f	3,00	12,00	11,00	26,00	4,00	16,00	16,00	36,00
	%	15,00	27,91	33,33	27,08	30,77	44,44	35,56	38,30
Mecbur kalırsam danışıyorum	f	6,00	10,00	8,00	24,00	3,00	11,00	19,00	33,00
	%	30,00	23,26	24,24	25,00	23,08	30,56	42,22	35,11
P-Değeri		0,690 ^{OD} ($\chi^2=2,250$; SD=4)				0,408 ^{OD} (LR $\chi^2=3,984$; SD=4)			
P-Değeri ¹		0,010* ($\chi^2=9,225$; SD=2)							

^{*}, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır; ¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır

LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri; *, istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$); ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir ($p>0.05$)

Herhangi bir üretici örgütüne üyelik durumu incelendiğinde, Çarşamba ovasında işletmelerin %60,42 ve Terme ovasında ise %50,00 gibi büyük bir çoğunluğu üretici örgütlerine üye olmadıklarını bildirmişlerdir. En fazla üye olunan üretici örgütlerinin başında Çarşamba ovasında %44,79 ve Terme ovasında da %50,00 oranları ile Ziraat Odaları gelmektedir. İşletmelerin yine önemli bir kısmı Tarım Kredi Kooperatiflerine ve Fiskobirlik'e üye olduklarını bildirmişlerdir (Tablo 6). İşletmelerde üretici örgütlerine üyelik durumu her iki ovada da işletme büyüklüklerine göre değişim göstermezken ($p>0.05$),

ovalar arasında değişim göstermiştir ($p < 0.05$). Giresun ilinde yapılan bir araştırmada, işletmelerin %96,90'nun Fiskobirlik, %78,60'nun Ziraat Odaları, %45,10'unun Tarım Kredi Kooperatifleri, %12,30'unun Tarımsal Birlikler ve %28,60'nun Toprak Mahsulleri Ofisine ortak olduğu belirtilmiştir (Topçuoğlu, 2008: 63). Giresun ilinde yapılan diğer bir çalışmada da, işletmelerin ilk kuşakta %56,00'nun Tarım Kredi Kooperatiflerine, %48'inin Fiskobirlik'e ve yüksek kuşakta ise %40,00'nun Tarım Kredi Kooperatiflerine, %15'inin Fiskobirlik'e üye oldukları bulunmuştur (Siray, 2010: 88). Siray ve ark., (2012) tarafından yapılan çalışmada ise, özellikle desteklemelerin de etkisiyle fındık işletmelerinin %91,5 oranında Ziraat Odalarına, %24,8 oranında Tarım Kredi Kooperatiflerine, %16,2 oranında Fiskobirlik'e ve %4,3 oranında da Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine üye olduğu görülmüştür.

Tablo 6: Üretici örgütlere üyelik durumu ve karşılaştırma sonuçları

Üyelik Durumu ^a	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam ⁺ (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam ⁺ (94)
Fiskobirlik	f	2,00	7,00	11,00	20,00	1,00	11,00	14,00	26,00
	%	10,00	16,28	33,33	20,83	7,69	30,55	31,11	27,66
Tarımsal Kalkınma Koop.	f	0,00	0,00	3,00	3,00	0,00	0,00	4,00	4,00
	%	0,00	0,00	9,09	3,13	0,00	0,00	8,89	4,26
Ziraat Odası	f	6,00	18,00	19,00	43,00	7,00	17,00	23,00	47,00
	%	30,00	41,86	57,58	44,79	53,85	47,22	51,11	50,00
Tarım Kredi Koop.	f	3,00	10,00	7,00	20,00	7,00	14,00	23,00	44,00
	%	15,00	23,25	21,21	20,83	53,85	38,89	51,11	46,81
Hiçbiri	f	11,00	28,00	19,00	58,00	6,00	15,00	26,00	47,00
	%	55,00	65,12	57,58	60,42	46,15	41,67	57,78	50,00
P-Değeri		0,315 ^{OD} (LR $\chi^2=9,327$; SD=8)				0,374 ^{OD} (LR $\chi^2=8,636$; SD=8)			
P-Değeri ¹		0,047 [*] (LR $\chi^2=9,636$; SD=4)							

^a, Birden fazla seçenek işaretleme yapılmıştır; ⁺, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır

¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır; LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri

^{*}, istatistik olarak önemlidir ($p < 0.05$); ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir ($p > 0.05$)

Çarşamba ovasındaki işletmecilerin %34,38'i ve Terme ovasındakilerin %41,49'u üretici örgütlerinden girdi temin ettiklerini ancak, Çarşamba ve Terme ovasında sırasıyla %90,63 ve %96,81 oranlarında üretici örgütlerine ürün satmadıklarını beyan etmişlerdir (Tablo 7). İşletmelerde üretici örgütlerinden girdi temini ve onlara ürün satma durumu hem girdi temin etmede hem de ürün satışında ovalar arasında farklılık göstermemiştir ($p > 0.05$). Aynı şekilde işletme büyüklükleri de verilen cevapların dağılımını istatistik olarak önemli derecede etkilememiştir ($p > 0.05$). Giresun ilinde yapılan çalışmada, işletmecilerin ilk kuşakta %41,86 ve yüksek kuşakta %37,50 oranında üretici örgütlerinden girdi temin ettikleri, buna karşılık ilk ve yüksek kuşakta sırasıyla %90,70 ve %97,50 oranlarında üretici örgütlerine ürün satmadıkları belirtilmiştir (Siray, 2010: 88).

Tablo 7: Üretici örgütlerinden girdi temini ve onlara ürün satma durumu ve karşılaştırma sonuçları

	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam ⁺ (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam ⁺ (94)
Üretici Örgütlerinden Girdi Temin Etme Durumu									
Evet	f	6,00	17,00	10,00	33,00	5,00	13,00	21,00	39,00
	%	30,00	39,53	30,30	34,38	38,46	36,11	46,67	41,49
Hayır	f	14,00	26,00	23,00	63,00	8,00	23,00	24,00	55,00
	%	70,00	60,47	69,70	65,62	61,54	63,89	53,33	58,51
P-Değeri		0,631 ^{OD} ($\chi^2=0,920$; SD=2)				0,614 ^{OD} ($\chi^2=0,975$; SD=2)			
P-Değeri ¹		0,312 ^{OD} ($\chi^2=1,024$; SD=1)							
Üretici Örgütlerine Ürün Satışı Durumu									
Evet	f	1,00	2,00	6,00	9,00	0,00	0,00	3,00	3,00
	%	5,00	4,65	18,18	9,37	0,00	0,00	6,67	3,19
Hayır	f	19,00	41,00	27,00	87,00	13,00	36,00	42,00	91,00
	%	95,00	95,35	81,82	90,63	100,00	100,00	93,33	96,81
P-Değeri		0,115 ^{OD} (LR $\chi^2=4,325$; SD=2)				0,185 ^{OD} (LR $\chi^2=3,374$; SD=2)			
P-Değeri ¹		0,080 ^{OD} ($\chi^2=3,069$; SD=1)							

⁺, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır, ¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır

LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri; ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir ($p > 0.05$)

İncelenen işletmelerdeki işletmecilerin büyük çoğunluğu (Çarşamba ovasında %88,54 ve Terme ovasında %73,40) fındık üretim sürecinde girdilerin pahalı olduğunu belirtmişlerdir. Bu sorunu her iki ovada da ürün fiyatlarının düşüklüğü izlemektedir (Tablo 8). İşletmecilerin fındık üretiminde karşılaştığı sorunların dağılımı ovalar arasında istatistik olarak önemli değişim göstermiştir ($p < 0.01$). İşletme büyüklükleri ise bu dağılımı etkilememiştir ($p > 0.05$). Samsun ilinde yapılan bir çalışmada, fındık işletmelerinde en büyük problem olarak fındık fiyatlarının istikrarsız ve istenilen düzeyde olmaması gösterilirken; girdi fiyatlarının yüksekliği, peşin ödeme yapılmaması, işletmecinin söz sahibi olmaması, dikim alanlarının artırılmasının önüne geçilmemesi şeklinde sorunlar sıralanmıştır. Bunun dışında tapu sorunundan dolayı fındığı verememe, fındık zararlıları, arazilerinin tapu problemi, yanlış rekolte ve maliyet hesapları, bazı ilçelerde TMO'nun

deposunun olmaması nedeniyle bulunduğu taşıma maliyetlerine katlanma gibi problemler fındık işletmecileri tarafından üretimde karşılaşılan sorunlar arasında gösterilmiştir (Yalçın, 2009: 97). Giresun ilinde yapılan çalışmada, işletmecilerin büyük çoğunluğu tarafından (ilk kuşakta %82,56 ve yüksek kuşakta %82,50) fındık üretim sürecinde girdilerin pahalı olması en önemli problem olarak gösterilirken; bunu her iki kuşakta da sırasıyla ürün fiyatının düşüklüğü, fındık üretiminde piyasaların belirsizliği, ilkbahar don tehlikesi ve finansman yetersizliği gibi sorunların izlediği görülmüştür (Sıray, 2010: 90). Samsun'da fındık sektörünün en büyük problemleri olarak; fındık fiyatlarının istikrarsız ve istenilen düzeyde olmaması, girdi fiyatlarının yüksekliği, peşin ödeme yapılmaması, üreticinin söz sahibi olmaması, dikim alanlarının artırılmasının önüne geçilmemesi şeklinde sıralanmıştır (Kızıltan ve Yalçın, 2010: 92).

Tablo 8. Fındık üretiminde karşılaşılan sorunlar ve karşılaştırma sonuçları

Sorunlar ^a	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Girdilerin pahalı olması	f	19,00	35,00	31,00	85,00	9,00	28,00	32,00	69,00
	%	95,00	81,40	93,94	88,54	69,23	77,78	71,11	73,40
Finansman yetersizliği	f	9,00	20,00	15,00	44,00	4,00	7,00	17,00	28,00
	%	45,00	46,51	45,45	45,83	30,77	19,44	37,78	29,79
Piyasaların belirsiz oluşu	f	12,00	31,00	23,00	66,00	9,00	19,00	28,00	56,00
	%	60,00	72,09	69,70	68,75	69,23	52,78	62,22	59,57
Hastalık ve zararlılar	f	5,00	8,00	9,00	22,00	3,00	8,00	9,00	20,00
	%	25,00	18,60	27,27	22,92	23,08	22,22	20,00	21,28
Teknik bilgi eksikliği	f	3,00	6,00	2,00	11,00	6,00	16,00	26,00	48,00
	%	15,00	13,95	6,06	11,46	46,15	44,44	57,78	51,06
İşgücü yetersizliği	f	8,00	3,00	1,00	12,00	5,00	15,00	22,00	42,00
	%	40,00	6,98	3,03	12,50	38,46	41,67	48,89	44,68
İlkbahar don tehlikesi	f	5,00	10,00	2,00	17,00	3,00	2,00	1,00	6,00
	%	25,00	23,26	6,06	17,71	23,08	5,56	2,22	6,38
Ürün fiyatının düşüklüğü	f	15,00	36,00	24,00	75,00	6,00	24,00	31,00	61,00
	%	75,00	83,72	72,73	78,13	46,15	66,67	68,89	64,89
Emek ve masraf karşılığının alınmaması	f	10,00	23,00	18,00	51,00	3,00	13,00	23,00	39,00
	%	50,00	53,49	54,55	53,13	23,08	36,11	51,11	41,49
P-Değeri		0,253 ^{OD} (LR $\chi^2=19,311$; SD=16)				0,808 ^{OD} (LR $\chi^2=11,026$; SD=16)			
P-Değeri ¹		0,000 ^{***} ($\chi^2=54,063$; SD=8)							

^a, Birden fazla seçenek işaretleme yapılmıştır; *, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır

¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır; LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri

^{***}, istatistik olarak önemlidir (p<0.001); ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir (p>0.05)

Çarşamba ovasındaki işletmeciler, fındıklarını %47,92 oranla tüccara ve %32,29 oranla da Toprak Mahsulleri Ofisi'ne sattıklarını bildirirken, Terme ovasındakiler ise %54,26 oranla tüccara ve %35,11 oranla Toprak Mahsulleri Ofisi'ne fındıklarını sattıklarını belirtmişlerdir (Tablo 9). Yapılan ki-kare testleri sonucunda, işletmecilerin fındık satış yerlerinin dağılımının hem ovalara göre hem de işletme büyüklüklerine göre değişim göstermediği ortaya çıkmıştır (p>0.05). Samsun ilinde yapılan çalışmada ise, işletmecilerin fındığını %82,20 oranında tüccara, %15,80 oranında Toprak Mahsulleri Ofisi'ne, %2,20 oranında ise Fiskobirlik'e sattıkları belirtilmiştir (Yalçın, 2009: 79). Bu sonuçlar, Fiskobirlik'in önceki yıllara nazaran fındık alımlarındaki yerini tüccara ve Toprak Mahsulleri Ofisi'ne devrettiğini göstermektedir.

Tablo 9: Fındık satış yerleri ve karşılaştırma sonuçları

Satış Yeri ^a	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Toprak Mahsulleri Ofisi	f	6,00	15,00	10,00	31,00	7,00	9,00	17,00	33,00
	%	30,00	34,88	30,30	32,29	53,85	25,00	37,78	35,11
Fiskobirlik	f	2,00	2,00	4,00	8,00	0,00	2,00	4,00	6,00
	%	10,00	4,65	12,12	8,33	0,00	5,55	8,89	6,38
Komisyoncu	f	4,00	10,00	6,00	20,00	2,00	5,00	10,00	17,00
	%	20,00	23,26	18,18	20,83	15,38	13,89	22,22	18,09
Tüccar	f	9,00	17,00	20,00	46,00	6,00	20,00	25,00	51,00
	%	45,00	39,53	60,61	47,92	46,15	55,56	55,55	54,26
Fındık işleme Fabrikaları	f	0,00	3,00	1,00	4,00	0,00	1,00	4,00	5,00
	%	0,00	6,98	3,03	4,17	0,00	2,78	8,89	5,32
P-Değeri		0,758 ^{OD} (LR $\chi^2=5,457$; SD=8)				0,569 ^{OD} (LR $\chi^2=6,701$; SD=8)			
P-Değeri ¹		0,922 ^{OD} (LR $\chi^2=0,921$; SD=4)							

^a, Birden fazla seçenek işaretleme yapılmıştır; *, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır

¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır; LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri

^{OD}, istatistik olarak önemli değildir (p>0.05)

İncelenen işletmelerde işletmecilerin tamamına yakını fındıklarının peşin olarak sattıklarını (Çarşamba ovasında %85,42 ve Terme ovasında %81,91), bunun yanında vadeli ve hem vadeli hem peşin (karışık) olarak sattıklarını da beyan etmişlerdir (Tablo 10). Yapılan ki-kare testleri sonucunda, İşletmelerde ürün satış şeklinin dağılımının ovalara göre değişim göstermediği ortaya çıkmıştır ($p>0.05$). Çarşamba ovasında işletme büyüklüklerine göre de değişim göstermezken ($p>0.05$), Terme ovasında satış şeklinin işletme büyüklüklerine bağımlılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0.01$). Yalçın (2009: 81) ise yaptığı çalışmada, işletmecilerin fındığını %89,00 oranında peşin, %11,00 oranında vadeli sattıkları tespit etmiştir.

Hacıibrahimoğlu (1992) tarafından yapılan araştırmada, fındıktan gereği gibi yararlanılamadığı, işletmecilerin üretim ve pazarlama aşamalarında sorunlarının ortaya çıktığı ve bu nedenle dış talebin arttırılamadığı ve fiyatı yükselen fındığın ithalatçı ülkeleri alternatif ürünlere yönlendirdiği ortaya konulmuştur.

Tablo 10: Ürün satış şekli ve karşılaştırma sonuçları

SATIŞ	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Peşin	f	17,00	38,00	27,00	82,00	10,00	35,00	32,00	77,00
	%	85,00	88,37	81,82	85,42	76,92	97,22	71,11	81,91
Vadeli	f	2,00	3,00	1,00	6,00	2,00	0,00	5,00	7,00
	%	10,00	6,98	3,03	6,25	15,39	0,00	11,11	7,45
Karışık	f	1,00	2,00	5,00	8,00	1,00	1,00	8,00	10,00
	%	5,00	4,65	15,15	8,33	7,69	2,78	17,78	10,64
P-Değeri		0,432 ^{OD} (LR $\chi^2=3,811$; SD=4)				0,009** (LR $\chi^2=13,468$; SD=4)			
P-Değeri ¹		0,804 ^{OD} ($\chi^2=0,435$; SD=2)							

* , Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır

¹ , Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır; LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri

*, istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$); ***, istatistik olarak önemlidir ($p<0.001$); ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir ($p>0.05$)

İşletmeciler pazarlama esnasında görülen en önemli sorun olarak; Çarşamba ovasında %91,67 oranla ve Terme ovasında %93,62 oranla serbest piyasada fındık fiyatının düşük olduğunu bildirmişlerdir. Diğer taraftan pazarlama esnasında görülen ikinci sorun olarak da; Çarşamba ovasındaki işletmecilerin %71,88'i ve Terme ovasındakilerin ise %79,79'u üreticilerin birlikte hareket etmediğini belirtmişlerdir (Tablo 11). Yapılan ki-kare testleri sonucunda, işletmecilerin fındık pazarlamasında karşılaştığı problemlerin dağılımının hem ovalara göre hem de işletme büyüklüklerine göre değişim göstermediği ortaya çıkmıştır ($p>0.05$). Giresun ilinde yapılan çalışmada, işletmeciler tarafından (ilk kuşakta %98,84 ve yüksek kuşakta ise %90,00 oranında) serbest piyasada fındık fiyatlarının düşük olması pazarlama esnasında görülen en önemli sorun olarak belirtilmiştir (Sıray, 2010: 90).

Tablo 11: Fındığın pazarlanmasındaki problemleri ve karşılaştırma sonuçları

PROBLEMLER ^a	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Zamansız hasat	f	0,00	4,00	6,00	10,00	0,00	2,00	7,00	9,00
	%	0,00	9,30	18,18	10,42	0,00	5,56	15,56	9,57
Hasatta alet Ekipmanın yanlış kullanımları	f	1,00	1,00	3,00	5,00	0,00	1,00	9,00	10,00
	%	5,00	2,32	9,10	5,21	0,00	2,78	20,00	10,64
Kurutmadaki yanlışlıklar, eksiklikler	f	1,00	12,00	9,00	22,00	2,00	13,00	16,00	31,00
	%	5,00	27,91	27,27	22,92	15,38	36,11	35,56	32,98
Tasnifteki yanlışlıklar (kırıık, vb. olanların ayrılmaması)	f	2,00	7,00	8,00	17,00	1,00	9,00	11,00	21,00
	%	10,00	16,28	24,24	17,71	7,69	25,00	24,44	22,34
Ambalajda kullanılan çuvalların yanlış	f	0,00	5,00	7,00	12,00	0,00	2,00	1,00	3,00
	%	0,00	11,63	21,21	12,50	0,00	5,56	2,22	3,19
Depolama yerlerinin depo şartlarına uygun olmaması	f	5,00	10,00	10,00	25,00	3,00	12,00	14,00	29,00
	%	25,00	23,26	30,30	26,04	23,08	33,33	31,11	30,85
Nakliyenin zamansız yapılması	f	2,00	8,00	6,00	16,00	1,00	8,00	10,00	19,00
	%	10,00	18,60	18,18	16,67	7,69	22,22	22,22	20,21
Nakliye ücretinin yüksek oluşu	f	15,00	27,00	14,00	56,00	4,00	8,00	33,00	45,00
	%	75,00	62,79	42,42	58,33	30,77	22,22	73,33	47,87
Serbest piyasada fındık fiyatının düşük olması	f	17,00	41,00	30,00	88,00	10,00	35,00	43,00	88,00
	%	85,00	95,35	90,91	91,67	76,92	97,22	95,56	93,62
Üreticilerin birlikte hareket etmemesi	f	14,00	30,00	25,00	69,00	10,00	30,00	35,00	75,00
	%	70,00	69,77	75,76	71,88	76,92	83,33	77,78	79,79
Randıman düşüklüğü	f	12,00	30,00	13,00	55,00	8,00	30,00	32,00	70,00
	%	60,00	69,77	39,39	57,29	61,54	83,33	71,11	74,47
Emanete fındık bırakılması	f	4,00	24,00	26,00	54,00	7,00	23,00	18,00	48,00
	%	20,00	55,81	78,79	56,25	53,85	63,89	40,00	51,06

Toprak Mahsulleri Ofisi	f	10,00	31,00	22,00	63,00	8,00	28,00	31,00	67,00
Alım Politikası	%	50,00	72,09	66,67	65,63	61,54	77,78	68,89	71,28
P-Değeri		0,111 ^{OD} (LR $\chi^2=32,672$; SD=24)				0,148 ^{OD} (LR $\chi^2=31,199$; SD=24)			
P-Değeri ¹		0,382 ^{OD} ($\chi^2=12,827$; SD=12)							

^a, Birden fazla seçenek işaretleme yapılmıştır; +, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır

¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır; LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri

^{OD}, istatistik olarak önemli değildir (p>0.05)

Çarşamba ovasında işletmecilerin %60,42'si ve Terme ovasında ise %69,15'i fındığa alternatif üretim düşünmediklerini beyan etmişlerdir. Fındığa alternatif üretim düşünen işletmelerin yarısından fazlası kivi, şeftali, böğürtlen, ahududu, ceviz, bodur elma gibi meyvecilik ürünleri, sebzeçilik, yem bitkileri ve soya ürünlerini üretebileceklerini bildirirken, geriye kalanlar alternatif olarak bir ürün bulamadıklarını ve yeterli arazilerinin olmadığını beyan etmişlerdir. Samsun ilinde yapılan araştırmada, fındık işletmecilerinin büyük bir kısmının fındığın yerine mısır, soya, çeltik, şekerpancarı, sera ürünleri ve ceviz üretebilecekleri ifade edilmiştir (Kılıç ve ark., 2005).

İşletmecilerin fındık üreticiliğini tercih etme nedenleri her iki ovadaki işletmelerde de benzerlik göstermektedir. Buna göre fındık üreticiliğinin nedenlerinin başında, fındığa iyi fiyat verilmesi ve fındığın alım garantisinin olması gelmektedir. Fındığın uzun süre bozulmadan depolanabilmesi, diğer nedenler (fındık arazisinin uzak olması, başka alternatifinin olmaması ve alışkanlıklar), yeterli işgücünün olmaması ve fındığın az işgücüne ihtiyaç duyması fındık üreticiliğinde tercih edilen nedenlerdir. Bunun yanında yıl içinde iş gücüne ihtiyaç olmaması; aile tipi üretimin etkili olduğu her iki ovada da 20-30 gün gibi kısa sürede hasat harman işlemlerinin bitmesi, hastalık ve zararlıları ile yılın ancak belli dönemlerinde mücadele yapıldığı bunun için de sürekli işlemede bulunmadan 2-3. şahıslara bu işlemlerin yaptırılabilmesi- fındığın her iki ovada da ana geçim kaynağı olmayışı (Almanya'da işçi Samsun'da memur ama fındık üreticisi gibi) nedenler de fındığı tercih etme nedenlerinin arasında bulunmaktadır (Tablo 12). Yapılan ki-kare testleri sonucunda, işletmelerde fındık üreticiliğinin tercih edilme nedenleri dağılımının hem ovaların farklılığından hem de işletme büyüklüklerinin farklılığından bağımsız olduğu ortaya çıkmıştır (p>0.05). Samsun ilinde yapılan bir çalışmada, işletmecilerin fındık üreticiliğinde aileden kalma bir meslek olması tercih edilen en önemli neden olarak gösterilmiştir (Yalçın, 2009: 93). Samsun ilinde yapılan başka bir çalışmada ise işletmecilerin fındık üreticiliğini yapma nedenleri olarak ilk sırada fındığa iyi fiyat verilmesi, ikinci sırada fındığa alım garantisinin verilmesi gelmektedir. Bu iki nedeni sırasıyla; iş gücü talebinin fazla olmaması, uzun süre depolanabilmesi ve sermaye ihtiyacının az olması izlemektedir (Kılıç ve ark., 2007: 11). Batı Karadeniz Bölgesinde yapılan çalışmada ise, fındık üreticiliğinin tercih sebeplerinin başında %42,6 oranı ile arazi ve iklim koşullarının elverişli olması gelirken bunu sırasıyla; %22,2 ile başka bir geçim kaynağının olmaması, %21,2 ile karlı olması, %6,3 ile mirasla kalmış olması, %4,3 ile ürün çeşitlenmesine giderek risk ve belirsizliği azaltması, %2,4 ile diğer sebepler ve %1,0 ile alıcısının olması ve üreticiliğinin rahat olması izlemektedir (Sıray ve ark., 2012: 12).

Tablo 12. Fındık üreticiliğinin tercih edilme nedenleri ve karşılaştırma sonuçları

NEDENLER ^a	Frekans	Çarşamba Ovası				Terme Ovası			
		I. Grup (20)	II. Grup (43)	III. Grup (33)	Toplam* (96)	I. Grup (13)	II. Grup (36)	III. Grup (45)	Toplam* (94)
Fındığa iyi fiyat verilmesi	f	17,00	35,00	26,00	78,00	11,00	28,00	28,00	67,00
	%	85,00	81,40	78,79	81,25	84,62	77,78	62,22	71,28
Fındığa alım garantisinin verilmesi	f	15,00	33,00	27,00	75,00	8,00	24,00	32,00	64,00
	%	75,00	76,74	81,82	78,13	61,54	66,68	71,11	68,09
Fındığın uzun süre depolanabilmesi	f	10,00	25,00	20,00	55,00	7,00	16,00	18,00	41,00
	%	50,00	58,14	60,61	57,29	53,85	44,44	40,00	43,62
Yeterli işgücünün olmaması	f	7,00	5,00	12,00	24,00	5,00	12,00	12,00	29,00
	%	35,00	11,63	36,36	25,00	38,46	33,33	26,67	30,85
Az işgücüne ihtiyaç duyulması	f	5,00	8,00	8,00	21,00	3,00	8,00	8,00	19,00
	%	25,00	18,60	24,24	21,88	23,07	22,22	17,78	20,21
Diğer ^b	f	6,00	14,00	13,00	33,00	4,00	16,00	20,00	40,00
	%	30,00	32,56	39,39	34,38	30,77	44,44	44,44	42,55
P-Değeri		0,804 ^{OD} (LR $\chi^2=6,127$; SD=10)				0,993 ^{OD} (LR $\chi^2=2,353$; SD=10)			
P-Değeri ¹		0,584 ^{OD} ($\chi^2=3,760$; SD=5)							

^a, Birden fazla seçenek işaretleme yapılmıştır

^b, Fındık arazisinin uzak olması, başka alternatifinin olmaması ve alışkanlıkları içermektedir

+, Toplam % frekanslar tartılı ortalama alınarak hesaplanmıştır; ^{OD}, istatistik olarak önemli değildir (p>0.05)

¹, Toplam frekanslar kullanılarak hesaplanmıştır; LR χ^2 , Likelihood Ratio ki-kare değeri

Fındık bahçeleri kurulmadan daha önce fındık bahçelerinde, Çarşamba ovasındaki işletmelerin %48,95'inde sebze, %15,63'ünde çeltik, %15,63'ünde kavak, %14,58'inde mısır, %4,17'inde elma, %1,04'ünde tütün olduğu belirtilmiştir. Terme ovasında ise bu ürünler sırasıyla; işletmelerin %35,11'inde çeltik, %19,15'inde mısır, %18,09'unda sebze, %13,83'ünde soya, %11,70'ine kavak, %1,06'ında elma ve %1,06'ında tütün olarak gerçekleştirilmiştir. Samsun ilinde yapılan çalışmada, fındık işletmelerinde fındık bahçeleri kurulmadan önce üretilen ürünlerin sırasıyla mısır, sebze, çeltik, buğday, ayçiçeği, tütün, kavak, diğer meyvesiz ağaçlar, soya ve şekerpancarı olduğu belirtilmiştir (Kılıç ve ark., 2005).

İncelenen her iki ovadaki işletmelerde de işletmecilerin büyük çoğunluğu (Çarşamba ovasında %82,9 ve Terme ovasında %57,45 oranında) taban arazilerde fındık üreticiliğinin yasal olmadığını bildiklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca işletmecilerin büyük çoğunluğunun taban arazilerdeki fındık bahçelerini sökmeyi düşünmedikleri de tespit edilmiştir. Çarşamba ovasında işletmecilerin %66,67'i ve Terme ovasında ise %59,57'i fındığın alternatifinin olmaması, yeni ürünlerin değerlendirilmesinin zor olması, diğer ürünlerin satış garantisinin olmaması, babadan kalma meslek ve alışkanlıklar gibi sebeplerden dolayı fındık bahçelerini sökmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında Çarşamba ovasındaki işletmecilerin %33,33'ü ve Terme ovasındaki işletmecilerin %40,43'ü sulama, depolama ve pazar garantisi olan alternatif ürünlere yeterli destek verildiği takdirde fındık bahçelerini sökebileceklerini ifade etmişlerdir. Samsun ilinde yapılan çalışmada, işletmecilerin %73,40'ının fındık üreticiliğine devam edeceği, %26,60'ının ise devam etmeyi düşünmedikleri belirtilmiştir (Yalçın, 2009: 100). Aynı alanda yapılan başka bir çalışmada ise, %83,00'ünün mevcut koşullarda fındık bahçelerini sökmeyi düşünmedikleri, %17,00'ünün ise bu konuda kararsız oldukları ifade edilmiştir (Kılıç ve ark., 2005).

Devletin taban arazide fındık bahçesi için özel bir vergi alması durumunda ise Çarşamba ovasında işletmecilerin %59,38'inin, Terme ovasında ise %46,43'ünün kurulu fındık bahçelerini yine sökmeyi düşünmedikleri görülmüştür. Samsun ilinde yapılan benzer çalışmada, devletin taban arazide fındık üreticiliğinden vergi alması durumunda bile, işletmecilerin %75,00'ünün kurulu fındık bahçesini sökmek istemedikleri bildirilmiştir (Kılıç ve ark., 2005).

İnceleme alanında fındık bahçelerini sökmeyi düşünmeyen işletmecilere "söküm masraflarının karşılanması durumunda fındık bahçenizi sökmeyi düşünür müsünüz?" sorusu yöneltildiğinde ise; Çarşamba ovasındakilerin %57,81'i ve Terme ovasındakilerin ise %51,79'u bahçelerinin sökülmesini istemediklerini bildirmişlerdir. Bunun yanında Çarşamba ovasında işletmecilerin %31,25'i sökümü kendisinin yapabileceğini, %6,25'i sökümü devletin yapmasını, %4,69'u da sökümü ücret karşılığında başkasına yaptırabileceğini ifade etmişlerdir. Terme ovasında ise işletmecilerin %25,00'ü söküm masraflarının karşılanması durumunda fındık bahçelerinin sökülmesini kendilerinin yapabileceğini, %12,50'i devletin sökmesini istediğini ve %1,79'u ise ücret karşılığında başkasına yaptırabileceğini belirtmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma alanındaki işletmelerde okur-yazarlık oranı yüksek olmasına rağmen, her iki ovadaki işletme yöneticilerinin eğitim durumu düşük bulunmuştur. Ayrıca işletme yöneticilerinin yaş ortalamaları da özellikle Terme ovasında çok yüksektir. Terme ovasında fındık üreticiliği genel olarak Çarşamba ovasına göre daha eskiye dayanmaktadır. Terme ovasındaki fındık üreticiliğinin 80 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Çarşamba ovasındaki fındık bahçeleri ise daha genç olup, bu ovada fındığın geçmişi 40-50 yıldır. Ayrıca Terme ilindeki genç nüfusun çalışma vb. nedenlerle başka yerlere göç etmesi ve ikame yerlerinin il dışında bulunması sonucunda, üreticilik işleriyle genelde köylerde kalan yaşlı nüfusun uğraşması bu ovada yaş ortalamasının yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum işletmelerin gerek üretim gerekse pazarlamada yeni teknolojilere açık olmayıp kendi tecrübe ve deneyimlerine göre eski yöntem ve tekniklerle üretim yapmalarına neden olabilmektedir. Böylece fındık bahçelerinde verim düşüklüğü meydana gelebilmektedir. Bunun doğal sonucu olarak da fındık fiyatları düşmekte ve işletmecilerin gelirlerinde azalmalar yaşanmaktadır. Bunun için kırsal kesimde gerek örgün eğitim gerekse mesleki eğitim şartlarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için devlete bir takım görevler düşmektedir. İşletmeciler, Ziraat Odaları ya da İl/İlçe Tarım Müdürlükleri tarafından dikim, gübreleme, bakım, seyreltme, ilaçlama ve harmanlama konularında modern yöntemlere göre bilgilendirilebilir ve uygulamalı olarak eğitilebilir.

Her iki ovada da yılın belirli dönemlerinde işgücü önemli bir yer tutmaktadır. Fındık üretiminde hasat işlemlerinin 20-30 gün gibi kısa sürede bitmesi, hastalık ve zararlıları ile yılın sadece belli dönemlerinde mücadele yapılması, ancak bunun için de sürekli işletmede bulunmadan 2. ve 3. şahıslara bu işlemlerin yaptırılabilmesi gibi nedenlerle yılın diğer dönemlerinde mevcut işgücü zaman zaman atıl bırakılmaktadır. İşletmelerde atıl kalan bu işgücü miktarını azaltmak için, işletme planlamasıyla birlikte diğer üretim kollarına ağırlık verilebilir. Bu faaliyetler ile işgücünün ve diğer üretim faktörlerinin daha iyi değerlendirilmesi sağlanırken, aynı zamanda işletmelerin gelirleri de artırılabilecektir.

Türkiye'de ve bölgede fındık üreticiliği tarım sektörü açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Uzun yıllar uygulanan yüksek fiyat politikaları sonucunda, Samsun ilinin Çarşamba ve Terme ovaları, daha sonra da Türkiye'nin en verimli ovaları arasında olan Bafra ve Sakarya ovaları yeni fındık üretim alanları haline gelmiştir. Fındık üretim alanlarının genişlemesi bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Fındık üretiminin taban arazilere, verimli ovalara yayılmasıyla, buralarda daha önceden üretilen alternatif ürünlerin arzında düşmeler olmuştur. Çalışmada buna en belirgin örnek olarak, Çarşamba ovasında sebze üretimi ve Terme ovasında pirinç üretimi gösterilebilir. Fındık bahçeleri kurulmadan önce, Çarşamba ovasındaki fındık bahçelerinin %48,96'ında sebze, Terme ovasındaki fındık bahçelerinin ise %35,11'inde çeltik üretildiği tespit edilmiştir. Fındık üretiminin buralarda yaygınlaşması ile her iki ovadaki ürünlerin üretiminin düştüğü ve yerini fındığa bıraktığı görülmüştür (Çarşamba ovasında fındık üretiminin payı %66,04, sebze üretiminin payı %16,18; Terme ovasında fındık üretiminin payı %53,62, çeltik üretiminin payı ise %18,06). Bu çalışma ile; Doğu Karadeniz Bölgesi'nin sebze ambarı konumunda olan Çarşamba ovası yanında, pirinç ile ünlü Terme ovasında artık çeltik tarımı yapılmayarak bu alanların fındıklık haline getirildiği görülebilmektedir. Oysa Çarşamba ve Terme ilçelerinin ova kesiminin, fındık dışında birçok bitkisel ürünün kolaylıkla üretilbileceği uygun bir ekolojije sahip olduğu bilinmektedir. Bu alanlar, daha karlı ve yılda birden fazla ürün alınabilecek olmasına rağmen fındık dikilmek suretiyle işgal edilmiştir. Bölge halkının bu arazilerinde fındıkla beraber ürün deseni daha da çeşitlendirilerek ilave gelir getirecek ürünlere yer verilebilir. Örneğin işletmeciler, tek yıllık alternatif tarla ve bahçe ürünlerinin üretilmesi konusunda teşvik edilebilir. Böylece asıl ürünün fındık kalması şartıyla, bahçelerin belirli bir kısmının alternatif üretim desenlerine ayrılması hem işletmeye, hem de bölge ve ülke ekonomisine yararlı olabilecektir.

Fındık kabuğu çoğunlukla yakacak maddesi olarak kullanılmaktadır. Fındık kabuğunun çeşitli sanayi kollarında hammadde, bazı kullanım eşyaları yapımında, yaprak ve meyve zurufu organik gübre olarak kullanımında daha da yaygınlaştırılabilir. Bu bağlamda, bölgede bunlara yönelik sanayi kolları geliştirilebilir.

Fındık dış satımında kabuklu fındık yerine özellikle tam mamul halinde fındık ürünlerinin pazarlama konumuna geçilebilir. Fındığın direk satışı için yeni pazar arama gayretleri kadar fındığı işleyerek kullanan çikolata ve şekerli ürünler gıda sanayisinin güçlendirilmesi çok önemlidir. Bu sayede hem iş sahaları artırılarak istihdam yaratılacak ve işgücü değerlendirilecek hem de katma değer Türkiye’de kalacaktır. Bu yolla ülke ekonomisine ayrıca önemli katkı sağlanmış olacaktır. İşlenmiş ürün ihracatını artırmaya yönelik bölgesel bazda sektörel destekleme araçları geliştirilebilir. Bu nedenle yurt içinde ve yurt dışında basın yayın organlarını kullanıp, fındığın yararlarını ortaya çıkaran reklam ve tanıtım çalışmaları yapılabilir.

Karadeniz Bölgesi’nde fındık kırma fabrikalarının fazla sayıda olması ve bölge insanının fındığa yatırım yapması nedeniyle pazarlama altyapısının geliştirilmesi amacıyla Fındık Borsası’nın özellikle Karadeniz Bölgesi’nde kurulmasına destek verilebilir. Ayrıca, lisanslı depoculuk hayata geçirilmelidir.

Son olarak da, ekonomik ve sosyal yönden Türkiye için vazgeçilmez bir tarım ürünü olan fındığın en iyi şekilde değerlendirilmesi, ancak güncel politik kaygılardan uzak ulusal bir fındık politikası oluşturulması ile mümkün olabilecektir. Devlet, fındık piyasasında fiyat belirleyici rolünü bir tarafa bırakarak piyasaları düzenleyici, uzun vadeye yayılmış temel politikaları belirleyici bir rol oynamalıdır.

Kaynaklar

- Anonim, 2008. Fındığa Karşı Alternatif Ürün Projesi Hakkında Araştırma Raporu. Giresun Platformu, Görele.
- Anonim, 2010. T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü, 2010 yılı Fındık Raporu.
- Aydoğan, M. (2012). Samsun İlinde Organik ve Konvansiyonel Fındık Üreticilerinin Gübre Kullanımı Konusundaki İletişim Kaynaklarının Sosyal Ağ Analizi İle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Demiryürek, K. (2001). Tarımsal Enformasyon ve Bilgi Sistemleri Üzerine Bir Araştırma: Kavram, Teori ve Metot Rehberi. Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Yayın No:218, 62+vi s, Ankara.
- Hacıbrahimoğlu, A. (1992). Fındığın Ekonomik Analizi, K.T.Ü. S.B.E., (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, Trabzon.
- Karakuş, G. (2006). Türkiye Fındık İhracat Arz Fonksiyonu ve 1980–2004 Dönemi İçin Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Kılıç, O. (1997). Samsun İli Çarşamba ve Terme İlçelerinin Ova Köylerinde Fındık Üretimine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Fındığa Alternatif Üretim Planlarının Araştırılması. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 170 s., Ankara.
- Kılıç, O., Cinemre, H.A., Ceyhan, V. ve Bozoğlu, M. (2005). Samsun İli Çarşamba ve Terme İlçelerinin Ova Kesiminde Fındığa Alternatif Üretim Planlaması. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Teknolojik Araştırma Projesi Proje No: TAP – 012 Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 136 s., Samsun.
- Kılıç, O., Alkan, I. ve Binici, T. (2007). Türkiye’de Fındık Dikim Alanlarının Daraltılmasına Karşı Çiftçi Davranışlarının Belirlenmesi (Samsun-Çarşamba Ovası). HR.Ü.Z.F. Dergisi, 11 (3/4): 9-14.
- Kızıltan, A. ve Yalçın, H. (2010). Türkiye’de Fındık Sektöründe Üreticilerin Sorunları: Samsun İlinde Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 4.
- Külekçi, M. ve Aksoy, A. (2011). Gaziantep ili dağ ve ova köylerinde antepfıstığı üretim maliyetlerinin karşılaştırılması, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 25(1), 41-51
- Sıray, E. (2010). Giresun İli Merkez İlçede Fındık Yetiştiren İşletmelerin Ekonomik Analizi, Üretim ve Pazarlama Sorunlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Sıray, E., Duyar, Ö., Özdemir, F. ve Ertekin, F. (2012). Batı Karadeniz Bölgesinde Fındık Üreticiliğinde Eğitim ve Yayım Altyapı İhtiyacının Belirlenmesi. GOÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 29 (2), 9-18
- Topçuoğlu, G. (2008). Uluslararası Piyasada Fındığın Türkiye Ekonomisine Katkısı ve Sorunları. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tekirdağ.
- Yalçın, H. (2009). Fındık Sektörünün Türkiye Ekonomisi ve İhracatındaki Yeri, Önemi ve Sektörün Sorunları. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Yamane, T. (2001). Temel Örneklem Yöntemleri. 1. Baskı, (Çev. A. Esin, M.A. Bakır, C. Aydın ve E. Gürbüzsel). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- İnternet Adresleri
- <http://www.giresuntb.org.tr/images/piyasaanalizi2.pdf> (19.02.2017).

<http://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-0886.pdf> (20.02.2017).

<http://www.tuik.gov.tr> (15.02.2017).

<http://koop.gtb.gov.tr/data/56e956301a79f5b210d91768/2015%20F%C4%B1nd%C4%B1k%20Raporu.pdf>
(16.02.2017)

http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=26370&tipi=17&sube=0 (17.02.2017)

Summary

Hazelnut, which has important nutritional elements in terms of healthy eating, is the most commonly produced nuts in the world following almond. Besides being consumed as appetizer, hazelnut is widely used in halvahs, cakes, biscuit, ice cream and dessert and especially in chocolate industry. Turkey has a very important place in world hazelnut sector. When world production and export are examined, it can be seen that Turkey is the number one exporter and has great export revenue coming from hazelnuts. 67% of world's hazelnut production and 76% of hazelnut export are met from Turkey. 14% of Turkey's nut production occurs in Samsun. Çarşamba and Bafra towns grow 57% of the hazelnuts grown in Samsun and 51% of the hazelnuts exported from Samsun.

The purpose of this study was to find out the problems experienced by businesses producing hazelnut in Samsun in the production and marketing stages, to compare these problems and to develop solutions for these problems. To this end, face to face questionnaires were conducted with the owners of 190 businesses determined through stratified random sampling method from hazelnut businesses on the lowlands of Çarşamba and Terme towns of Samsun, where the production of hazelnut is the densest in Samsun. 96 hazelnut businesses in Çarşamba plain and 94 hazelnut businesses in Terme plain were grouped in terms of the land size and the businesses were chosen in proportion with the size of stratification from each group. The data were both presented numerically to determine the state and also the differences between groups and plains were compared and assessed through statistical analyses. The most important feature that distinguishes this study from other studies is that the sample of the study consists of businesses in which hazelnut production is the densest in Samsun and in which the highest amount of hazelnut gardens are uprooted from the lowlands within the context of the Project of "A product alternative to hazelnut". Thus, the study is important in terms of shedding light on the policies followed by the government about the uprooting of hazelnut gardens in plains and on new researches to be conducted on this subject.

According to the results of the study, the average age of business managers in Çarşamba valley is 49,09 and their average period of education is 6,36 years. The average age of business managers in Terme valley is 61,33 and their average period of education is 5,71 years. The biggest problem in hazelnut production in both plains was expensive inputs used in production. This problem is followed by low product prices and ambiguity of the markets. Reasons such as lack of finance, diseases and pests, lack of technical information, lack of workload, not getting enough returns for their efforts and expenses are among other problems of businesses. The biggest problem in marketing stage is low hazelnut prices in the free market in both of the plains. The second problem in businesses of both plains was the fact that producers did not act together. Other problems experienced by businesses in marketing of hazelnut are reasons such as errors in drying, storages that are not suitable for storing the hazelnut, high shipping charges, low yield, checking hazelnuts, etc.

The reasons for preferring hazelnut production are similar in the businesses of both plains. The main reasons for hazelnut production are good prices and the guarantee of purchase. Other reasons for choosing to grow hazelnut are the fact that it can be stored for a long time without going bad, the distances to hazelnut fields, not having any other alternatives and habits, not having enough work power and the fact that hazelnut does not need much work power. It was found that almost all of the businesses sold the hazelnuts they produced in return for cash. In businesses in both of the plains, it was found that a great majority of the businesses did not consider uprooting their hazelnut gardens although they knew that growing hazelnut was not legal in bottom lands. In addition, it was found that a great majority of the businesses in both plains did not consider any production alternative to hazelnut.

In terms of the problems in the research area, the government has some duties for improving and developing the formal education and occupational training of business managers that produce hazelnut in the countryside. Businesses can be informed and trained with modern methods in subjects such as planting, fertilization, care, thinning, disinfection and blending by chamber of agriculture or provincial directorate of agriculture and district directorate of agriculture. In exports, hazelnut productions can be marketed as a complete product instead of shelled nuts. For the direct sale of hazelnuts, not only efforts to look for new markets, but also the reinforcement of chocolate and sweet products food industry are very important. Thus, both working fields will be increased to create employment and assess work power and also added-value won't leave Turkey.

Gediz Nehri Kıyısında Önemli Bir İlk Tunç Çağ Yerleşimi: Gerdekkayası

A Significant Settlement in the Side of Gediz River: Gerdekkayası

Harun OY¹

Geliş Tarihi: 14.11.2016 / Düzenleme Tarihi: 17.01.2017 / Kabul Tarihi: 19.01.2017

Özet

Batı Anadolu'da tarih öncesi dönemleri kapsayan çok sayıda arkeolojik kazı ve araştırmalar yapılmıştır. Fakat Uşak İlinde, erken dönemler üzerine yapılmış fazla bir çalışma bulunmamaktadır. Uşak İlinin batısı Lidya sınırları içerisinde olduğu için bölgede pek çok tümülüs bulunmaktadır. Bunun sonucunda da Uşak'ta daha çok tümülüsler üzerine yapılan çalışmaların varlığı dikkati çekmektedir. Bölgenin erken dönemleri az bilindiği için burada değerlendirilen Gerdekkayası yerleşimi Gediz Nehri kıyısındaki jeopolitik konumu göz önüne alındığında bölge araştırmaları için önemlidir. Gerdekkayası höyüğü Uşak İlinin batısında, Gediz Nehri kıyısında Manisa'ya yakın bir bölgede yer almaktadır. Gerdekkayası'nda İlk Tunç Çağı, Lidya ve Roma dönemi yerleşimi olduğuna işaret eden seramikler bulunmaktadır. Doğal bir kayalık üzerinde kurulu olan bu yerleşim çevresini kontrol eden bir noktada yer almaktadır. Gerdekkayası'nda Lidya seramiklerinin bulunması, Güre Bölgesindeki tümülüslerde ortaya çıkarılan çok sayıda Lidya eseri ile bölgede Kroisos hazinelerinin bulunması, Güre'ye yakın olan Gerdekkayası'nın Lidyalılar tarafından iskan edildiğine işaret etmektedir. Gerdekkayası İlk Tunç Çağı'nda Banaz-Uşak-Gediz Nehri güzergahından hareketle Batı Anadolu sahil kesimlerine ve Ege Denizi'ne ulaşan erken dönem yol güzergahı üzerindedir. Gerdekkayası'na en yakın İlk Tunç Çağı yerleşimi batıda yer alan Asartepe ve Hisar höyükleridir. Bu iki yerleşim Gediz kıyısında yer almaktadır ve Gerdekkayası'ndan geçerek ilerleyen yol güzergahı buradan geçmektedir. Gerdekkayası Gediz Nehri'nin kontrol eden bir noktada olup, Güre çevresindeki Lidya tümülüslerine yakın bir bölgededir. Günümüz karayolu yerleşiminin kıyısından geçer. Yerleşimde İlk Tunç Çağı'na (İTÇ I-II) tarihlenen çeşitli kaplara ait örnekler daha çok Manisa Akhisar yöresi kaplarına yakındır. Gerdekkayası yerleşiminin Batı Anadolu İlk Tunç Çağı yerleşimleri ile bağlantıları görülmektedir. Gerdekkayası İlk Tunç Çağı seramik buluntuları Manisa ve Akhisar yöresine daha yakın görünmektedir.

Anahtar kelimeler: Gerdekkayası, Uşak, İlk Tunç Çağı, Lidya, Gediz.

Abstract

Many archaeological excavations and researches were carried out in Western Anatolia covering prehistoric periods. However, there are not many studies on prehistoric periods in Uşak. Because the western part of Uşak Province lies within the boundaries of Lydia, there are many tumuli in the region. Due to the large number of illegal excavations in the region, the presence of studies on tumuli is more noticeable. In addition to the tumuli, short excavations and investigations were carried out in Selçikler in Sivaslı District. Apart from these studies, the surveys of James Mellaart and David H. French in Western Anatolia indicated the existence of some prehistoric settlements in Uşak. Considering the geopolitical position of the Gerdekkaya settlement along the Gediz River, it is important for the region to investigate because the prehistory of the region is little known. Gerdekkayası occupies in the side in region which is near to Manisa of Gediz River in the west of Uşak Province. The settlement belonging to Early Bronze Age, Lydia and Roman Period have seen in Gerdekkayası. This settlement is set on a natural rock is located at a point chacking its surroundings. The discovery of the numerous Lydian artifacts revealed in the tumuli of the Güre region and the treasures of the Croesus in the region indicate that the Gerdekkai near Güre were settled by the Lydians. The settlement is located on the road from Afyonkarahisar-Banaz-Uşak. The nearest prehistoric settlement area to Gerdekkayası is the Asartepe and Hisar mounds in the west. These two settlements are located along the coast of Gediz and pass through Gerdekkaya, where the route goes Gerdekkayası at a point which controls Gediz River is a near region to tumulus belonging to Lydia around Güre. The current highway passes through the edge of the settlement. The samples belonging to the various vessels dated to the Early Bronze Age (EBA I-II) in the settlement are seen closer to the vessels of the Manisa Akhisar region. It is seen that the Gerdekkaya settlement has connections with the Western Anatolian Bronze Age settlements. The ceramic findings of Gerdekkayası Early Bronze Age seem to closer to Manisa and Akhisar region.

Keywords: Gerdekkayası, Uşak, Early Bronze Age, Lydia, Gediz.

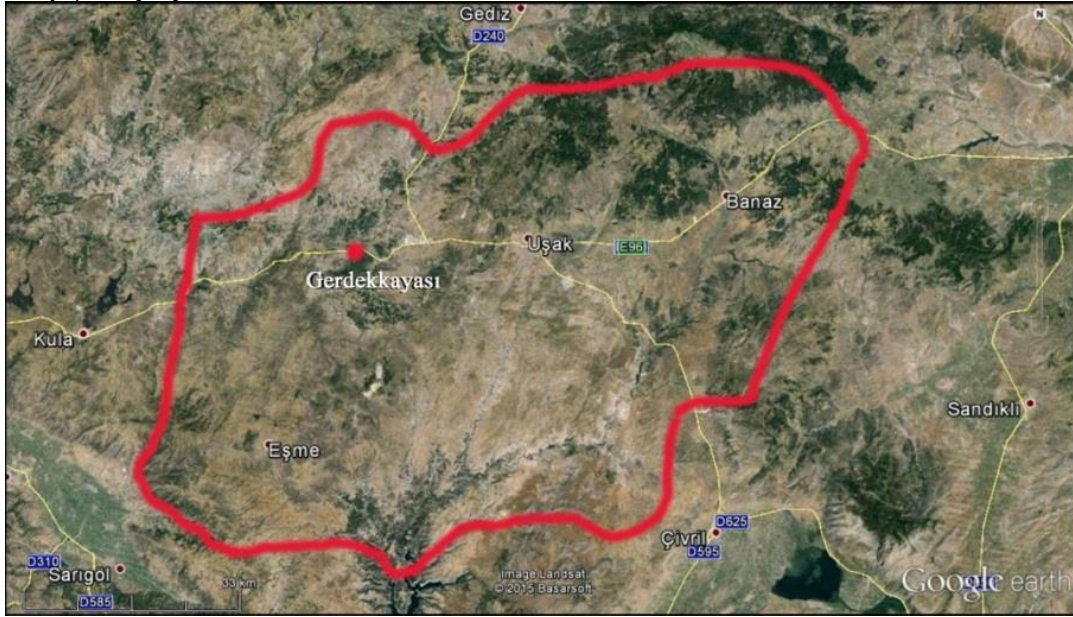
Giriş

Uşak İli, Ege Bölgesi'nin İçbatı Anadolu Bölümü'nde, İçbatı Anadolu Eşiği üzerinde yer almaktadır. Uşak'ın kuzeyinde Kütahya, doğusunda Afyonkarahisar, güneyinde Denizli ve batısında Manisa illeri bulunmaktadır. İlin kuzeyinde Şaphane Dağı ve kuzeydoğusunda Murat Dağı, güneydoğusunda ise Bulkaz Dağı yer alır. Başlıca akarsuları kuzeybatıda yer alan Gediz ve doğusundaki Banaz Çayı'dır. Uşak İli bulunduğu coğrafi konum nedeniyle Batı Anadolu ile Orta Anadolu'yu birbirine bağlayan bir noktada yer almaktadır.

¹Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ordu, Türkiye.
E-Posta: harun_oy@hotmail.com

Uşak'ın yakın çevresinde Kütahya Seyitömer (Bilgen vd. 2015), Afyonkarahisar Kusura (Lamb, 1937), Denizli Beycesultan (Lloyd ve Mellaart, 1962), Manisa Alaşehir (Meriç, 1988: 157-170) ve Akhisar'da (Akdeniz ve Erön, 2016: 81-94) yapılan kazılar bilinmektedir. Uşak'ta ise erken dönemleri aydınlatacak bir kazı çalışması bulunmamaktadır. Uşak İli Sivaslı İlçesi'ndeki Selçuklular'da² kısa süreli kazı ve araştırmalar yapılmıştır (Fıratlı, 1970: 109-160; İzmirgil, 1975: 41-69). Uşak'ta James Mellaart ve David H. French (Lloyd ve Mellaart, 1962: 196-197) ile Harun Oy (Oy, 2014: 215-230) tarafından gerçekleştirilen Tunç Çağı araştırmaları bulunmaktadır. Bölgede bulunduğu konum itibarıyla dikkat çeken Gerdekkayası Uşak'ta yapılacak olan İlk Tunç Çağı çalışmaları açısından önem arz etmektedir. (Şekil 1.)

Uşak ilinde son yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda çok sayıda İlk Tunç Çağı yerleşiminin var olduğu ortaya konulmuştur (Oy, 2014). Uşak ili çevresindeki illerin hepsinde erken dönem kazıları yapılmış veya halen yapılmaktadır. İç batı Anadolu'da yer alan Uşak ilinin çevre kültürlerle olan bağlantı ve ilişkilerine ışık tutacak araştırmalara, özellikle erken dönemlerini aydınlatacak kazılara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Uşak ilinin İlk Tunç Çağı hakkında fazla bir bilgiye sahip olunmadığı için Gerdekkayası höyüğü burada değerlendirilmektedir. Gerdekkayası'nın erken dönemlerde Batı Anadolu'daki yeri, bölge içindeki bağlantıları ve ilişkilerini aydınlatması açısından yapılan çalışma önemlidir.

Şekil 1. Uşak İli (Google Earth kullanılarak oluşturulmuş uydu görüntüsü).

Gerdekkayası Höyüğü

Gerdekkayası, Uşak İli'nin 25 km. batısında, Güre Beldesi'nin (antik Bağıs) 10 km. batısında, Çamyazı Köyü'nün 3 km. kuzeyinde, Akbıykoğlu Mahallesi'nde, Uşak-İzmir karayolunun (E-96) kenarında ve Gediz Nehri'nin hemen güneyinde bulunmaktadır (Uşak Kültür Envanteri, 2007: 42). Gerdekkayası, Sardes'ten başlayan Kral Yolu'na yakın bir bölgede yer almaktadır. Gediz Nehri kıyısında bölgeye hakim bir noktada bulunması açısından önemlidir. İlk Tunç Çağı'nda Banaz-Uşak-Gediz Nehri güzergahından hareketle Batı Anadolu sahil kesimlerine ve Ege Denizi'ne ulaşan prehistorik yol güzergahı üzerinde bulunması nedeniyle de önemlidir. Önemli yol güzergahları üzerinde bulunması nedeniyle stratejik bir noktada olan bu yerleşim için belirleyici olan korumaya elverişli yüksek bir kayalık konumlanmış olması ve hemen Gediz Nehri kıyısında yer almasıdır. Bu nedenle burası İlk Tunç Çağı'ndan itibaren kullanılmış olmalıdır. Gediz'in hemen kıyısında bölgeye hakim bir noktaya kurulmuş bulunan Gerdekkayası yerleşimi Güre üzerinden Uşak ve Banaz'a, oradan da Afyonkarahisar'a uzanan yol güzergahını kontrol etmektedir. Yine Gediz Nehri'ni³ takip ederek Kütahya'ya uzanan doğal yol buradan geçmektedir. Bu nedenle bölge ulaşımı açısından oldukça stratejik bir noktada yer alır. Gerdekkayası'nın bölgeye hakimiyeti, Gediz Nehri'nin yatağında yeterli tarım arazisinin bulunması ve çevredeki geniş orman alanı bölgeyi yerleşim için uygun hale getirmektedir. Gerdekkayası'na en yakın İlk Tunç Çağı yerleşimi batıda yer alan Asarteppe ve Hisar höyükleridir. Gerdekkayası'nın batısında, Uşak-İzmir karayolunun üzerinde bulunan Hisar Köyü'ndeki Asarteppe ve Hisar höyüğü birbirleriyle bağlantılı iki yerleşimdir. Asarteppe höyüğü yüksek bir tepe üzerinde, Hisar höyüğü ise ovada konumlanmıştır. İki yerleşimin arasından Gediz Nehri akmaktadır. İlk Tunç Çağı seramikleri daha çok ovadaki Hisar höyüğünde

² Selçuklular'da 1966 yılında Ufuk Esin tarafından kazı ve araştırmalar yapılmıştır. Höyük üzerinde Bizans Dönemi, İlk Tunç Çağı ve Kalkolitik Çağ tabakaları saptanmıştır. James Mellaart yerleşmeyi İTÇ II. evre haritasında Sivaslı adıyla göstermektedir. Türkiye Arkeolojik Yerleşimleri/Selçuklular Maddesi.

³ Gediz Nehri prehistorik dönemlerden beri ulaşım için önemlidir. Osmanlı döneminde de ulaşım açısından önemini sürdürmüştür. Gerdekkayası'nın batısında bulunan Çataltepe Köprüsü ve kuzeydoğuda bulunan Beylerhan Köprüsü Gediz Nehri üzerinde ulaşımı sağlamıştır.

yoğunlaşmaktadır (Oy, 2016: 506-508). Bu iki yerleşme Kula-Manisa sınırına yakın bir bölgededir. Gerdekkayası'ndan geçerek ilerleyen yol güzergahı buradan geçmektedir. Gerdekkayası höyüğü, doğal bir kayalık üzerinde kurulmuştur. Yerleşmenin üst kısmı 70x50 m. boyutunda olmakla beraber eteklerine doğru daha geniş bir alana yayılmaktadır. Karayolu istinat duvarı yerleşmeyi yoldan ayırmaktadır ve yerleşmenin karayolundan yüksekliği 25 m. kadardır. Gerdekkayası'nın üst kısmında kaçak kazılar nedeniyle büyük tahribatlar oluşmuştur. (Şekil 2.)

Gerdekkayası Koordinatları:

(35S) 0681422 E4281414 N Rakım: 563 m. Duyarlılık: 6 m.

Gerdekkayası üzerinde sur kalıntıları, taş duvar ve kerpiç tuğla parçaları belirgin bir şekilde görülebilmektedir. Doğal bir kayalık üzerinde bulunan Gerdekkayası'nın İlk Tunç Çağı'ndan (İTÇ) itibaren yerleşim alanı olduğuna işaret edecek buluntular dikkat çekmektedir. (Şekil 3.)

Şekil 2. Gerdekkayası (Google Earth kullanılarak oluşturulmuş uydu görüntüsü).

Şekil 3. Gerdekkayası yerleşimi.

Uşak ilinin batı kesimleri Lidya Bölgesi⁴ sınırları içerisinde değerlendirilmektedir. Güre Beldesi ve Gerdekkayası'nın yakın çevresinde bulunan çok sayıda tümülüs⁵ (Akbiyikoğlu, 1993: 53-64) ve yerleşmede belirlenen az sayıdaki Lidya seramiği Gerdekkayası'nın Lidya yerleşim bölgesi içinde olduğuna işaret etmektedir. Yerleşmenin doğu yamacında bir adet kaya mezarı bulunmaktadır. Ana kaya düzeltilerek yapılan kaya mezarı tek klineli olup 1x1 metre ölçülerinde kapı girişi bulunmaktadır (Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007: 42). (Şekil 4.) Yamacın alt kısımlarındaki toprak dolgu ve çalılıklar nedeniyle kaya mezarının çevresi tam olarak anlaşıl原因mamaktadır.

Gerdekkayası kaya mezarı koordinatları:

(35S) 0681401 E4281401 N Rakım: 547 m. Duyarlılık: 21 m.

Şekil 4. Gerdekkayası ve kaya mezarı (Google Earth kullanılarak oluşturulmuş uydu görüntüsü).

Mal Grupları

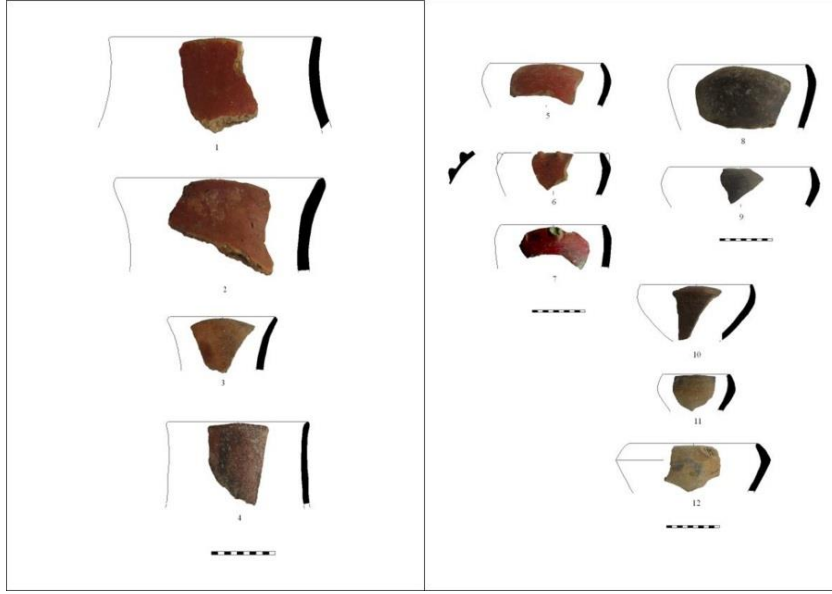
Uşak ilinde 2013 yılında Harun Oy tarafından başlatılan İlk Tunç Çağı yüzey araştırmaları sırasında Gerdekkayası höyüğünden toplanan 27 adet seramik buluntu bu makalede değerlendirilmektedir (Şekil 5-9).

Gerdekkayası İlk Tunç Çağı seramik buluntuları el yapımı olup hamurlarında taşçık, kireç ve saman katkıları görülmektedir. Daha az oranda kum ve mika katkının bulunduğu örnekler de mevcuttur. Genelde malzeme iyi fırınlanmıştır.

Gerdekkayası seramik buluntuları yüzey renklerine göre 3 mal grubundan oluşmaktadır. Değerlendirmeye alınan seramik buluntular içerisinde en büyük grup kırmızı astarlı ve açkılılar 13 adet (Mal 1) (Şekil 5/1-4, Şekil 6/5-7, Şekil 7/17, Şekil 8/22-23, Şekil 9/26-27). Kahverengi astarlı ve açkılılar 7 adet (Mal 2) (Şekil 6/10-12, Şekil 7/13-16). Gri/siyah astarlı ve açkılılar 7 adettir. (Mal 3) (Şekil 6/8-9, Şekil 7/18, Şekil 8/20-21, Şekil 9/24-25).

⁴ Güre Bölgesi tümülüslerinde ortaya çıkarılan eserler ile bölgede Kroisos hazinelerinin bulunması Gerdekkayası'nın Lidya Bölgesi içerisinde olduğuna işaret eder. Güre'ye yakın olan Gerdekkayası höyüğünde Lidya seramiklerinin bulunması, yerleşmenin Gediz Nehri kıyısında Lidya Dönemi yerleşimi olduğunu ve tümülüslere ulaşım açısından önemli bir kervan yolu üzerinde bulunduğunu göstermektedir.

⁵ Kaçak kazılar ve kurtarma kazıları neticesinde Güre Beldesi'nde 4 km. kuzeybatıda Aktepe Tümülüsü, Güre'nin 3 km. kuzeyinde Gediz Nehri kıyısında Basmacı Tümülüsü, Güre'nin 3 km. kuzeyinde Velişintepe Tümülüsü, Güre'nin 3.5 km. kuzeyinde Topçatepe Tümülüsü, Güre Beldesi Kemaller Mahallesi'nde İkiztepe Tümülüsleri, Güre'nin 1 km. batısında Yuvarlankaya Tümülüsü, Güre'nin 2 km. batısında Pekmeztaşı Tümülüsü, Güre Toptepe Tümülüsü, Uşak-Manisa yolu Selendi ayrımında Cinali Tümülüsü, Uşak-Merkez Yeşildere Köyü'nde Göztepe Tümülüsü, Uşak-Merkez Kayaağıl Tümülüsü, Uşak-Gediz karayolu üzerinde Asartepe Tümülüsü ve diğer ilçelerde de pek çok Tümülüs bulunmaktadır. Bkz. Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, 2007.

Şekil 5. Kırmızı astarlı mallar.

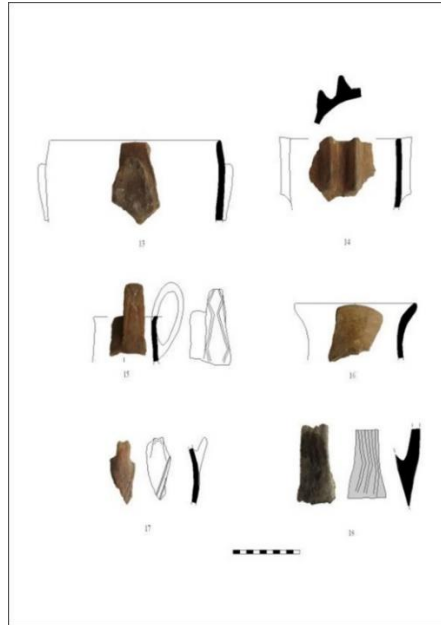
Şekil 6. Kahverengi ve gri astarlı mallar.

(Mal 1) Kırmızı astarlı ve açkılı mallar: (13 adet), (Şekil 5/1-4, Şekil 6/5-7, Şekil 7/17, Şekil 8/22-23, Şekil 9/26-27) Bu gruba ait buluntuların hamur rengi çoğunlukla kahverengi tonlarındadır. Gri/siyah hamurlar daha az oranda görülmektedir. Bu mal grubunda taşçık, kireç ve saman katkıları görülmektedir.

(Mal 2) Kahverengi astarlı ve açkılı mallar: (7 adet), (Şekil 6/10-12, Şekil 7/13-16) Kahverengi tonlarında astara sahip olan bu mal grubunun hamur renkleri de kahverengi tonlarındadır. Az sayıda gri hamurda görülmektedir. Katkı olarak taşçık, kireç ve saman katkıları görülmektedir. Az oranda da kum ve mika katkıları vardır.

(Mal 3) Gri/siyah astarlı ve açkılı mallar: (7 adet), (Şekil 6/8-9, Şekil 7/18, Şekil 8/20-21, Şekil 9/24-25) Gri/siyah tonlarında astarlı ve açkılı olan bu grup mallarının hamurları da gri/siyah renklidir. Hamurlarda taşçık, kireç ve saman katkıları yoğundur. Az sayıda örnekte ise kum ve mika katkıları belirlenmiştir.

Bu mal grupları Gerdekkayası'na yakın olma bölgelerde kazısı yapılan Manisa bölgesi (Akhisar ve Alaşehir) İTÇ malları, Yortan, Kusura ve Beycesultan kazılarındaki İTÇ buluntularıyla karşılaştırılmaktadır.

Şekil 7. Gerdekkayası kulp ve tutamakları.

Kap Formları

Kap formları içerisinde açık ve kapalı formlar görülmektedir. Bu formlara ait küpler (2 adet), çömlekler (3 adet), çanaklar (10 adet), fincan (1 adet), kaide (1 adet) ve üç ayaklı (4 adet) kaplara ait örnekler vardır (Şekil 5-9).

Küpler: (Şekil 5/1-2) dışa çekik ağızlı, daralan boyunlu örneklerden oluşmaktadır.

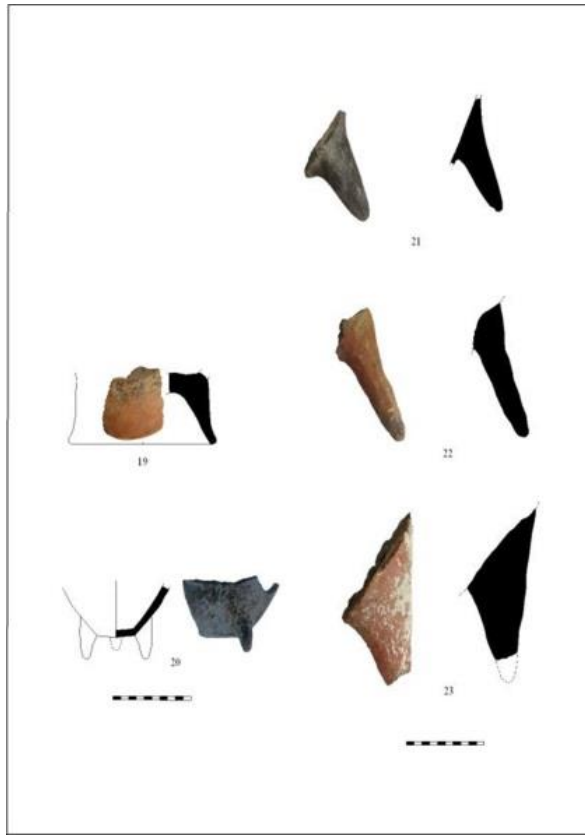
Çömlekler: (Şekil 5/3-4, Şekil 7/16) dışa açık ağızlı, daralan boyunlu örneklerin yanı sıra, dik gövdeli derin örnekler de bulunmaktadır.

Çanaklar: (Şekil 6/5-12, Şekil 7/13-14) içe dönük ağızlı, daralan gövdeli örneklerin yanı sıra omurgalı örnekler de görülmektedir. (Şekil 6/12) Bazı örneklerde çift memecik (Şekil 6/6), yatay kulp (Şekil 6/7), at nalı tutamak (Şekil 7/13) ve çift tutamak (Şekil 7/14) bulunmaktadır. Gerdekkayası çanakları Beycesultan kat XVIII-XVII (İTÇ1) kahverengi astarlı çanakları ve kat XVI (İTÇ 2) kırmızı astarlı kapları (Lloyd ve Mellaart, 1962: 120, Fig. P. 15, Çizim 16. 144, Fig. P. 23, Çizim 13), Afyonkarahisar'ın Uşak İline sınır olan Sinanpaşa İlçesi İTÇ yerleşmelerinde görülen kaplarla (Koçak, 2010: 308), Manisa, Alaşehir-Gavurtepe İTÇ siyah açkılı kapları (Meriç, 1988: 158, 164), Manisa ve Akhisar Bölgesi İTÇ kapları (French, 1969: 79, Fig. 10-11; Akdeniz ve Erön, 2016: 88, Çizim 2/d-e), Yortan A sınıfı kapları (Kamil, 1982: Fig. 23, 24), Aphrodisias Pekmez açma 2 İTÇ 2 çanakları (Joukowsky, 1986: Fig. 407, 3) ile benzerlikleri görülmektedir.

Fincanlar: (Şekil 7/15) dışa çekik ağızlı ve tek kulplu bir örnek bulunmaktadır. Kulp üzerinde bezeme vardır.

Kaideler: (Şekil 8/19) yükseğe yakın bir kaide parçası.

Ayaklar ve Üç ayaklar: (Şekil 8/20-23) Benzerleri Beycesultan XIV. Tabaka İTÇ2 ayakları (Lloyd ve Mellaart, 1962: Fig. P. 36),⁶ Afyonkarahisar İTÇ ayakları (Koçak, 2010: 299),⁷ Karaoğlan ve Kaklık İTÇ ayakları (Topbaş vd. , 1998: 63), Yortan üç ayaklı kapları,⁸ Babaköy (Bittel, 1939/1941: 10-13), Troia I-III. Katlar (İTÇ 1-3) (Dörpfeld, 1902: 264; Blegen vd. , 1950, Troy I-II; Jablonka ve Pernicka, 2007: 15), Ulucak Höyük İTÇ 2 üç ayakları (Derin ve Öner, 1997: 437, Çizim 14), Aphrodisias Pekmez 2 İTÇ 2 ayakları (Joukowsky, 1986: 338, Fig. 294) ile benzemektedir.

Şekil 8. Gerdekkayası ayakları.

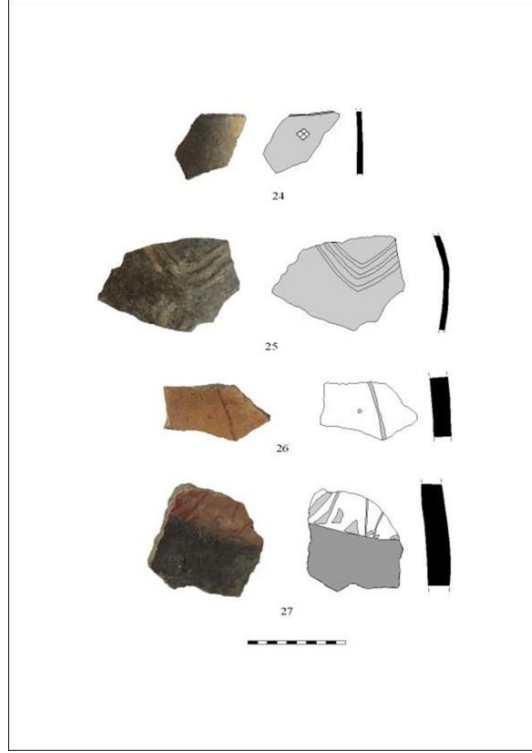
Bezeme

Yukarıda değinilenler haricinde formları tam olarak belirlenemeyen örneklerde yiv bezeme (Şekil 7/17), oluk bezeme (Şekil 7/18, Şekil 9/25), kazı bezeme (Şekil 9/24) bulunmaktadır. Buradaki bezemelerin haricinde kalın cidarlı kaplara ait kırmızı boya bezemeli örnekler kapların iç kısmında bulunmaktadır (Şekil 9/26-27). Çanak ve çömlek türü kapların iç yüzeyinde bulunan kırmızı boya bezemeler Afyonkarahisar Karaoğlan (Topbaş vd. , 1998: 51, Fig. 40) ve Eskişehir Küllüoba (İTÇ II-III) (Efe ve Efe, 2001: 51, 72) gibi yakın merkezlerde görülmektedir. Gerdekkayası boya bezemeleri kalın cidarlı kaplara ait olup boya bezemeleri de diğer merkezlere göre farklılık göstermektedir.

⁶ Çivril Ovası yerleşmelerinde de üç ayaklar yaygın olarak görülmektedir. Bkz. Dedeoğlu, vd. 2014: 369.

⁷ Uşak İline sınır olan Afyonkarahisar Sinanpaşa bölgesinde üç ayak örnekleri sayısı ve çeşitlilik yönünden arttığı görülmektedir.

⁸ Yortan testileri bezeme yönünden oldukça zengindir. Gerdekkayası örneği ise yalındır.

Şekil 9. Gerdekkayası bezemeleri.

Değerlendirme ve Sonuç

Uşak İlinin erken dönemleri hakkında bilgi ve veriler kısıtlıdır. İç Batı Anadolu'da bulunan Uşak İlinin Tunç Çağındaki durumu ise bilinmemektedir. Bu nedenle Uşak İlinin çevre kültürlerle ilişkilerine ışık tutacak Gerdekkayası höyüğü burada değerlendirilmiştir. Uşak İlinin batısında Manisa İline yakın bir bölgede bulunan Gerdekkayası'nda İlk Tunç Çağı'ndan itibaren yerleşim görülmektedir. Yerleşme kayalık bir alan üzerinde ve Gediz Nehri kıyısında bölgeye hakim bir noktada bulunmaktadır. Yerleşmenin çevresinde elverişli su kaynakları ve tarım arazilerinin varlığı jeopolitik önemini güçlendirmektedir.

İzmir'den Uşak ve Afyonkarahisar'a ulaşan erken dönem yollarından birisi Gediz Nehri ile sağlanmaktadır. Bu güzergahta Gediz ve Konya ovaları birleşmektedir (Günel, 1999: 157). Gerdekkayası'nın bulunduğu nokta Uşak tarafından gelerek Gediz Nehri'ni takip eden kervan yolunu kontrol etmektedir. Yine Kütahya tarafından kaynağını alan Gediz Nehri'ni de kontrol etmektedir. Bulunduğu konum gereği Kütahya, Uşak ve Manisa'ya ulaşmak açısından İç Anadolu ve Batı Anadolu arasında stratejik bir önemi vardır. Roma dönemi ve sonrasında da önemini koruyan Gerdekkayası'nın hemen kıyısından günümüz karayolu geçmekte olup bölge ulaşım açısından önemini sürdürmektedir.

Gerdekkayası höyüğünün Batı Anadolu İlk Tunç Çağı yerleşmeleri ile ilişkileri bulunmaktadır. Uşak İli Yortan ve Beycesultan kültürel bölgeleri arasında bulunmaktadır. Bu iki kültürün etkileri Uşak'ta görülmektedir. Özellikle Beycesultan ve Yortan kültürel bölgeleri ile ilişkilere işaret eden buluntuların var olmasına rağmen Manisa ve Akhisar çevresi etkileri daha belirgindir. Yerleşmede İlk Tunç Çağı'na (İTÇ I-II) tarihlenen çeşitli kaplara ait örnekler daha çok Manisa Akhisar yöresi kaplarına yakın görülmektedir (French, 1969: 47-51; Akdeniz ve Erön, 2016: 88). Gerdekkayası höyüğünün kırmızı, kahverengi ve gri/siyah astarlı malları Batı Anadolu'daki Manisa-Akhisar, Yortan, Beycesultan ve Kusura gibi merkezlerle benzer niteliktedir. Özellikle Manisa, Akhisar-Hastane Höyüğü koyu renk yüzeyli (siyah, gri, kahverengi İTÇ seramikleri (Akdeniz vd. , 2015:125) ile Gerdekkayası höyüğü seramikleri benzerdir. Batı Anadolu'da yaygın olarak görülen üç ayaklar Gerdekkayası'nda da yaygındır. Yine İç Batı Anadolu'da yaygın olan kırmızı boyalı kaplar Gerdekkayası ve Uşak'ta da yaygın olarak bulunmaktadır. Gerdekkayası höyüğü kırmızı boyalı örnekleri bezeme yönünden diğer merkezlerden farklıdır. Gerdekkayası höyüğünde yapılacak arkeolojik bir kazı ile bölgenin İlk Tunç Çağı'na ait önemli bilgilere ulaşılabilecektir.

Katalog

Şekil 5.

- 1- Kahverengi hamurlu (7.5 YR 5/6 strong brown), taşçık, kireç, saman katkılı, iyi pişmiş, koyu kırmızı astarlı (10 R 3/6 dark red), açkılı, el yapımı.
- 2- Kahverengi hamurlu (7.5 YR 4/6 strong brown), taşçık, kireç, saman katkılı, iyi pişmiş, kırmızı astarlı (2.5 YR 4/8 red), açkılı, el yapımı.
- 3- Grimsi kahverengi hamurlu (2.5 Y 5/2 grayish brown), küçük taşçık katkılı, özlü, iyi pişmiş, sarımsı kırmızı astarlı (5 YR 5/6 yellowish red), açkılı, el yapımı.
- 4- Koyu gri hamurlu (2.5 Y 4/1 dark gray), taşçık katkılı, özlü, aşırı pişmiş, soluk kırmızı astarlı (10 R 4/4 weak red), açkılı, el yapımı.

Şekil 6.

- 5- Kahverengimsi sarı hamurlu (10 YR 5/8 yellowish brown), kireç katkılı, iyi pişmiş, kırmızı astarlı (10 R 4/8 red), açkılı, el yapımı.
- 6- Açık kahverengi hamurlu (7.5 YR 6/4 light brown) taşçık, kireç katkılı, iyi pişmiş, kırmızı astarlı (10 R 4/8 red), açkılı, el yapımı. İki küçük memecik bezeme var.
- 7- Açık kırmızımsı kahverengi hamurlu (5 YR 6/3 light reddish brown), taşçık katkılı, iyi pişmiş, kırmızı astarlı (10 R 4/8 red), açkılı, el yapımı. Kırık yatay kulplu var.
- 8- Kahverengi hamurlu (7.5 YR 4/4 brown), taşçık, saman katkılı, iyi pişmiş, siyah astarlı (2.5 Y 2.5/1 black), açkılı, el yapımı.
- 9- Koyu gri hamurlu (2.5 Y 3/1 very dark gray), taşçık, kireç katkılı, iyi pişmiş, siyah astarlı (2.5 Y 2.5/1 black), açkılı, el yapımı.
- 10- Gri hamurlu (5 YR 4/2 dark reddish gray), ince kum, kireç katkılı, , iyi pişmiş, koyu kahverengi astarlı (7.5 YR 2.5/3 very dark brown), açkılı, el yapımı.
- 11- Açık kahverengi hamurlu (7.5 YR 6/3 light brown), kireç, saman katkılı, iyi pişmiş, iç yüzey koyu siyah astarlı, dış yüzey sarımsı kahverengi astarlı (10 YR 5/4 yellowish brown), açkılı, el yapımı.
- 12- Soluk kahverengi hamurlu (10 YR 6/3 pale brown), taşçık katkılı, iyi pişmiş, sarımsı kahverengi astarlı (10 YR 5/4 yellowish brown), açkılı, el yapımı.

Şekil 7.

- 13- Kahverengi hamurlu (7.5 YR 5/2 brown), mika, taşçık, kireç katkılı, orta pişmiş, kırmızımsı kahverengi astarlı (5 YR 4/3 reddish brown), silik açkılı, el yapımı, tutamaklı.
- 14- Kahverengi hamurlu (7.5 YR 4/6 strong brown), taşçık, saman katkılı, iyi pişmiş, kahverengi astarlı (7.5 YR 5/6 strong brown), açkılı, el yapımı. İki dikey tutamak bezemeli.
- 15- Açık kahverengi hamurlu (7.5 YR 6/4 light brown), küçük taşçık katkılı, iyi pişmiş, kırmızımsı kahverengi astarlı (5 YR 5/4 reddish brown), silik açkılı, el yapımı. İlmek kulplu bezemeli.
- 16- Açık kahverengi hamurlu (7.5 YR 6/4 light brown), küçük taşçık katkılı, iyi pişmiş, kahverengimsi sarı astarlı (10 YR 5/6 yellowish brown), açkılı, el yapımı.
- 17- Kırmızımsı kahverengi hamurlu (5 YR 4/3 reddish brown), taşçık, kireç katkılı, iyi pişmiş, soluk kırmızı astarlı (10 R 5/4 weak red), açkılı, el yapımı. Tutamak bezemeli.
- 18- Koyu gri hamurlu (2.5 Y 3/1 very dark gray), taşçık, kireç katkılı, iyi pişmiş, koyu gri astarlı (2.5 Y 4/1 dark gray), açkılı, el yapımı, oluk bezemeli kulplu bezemeli.

Şekil 8.

- 19- Sarımsı kahverengi hamurlu (10 YR 5/8 yellowish brown), taşçık, saman katkılı, iyi pişmiş, sarımsı kırmızı astarlı (5 YR 5/8 yellowish red), açkılı, el yapımı, kaide.
- 20- Koyu gri hamurlu (2.5 Y 3/1 very dark gray), taşçık, kireç katkılı, iyi pişmiş, koyu gri astarlı (2.5 Y 4/1 dark gray), silik açkılı, el yapımı. Üç ayak.
- 21- Koyu gri hamurlu (2.5 Y 3/1 very dark gray), taşçık, kum, kireç katkılı, orta pişmiş, koyu gri astarlı (5 Y 3/1 very dark gray), açkılı, el yapımı. Ayak parçası.
- 22- Siyah hamurlu (2.5 Y 2.5/1 black), taşçık, kireç katkılı, iyi pişmiş, kırmızı astarlı (10 R 4/8 red), açkılı, el yapımı. Ayak parçası.
- 23- Koyu gri hamurlu (2.5 Y 4/1 dark gray), taşçık, saman katkılı, orta pişmiş, kırmızı astarlı (10 R 5/6 red), açkılı, el yapımı. Ayak parçası.

Şekil 9.

- 24- Koyu gri hamurlu (5 Y 3/1 very dark gray), kireç katkılı, iyi pişmiş, koyu gri astarlı (2.5 Y 4/1 dark gray), açkılı, el yapımı. Kazı bezeme var.
- 25- Koyu gri hamurlu (2.5 Y 3/1 very dark gray), kireç, mika katkılı, orta pişmiş, koyu gri astarlı (2.5 Y 4/1 dark gray), açkılı, el yapımı. Oluk bezemeli.
- 26- Gri hamurlu (5 Y 5/1 gray), taşçık, kireç katkılı, özlü, iyi pişmiş, iç yüzey açık kırmızımsı sarı astarlı (7.5 YR 6/6 reddish yellow), dış yüzey kırmızı astarlı (2.5 YR 5/8 red), açkılı, el yapımı. İç yüzeyde koyu kırmızı boya bezeme var (10 R 3/6 dark red), boya bezemeli.
- 27- Koyu gri hamurlu (2.5 Y 4/1 dark gray), taşçık, kireç katkılı, özlü, iyi pişmiş, iç yüzey alt kısım siyah astarlı (2.5 Y 2.5/1 black), üst kısım kahverengimsi sarı astarlı (10 YR 6/6 brownish yellow), dış yüzey kırmızı astarlı (10 R 4/8 red), açkılı, el yapımı. İç yüzeyde koyu kırmızı boya bezeme var (10 R 3/6 dark red), boya bezemeli.

Kaynakça

- Akbıykoğlu, K. (1993). Güre Velişin Tepe Tümülüsü Kurtarma Kazısı, *Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, III, 53-64.
- Akdeniz, E. , Şahin, M. K. Ve Erön, A. (2015). 2013 Yılı Akhisar-Thyateria Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 36 (2), 121-138.
- Akdeniz, E. ve Erön, A. (2016). 2014 Yılı Akhisar-Thyateria Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 37 (2), 81-94.
- Bilgen, A. N. , Coşkun, G. , Coşkun Çevirici, F. , Bilgen, Z. ve Çırakoğlu, S. (2015). *Seyitömer I*, İstanbul.
- Bittel, K. (1939/1941). Ein Graberfeld der Yortan-Kultur bei Babaköy, *Archiv for Orientforschung*, 1-31.
- Blegen, C. W. , Caskey J. L. , Rawson, M. ve Sperlign J. (1950). *Troy General Introduction The First and Second Settlements*, Cincinnati.

- Dedeoğlu, F. , Konakçı, E. , ve Çarkı, M. (2014). Yukarı Menderes Havzası Dağlık Kesim Yüzey Araştırması Projesi 2012 Yılı Çalışmaları, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 31(2), 367-376.
- Derin, Z. ve Öner, E. (1997). Ulucak Höyük Kazıları ve Paleo-Coğrafya Araştırmaları 1995, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, XVIII (I), 411-440.
- Dörpfeld, W. (1902). *Troja und Ilion. Ergebnisse der Ausgrabungen in den Vorhistorischen und Historischen Schichten von Ilion 1870-1894*, Athen.
- Efe, T. ve Ay-Efe, D. Ş. M. (2001). Küllüoba: İç Kuzeybatı Anadolu'da Bir İlk Tunç Çağı Kenti: 1996-2000 Yılları Arasında Yapılan Kazı Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirilmesi, *Türkiye Bilimler Akademisi Dergisi*, 4, 43-78.
- French, D. H. (1969). Prehistoric Sites in Northwest Anatolia. II. Balıkesir and Akhisar/Manisa Areas, *Anatolian Studies*, XIX, 41-98.
- Fıratlı, N. (1970). Uşak-Selçukler Kazısı ve Çevre araştırmaları 1966-1970, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XIX (II), 109-160.
- Günel, S. (1999). *M. Ö. II. Bine Tarihlenen Panaztepe Seramiğinin Batı Anadolu ve Ege Arkeolojisindeki Yeri ve Önemi/ Die Keramik von Panaztepe und ihre Bedeutung für Westkleinasien und die Agais im 2. Jahrtausend*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- İzmirligil, Ü. (1975). Uşak-Selçukler Tümülüsleri, *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXII (I), 41-69.
- Jablonka, P. ve Pernicka, E. (2007). Vorbericht zu den Arbeiten in Troia 2006/Preliminary Report on Work at Troia 2006, *Studia Troica* 17, 3-24.
- Joukowsky M. S. (1986). *Prehistoric Aphrodisias I*, Louvain La Neuve Belgium.
- Kamil, T. (1982). *Yortan Cemetery in the Early Bronze Age of Western Anatolia*, BAR International Series 145, England.
- Koçak, Ö. (2010). Afyonkarahisar İli ve İlçeleri 2008 Yılı Yüzey Araştırması, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 27 (2), 287-312.
- Lamb, W. (1937). Excavations at Kusura near Afyonkarahisar, *Archaeologia*, LXXXVI, 1-64.
- Lloyd, S. ve Mellaart, J. (1962). *Beycesultan I, The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels*, London.
- Meriç, R. (1988). 1987 Alaşehir Kazısı, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, X (I), 157-170.
- Oy, H. (2014). Uşak İli ve İlçelerinde İlk Tunç Çağı Coğrafya Araştırmaları 2013 Yılı Çalışmaları, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 32 (1), 215-230.
- Oy, H. (2016). Uşak İli Merkez İlçe İlk Tunç Çağı Araştırmaları 2014 Yılı Çalışmaları, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 33 (2), 499-520.
- Topbaş, A. , Efe, T. , ve İlaslı, A. (1998). Salvage Excavations of The Afyon Archaeological Museum, Part 2: The Settlement of Karaoğlan Mevkii and The Early Bronze Age Cemetery of Kaklık Mevkii, *Anatolia Antiqua VI*, 21-94.
- Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri.*
Uşak Kültürel Değerler Yapı Envanteri, (2007). Uşak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, Neşa Ofset, İzmir.

Summary

Many archaeological excavations and researches were carried out in Western Anatolia covering prehistoric periods. However, there are not many studies on prehistoric periods in Uşak. Because the western part of Uşak Province lies within the boundaries of Lydia, there are many tumuli in the region. Due to the large number of illegal excavations in the region, the presence of studies on tumuli is more noticeable. In addition to the tumuli, short excavations and investigations were carried out in Selçikler in Sivaslı District. Apart from these studies, the surveys of James Mellaart and David H. French in Western Anatolia indicated the existence of some prehistoric settlements in Uşak. Considering the geopolitical position of the Gerdekkaya settlement along the Gediz River, it is important for the region to investigate because the prehistory of the region is little known.

Gerdekkayası occupies in the side in region which is near to Manisa of Gediz River in the west of Uşak Province. The settlement belonging to Early Bronze Age, Lydia and Roman Period have been seen in Gerdekkayası. This settlement is set on a natural rock and is located at a point overlooking its surroundings. The discovery of the numerous Lydian artifacts revealed in the tumuli of the Güre region and the treasures of the Croesus in the region indicate that the Gerdekkai near Güre were settled by the Lydians. The settlement is located on the road from Afyonkarahisar-Banaz-Uşak. The nearest prehistoric settlement area to Gerdekkayası is the Asartepi and Hisar mounds in the west. These two settlements are located along the coast of Gediz and pass through Gerdekkaya, where the route goes Gerdekkayası at a point which controls Gediz River is a near region to tumulus belonging to Lydia around Güre. The current highway passes through the edge of the settlement.

The samples belonging to the various vessels dated to the Early Bronze Age (EBA I-II) in the settlement are seen closer to the vessels of the Manisa Akhisar region. It is seen that the Gerdekkaya settlement has connections with the Western Anatolian Bronze Age settlements. The ceramic findings of Gerdekkayası Early Bronze Age seem to be closer to Manisa and Akhisar region.

The upper part of Gerdekkayası settlement is 70x50 meters in size and spreads to a larger area towards its skirts. The highway retaining wall separates the settlement from the road and the height of the settlement from the highway is 25 meters. In the upper part of Gerdekkai, great destruction occurred due to illegal excavations. The wall remains, stone walls and mud brick fragments can be seen clearly on Gerdekkayası. Gerdekkayası is located on the prehistoric road route from the Banaz-Uşak-Gediz River in the EBA to the Western Anatolian coast and the Aegean Sea.

Gerdekkayası Early Bronze Age ceramic artifacts are handmade. In the ceramic dough, stone, lime and straw deposits are seen. There are examples of ceramics with less sand and mica added. Gerdekkayası ceramics consist of red, brown and gray / black lined ware. Open and closed forms can be seen in container forms. Open and closed forms of pithos, pots, bowls, cups and three-legged vessels are common. These vessels have relief decoration, grooved and red paint decorations. More knowledge about the region will be reached with the increase of prehistoric investigations in Uşak.

Veri Madenciliğinde Birliktelik Kuralları ve İkinci El Otomobil Piyasası Üzerine Bir Uygulama

Association Rules in Data Mining and an Application in Second Hand Car Market

Mehmet ÖZÇALICI¹

Geliş Tarihi: 19.12.2016 / **Düzenleme Tarihi:** 26.03.2017 / **Kabul Tarihi:** 27.03.2017

Özet

İkinci el piyasada devredilen otomobil sayısı her geçen yıl artmaktadır. Bu durum ikinci el araç piyasasının detaylı bir şekilde incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Yeni geliştirilen analizler ve yığınla toplanabilen veri setleri yardımıyla ikinci el araç piyasasının işleyiş mekanizmasına ilişkin faydalı bilgiler ortaya çıkabilmektedir. Çalışmanın amacı, ikinci el araçlara ilişkin verilerin bulunduğu bir veri tabanını birliktelik kuralları ile incelemektir. Birliktelik kuralları bir arada gözlenen özelliklerin belirlenmesinde başarıyla kullanılmaktadır. Bu çalışma için, 2016 yılının Temmuz ayında ve Ağustos ayının ilk üç haftasında ikinci el otomobil ilanlarının yer aldığı bir siteden 211109 adet otomobile ait 73 adet değişken web kazıma tekniği ile bir araya getirilmiştir. Birliktelik kurallarının oluşturulabilmesi için veri setinin mantıksal (boolean) değişkenlerden oluşması gerekmektedir. Sayısal değişkenler, dağılımları göz önünde bulundurulmak üzere mantıksal yapıya çevrilmiştir. Çalışmada apriori algoritması ile oluşturulan birliktelik kuralları ağ grafiği yardımı ile görselleştirilmiştir. Çalışma sonunda “dizel araçlar az yakar, fazla hız yapamazlar, torkları yüksektir; yeni ve pahalı araçların vergisi yüksektir” gibi kurallar oluşturulmuştur. Çalışmanın sonuçları ikinci el araç piyasasında işlem yapan taraflar için yol gösterici nitelikte bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Veri madenciliği, apriori algoritması, ikinci el oto, birliktelik kuralları, ağ grafiği, web kazıma.

Abstract

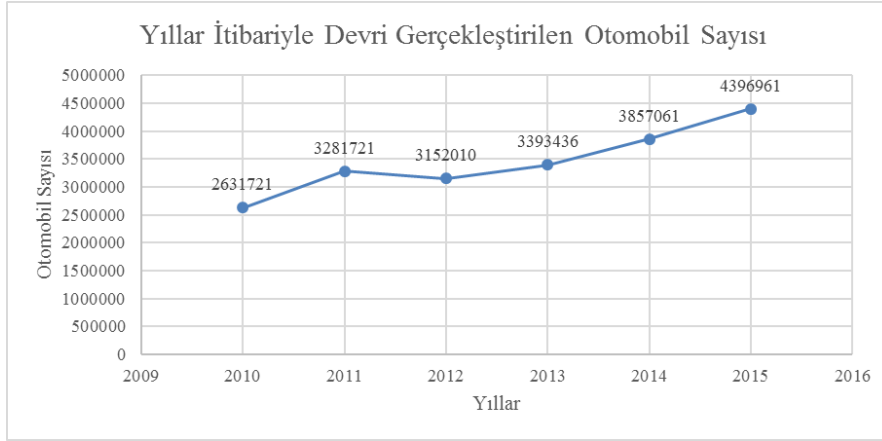
Number of road motor vehicles that are handed over are increasing over the years. That makes the detailed examination of second hand car market is a necessity. It is possible to extract useful information about the operating mechanism of second hand car market using new analysis techniques and massive datasets. The purpose of this study is to examine the database which includes data belong to second hand cars by association rules. Association rules are successful at determining which two objects are observed simultaneously in a dataset. For this study, a dataset includes to 21109 second hand cars with 73 variables is scraped from a website in July 2016 and August 2016. In order to apply the apriori algorithm, the dataset must be consisted from Boolean variables. Numerical variables are converted to Boolean type by using their distribution. The association rules that are created with apriori algorithm is visualized with a network graph. At the end of the study rules such as “diesel cars have less fuel consumption, cannot go much faster, have higher torque values; new and expensive cars have higher taxes” are created. The overall results have useful information for those who operate in second hand car market.

Keywords: Data mining, apriori algorithm, second-hand car, association rules, network graphs, web scraping.

1. Giriş

Otomobiller, hanehalkı için gayri menkullerden sonra ikinci en çok satın alınan (veya alınmak istenen) bir varlıktır. Yapılan araştırmalara göre bazı ülkelerde ikinci el otomobil satış hacimlerinin birinci el satış hacminden daha yüksek düzeye çıktığı belirlenmiştir (Asılkan ve İrmak, 2009). Türkiye İstatistik Kurumu'ndan edinilen verilerle oluşturulan Şekil 1'de yıllar itibarıyla devir gerçekleştirilen otomobil sayısının artmakta olduğu görülmektedir. Bu durum ikinci el araç piyasasının ülke ekonomisi içindeki yerinin detaylı bir şekilde incelenmesi gereken bir boyutta olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

¹Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü. Kilis, Türkiye.
E-Posta: mozcaclici@gmail.com

Şekil 1: Yıllar itibariyle devri gerçekleştirilen otomobil sayısı (Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2248 Erişim tarihi : 30.11.2016)

Çok fazla alıcı ve satıcının işlem gördüğü ikinci el otomobil piyasasında satışa sunulan araçların genel özelliklerinin bilinmesi alım ve satım işlerinin daha rasyonel bir şekilde gerçekleştirilmesine neden olacak ve bu durum da ulusal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayacaktır. Ayrıca araçlar hakkında uzman bilgisine sahip olmayan alıcı ve satıcılar da piyasadaki araçların genel durumunu göz önünde bulundurmak suretiyle daha sağlıklı kararlar alabilirler.

Türkiye’de ikinci el araçların satış fiyatını tahmin etmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Daştan, 2016; Asilkan ve İrmak, 2009; Ecer, 2003). Bu çalışmalarda ikinci el otomobil fiyatının belirleyicilerine ilişkin faydalı bilgiler ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, piyasada satışa sunulan araçların sahip olduğu özellikler veri madenciliği teknikleri ile henüz incelenmemiştir. Farklı markaların bir arada olduğu ikinci el piyasada yer alan araçların özelliklerinin birliktelik kuralları ile incelenmesi mümkündür.

Bu çalışmanın amacı Türkiye ikinci el araç piyasasında satışa sunulan araçlara ait genel bir durum değerlendirmesi yapmaktır. Veri madenciliği tekniklerinden olan apriori algoritması piyasada satışa sunulan araçlara ilişkin kuralların oluşturulmasında kullanılmıştır ayrıca kurallar ağ grafiği ile görselleştirilmiştir. Apriori algoritmasının ikinci el otomobil piyasasından elde edilen veri setine uygulanması neticesinde, hangi özelliklerin piyasadaki araçların çoğunda birlikte yer aldığı bilgisini açığa çıkarmaktadır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Bu giriş bölümünden sonra, ikinci bölümde literatür araştırması yer almaktadır. Üçüncü bölümde veri madenciliği ve apriori algoritması açıklanacaktır. Dördüncü bölümde çalışmada kullanılan veri seti tanıtılacak ve analiz sonuçlarına yer verilecektir. Son bölümde ise sonuç tartışma ve gelecek çalışmalar için öneriler yer alacaktır.

2. Literatür Taraması

Apriori algoritması ile kural oluşturma, temel veri madenciliği görevlerinden biridir. Apriori algoritmasının literatürde çok farklı amaçlar için kullanıldığı belirlenmiştir. Bu çalışmaları yayınladıkları yılları göz önünde bulundurmak suretiyle şu şekilde özetlemek mümkündür.

Kaur ve Kang (2016) apriori algoritmasının, zamanın dikkate alınmadığı statik veri setleri üzerinde çalıştığına dikkate çekmekte ve yeni bir algoritma önermektedirler. Önerdikleri algoritmada sadece statik özellikler değil, zamanla değişen özellikler de dikkate alınmaktadır.

Doğrul vd (2015) yaptıkları çalışmada trafik kazası verilerini analiz etmek için birliktelik kurallarından faydalanmışlardır. Çalışmada kazaların sıklıkla yaşandığı yerler ve zamanlar belirlenmiştir ve bu gibi durumlarda önlemlerin artırılması ile birlikte kazaların önlenebileceği ifade edilmektedir. Kurt Pehlivanoğlu ve Duru (2015) çalışmalarında bir ortaokulda okuyan öğrencilerin sosyal medya kullanma alışkanlıkları üzerine veri toplamış ve sonuçları birliktelik kuralları yardımıyla analiz etmişlerdir. Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan kurallar raporlanmaktadır.

Doğan vd (2014) yaptıkları çalışmada bir sigorta şirketinin müşterilerine ilişkin toplanan bir veri seti üzerinde birliktelik kurallarını uygulamışlardır. Çalışma sonunda birlikte satın alınan sigorta çeşitleri belirlenmiş ve pazarlama faaliyetlerine yön gösterebilecek bilgilerin ortaya çıktığı raporlanmaktadır. Keleş ve Kaya (2014) ise yaptıkları çalışmada duvar işçiliğinde verimliliği etkileyen faktörleri apriori algoritması ile incelemişlerdir.

Aytaç ve Bilge (2013) yaptıkları çalışmada tele pazarlama verilerini kullanmış ve birliktelik kuralları oluşturmuşlardır. Çalışmalarında sayısal değişkenler, apriori algoritmasının işleyebilmesi için kategorik hale getirilmiştir. Çalışma sonunda kurallar oluşturulmuş ve pazarlama stratejileri için değerli olan bazı bilgilerin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Erpolat (2012) yaptığı çalışmada otomobil yetkili servislerinde apriori ve fast grow algoritmasını kullanmak suretiyle birlikte satın alınan ürünleri belirlemiştir.

Ay ve Çil (2008) yaptıkları çalışmada bir perakende zincirinde birliktelik kuralları oluşturmuşlardır. Çalışmada oluşturulan birliktelik kurallarından yola çıkmak suretiyle aynı zamanda yerleşke düzeni de önerilmektedir. Timor ve Şimşek (2008) yaptıkları çalışmada tüketici davranışlarını modellemek için sepet analizi / birliktelik kurallarını kullanmışlardır. Büyük bir perakende zincirine ait veriler kullanılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen birliktelik kurallarının pazarlama ve raf diziminde faydalı olabileceği raporlanmaktadır. Erdem ve Özdağoğlu (2008) yaptıkları çalışmada acil hasta verilerine apriori algoritmasını uygulamışlardır. Hastalara ilişkin anlamlı kurallar ortaya çıkmıştır.

Cavique (2007) ise çalışmasında birliktelik kuralı bulma algoritmalarının bazılarının büyük veri setlerinde çok uzun zamanda sonuçlanacağını vurgulamaktadır. Çalışmalarında büyük veri setlerinde hızlı bir şekilde birliktelik kurallarını bulacak bir algoritma tanıtılmaktadır. Çalışmalarında önerdikleri yöntemin başarılı olduğu vurgulanmaktadır. Özçakır ve Çamurcu (2007) yaptıkları çalışmada apriori algoritmasını kullanan bir yazılım tasarımı gerçekleştirmişlerdir. Bir firmanın pastane satış verileri üzerinde geliştirdikleri yazılımı çalıştırmışlardır. Genelde aynı nitelikteki ürünlerin birlikte satıldığı sonucuna varmışlardır.

Karabatak ve İnce (2004) öğrencilerin başarılarını analiz etmek için apriori algoritmasından yararlanmıştır ve bazı kurallar oluşturmuşlardır. Çalışma sonunda üniversiteye yerleşme puanları ve ilk dönem ders notları ile sonraki dönem ders notları arasında dikkate alınması gereken ilişkiler bulunmuştur.

Türkiye'deki ikinci el otomobil piyasasında ise araçların satış fiyatlarını tahmin etmeye yönelik çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Daştan (2016) çalışmasında araçlara ilişkin marka, model, yaş, yakıt türü, vites, kilometre ve benzeri özelliklerin aracın fiyatına olası etkilerini araştırmıştır. Yazar çalışmasında çeşitli internet sitelerinde Ekim 2015 tarihinde yer alan ilanlardan 1000 tanesini kullanmıştır. Hedonik modeller kurulmuş ve en başarılı modelin yarı logaritmik model olduğu sonucunu raporlanmaktadır. Asilkan ve Irmak (2009) çalışmasında Avrupa'da 40 adet web sitesinden 3 yıl boyunca sistematik olarak topladığı verileri kullanmıştır. Yazarlar çalışmasında en popüler 3 adet otomobil modelinin 1 yaşındaki ve 20 000 km'deki ilanlarının, Ocak 2005 – Aralık 2007 tarihleri arasındaki 3 yıllık günlük fiyat verilerinin aylık ortalamalarından oluşan zaman serilerini kullanmıştır. Yapay sinir ağları ve zaman serileri analizi yöntemlerini kullanmak suretiyle fiyatı tahmin etmiştir. Sonuçta yapay sinir ağlarının daha başarılı bir şekilde fiyat tahmini gerçekleştirebildiği raporlanmaktadır. Ecer (2003)'ün çalışmasında 2012 yılı içerisinde Türkiye'de faaliyet gösteren iki adet internet sitesinde yer alan ilanlardan rasal olarak seçilen 640 adet otomobile ilişkin veriler kullanılmıştır. Araçların yayınlanan özellikleri tahmin modellerinde girdi olarak kullanılmıştır. Yapay sinir ağlarının hedonik modele göre daha yüksek performans sergilediği raporlanmaktadır. Bununla birlikte Akçi (2016) çalışmasında tüketicilerin ikinci el otomobillere bakış açısını incelemiştir. 271 adet müşteri ile anket çalışması gerçekleştirilmiş ve müşterilerin en çok arkadaşlarına ve tanıdıklarına güvendikleri sonucunu raporlamıştır.

Türkiye'de yer alan çalışmalar incelendiğinde ikinci el otomobillerin özelliklerinin birliktelik kuralları yardımıyla incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma aynı zamanda literatürdeki bu açığı kapatmayı da amaçlamaktadır.

3.Yöntem

3.1. Veri Madenciliği

Veri madenciliği veri setinde var olan anlamlı örüntülerin (patterns) keşfedilmesi sürecidir (Witten vd, 2011:5). Veri madenciliği bu örüntüleri çeşitli algoritmalar yardımıyla keşfetmektedir. Bir veri madenciliği algoritması ise, veriyi girdi olarak kabul eden ve örüntü şeklinde çıktı üreten iyi tanımlanmış prosedür olarak tanımlanabilir (Hand vd 2001:141). Veri madenciliği, bankacılık, telekomünikasyon ve sigorta endüstrisinde hileli işlemlerin tespitinde, telefon ve kredi kartı işletmelerinde kaybedilme olasılığı olan müşterilerin belirlenmesinde (churn management), üretim işletmelerinde kalite kontrolü için ve benzeri birçok alanda uygulanmaktadır (Olson ve Delen, 2008:4).

Veri madenciliğinin en popüler üç adet algoritması Sınıflandırma ve Regresyon Ağaçları (CART), geri yayılım (Backpropagation) ve apriori algoritmasıdır ve bu algoritmalar sırasıyla sınıflandırma, regresyon ve kural keşfi için kullanılmaktadır (Hand vd 2001:143). Apriori algoritması ile mantıksal (boolean) birliktelik kurallarını keşfetmek mümkündür (Han ve Kamber, 2006:235). Apriori algoritmasının işletmecilik alanındaki en yaygın uygulama alanı pazar sepeti analizi olarak bilinmektedir. Pazar sepeti analizi ile birlikte, müşterilerin satın alma alışkanlıkları incelenmektedir (Han ve Kamber, 2006:272). Pazar sepeti analizi sonucunda sıklıkla birlikte satılan ürünler belirlenmektedir ve buna bağlı olarak pazarlama stratejileri şekillenmektedir. Özellikle e-ticaretin gelişmesi ile birlikte internet sitelerinde alışveriş yaparken sıklıkla rastlanabilen, "bunu alan müşteriler bunu da tercih etti" veya "ilgili ürünler" gibi başlıklar altında benzer ürünlerin listelenebilmesi apriori algoritması yardımıyla mümkün hale gelmektedir. Bunun haricinde apriori algoritması öğrenci başarı analizi (Karabatak ve İnce, 2004), sigortacılık sektöründe müşteri ilişkileri yönetimi (Doğan vd, 2014), acil hasta verilerinin analizi (Erdem ve Özdağoğlu, 2008), trafik kazalarının analizi (Doğrul vd. 2015; Pande ve Abdel-Aty, 2009) gibi farklı alanlarda da başarı ile uygulanmaktadır.

3.2. Birliktelik Algoritmaları

İlişki kuralları bilgisayar bilimleri alanında geliştirilmiş bir analiz türüdür (Giudici ve Figini, 2009:90). İlişki kural madenciliğinde (Association Rule Mining) sıklıkla birlikte bir arada ortaya çıkan ilişkilerin $X \rightarrow Y$ formatında açığa çıkarılması sağlanmaktadır. Bu ifade şu anlama gelmektedir: X 'in ortaya çıktığı bir durumda büyük olasılıkla Y de ortaya çıkacaktır. İfadenin sol tarafındakilere (birden fazla olabilir) öncül(antecedent) denilmektedir ve sağ taraftakilere sonuç (ardıl veya descendent) denilmektedir. Eğer sol taraftaki ifade doğrudur, sağ taraftaki ifade de doğrudur (Hand vd 2001:428). Bu kuralın önem derecesi iki farklı ölçü ile ölçülebilir (Giudici ve Figini, 2009:92). Bunlar destek (support) ve güven (confidence) dir.

Destek değeri ile bütün veri setinin yüzde kaçının kuralı kapsadığı ölçülmektedir. Formül 1 yardımıyla hesaplanmaktadır:

$$destek = \frac{n(X \cup Y)}{N} \quad (1)$$

Formülde $n(X \cup Y)$ ifadesi X ve Y nin birlikte yer aldığı işlem sayısını, N ise toplam işlem sayısını temsil etmektedir. Bu değer bir olması, incelenen veri setinde her işlemde X ve Y nin birlikte gerçekleştiğini, sıfır olması ise veri setinde hiçbir işlemde X ve Y nin birlikte gerçekleşmediğini ifade etmektedir.

Güven değerinde ise X i içeren işlemlerin yüzde kaçının Y yi de içerdiğini ifade etmektedir ve Formül 2 yardımıyla hesaplanmaktadır:

$$güven = \frac{n(X \cup Y)}{n(X)} \quad (2)$$

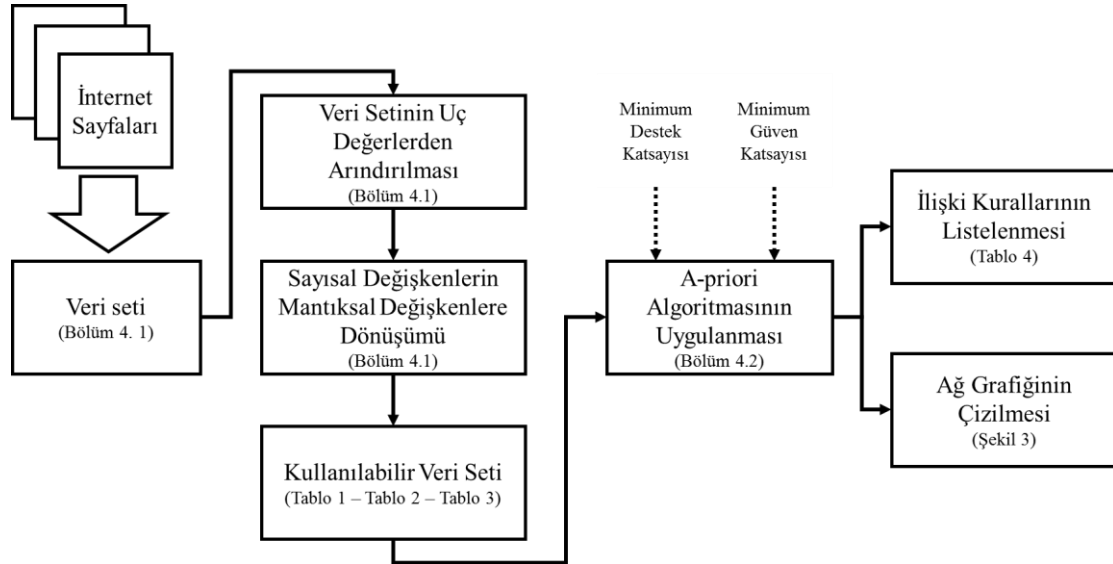
formülde destek formülünden farklı olarak paydada toplam X i içeren gözlem sayısı yer almaktadır. Bu değer bir çıkması X i içeren her işlemin Y yi de içerdiğini, sıfır çıkması ise X i içeren işlemlerin hiçbirinin Y yi içermediğini ifade etmektedir.

Apriori algoritmasının uygulanması için kullanıcı tarafından belirlenen minimum güven ve minimum destek değerlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu minimum şartları sağlayan kurallar güçlü kurallar olarak adlandırılmaktadır (Han ve Kamber, 2006:230). Bazı kaynaklarda bu kurallar ilginç kurallar olarak da adlandırılmaktadır. Orta büyüklükteki bir veri setinde çok fazla sayıda kuralın üretilmesi olanaklıdır. Ancak veri setinin genelini kapsamayan kuralların incelemeye değer olmadığı da bir gerçektir. Bu nedenle, her kuralın değil de sadece belirli şartları sağlayan kuralların listelenmesi gerekmektedir. Minimum güven ve minimum destek değerlerinin kural sayısını kısıtladığını söylemek mümkündür. Destek ve güven değerlerinin en yükseği %100 (ya da 1) değerini almaktadır ve ilgili kuralın veri setinin tamamında yer aldığını ifade etmektedir.

Apriori algoritması pazarlama için faydalı bilgiler sunabilmektedir. Aynı zamanda çıktıları okumak kolaydır. Bu üstünlüklerine rağmen, fazla sayıda kural çıkarıldığında, kuralların anlaşılması zorlaşabilmektedir. Algoritmanın ikinci dezavantajı ise çok büyük veri setlerinde aşırı uzun hesaplama zamanına ihtiyaç duymasıdır (Cavique, 2007).

4. Analiz Ve Sonuçlar

Çalışmanın modeli Şekil 2'de yer almaktadır. Çalışma üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada veri seti toplanmıştır ve analize hazır hale getirilmiştir. İkinci aşamada analiz gerçekleştirilmiştir ve son olarak da analiz sonuçları kurallar ve ağ grafiği ile görselleştirilmiştir.

Şekil 2: Çalışmanın şematik çizimi

4.1. Veri Seti

Çalışmada, ikinci el araç piyasasında satışa sunulan araçlara ilişkin bilgileri içeren bir veri setine ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan bu veri seti piyasada hazır olarak bulunmamaktadır. Bu nedenle yeni bir veri setinin bir araya getirilmesi gerekmektedir. Analizde kullanılan veri seti sahibinden.com adresinden web kazıma (web hasat veya web veri çekimi) yöntemi ile temin edilmiştir. Web kazıma tekniği, internet sitelerinden bilgisayar programı yardımıyla veri toplama işlemi olarak tanımlanabilir. Çalışmada sadece bir tek siteden faydalanılmasının nedeni, farklı sitelerde farklı nitelikteki bilgilerin yayınlanıyor olmasıdır. Başka bir ifade ile bir sitede yayınlanan araçlara ilişkin bir özellik bir diğer sitede yer almayabilmektedir. Bütünlük sağlamak adına sadece bir adet sitede yer alan ilanlar kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veri seti, ilgili sitede 2016 yılının Temmuz ayında ve Ağustos ayının ilk üç haftasında yayınlanan ilanlardan derlenmiştir. Toplamda 335287 adet ilan toplanmıştır. Ancak bir araya getirilen veri setindeki her ilan kullanılabilir nitelikte değildir. Bu nedenle veri setine temizleme işleminin (ön-ışleme) uygulanması gerekmektedir.

İlk olarak, aynı ilanların veri setinde yer alması ihtimaline karşı tarama yapılmış ve birbirinin aynı olan ilanlardan sadece birinin analizde yer alması sağlanmıştır. Bu işlemin sonucunda veri setinde 330860 adet otomobil ilanına ilişkin bilgiler kalmıştır. Bazı ilanlar uç değer niteliği taşıyabilir. Ayrıca bazı değişkenler ilan sahibi tarafından hatalı girilebilir. Örneğin veri setinde bir aracın modeli 2111 olarak girilmiştir. Bu gibi hatalı verilerin belirlenmesi ve veri setinden çıkarılması gerekmektedir. Bu amaçla sayısal değişkenler (fiyat, model yılı, kilometresi, motor hacmi, motor gücü, tork, şehir içi yakıt tüketimi, şehir dışı yakıt tüketimi, ortalama yakıt tüketimi ve taşıma kapasitesi) bazında veri seti küçükten büyüğe doğru sıralanmış ve en yüksek ve en düşük yüzde beşlik dilimde yer alan araçlar uç değer olarak nitelendirilmiştir. Yüzdeler dilimleri düşük belirlemek (%1 gibi) veri setinde uç değer olarak nitelendirilecek eleman sayısının düşük çıkmasına neden olacakken, bu değer yüksek belirlenmesi (%10 gibi) fazla sayıda elemanın uç değer olarak nitelendirilmesine neden olacaktır. Bu nedenle çalışma için %5 gibi orta düzeyde bir eşik değeri uygun kabul edilmiştir. Bu işlemin sonunda veri setinde analize uygun 211109 adet ilan kalmıştır. Çalışmada yer alan markalara ilişkin frekans dağılımı Tablo 1'deki gibidir. Tablo 1'e göre en çok yer alan ilanlar sırasıyla Renault (%16), Opel (%13), Volkswagen (%12) ve Ford (%10) marka arabalara aittir.

Tablo 1:Çalışmada Kullanılan Araçların Markalara Göre Frekans Dağılımı

Marka	Frekans	Yüzde	Marka	Frekans	Yüzde
Alfa-Romeo	943	0,4467	Mini	726	0,3439
Audi	3183	1,5078	Mitsubishi	599	0,2837
BMW	2876	1,3623	Nissan	1663	0,7877
Chevrolet	3832	1,8152	Opel	27536	13,0435
Chrysler	22	0,0104	Peugeot	11238	5,3233
Citroen	7416	3,5129	Renault	34117	16,1608
Dacia	1976	0,936	Seat	4200	1,9895
Daewoo	26	0,0123	Skoda	2860	1,3548
Daihatsu	74	0,0351	Smart	51	0,0242
Fiat	16720	7,9201	Subaru	121	0,0573
Ford	21404	10,1388	Suzuki	265	0,1255
Honda	8051	3,8137	Tata	175	0,0829
Hyundai	16258	7,7012	Toyota	11425	5,4119
Kia	2302	1,0904	Volkswagen	27209	12,8886
Mazda	823	0,3898	Volvo	1420	0,6726
Mercedes-Benz	1598	0,757	Toplam	211109	100

Tablo 2'de veri setinden bir kesit yer almaktadır. Bütün veri setini burada listelemek mümkün değildir. Okuyucunun veri setini anlayabilmesi açısından bir kesit sunulmuştur.

Tablo 2: Veri Setinden Bir Kesit

Sıra	ABS	ASR	ESP	EBD	...	YKD	Isofix	Alarm	M.Kilit
1	0	0	0	0	...	0	0	1	1
2	0	0	0	0	...	0	0	0	0
3	0	0	0	0	...	0	0	0	1
4	1	1	0	0	...	0	0	1	1
5	1	0	0	1	...	0	0	0	1
...
211105	1	0	0	0	...	0	1	0	0
211106	1	0	1	1	...	1	1	0	1
211107	1	0	1	1	...	0	1	1	1
211108	1	0	0	0	...	1	1	1	1
211109	0	0	0	0	...	0	0	0	0

Çalışmada sitede yer alan ve kullanıcıların belirleyebildiği bütün değişkenler kullanılmıştır. Kullanılan değişkenler araçların güvenlik, iç donanım, dış donanım, multimedya ve teknik özelliklerinden oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan veri setinin tanımlayıcı istatistikleri Tablo 3'deki gibidir. Tablodaki değerler incelenirken, bazı bilgilerin kullanıcılar tarafından eksik girildiği (missing values) göz önünde bulundurulmalıdır.

Veri setinde bazı değişkenler ikili (ABS sistemi var veya yok) değişkenlerden oluşmaktadır ve bazı değişkenler de sayısal niteliklidir (aracın fiyatı, kilometresi gibi). Ancak apriori algoritmasının işleyebilmesi için veri setinin mantıksal değerlerden oluşması gerekmektedir. Bu nedenle sayısal olan değişkenler Tablo 3'deki gibi belirli sınıf aralıklarında mantıksal hale getirilmiştir. Sınıf aralıklarının belirlenmesinde her bir değişkenin kendi dağılımı göz önünde bulundurulmuştur. Her bir sayısal değişkenin en küçük, en yüksek, ortalama ve medyan değerleri hesaplanmış ve her gruba yaklaşık olarak eşit sayıda gözlem düşecek şekilde sınıf aralıkları belirlenmiştir.

Tablo 3: Çalışmada Kullanılan Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Sıra No	Değişken Adı	Doğru mu?	Sıra No	Değişken Adı	Doğru mu?
1	2000 < MY ≤ 2005	33642	38	Yıllık MTV > 200 TL	118556
2	2005 < MY < 2010	53691	39	ABS	183484
3	2010 < MY ≤ 2014	94744	40	ASR	59957
4	20000 < F ≤ 30000	46496	41	ESP	87775
5	30000 < F ≤ 50000	100768	42	EBD	93692
6	50000 < F ≤ 70000	40631	43	Yokuş Kalkış Dest.	56699
7	Benzinli	52801	44	ISOFIX	132148
8	Dizel Araç	100242	45	Alarm	62374
9	Benzin ve LPG	58042	46	Merkezi Kilit	182380
10	Manuel Vites	151195	47	Immobilizer	168779
11	Yarı Otomatik Vites	35929	48	Kumaş Koltuk	60946
12	20000 km den fazla	197254	49	Elkt Ön Cam	182804
13	1.4 Motor	79974	50	Elkt Arka Cam	130775
14	1.6 Motor	99836	51	Ön Kol Dayama	98568
15	M≤100 beygir	112723	52	Arka Kol Dayama	54168
16	M 100-150 beygir	94958	53	Hidrolik Dir.	119875
17	maxtorka≤ 200Nm	102964	54	Fonks. Dir.	76087
18	maxtorka> 200Nm	49370	55	Ayarlanabilir Dir	140432
19	maxtorkb≤2500rpm	74903	56	Deri Direksiyon	69041
20	maxtorkb>2500rpm	54624	57	Soğutmalı Torpido	53324
21	0-100 10 s den fazla	140488	58	Sis Farı	149846
22	Azamisurat≤200km/sa	139741	59	Elkt Ayna	165509
23	Ş. içi 100 km 5-10 litre	127423	60	Isıtmalı Ayna	113436
24	Ş. dışı 100 km 5 lt yakıt	94252	61	Arka Park Sensoru	60952
25	Ş. dışı ≥100 km 5 lt	57899	62	Alaşımlı Jant	131899
26	Ort. 100 km 5 lt 'den az	73817	63	Yağmur Sensoru	63864
27	Ort. 100 km 5 lt 'den fazla	78334	64	A. Cam Buz Önleyici	62676
28	Ykt Depo h≤60 lt	137003	65	Kaset Çalar	151807
29	Uzunluk ≤ 4300 mm	68115	66	CD Çalar	167360
30	Uzunluk > 4300 mm	84036	67	MP3 Çalar	143106
31	Genişlik >1700 mm	119586	68	Navigasyon	74686
32	Yükseklik > 1400	148251	69	Telefon	85293
33	Net Ağırlık ≤ 1200	63187	70	USB bağlantısı	63805
34	Net Ağırlık > 1200	88583	71	AUX	70632
35	Taşıma kap. ≤ 500 kg	78682	72	IPOD bağlantısı	74243
36	Taşıma kap. > 500 kg	68255	73	Hoparlor	74570
37	Bagaj Kap. 200-500 lt	118245			

4.2. Apriori Algoritmasının Uygulanması

Uygulama MATLAB platformunda gerçekleştirilmiştir. Algoritmanın çalışması için kullanıcının minimum destek ve minimum güven değerlerini belirlemesi gerekmektedir. Bu değerlerin yüksek tutulması düşük sayıda kuralın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde bu değerlerin çok düşük tutulması da çok fazla sayıda kuralın ortaya çıkmasına neden olacaktır. Başka bir ifade ile minimum destek ve minimum güven değerlerinin kural sayısını kontrol ettiğini söylemek mümkündür. Destek ve güven değerleri bu çalışmada deneme yanılma yoluyla belirlenmiştir. Örneğin, minimum destek değeri %80 olarak belirlendiğinde sadece 12 adet kuralın oluşturulduğu görülmüştür. Yapılan denemeler sonucunda, minimum destek değeri %10 ve minimum güven değeri %70 olarak belirlendiğinde elde edilen kural sayısı ideal olarak değerlendirilmiştir.

Minimum destek ve güven seviyesinde hesaplanan her bir kural Tablo 4'de listelenmiştir. Tablo 4'de yer alan 1 numaralı kurala ilişkin destek değeri şu şekilde açıklanabilir. Bütün veri setinin %45.20 'sinde fiyatı 30 000 TL ile 50 000 TL arasında (30000 < F ≤ 50000) değişen araçlar 20 000 km'den fazla kullanılmıştır. Güven değeri ise şu şekilde açıklanabilir. Fiyatı 30 000 ile 50 000 TL arasında olan araçların %94.70 'i 20 000 km den fazla kullanılmıştır.

Tablo 4. Çalışma Sonunda Elde Edilen Kurallar

Kural No.	X	Y	Destek (%)	Güven (%)
1	F 30000 ile 50000	20000 km den fazla	45.2018	94.6977
2	Dizel Araç	20000 km den fazla	44.99	94.7487
3	F 30000 ile 50000	ABS	44.5291	93.2885
4	F 30000 ile 50000	Elektrikli Ön Cam	42.8248	89.718
5	MY 2010 ile 2014	20000 km den fazla	42.597	94.9147
6	MY 2010 ile 2014	ABS	42.1564	93.9331
7	F 30000 ile 50000	Merkezi Kilit	41.4753	86.8907
8	F 30000 ile 50000	CD Çalar	41.3748	86.6803
9	F 30000 ile 50000	Elektrikli Ayna	40.5918	85.0399
10	MY 2010 ile 2014	Elektrikli Ön Cam	40.3142	89.8284
11	F 30000 ile 50000	Immobilizer	40.1314	84.0753
12	MY 2010 ile 2014	CD Çalar	39.9595	89.0378
13	MY 2010 ile 2014	MP3 Çalar	39.005	86.911
14	MY 2010 ile 2014	Merkezi Kilit	38.7416	86.3242
15	MY 2010 ile 2014	Elektrikli Ayna	38.5952	85.9981
16	MY 2010 ile 2014	Immobilizer	36.9222	82.2701
17	F 30000 ile 50000	MP3 Çalar	36.8497	77.2001
18	Dizel Araç	sdisi<=5	36.4063	76.6715
19	sdisi<=5	Dizel Araç	36.4063	81.5442
20	MY 2010 ile 2014	isofix	36.2187	80.7027
21	Dizel Araç	Hızlanma > 10 s	36.0439	75.9083
22	F 30000 ile 50000	Manuel Vites	36.0425	75.5091
23	F 30000 ile 50000	Kasetçalar	35.9563	75.3285
24	F 30000 ile 50000	Yükseklik > 1400 mm	35.7143	74.8214
25	Dizel Araç	Azamisurat<=200km/sa	35.6029	74.9795
26	Dizel Araç	Manuel Vites	35.4542	74.6663
27	MY 2010 ile 2014	Ayarlanabilir Dir.	35.2856	78.6234
28	MY 2010 ile 2014	Yükseklik > 1400 mm	34.6129	77.1247
29	F 30000 ile 50000	Hızlanma > 10 s	34.5935	72.4734
30	F 30000 ile 50000	Azamisurat<=200km/sa	34.5518	72.3861
31	MY 2010 ile 2014	Kasetçalar	34.5135	76.903
32	MY 2010 ile 2014	MTV>200	34.4504	76.7626
33	F 30000 ile 50000	sisFar	34.4107	72.0903
34	MY 2010 ile 2014	sisFar	33.9749	75.7029
35	F 30000 ile 50000	isofix	33.8356	70.8856
36	Dizel Araç	maxtorkb<=2500rpm	33.6878	70.9463
37	maxtorkb<=2500rpm	Dizel Araç	33.6878	94.9468
38	F 30000 ile 50000	Yakıt Depo <= 60 lt	33.5192	70.2227
39	MY 2010 ile 2014	Hızlanma > 10 s	32.7764	73.0326
40	MY 2010 ile 2014	Azamisurat<=200km/sa	32.6547	72.7613
41	MY 2010 ile 2014	Elektrikli Ön Cam	32.452	72.3096
42	MY 2010 ile 2014	Yakıt Depo <= 60 lt	32.1848	71.7143
43	MY 2010 ile 2014	Alaşımli Jant	31.6149	70.4446
44	MY 2005 ile 2010	20000 km den fazla	25.2097	99.1228
45	MY 2005 ile 2010	Merkezi Kilit	22.7233	89.3464
46	MY 2005 ile 2010	ABS	22.423	88.1656
47	Benzinli Araç	Merkezi Kilit	22.3055	89.182
48	MY 2005 ile 2010	Elektrikli Ön Cam	22.2743	87.5808
49	MY 2005 ile 2010	Immobilizer	22.1573	87.1207
50	F 20000 ile 30000	20000 km den fazla	21.7731	98.858
51	maxtorka>200	Dizel Araç	21.7215	92.8823
52	Benzinli Araç	20000 km den fazla	21.6362	86.5059
53	Benzinli Araç	Elektrikli Ön Cam	21.6248	86.4605
54	Benzinli Araç	ABS	21.5216	86.0476
55	MY 2005 ile 2010	CD Çalar	21.4704	84.4201
56	MY 2005 ile 2010	Elektrikli Ayna	20.6249	81.0955
57	Benzinli Araç	CD Çalar	19.8452	79.3451
58	Benzinli Araç	Immobilizer	19.7424	78.9341
59	Benzinli Araç	Elektrikli Ayna	19.606	78.3887
60	F 20000 ile 30000	Merkezi Kilit	19.3402	87.8119
61	F 20000 ile 30000	Elektrikli Ön Cam	19.0323	86.4139
62	MY 2005 ile 2010	Manuel Vites	18.8467	74.1037
63	F 20000 ile 30000	Manuel Vites	18.7676	85.2116

64	MY 2005 ile 2010	Kasetçalar	18.4147	72.4051
65	MY 2005 ile 2010	Yükseklik > 1400 mm	18.2238	71.6545
66	F 50000 ile 70000	ABS	18.21	94.6149
67	MY 2005 ile 2010	Sis Farı	17.9481	70.5705
68	Benzinli Araç	Sis Farı	17.8846	71.5062
69	Benzinli Araç	Kasetçalar	17.5862	70.3131
70	F 50000 ile 70000	Elektrikli Ayna	17.5767	91.3244
71	F 50000 ile 70000	CD Çalar	17.5705	91.2924
72	F 20000 ile 30000	ABS	17.3356	78.71
73	F 20000 ile 30000	Immobilizer	16.9372	76.9012
74	F 50000 ile 70000	Merkezi Kilit	16.8903	87.7581
75	F 50000 ile 70000	MP3 Çalar	16.8794	87.7015
76	F 50000 ile 70000	Elektrikli Ön Cam	16.7804	87.1871
77	F 50000 ile 70000	20000 km den fazla	16.5502	85.991
78	F 50000 ile 70000	Sis Farı	16.5095	85.7793
79	F 50000 ile 70000	ISOFIX	16.3702	85.0557
80	F 50000 ile 70000	Alaşımlı Jant	15.9287	82.7619
81	F 20000 ile 30000	Hidrolik Direksiyon	15.8705	72.0578
82	F 50000 ile 70000	Immobilizer	15.8454	82.3288
83	F 20000 ile 30000	Motor <= 100 beygir	15.843	71.9331
84	F 50000 ile 70000	Ayarlanabilir Dir.	15.7554	81.8611
85	MY 2000 ile 2005	20000 km den fazla	15.744	98.7961
86	F 50000 ile 70000	ESP	15.5811	80.9554
87	F 50000 ile 70000	Elektrikli Arka Cam	15.4669	80.3623
88	F 50000 ile 70000	Kasetçalar	15.1012	78.4623
89	F 50000 ile 70000	Yükseklik > 1400 mm	15.0941	78.4253
90	F 50000 ile 70000	MTV>200 TL	14.9108	77.4729
91	F 50000 ile 70000	Genişlik >1700 mm	14.3646	74.6351
92	F 50000 ile 70000	MY 2010 ile 2014	14.0373	72.9345
93	F 50000 ile 70000	Net Ağırlık > 1200 kg	13.9885	72.681
94	F 50000 ile 70000	Motor100-150 beygir	13.9625	72.5456
95	MY 2000 ile 2005	Merkezi Kilit	13.8573	86.9568
96	MY 2000 ile 2005	Elektrikli Ön Cam	13.5399	84.9652
97	MY 2000 ile 2005	ABS	12.6612	79.4513
98	MY 2000 ile 2005	Hidrolik Direksiyon	12.6608	79.4483
99	MY 2000 ile 2005	Manuel Vites	12.6044	79.0946
100	MY 2000 ile 2005	Immobilizer	11.495	72.133
MY : Model Yılı F : Fiyat MTV : Yıllık Motorlu Taşıtlı Vergisi Taksidi				

Tablo 4'deki kuralları şu şekilde özetlemek mümkündür. Dizel araçlar 20 000 km den fazla kullanılmıştır (2). Başka bir ifade ile dizel araçlar görece yüksek km değerleri ile satışa çıkmaktadır. Dizel araçlarda şehir dışı yakıt tüketimi 100 km ye 5 lt den azdır (18-19). Dizel araçlarda çoğunlukla 0-100 km hıza 10 saniyeden fazla sürede çıkılmaktadır (21). Bu araçlarda çoğunlukla azami hız 200km/sa in altındadır (25) ve araçlar manuel vites sahiptirler (26). Daha düşük devirlerde yüksek torka sahiptirler (36-37-51).

Fiyatı 30 000 ile 50 000 TL arasında olan araçlarda ABS (3), elektrikli ön cam (4), merkezi kilit (7), cd çalar (8), elektrikli ayna (9), mp3 çalar (17), manuel vites (22), kasetçalar (23), sis farı (33), isofix (35), immobilizer (11) donanımları bulunurken, bu araçlarda yükseklik 1400 mm nin üzerinde (24), 0-100 km/sa hıza çıkma süreleri 10 saniyeden fazla (29), yakıt depo hacmi 60 lt nin altındadır (38) ve azami hız çoğunlukla 200km/sa in altındadır (30). Ayrıca 20 000 km den fazla kullanılmışlardır (1).

Model yılı 2010 ile 2014 olan araçlar 20000 km den fazla kullanılmıştır (5). Bu araçlarda ABS (6), elektrikli ön cam (10), CD çalar (12), MP3 çalar (13), merkezi kilit (14), elektrikli ayna (15), immobilizer (16), isofix (20), ayarlanabilir direksiyon (27), kasetçalar (31), sis farı (34), elektrikli ön cam (41), alaşımlı jant (43) donanımları bulunmaktadır. Ayrıca bu araçlarda yıllık Motorlu Taşıtlı Vergisinin bir taksidi 200 TL nin üzerindedir (32). Azami hız saatte 200 km nin altındadır (40) ve 0-100 km/sa hıza 10 saniyenin üzerinde bir zamanda çıkılabilmektedir (39). Yakıt depo hacmi 60 lt nin altındadır (42).

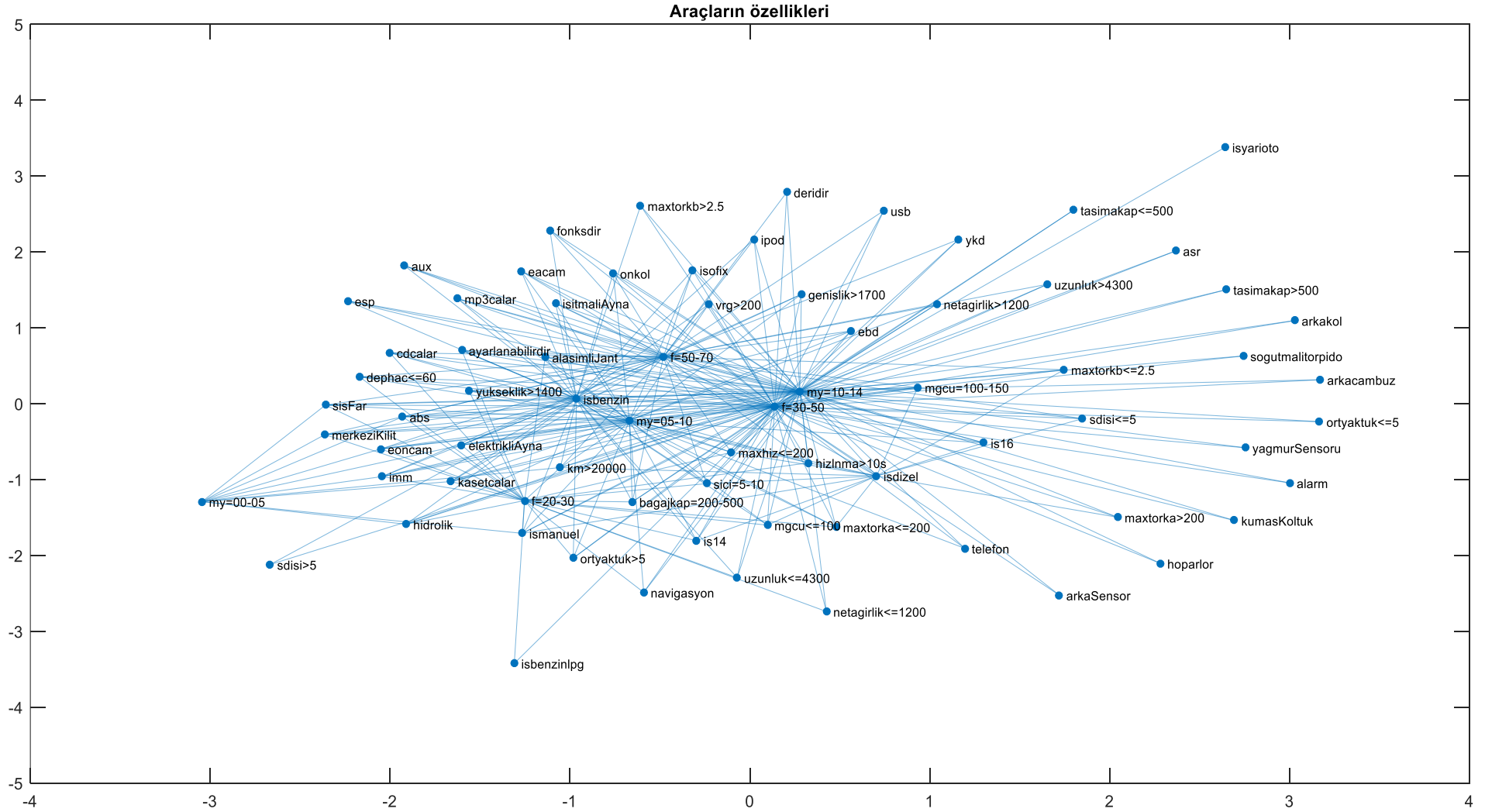
Model yılı 2005 ile 2010 arası olan araçlar 20 000 km den fazla kullanılmıştır (44). Merkezi kilit (45), ABS (46), elektrikli ön cam (48), immobilizer (49), CD çalar (55), elektrikli ayna (56), manuel vites (62), kasetçalar (64), sis farı (67) donanımları mevcuttur. Yükseklik 1400 mm nin üzerindedir.

Benzinli araçlarda genelde merkezi kilit (47), elektrikli ön cam (53), ABS (54), CD çalar (57), immobilizer (58), elektrikli ayna (59), sis farı (68), kasetçalar (69) donanımları bulunmaktadır. Genellikle 20 000 km den fazla kullanılmışlardır (52).

Fiyatı 20 000 TL ile 30 000 TL arasında olan araçlar genelde 20 000 km den fazla kullanılmıştır (50). Bu araçlarda merkezi kilit (60), elektrikli ön cam (61), manuel vites (63), ABS(72), immobilizer (73), hidrolik direksiyon (81) donanımları bulunmaktadır. Motor güçleri 100 beygirin altındadır (83).

Fiyatı 50 000 TL ile 70 000 TL arası olan araçlarda ABS (66), elektrikli ayna (70), CD çalar (71), merkezi kilit (74), MP3 çalar (75), elektrikli ön cam (76), sis farı (78), isofix (79), alaşımli jant (80), immobilizer (82), ayarlanabilir direksiyon (84), ESP (86), elektrikli arka cam (87), kasetçalar (88) donanımları bulunmaktadır. Bu araçlar 20 000 km den fazla kullanılmışlardır (77). Bu araçların yükseklikleri 1400 mm ni üzerindedir (89), genişlikleri 1700 mm nin üzerindedir (91), net ağırlıkları 1200 kg ın üzerindedir (93). Bu araçların yıllık motorlu taşıt vergisinin bir taksidi 200 TL nin üzerindedir (90). Motor güçleri 100 – 150 beygir arasındadır (94).

Son olarak model yılı 2000 ile 2005 olan araçlarda merkezi kilit (95), elektrikli ön cam (96), ABS(97), hidrolik direksiyon (98), manuel vites (99) ve immobilizer (100) donanımları bulunmaktadır. Bu araçlar da 20 000 km nin üzerinde kullanılmışlardır (85).

Şekil 3: Kuralları İçeren Ağ (Şebeke) Grafiği

4.3. Sonuçların Görselleştirilmesi

Grafikler birçok gerçek hayat problemini başarılı bir şekilde modellemek için kullanılmaktadır (Balakishnan ve Ranganathan, 2012:1). Ağların görselleştirilmesi, sosyal ağlar, bilgi ağları, taşıma ağları gibi birçok ağ yapısının görselleştirilmesinde kullanılmaktadır (Cherven, 2013). Çalışmada elde edilen kuralların da şebeke (ağ) grafiği ile görselleştirilmesi mümkündür. Şekil 3'de kuralların şebeke grafiği yer almaktadır. Grafiğin merkezinde, kurallarda sıklıkla kullanılan değişkenler yer almaktadır. Grafiğin çevresinde ise daha az sayıda kuralda ismi geçen değişkenler yer almaktadır.

Eğer bir sınıftaki arkadaşlık ilişkilerini ağ grafiği yardımıyla görselleştirmek isteseydik, sonuçta ortaya çıkacak olan ağ grafiğinin merkezinde, popüler (çok fazla arkadaşı olan) öğrenciler yer alacaktı. Burada ise merkezde yer alan değişkenler çok fazla kuralda ismi geçen değişkenlerdir. Şekil 3 göz önünde bulundurulduğunda merkezi değişkenlerin model yılının 2010 ve 2014 ($2010 < F \leq 2014$) arasında olması değişkenlerinin olduğu belirlenmektedir. Çevrede yer alan değişkenler ise daha az kuralda ismi geçen değişkenlerdir.

Sonuç

Çalışmanın amacı, apriori algoritması yardımıyla ikinci el otomobil piyasasında satışa sunulan araçların genel özelliklerini belirlemektir. Apriori algoritması böyle bir amaç için ilk kez uygulanmaktadır. Böyle bir çalışma yapılmasının çeşitli avantajları vardır. İlk olarak ikinci el otomobil piyasası, veri madenciliği tekniği ile incelenmektedir. Bunun yanı sıra kullanılan değişkenlerden biri de fiyat olduğu için, sonuçta ortaya çıkan kuralların fiyatlandırma politikalarını şekillendirebilir nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmanın amacını gerçekleştirebilmek için ilk olarak ikinci el otomobil piyasasından çok sayıda araca ilişkin bilgiler web kazıma tekniği ile bir araya getirilmiş ve bir veri tabanı oluşturulmuştur. Bu veri tabanında yer alan verilere, veri madenciliği yöntemlerinden biri olan apriori algoritması uygulanmıştır. Sonuçta ikinci el araç piyasasında işlem yapacak kişi ve kurumlar için, piyasayı daha iyi incelemelerine olanak sağlayacak bilgiler ortaya çıkmıştır.

Çalışmada, "dizel araçlar şehir dışında az yakar, dizel araçlar fazla hız yapamazlar, dizel araçların torku yüksektir, yeni araçların ve pahalı araçların vergisi yüksektir, pahalı araçlar daha geniş, daha ağırdır" gibi ifadeler birliktelik kuralları ile de doğrulanmıştır. Ayrıca, çalışmada oluşturulan kurallardan şu şekilde bir sonuç çıkarılabilir: fiyatı 30 000 TL ile 50 000 TL arasında (50 000 TL dahil) bir araç satın alınmak istenirse, araçlarda büyük olasılıkla ABS, elektrikli ön cam, merkezi kilit, CD çalar, elektrikli ayna ve manuel vites donanımları yer alacaktır. Aynı şekilde model yılı 2010 ile 2014 arasında (2014 dahil) yer alan ikinci el bir araç satın alınmak istendiğinde, araçta muhtemelen ABS, elektrikli ön cam, merkezi kilit, ayarlanabilir direksiyon gibi donanımlar yer alacak ve motorlu taşıtlar vergisi taksiti 200 TL nin üzerinde olacaktır. Diğer kurallara metin içinde değinilmiştir.

Çalışmanın bazı kısıtları da mevcuttur. Daha önce açıklanan nedenden ötürü sadece bir adet sitede yer alan ilanlar kullanılmıştır. Sitede kullanıcıların girdiği verilerin doğru olduğu kabul edilmektedir. Her ne kadar bazı bilgiler doğru girilmemiş olsa da, çalışmada kullanılan detaylı ön işleme yöntemi sayesinde veri setinde yer alan ve uç değer niteliğinde olan ilanların elenmesi sağlanmıştır.

Apriori algoritması ortaya çıktığından beri güçlendirilmiş algoritmalar da literatüre tanıtılmaktadır. İlerleyen çalışmalarda güçlendirilmiş apriori algoritmaları kullanılabilir. Çalışmanın karşılaşılan problemlerden biri de sayısal değişkenlerin kategorik değişkenlere çevrilmesi problemidir. Bazı sayısal değişkenlerde (vergi, uzunluk, yükseklik, net ağırlık vb) medyan değeri kullanılmışken, model yılı için 2000-2005 arası, 2005-2010 arası, 2010-2014 arası olarak belirlenmiştir. İlerleyen çalışmalarda sayısal değişkenler kategorik hale getirilirken farklı yöntemler kullanılabilir. Daha az ya da daha fazla sayıda kurallarla piyasa daha detaylı bir şekilde incelenebilir.

Kaynakça

- Akçi, Y. (2016). İkinci El Otomobil: Tüketici Bakışıyla. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(22), 329:362.
- Asilkan, Ö., Irmak, S. (2009). İkinci El Otomobillerin Gelecekteki Fiyatlarının Yapay Sinir Ağları İle Tahmin Edilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 375-391.
- Ay, D., Çil, İ. (2008). Migros Türk. A.Ş. de Birliktelik Kurallarının Yerleşim Düzeni Planlamada Kullanılması. *Endüstri Mühendisliği Dergisi YA/EM 2008 Özel Sayısı*, 21(2), 14-29.
- Aytaç, M.B., Bilge, H.Ş. (2013). Tele Pazarlama Verilerinin Birliktelik Kurallarıyla ve Crisp-Dm Yöntemiyle Analiz Edilmesi. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2),25-40.
- Balakrishnan, R., ve Ranganathan, K. (2012). *A Textbook of Graph Theory*. New York: Springer Science+Business Media.
- Cavique, L. (2007). A Scalable Algorithm for the Market Basket Analysis. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 14, 400-407.
- Cherven, K. (2013). *Network Graph Analysis and Visualization with Gephi*. Birmingham: Packt Publishing.

- Daştan, H. (2016). Türkiye’de İkinci El Otomobil Fiyatlarını Etkileyen Faktörlerin Hedonik Fiyat Modeli İle Belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 33-327.
- Doğan, B., Erol, B., Buldu, A. (2014). Sigortacılık Sektöründe Müşteri İlişkileri Yönetimi için Birlikte Kurallarının Kullanılması. *Marmara Fen Bilimleri Dergisi*, 3, 105-114.
- Doğrul, G., Akay, D., Kurt, M. (2015). Trafik Kazalarının Birlikte Kuralları ile Analizi. *Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 1(2),265-284.
- Ecer, F. (2013). Türkiye’de 2. El Otomobil Fiyatlarını Tahmini ve Fiyat Belirleyicilerinin Tespiti. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4),101-112.
- Erdem, S., Özdağoğlu, G. (2008). Ege Bölgesi’ndeki Bir Araştırma Ve Uygulama Hastanesinin Acil Hasta Verilerinin Veri Madenciliği İle Analiz Edilmesi. *Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9(2),261-270.
- Erpolat, S. (2012). Otomobil Yetkili Servislerinde Birlikte Kurallarının Belirlenmesinde Apriori ve Fp-Growth Algoritmalarının Karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1),37-146.
- Giudici, P. ve Figin, S. (2009). *Applied Data Mining for Business and Industry* (2nd ed). West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Han, J. ve Kamber, M. (2006). *Data Mining Concepts and Techniques* (2nd ed). San Fransisco: Elsevier.
- Hand, D., Mannila, H. ve Smyth, P. (2001). *Principles of Data Mining*. Cambridge: The MIT Press.
- Karabatak, M., İnce, M .C. (2004). Apriori Algoritması İle Öğrenci Başarısı Analizi. *Eleco Elektrik-Elektronik ve Bilgisayar Mühendisleri Sempozyumu, Bursa*.
- Kaur, M., Kang, S. (2016). Market Basket Analysis: Identify The Changing Trends of Market Data Using Association Rule Mining. *International Conference on Computational Modeling and Security, Procedia Computer Science*, 85, 78-85.
- Keleş, A.E., Kaya M. (2014). Duvar İnşa Edilmesinde Verimliliği Etkileyen Faktörlerin Apriori Veri Madenciliği Yöntemi Kullanılarak Analizi. *Akademik Bilişim Konferansları*, AB2014.
- Kurt P, M., Duru, N. (2015). Veri Madenciliği Teknikleri Kullanılarak Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Ağ Kullanım Analizi: Kocaeli İli Örneği. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 3, 508-517.
- Olson, D., ve Delen, D. (2008). *Advanced Data Mining Techniques*. Berlin: Springer.
- Özçakır, F.C., Çamurcu, Y. (2007). Birlikte Kuralı Yönetimi İçin Bir Veri Madenciliği Yazılımı Tasarımı ve Uygulaması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 6(12), 21-37.
- Pande, A., Abdel-Aty, M. (2009). Market Basket Analysis of Crash Data from Large Jurisdictions and Its Potential as a Decision Support Tool. *Safety Science*, 47, 145-154.
- Timor, M., Şimşek, U. T. (2008). Veri Madenciliğinde Sepet Analizi İle Tüketici Davranışı Modellemesi. *Yönetim*, 19,3-10.
- Witten, Ian. H., Frank, E. ve Hall, M.A. (2011). *Data Mining Practical Machine Learning Tool and Techniques* (3rd ed.). Burlington: Elsevier.

Summary

Automobiles are the second most popular assets that households want to possess. Moreover according to statistics published by TurkStat, number of automobiles that are handed over are increasing over the years. That is why this market needs a detailed examination by academicians to improve its effectiveness.

Various studies are performed to predict the price of second hand automobiles (Daştan, 2016; Asilkan ve Irmak, 2009; Ecer, 2003). Useful information about the predictors of second hand cars are emerged from these studies. However, dataset gathered from second hand car market have not been analyzed with association rules.

The purpose of this study is to make a descriptive study of second hand car market with association rules. Moreover, the rules are visualized with a network plot. Applying association rules to the dataset gathered from second hand car market can reveal the information of which two specialties are occurred together in most of the cars.

Data mining is the process of discovering patterns that are hidden in dataset (Witten et al. 2011:5). Data mining discovers that patterns by variety of algorithms. Three different algorithms are prominent in these algorithms namely Classification and Regression Tree (CART), backpropagation and apriori algorithm. By using apriori algorithm it is possible to discover boolean association rules in a dataset. The most popular application of apriori algorithm in business field is known as market basket analysis. Market basket analysis can directly affect the marketing strategies. Moreover, apriori algorithm is successfully applied for other purposes such as analyzing of student performance (Karatabak and Ince, 2004), customer relation management in insurance industry (Doğan et al, 2014), analyzing of emergency service dataset (Erdem and Özdağoğlu, 2008), analysing of accidents (Doğrul et al, 2015; Pande and Abdel-Aty, 2009).

In order to discover the rules, belong to the second-hand car market, a dataset is scraped from a major e-commerce website operating in Turkey. For this purpose, 211109 usable advertisements are collected. There are 73 variables are available for each advertisement. Analysis of the study is performed in MATLAB platform. Minimum support value is determined as 10% and minimum confidence parameter is fixed at 70%. By these parameters, the list of association rules are limited to a certain degree.

In this study, apriori algorithm is applied to a dataset scraped from second hand car market. At the end of the study usefully information is mined from the dataset which enable the figures of second hand car market to make efficient decisions. To the best knowledge of the author of this paper the apriori algorithm is applied first time for such a purpose. There are various benefits of making such application. First the market is analyzed with a data mining technique. Second, the results can shape the pricing policy in second hand market because one of the variables analyzed in this study is price. Rules such as “diesel cars use less fuel in out-of-town usage, diesel cars cannot go much faster, diesel cars have higher torque, expensive cars have higher weight and longer width” are discovered at the end of the study. There are some limitations of this study. First advertisements of a single website are used. Also, users are filling the information in advertisements. Users can fill the advertisements in a wrong manner. The information filled by users are accepted as true.

Aile İşletmelerinin Sorunları ve Çözümlerine Akademik Yaklaşım: Lisansüstü Tezler Bağlamında Bir İnceleme

How to "Remove" Family Enterprises: Problem, Solutions and Recommendations in the Context of Ideals and Realities

Mustafa Atilla ARICIOĞLU¹

Şükran GÖKCE²

Meral ERDİREN ÇELEBİ³

Geliş Tarihi: 31.01.2017 / Düzenleme Tarihi: 03.03.2017 / Kabul Tarihi: 06.03.2017

Özet

Aile işletmeleri literatürde üzerinde çokça çalışılmış/çalışılmaya devam edilen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ele alınan bu çalışmada akademik bakımdan önemli bir gösterge, öncü ve belirleyici bir araç olan lisansüstü tez çalışmaları bağlamında aile işletmeleri incelenmiş, sorun-çözüm nedenselliği bakımından analiz edilmeye çalışılmıştır. Analiz sürecinde ulaşılan yetmiş iki lisansüstü tezin kavramsal yapısı ve literatürü göz önüne alınarak araştırmanın hangi sorun üzerinden yürütüldüğü anlaşılmaya çalışılmıştır. Analiz ve değerlendirme kapsamındaki lisansüstü çalışmaların önemli bir kısmı yüksek lisans tezlerinden oluşurken, bu tezlerin neredeyse tümü işletme alanında yapılmıştır. Ele alınan çalışmalarda aile işletmeleri tanımındaki farklılıklara rağmen mülkiyet, yönetim ve kontrol kavramları özellikle vurgulanmaktadır. Buna karşılık süreklilik/sürdürülebilirlik, devir gibi kavramlar ise çok az tekrarlanan ya da daha düşük düzeyde vurgulanan kavramlar arasında yer almaktadır. Yine aile ve kültür bu süreçte ele alınan önemli kavramlar arasında yer almaktadır. İncelenen tezlerde araştırmacıların aile işletmelerinin temel sorununu veya "kurtuluşunu" kurumsallaşmada gördükleri gözlenmektedir. Bunu kuşak çatışması, sürdürülebilirlik, yetki devri, profesyonel yönetim, örgütsel bağlılık, liderlik, strateji, finansal sorunlar gibi konular takip etmektedir. Sunulan çözüm ve önerilere baktığımızda, yine kurumsallaşma birçok sorunun çözümü olarak ifade edilmektedir. Bunu örgütsel bağlılık ve liderlik (çatışmayı azaltan bir faktör), devir yönetimi, aile meclisi ya da aile anayasası gibi birlik, bütünlük ve sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak kavramlar izlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile İşletmesi, Lisansüstü Tezler, Sorun-çözüm nedenselliği

Abstract

Family businesses are confronted as an area that has been studied / studied extensively during the academic and implementation process. In the study, family business was examined in the context of an academic indicator, pioneer and decisive tool, and studies were tried to be analyzed in terms of problem-solution causality. The conceptual structure of seventy-two postgraduate theses reached in the analysis process and the literature have been taken into consideration and it has been attempted to understand what problem is being investigated. The important part of analysis and evaluation within the scope of the master's thesis consists of graduate studies, while almost all of this thesis have been made in the field of business. Despite the differences in the studies discussed in the definition of family enterprises, the concepts of ownership, management and control are emphasized in particular. On the other hand, concepts such as continuity/sustainability and delegation of authority are among the few recurring concepts. Again, family and culture are among the important concepts dealt with in this process. In the theses examined, it is observed that researchers see the basic problem of family businesses or "salvation" in institutionalization. This is followed by issues such as generation conflict, sustainability, authority transfer, professional management, organizational commitment, leadership, strategy, and financial problems. When we look at the solutions presented and the recommendations, institutionalization is expressed as a solution to many problems. This is followed by concepts that will contribute to organizational commitment and leadership (a factor that reduces conflict), unity, integrity and sustainability, such as transfer management, family council or family constitution.

Keywords: Family Business, Graduate Theses, Problem-solution causality.

¹Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, SBBF, İşletme Bölümü, Konya, Türkiye.
E-Posta: maaricioglu@konya.edu.tr

²Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, Türkiye.
E-Posta: sukrangokce@hotmail.com.

³Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, SBBF, İşletme Bölümü, Konya, Türkiye.
E-Posta: merdirencelebi@konya.edu.tr

Giriş

Avrupa Birliği 2015 yılı raporlarına göre dünyadaki şirketlerin %50'si, Amerika'daki şirketlerin ise %90'ı aile şirketleridir. Forbes'un 2016 milyarderler listesinin %42'si aile şirketleri iken Fortune 500'e göre dünyadaki en büyük ve başarılı şirketlerin %40'ı aile şirketlerinden oluşmaktadır. Ayrıca dünyadaki en zengin ilk 10 kişinin de 7'si aile şirketi üyeleridir. Türkiye'ye bakıldığında ise bu oran %90'lara ulaşmaktadır (Aile Şirketlerinde Sürdürülebilir Başarının Anahtarları, 2016: 4). Diğer taraftan veriler çok yeni olmamakla birlikte ABD'de ki 15 milyon işletmenin % 90'ını aile kontrolünde ya da yönetiminde olan işletmeler oluşturmaktadır ve bunlar gayri safi milli hâsılâtın % 40'ını (Feltham vd, 2005: 2) işgücünün yüzde %50'den fazlasını oluşturmaktadır (Kuratko ve Hodgetts, 1999: 34). OECD verilerine göre, sanayiye dayalı ekonomilerdeki şirketlerin yaklaşık % 75'i ailelere ait ya da aileler tarafından kontrol edilmektedir. Örneğin, Kanada'daki şirketler için oran %75, İsveç'te % 85'tir (Dascher ve Jens, 1999: 4). Türkiye'de ise Gayri Safi Milli Hasıla'nın yüzde 75'inin aile şirketleri tarafından yapıldığı, büyük işletmeler bulunmakla birlikte önemli bir kısmının KOBİ ölçeğindeki işletmelere ait olduğu ifade edilmektedir (Berktaş, www.bloomberght.com). Tüm bu çalışmaları Türkiye için özetleyen ifade ise İSO Ekim Meclisi toplantısında İSO Başkanı Erdal Bahçıvan'ın sözlerinde karşılık bulunmaktadır :“milli gelir içinde çok önemli bir paya sahip olan aile şirketleri, ekonomimizin bel kemiğini oluşturuyor” (2016).

Bir aile işletmesinin nasıl olması gerektiğini konusunda ise Drucker, hem “aile olmanın” avantajlarından yararlanacak hem de profesyonellerin desteğini alacak bir öneri dizisi sunmaktadır (Drucker, www.kigem.com):

- Çalışan aile üyeleri en az aile dışı çalışanlar kadar yetenekli ve çalışkan olmalı
- Çok küçük olanlar hariç tüm aile şirketleri kilit görevlere ehil ve sorumluluk sahibi profesyonelleri atmalı
- Yönetimde kaç aile üyesinin olduğuna bakılmadan tepe pozisyonlardan birine aile dışı bir profesyonel getirilmeli
- Yönetimin gelecek nesillere nasıl devredileceği, aile ve şirket dışında yetkin bir kişinin önderliğinde çözülmeli ve aile bu konuda mutlaka profesyonel destek almalı
- Şirket aileye değil, aile şirkete hizmet etmeli.

Bu bağlamda aile işletmesinin yapısını anlamak, rekabetçilik bağlamında konumunu belirlemek ve farklı nedenlerden kaynaklanan sorunların hangi çözümlere ihtiyaç duyduğu daha da önemli bir hale gelmektedir. Ancak bunlar için öncelikle aile işletmesinin kavramsal biçimini tanımlamak ve yapısal özelliklerini ortaya koymak gerekmektedir.

Aile İşletmeleri İçin Kavramsal Bir İrdeleme

Aile işletmeleri ile ilgili çeşitlendirilmiş ve çok sayıda çalışma yapılmasına, çalışma sayısının artmasına rağmen mülkiyet, kontrol ve yönetim ilişkilerinin içiçe geçmiş olması ve karmaşık bir durum sergilemesi (Craig ve Morris, 2006: 2), kurulma şekli, kurucunun kişisel özellikleri, aile değerleri ve sektörün ve hatta şehrin kültürel özellikleri aile işletmesinin yapısını ve gelişimini etkilemektedir. Böyle olması da aile işletmelerinin kalıplaşmış ve mutlak hale gelmiş bir biçimde tanımlanmasını doğal olarak güçleştirmektedir (Taşkıran ve Şimşek, 2008: 204). Nitekim giderek artan çalışma ve araştırmaya rağmen, aile işletmelerinin tanımı üzerinde bir fikir birliğine varılamaması, aile işletmelerinin faaliyetlerini sürdürmesine rağmen kavramın ABD'de 1960'lı yılların sonunda, Avrupa'da ise 1980'li yıllarda ortaya çıkması gecikmenin temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu kafa karışıklığı bu alandaki STK'ların ve araştırma kurumlarının oluşumunda da kendini göstermektedir. Örneğin, akademisyenlerin, araştırmacıların ve profesyonel danışmanların oluşturduğu ABD'deki Aile İşletmeleri Enstitüsü (US Family Firm Institute), 1986 yılında, aile işletmesi sahiplerinin üyelerinin oluşturduğu Lozan'daki Uluslararası Aile İşletmeleri Ağı (The Family Business Network) ise, 1990 yılında kurulmuştur. (Neubauer ve Lank, 1998: 4). Aile işletmeleri konusunun 1990'lı yıllar itibarı ile ayrı bir akademik disiplin olarak kabul görmesine karşın, aile işletmesini neyin ya da nelerin oluşturduğuna dair tam bir tanımın yapılamamış olması, neredeyse bu alanın ciddi bir araştırma konusu olmasını engelleyen bir sorun olarak ortaya çıkmıştır (Klein vd., 2005: 321).

Güleş vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada Donnelley tarafından yapılmış olan literatürdeki ilk tanımdan itibaren 40'ın üzerindeki tanım incelenmiş ve bunların farklılığı ortaya konulmuştur. Farklılıklarla birlikte çalışmada tanımların hangi kavramların üzerine konuşulduğu ya da neyin vurgulandığı da belirlenmiş olup; mülkiyet, yönetim ve kontrol kavramları öne çıkmıştır. Buna karşılık süreklilik/sürdürülebilirlik, devir gibi kavramlar ise çok az tekrarlanan ya da daha düşük düzeyde vurgulanan kavramlar arasında yer almaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmada bir tanım üzerinden gitmek yerine incelenen bu tanımlar üzerinden gidilecek olursa, aile işletmesinin varlığını;

- Mülkiyetin önemli bir veri olması gerektiği,
- Çalışmaların yapıldığı ülkelerin farklılaşan yasaları da dikkate alındığında yönetimde belirleyici niteliğe sahip olunması ve/veya bu etkinlikte hisseye sahip bulunulması,
- İşletmenin varlığının ve işletim sürecinin aile tarafından kontrol etme gücüne sahip olunması,
- Kurucu sonrasında kan bağıının aranması,
- Nihayetinde aileye ait değerlerin işletmenin hâkim değerler bulunması, belirleyici olmaktadır.

Ortaya konulmaya çalışılan bu kavramsal çerçevede dikkat çeken en önemli bulguların başında aile işletmesi içerisinde aile öne çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmalarda özellikle ailenin incelemesini ve sürecin aile üzerinden incelenmesini ön plana çıkarmaktadır.

Uzakdoğu Asya işletmelerinin son yüzyılda iş dünyasında gösterdikleri başarılarında, kültürlerine özgü geleneksel değerleri önem taşımaktadır. İş kavramı içinde başarıyla bütünleşmiş, ailedeki hiyerarşi, otorite kalıpları, görev ilişkileri örgütsel rollere adapte edilmiş, ailedeki uyum, birlik, bağlılık ve duygusal sorumluluk çalışanlar arasında kabul görmüş ve örgüt büyük bir aile olarak kabul edilmiştir. Sektörler arası farklılık gösterse de, Uzakdoğu ülkeleri arasında yer alan Kore, Tayvan, Singapur ve Japonya'da aile işletmelerinin ekonomilerde baskın olduğu görülmektedir (Chau, 1991:161). STRATOS (Strategic Orientations of Small-and Medium Sized Enterprises)'in Avrupa'da sekiz ülke ve 1132 aile işletmesinde yaptığı araştırma aile işletmelerinin; Avusturya, Belçika, Almanya, Finlandiya, Fransa, İngiltere, Norveç ve İsviçre'de kapalı sistem özelliklerini koruduğunu ortaya koymuştur. Buna göre işletme yönetimi ailenin elinde olmalı, gelenekler muhafaza edilmeli ve nihayetinde işletme ile ilgili faaliyetlerde ailenin çıkarları öncelikli olmalıdır. Aile işletmelerinin çoğu risk almaktan kaçınmalı ve diğer şirketlerle olan ilişkilerinde izleyici konumunu tercih etmelidir. Avrupa'daki aile işletmelerinin yöneticileri, stratejik karar alma sürecinde tutucu bir tavır sergilemektedirler. Uluslararası pazarlara girmede ve büyümeye ilişkin kararlar vermede, riski minimuma indirmeyi istemekte, kontrollü büyümenin gerekliliğine inanmamaktadırlar. Burada en önemli kriter, sürdürülebilirliğin sağlanması ve ailenin mülkiyetinin korunmasıdır (Donckels ve Frohlich, 1991: 149-159). Sahipliğin ailede olması ve tarihsel olarak aile kaynaklarına bağımlı olunması, Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de geçerlilik göstermekte ve yönetimde aile bireylerinin mevcudiyeti giderek artmaktadır (Gökşen ve Üsdiken, 2001). Türkiye'deki şirketlerin yüzde 95'inin aile şirketi modelinde olduğu, halka açık şirketlerin de yüzde 80-85'inin aile şirketi statüsünde bulunduğu ve araştırma kapsamındaki şirketlerin yüzde 60'ının cirosunun 100 milyon doların altında, yüzde 40'ünün ise 100 milyon doların üzerinde gerçekleştiği ifade edilmektedir. Araştırmaya katılan şirketlerin yüzde 71'inin birinci ve ikinci kuşak aile bireyleri tarafından yönetildiği görülürken en büyük sorunun şirketlerin gelecek nesillere devredilmesi ve aile içi çatışma korkusu olduğu aynı çalışmada ortaya konulmaktadır (Ararat ve Uğur, 2003; Genç ve Karcioğlu, 2004: 27).

Aile Şirketleri için yapılmış olan "Sürdürülebilir Başarının Anahtarları" (2016) araştırmasına göre aile şirketlerinin çöküşünde yüzde 80 ile ailevi konularda alınan kararlar etkili oluyor. Şirketlerden yalnızca yüzde 20'sinin ticari konular nedeniyle başarısız olduğu saptanmıştır.

Aile İşletmeleri Üzerine Akademik Yaklaşımlar Bağlamında Sorunlar ve Öneriler

Akademik çalışmalar bağlamında lisansüstü tez çalışmalarından yararlanılmış ve tez veri tabanı üzerinden yapılan tarama sonucunda erişilen tezler kavramsal irdelene, teorik çerçeve-literatür taraması, amaç/sorun belirlenmesi, araştırma ve öneriler bağlamında değerlendirilerek analiz edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırma aile işletmeleri üzerine yapılmış olan lisansüstü çalışmalardan yola çıkılarak Türkiye'deki aile işletmelerinin sorunlarının akademik alandaki algı, çözüm ve önerilerinin hangi bağlam üzerine kurulduğunu analiz etmektir. Bu durum doğal olarak çalışmaların gerçekçilik ve olabilirlik bakımında çözüm olabilme anlamını da ortaya koymaya çalışacaktır.

Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı ve Örneklem

Araştırmada ele alınan tez çalışmaları kavramsal yapı, literatür ve uygulama bağlamında irdelenerek, ulaşılan çözüm ve sunulan öneriler çerçevesinde incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar tasnif edilerek; kavramsal yapı, uygulama karşılığı, gerçekçiliği ve sunulan önerilerin analizi yapılarak lisansüstü çalışmaların anlamlılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmaların anlamlandırılması için şu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

- Temel sorun/sorunlar nasıl algılanıyor
- Ulaşılan çözüm/çözümler ve öneri/öneriler

Bu amaçla, veriler (lisansüstü tüm tezler) derlenerek analiz kapsamına dahil edilmiştir. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinden "aile işletmeleri" anahtar kavramı ile tarama yapılmıştır (ki aile şirketleri de bu kapsamda tarama sonucunda karşımıza çıkmış ve doğrulama için yapılan yeni taramada bu sonucun doğruluğu teyit edilmiştir). Ana kütle ile örneklemin aynı olması hedeflenmekle birlikte, kayıtlı 86 lisansüstü (Yüksek lisans ve doktora) tez çalışmasından 72 adedine ulaşılmış olup, 86 çalışmaya ilişkin bilgiler şu şekildedir:

Tablo 1. Ele Alınan Lisansüstü Çalışmaların Sayısı ve Alanı

YILLAR	TEZLER		ALAN	
	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam	Çalışma Alanı
1993	1	-	1	İşletme
1999	-	1	1	İşletme

2002	1	-	1	İşletme
2004	1	-	1	İşletme
2005	4	-	4	İşletme
2006	5	-	5	İşletme
2007	6	-	6	İşletme
2008	5	2	7	İşletme
2009	1	2	3	İşletme
2010	14	3	17	İşletme/Turizm
2011	7	4	11	İşletme
2012	1	1	2	İşletme
2013	6	1	7	İşletme
2014	8	2	10	İşletme/Sosyoloji/Bilişim teknolojileri
2015	3	1	4	İşletme/İletişim
2016	5	1	6	İşletme
TOPLAM	68	18	86	

Analiz ve değerlendirme kapsamındaki lisansüstü çalışmaların önemli bir kısmı yüksek lisans tezlerinden oluşurken, bu tezlerin neredeyse tümü işletme alanında yapılmıştır. 1993 yılından 12 yıl sonra çalışmalar artmaya başlamış özellikle 2010 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

Yapılan çalışmaların coğrafi dağılımına bakıldığında ise; İstanbul, Ankara, Konya, Eskişehir, Afyon, İzmir, Karaman, Gaziantep, Kahramanmaraş, Van, Uşak, Kütahya, Eskişehir, Alanya, Kocaeli, Bursa, Keşan, Kayseri, Denizli, Aydın, Tekirdağ, Burdur, Malatya gibi geniş bir dağılım üzerine çalışma yapıldığı görülmektedir.

Bu çalışmalardan bazıları çalışma yapılan coğrafi alandaki işletmelerde rassal bir seçim üzerinden giderken, kimi araştırmalar imalat veya hizmet biçiminde ayrışmakta, bunun yanı sıra araştırmaların bir kısmı turizm, tekstil gibi iş kolları üzerinde ya da sanayi bölgeleri üzerinde gerçekleşmiştir. Bunların yanı sıra sektör, ISO 500, İMKB (BİST) 100 ya da Türkiye geneli üzerinden yapılan çalışmaların yanı sıra Batı Akdeniz, Marmara gibi bölgesel çalışmalar da dikkat çekmektedir. Ulaşılan çalışmaların çok büyük bir bölümünde saha araştırmasından ve istatistiksel analizden yararlanılmış, sınırlı sayıdaki nitel araştırmalarda (5 çalışma) ise mülakat tekniği kullanılmıştır.

Analiz ve Değerlendirme:

Görüldüğü gibi Türkiye'deki aile işletmelerinin durumuna ilişkin kapsamlı sayılabilecek bir alan araştırması ortaya çıkmaktadır. Çalışılan tezlerin hangi sorunlar üzerinde odaklandığı ve elde edilen sonuçlar ile öneriler ise akademik bağlamda aile işletmelerine bakış için yaptığımız çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Temel sorun/sorunlar nasıl algılanıyor

Yapılan çalışmalarda, özellikle yüksek lisans tezlerinin önemli bir çoğunluğunda tanımlanmış bir sorun tezin temel amacını oluşturmuştur. Literatür çalışmasından daha çok konu başlıklı yürütülen teorik çerçeve sonucunda uygulamaya / sorunun çözümüne geçilmiştir. Bu bağlamda hangi sorunlara odaklandığına bakacak olursak (yüksek lisans ve doktora ayrımı yapılmaksızın) :

a- Araştırmacılar aile işletmelerinin temel sorunlarını veya "kurtuluşunu" kurumsallaşmada gördüklerinden dolayı 27 (Acar, 2014; Ak Güngör,2010; Akça, ,2010; Akyol, 2010; Atlı, 2007; Arbak, 2010; Büber, 2008; Çamköy,. 2007; Dalgar, 2012; Deniz, 2013; Dünder, 2010; Elçi, 2004; Erdirencelebi, 2015; Erdoğan, 2007; Günay, 2014; İçin, 2008; İncekara, 2010; Kıray, 2010; Kobal, 2014; Kobanoğlu, 2013; Kuzu,2010; Özer, 2013; Şanal, 2011; Tosun, 2013; Yaşa, 2006; Yılmaz, 1993; Yakupoğulları,2001) tezin konusunu bu bağlamda belirlemişlerdir. Şirketler üzerine yapılan çalışmalarda ölçekleri, sektörleri ve yapıları ne olursa olsun kurumsallaşmanın işletmelerin asıl sorunu olduğu vurgulanmıştır.

b- İkinci sırada ise kuşak çatışması yer almakta ve 9 tez (Düzgün, 2010; Elalmış, 2011; Hatipoğlu, 2006; İlhan, 2009; Karuserci, 2008; Kobal, 2014; Nakipoğlu, 2015; Tekatan, 2016; Yakupoğulları, 2001) bu başlıkta incelenmektedir. Karar verme sürecindeki konularından bağlılığa değin birçok konuda kuşakların farklılığı ele alınmıştır. Çatışma kaynağının aileden ziyade işletme olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca zaman zaman ele alınan ancak temel bir önerme olmaktan daha çok konunun içinde geçen aile içi çatışmalar ve şirket içerisindeki

kayırmacılık gibi birçok konuya doğal olarak değinilmiştir. Yapılan araştırmalarda ikinci hatta üçüncü kuşak dikkate alınmış ve çatışmanın işletmelere getirdiği olumsuzluklar sunulmuş, özellikle sürekliliğin/sürdürülebilirliğe vereceği zarar üzerinde durulmuş, kurumsal ve bireysel çatışma kaynakları anlatılmış olup, çatışmanın varlığı ve niteliğine ilişkin saha araştırmaları yapılmıştır.

c- Kuşak çatışması ile aynı sayıda araştırılan (Akkoç, 2013; Arıca, 2007; Aydın, 2011; Başer, 2010; Deniz, 2013; Tekatan, 2016; Tosun, 2013; Yıldız, 2006; Yakupoğulları, 2001; Yıldırım, 2011) bir diğer konu ise sürdürülebilirliktir. İşletmenin varlığının daimi olma yeteneğinin araştırıldığı çalışmalarda; sürdürülebilirliğin temel bir gereklilik, ihtiyaç, kabul veya öngörü olmasından yola çıkılarak sürdürülebilirliğin ne olduğu ve işletmeler açısından önemi tartışılmıştır. Araştırmalarda Türkiye özelinde son derece düşük olan üçüncü kuşağın varlığı vurgulanmış, aile işletmesi modelleri referans olarak gösterilmiş ve sürdürülebilirliği engelleyen sorunlar anlaşılmasına çalışılmıştır. Bölgesel ve karşılaştırmalı olarak da yapılan saha çalışmaları, informelleşmenin etkisi, merkezîyetçi ve âdemi merkezîyetçi anlayışın süreci üzerindeki etkisi, çatışmada içsel faktörlerin oynadığı roller gibi bir çok başlık çalışma alanı ve sorun olarak ortaya konulmaktadır.

d- Aile işletmeleri ile ilgili bir diğer çalışma alanı (Günel, 2005; Kıray, 2010; Kobal, 2014; Tekatan, 2016; Yavuz, 2014; Yıldız, 2006) olarak belirlenmiş başlık devir (6 çalışma doğrudan ilişkilidir) olup, devrin nasıl yönetileceği ve devrin hangi faktörlerle ilişkili olduğu çalışmaların temel konusudur. Devir sürecindeki faktörlerin oynadıkları roller, devir planlaması, taşra İstanbul karşılaştırması, bölgesel zorluklar ve kısıtlar, cinsiyet temelli tercihler, devrin sürdürülebilirlikle ilişkisi tez çalışmalarında üzerinde başlıca durulan konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan işletmenin finansal ve yönetsel durumuna ilişkin olumsuz tespitlerde sorumluluğun profesyonellerden daha çok yeni nesil aile üyelerinden kaynaklandığına inanılması kurucuların devir sürecini ertelemesine, geciktirmesine ve zorluk çekmesine neden olarak gösterilmektedir.

e- Profesyonel yönetim (8) araştırmacılar (Arslan, 2006; Aygün, 2010; Çakır, 2002; Dünder, 2010; Hatipoğlu, 2006; İncekara, 2010; Ongar, 2011; Özçelik, 2006) açısından uyumsuzluk, güvensizlik, yeterince değer verilmemesi, yetki verilmemesi ve/veya devredilmemesi gibi sorunlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Özellikle taşrada profesyonel çalışanların çalıştırılmasında yönetsel güçlükler bulunduğu vurgulanmakta ve işletme sahip/yöneticiler bu sorunun kaynağı olarak tanımlanmaktadır.

f- Sıralanan bu araştırma konularının yanı sıra aile işletmeleri üzerine yapılan çalışmalarda tekrarlanan konular: örgütsel bağlılık (2) (Aydiner, 2008, Yıldız, 2010), liderlik (5) (Ayyıldız, 2008; Ergülen, 2011; Tekatan, 2016; Yıldız, 2010; Yüce, 2011), strateji (5) (Acar, 2014; Aydemir, 2011; Durur, 2009; Gençtürk, 2006; Kobanoğlu, 2013), finansal sorunlar (3) (Atagün, 2010; Ayrancı, 2009; Durur, 2009), kriz (2) (Atagün, 2010; Doğan, 2010), ulus ötesine ulaşma (2) (Aykan, 2009; Özçelik, 2006), başarı (4) (Ak Güngör, 2010; Akıncı, 2011; Ayrancı, 2009; Ayyıldız, 2008), yönetim ve organizasyon gibi çok genel bir başlık (4) (Deniz, 2013; Develi, 2008; Elalmış, 2010; Yalçın, 1993), kadın (3) (Adsan, 2011; Ergin, 2013) aile, kültür, nepotizm, değişim, sosyal sermaye ve iç girişimcilik şeklinde (Dökümbilek, 2010; Düzgün, 2010; Hacıbayramoğlu, 2014; Kuzu, 2010; Sirkintioğlu, 2011; Şensoy, 2008; Tuzcu, 2002; lukan, 1999; Yavuz, 2014) sıralanmaktadır. Bu konular kimi zaman bağımsız (nepotizm) birer konu olarak ele alınırken, çoğu zamanda çatışma, kurumsallaşma, profesyonellik gibi yukarıda tanımlanmış olan diğer konularla ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Bunun yanı sıra çalışma alanı olarak yönetim ve organizasyon, insan kaynakları, kriz gibi oldukça kapsamlı alanlar tanımlanmış ve bunların tümü ya da bir kısmının incelenmesine ilişkin oldukça iddialı bir sorun alanı saptanmıştır.

Sunulan Çözüm/Çözümler ve Öneriler

Belirlenen sorunlar üzerinden gidildiğinde tez çalışmalarının ürettikleri çözümler ve önerilerin de bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğinden, yapılan analizde kurulan nedensellik ilişkileri dikkate alınarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

i- Kurumsallaşamama ne denli bir sorun ise kurumsallaşma da aynı düzeyde ve hatta daha kapsamlı bir çözüm ve öneri olarak değerlendirilmektedir. Nitekim incelenen ve analiz edilen çalışmaların bütününe yakını kurumsallaşmanın ne denli önemli, gerekli ve "kurtarıcı" olduğundan söz etmektedir. Doğrudan kurumsallaşma üzerinden yürütülen çalışmalarda ise şirketlerin kurumsallaşarak sorunlarını gidereceği ve bunun için dış destek (danışman), eğitim, güven tesisi, ortak amaçlar konusunda bilinçlenme ve aile işletmelerinden gelen üst düzey yöneticilerin kararlılığı-istikrarı olması öneriler arasında sıkça tekrarlanmaktadır. Kurumsallaşma için plan yapılması gerekliliği, sürecin zaman alıcı ve kırılğan olduğu ise çok az sayıda tezde yer alırken, her ölçekteki işletmede kurumsallaşmanın gerekliliği ise yaygın bir öneri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik ve çatışma yönetiminde de yine kurumsallaşma kaynak çözüm olarak birçok tezin içerisinde yer almaktadır. Kurumsallaşma önerileri incelendiğinde az sayıdaki çalışmada, mevcut durumun belirlenmesi için kullanılan üç ve dört daire modelleri üzerinden önerilerini genişleten çalışmalar bulunmaktadır.

ii- Aile işletmelerinin çatışma sürecini doğru ve etkin yönetmede yine kurumsallaşma çözüm için karşımıza çıkarken, çatışmanın tarafları açısından bakıldığında herkesi kapsayan en önemli araçların aile meclisi ve aile anayasası olduğu konusunda önemli bir mutabakat bulunmaktadır. İkinci kuşak üyelerin ailenin yanı sıra şirkette büyümeleri ve kurucuya yüksek bağlılık (sadaikat) duymaları çatışmayı azaltan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yöneticinin liderlik özelliğine sahip olması ve etki alanı yaratması da yine çatışmanın önlenmesi ve çözümlenmesi için bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan çatışmadaki taraflardan birisi işletmedeki profesyoneller ise genellikle profesyonellerin işletmeden ayrıldıkları bir saptama olarak ortaya konurken, bunun çözümü için sahip-yöneticilerin süreci doğru yönetecek eğitim ve iş görgüsü edinmeleri temel öneri olarak ileri sürülmektedir.

iii- Devir planları ve devir yönetimi özellikle sürdürülebilirlik üzerinde yapılan çalışmaların önemli çözüm ve öneri kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Devir planı ile devir sürecinde karşılaşılabilecek olası cinsiyet ayrımcılığından kaçınmanın mümkün olacağı gibi, yine olası kriz ve parçalama risklerine karşı devir planının ve devir yönetiminin çözümler arasında yer alacağı ileri sürülmektedir.

iv- Yukarıda sözü geçen kurumsallaşma sürecindeki önerinin yanı sıra bir çok bağlamda aile işletmeleri için aile anayasası aile meclisi öneri olarak sunulmakta, çözümün anahtar kavramları biçiminde ele alınmaktadır. Aile meclisinin ve aile anayasasının; sürdürülebilirlik, çatışma yönetimi, kuşaklar arası iletişimin düzenlenmesi, örgüt kültürü ve yapısının doğru bir biçimde oluşumu, profesyonelliğin kazanımı gibi birçok başlığın çözüm için ilham kaynağı olduğu görülmektedir.

v-Profesyonellik de yapılan çalışmalarda kurumsallaşmaya yakın bir çözüm anahtarı olarak sunulmaktadır. Profesyonellerin şirkete kazandırılması ve profesyonel yönetici çalıştırmak; denetim, yönetim, satış gibi birçok işletme fonksiyonunun etkin bir biçimde çalışacağı kabul edilirken, kurumsallaşmanın göstergesi ve kriz yönetiminin önemli bir aracı olarak değerlendirilmektedir.

vi-Yukarıda sıralananların yanı sıra sorunların türüne göre tekrarlanmayan öneriler ve çözümlere bakacak olursak; sezgilerle karar vermek, eş zamanlı kurumsallaşma çabaları, örgütsel bağlılığı arttıran faktörlerin belirlenmesi ve uygulanması, kriz için içsel ve çevresel faktörlerin belirlenerek tedbirlerin alınması, stratejik yönetim uygulanması ve buna ilişkin planlama, yetki devri, performans sisteminin getirilmesi, verimlilik çabaları, finans sorunlarının çözümü, merkezîyetçilikten kurtulma, eğitim, motivasyon artırıcı araçların ve programların kullanımı, kaynak yönetimi, kriz planı, insana ve insan kaynakları yönetimine (örgütsel ve fonksiyonel olarak) önem verilmesi gibi çok sayıda öneri çözüm üretilmiştir.

Sorun Alanları ve Çözüm Arayışları Üzerine Eleştirel Yaklaşım

Belirtilmiş olan dönemler arasında yürütülmüş yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları incelenmiş, temel sorun/sorunların nasıl algılandığı ve sunulan çözümler ile önerilerin hangi kapsamda ortaya konulduğu incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda ele alınan çalışmaların yöntemden bağımsız olarak/gözardı edilerek sorun ve çözüm ilişkisinin eleştirel değerlendirilmesi şu şekildedir:

Aile işletmeleri ile ilgili yapılan çalışmaların önemli bir kısmında tezin sorun tespitinde veya amaç fonksiyonunun tanımlanmasında aile ve aile işletmesinden söz edilmesine rağmen, araştırmalarda açıkça sorun kayması/kaymaları görülmektedir. Özellikle ölçek üzerinden tanımlanan sorunlarda- ki KOBİ'ler üzerine yapılan çalışmalarda bu durum çok daha açıkça görülmektedir- ortaya konulan sorunun ve çözümün aile işletmeleri özelinden daha çok KOBİ'ler üzerinden yürütüldüğü saptanmaktadır. Bu da çalışmayı aslında bir KOBİ çalışması haline dönüştürmektedir. Türkiye'de işletmelerin önemli bir kısmının (%95) KOBİ olması ve bunların arasında aile işletmelerinin de doğal olarak çok yaygın olması, sorun-araştırma-çözüm ile ilgili kaymayı kolaylaştırmaktadır.

Benzer bir başka kaymada sorun ile araştırma arasındaki ilişkide ve bunun çözüme yansıtılmasında görülmektedir. Kriz yönetimi, bağlılık, başarı, performans gibi genel çalışma alanları ile aile işletmeleri eşleştirilirken, aile işletmelerinin süreçle ilişkisi kurulmaya çalışılmakta ancak sorun alanına ilişkin çözümler aile işletmesinin önüne geçmekte ya da daha baskın bir karakter sergileyerek bu kaymayı tetikleyerek arttırmaktadır.

Çalışmalarda sorunun tanımlanması ve çözümün üretilmesinde etkin bir literatür ve daha önce yapılmış olan tez çalışmalarını incelemek yerine sorun veya amaç yeniymiş gibi sürece yön verilmekte olup, literatür ilişkisinde ve çözüm üretiminde sürekli yinelenen tekrarlar ortaya çıkmaktadır. Sorun ile çözüm-öneri bağlamındaki bir başka hata/yanlış da sorunların ve çözümlerin yine kimi çalışmalarda çok genel bir biçimde ele alınması, sunulmasıdır. Bu durum tümevarım anlayışının ötesinde genellemeleri içerdiği gibi kavram ve kapsam açısından da çok anlamlı olmayan sonuçlar içermektedir.

Kavramlar ve anlamları üzerine ortaya çıkan sorunlara bakacak olursak, bunlar anlam bakımından olduğu kadar irdelenen sorunun temelinde yer alan nedenlerin gözardı edilmesine de sebep olmaktadır. Kurumsallaşma, profesyonellik, sürdürülebilirlik, devir gibi aile işletmeleri için farklı özellikler içeren/ atfedilen kavramların anlamları konusunda açık bir tercih görülmemektedir. Bir başka ifade ile yapılan tanımların çalışma boyunca izi sürüldüğünde açıklamalar ve analizlerin bu tanım üzerinden devam edip etmediği belirsizleşmektedir. Örneğin, profesyonel kavramı sorun ve çözüm bağlamında ele alınırken, taşranın algısı ile İstanbul algısı ve hatta evrensel bir kabul üzerinden neyin tercih edildiği, eksikliğin, uyum sorununun ya da transferin profesyonel tanımlarından ya da kavramsal çerçeve üzerinden hangisine atfen yapıldığı belirsizleşiyor. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde profesyonel, "Bir işi kazanç sağlamak amacıyla yapan (kimse), amatör karşısı" anlamı taşıdığına göre, her çalışanın bu ölçekte kendine yer bulacağı görülmektedir. Bu durum yöneticiler için de mavi yakalılar için de geçerlidir. Hedeflenen kavram; dış faktörlerden etkilenmeyen, davranışlarında içsel ve dışsal olumsuzları öteleyen, uzmanlığını üst düzeye taşıyan gibi açıklamaları kapsıyor ise bunun kültürel bağlamda hangi farklılıkları içerdiğine bakılmaksızın bir önerme olarak kabul görmektedir. Bu da aslında kavram özelinde profesyonelliğin ne denli irdelendiği, çalışıldığı ve hangi bağlamda çalışma ile ilişkilendirildiğini tartışma konusu yapmaktadır.

Aile işletmelerine ilişkin tercihin yapılamaması ya da yapılan tercihin irdelenmemesi “aile”, “aile işletmesi” ve “işletme” kavramlarının çalışmaya yön vermesinde eksikliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sorunların aileden kaynaklandığına ilişkin belirginleşmiş bir saptamanın bulunması, ancak aile sorunlarının başkalarının önünde konuşmama ilkesi sürecin irdelenmesinde işletmedeki aile boyutunun ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk beraberinde aile işletmesi üzerine yapılan çalışmaların bu boyutu ne denli ele alındığını sorgulamamıza neden olmuş ve çok sınırlı sayıda çalışmanın aile üzerinden -genellemeleri bir kenara bıraktığımızda- araştırma bulgularını tartıştığı görülmektedir. Bu durum ironik bir çıkmazı ortaya koymakta, ailenin sorunlar için önemli/başat kaynak olduğu bilinmesine rağmen bu ana akım sorunun yeterince görülmemesi, kayıp olan anahtar yanlış yerde aramaya benzemektedir. Yakalanan gerçekliğin tartışmaya neden olması beraberinde tartışılması gereken ve işletmelerin sürdürülebilirliğinden kurumsallaşmasına değin önem arz eden bir ayrımın üzerinden atlamaya neden olmaktadır: Mülkiyet ile sermaye ayrımı. Aile işletmelerinde şirketten elde edilen gelirin nerede ve hangi oranda biriktirileceği önemli bir açmazdır. Aile bireylerinin sahipliğinin şirkette olduğu kadar ailenin mülkiyetinde de tartışma alanı olması sonucu; özellikle mülkiyet temelli paylaşımın kaynaklanan anlaşmazlıklar, mülkiyete/servete ait olan birikim telaşı veya hırsı, mülkiyet üzerinde kimin hak sahipliği olduğu meselesi, gelirin servet ile sermaye arasında nasıl bölüştürüleceği gibi sorunlu alanlar çözümlenmediğinde işletmenin ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Tez çalışmalarında bu alan üzerinde çok da söz söylenen ya da değer atfedilerek odaklanan bir mesele olarak ele alınmamıştır.

Aile işletmelerindeki en önemli sorunun “aile işletmesi” olduğu inancı yine tezlerin önemli bir kısmında ön kabul olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar kimi çalışmalarda aile işletmelerinin avantajları üzerinde durulsa da aile işletmesi olarak doğmak ya da şahıs işletmesinden aile işletmesine geçmedeki süreç sorunun kaynağı olarak ele alınmaktadır. Oysaki dünyada aile işletmesi olarak başlayan ve hayatını sürdüren örnekler aile işletmesinin önemli bir model olduğunu ortaya koymaktadır. Modelin doğru kurulması ve kullanımı ise uygulayıcıların süreçte üstlendikleri rollerle yakından ilgilidir. Bu bağlamda aile işletmesi olmanın gereğini tanımlayarak olumlu yönleri üzerinden incelemek önem arz etmektedir. Modelleme yapılacak olursa bu durumda kültürel farklılık göz önüne alınmalı ve mevcut çalışmaların sadece bir tanesinde yer aldığı gibi farklı ülke örneklerinden farklı kültür değerlendirmelerine değin birçok faktör bu noktada değerlendirilmelidir. Kültür farklılığı temelindeki aile işletmeleri çalışmaları bu bağlamda ele alınması gereken temel bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile işletmeleri üzerinde yapılan çalışmaların neredeyse tümü işletme bölümü/anabilim dalında yapılmışken, aile ve işletme bağlamının özellikle interdisipliner çalışmaların bulunmadığı ve özellikle sosyoloji, sosyal psikoloji, iktisat ve hatta edebiyat - Buddenbrook Ailesi (Mann, 2015), Cevdet Bey ve Oğulları (Pamuk, 2016) gibi- alanında yapılacak olan çalışmalar aile işletmeleri sürecine önemli katkılar sağlayacaktır. Elde edilecek bulguların özellikle bilimsel toplantılarda ele alınması ve aile işletmesi ile ilgili kurumsal yapılarda tartışılması çözüm arayışlarına katkı sağlayacaktır.

Araştırmacıların aile işletmesinden olup olmadığı tez çalışmalarında belirtilmemekte, oysaki aileden birilerinin tez çalışmasını yürütmesi önemli bir katkı olarak değerlendirilmelidir. Hatta bu alandaki çalışmaların aile bireylerinin görüş, düşünce ve değerlendirmeleri bağlamında ele alınması çok daha aydınlatıcı olacaktır. Nitel araştırma yöntemlerinin sağladığı katkısı da dikkate alarak yapılacak olan tez çalışmalarının uygulama karşılıkları açısından da dikkat çekici önermeler içermesi beklenir.

Aile işletmelerinde araçsal çözüm olarak tekrarlanan (ancak Ankara Sanayi Odası örneği dışında bir örneğe rastlanılmayan) kapsam, biçim ya da ilkeler bağlamında çok da üzerinden ayrıntılı çalışma yapılmayan iki kavramdan bahsedilebilir: Aile anayasası ve aile meclisi. Sınırlı sayıda çalışmada bu kavramlara ilişkin tanımlamalar yapılırken, bir çalışmada bu araçların teorik bağlamda ele alındığını uygulamada ise çok sıkı bir takibinin görülmediğini yani “kağıt üzerinde” kaldığını ifade etmektedir. Her iki aracın da sunulmasında hangi ilkeler üzerinden bu araçların oluşturulacağı, kapsamlarının nasıl belirleneceği, çerçeve metin içerisinde kimlerin yer alacağı/alması gerektiği ve uygulama sürecinin nasıl yönetileceği belirtilmelidir. Bunlar tezin ana konusu olmasa dahi bu çerçevede temel bilgilerin yer alması çalışmanın anlamlandırılması açısından önem taşımaktadır. Aksi halde genel bir bilgi ve öneri bağlamında bu iki aracın sunulması kısıtlı bir ifadenin ötesine geçmeyecektir. Anılan önermelerle ilişkili olarak her iki aracı da yakından ilgilendiren önemli bir diğer kavram olarak Aile Kariyeri kavramının tartışılması ve aile bireylerinin şirket dışındaki tercihlerinin de şirket için ve ailenin varlığı adına nasıl bir etki oluşturulacağını tartışılması gerekmektedir.

Son olarak da aile işletmeleri için sunulan modellerin üzerinden uygulama karşılıklarının aranması sınırlı ölçüde çalışılmış ve bu modellerin varlığına dair kısmi veya temel bir tartışma içerisine girilmemiştir. Özellikle kültürel farklılıklar dikkate alınarak sunulacak eleştiriler, katkılar ve değerlendirmeler hem modellerin gelişmesine hem de yeni modellerin ortaya çıkmasına katkı sağlayabilecektir. Örneğin, modellerle bütünleştirilebilecek aile ve işletmeye ait iki ayrı ombudsman önerisi, aile danışmanı gibi aktörlerin süreçte yer alması, bunlara ilişkin tartışma alanlarının düzenlenmesi uygulama karşılığı bakımından da önem arz edecektir.

Sonuç

Akademik çalışmaların uygulamadan yola çıkılarak oluşturulması ya da uygulamadaki sorunlara akademik çalışmalardan karşılık aranması süregiden bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de yapılan çalışmaların nitel açıdan değerlendirilmesi, yöntem ve sonuçlar bakımından incelenmesi bakımından son otuz yıl

içerisinde giderek artan bir çalışma alanı oluşmuş olup, akademik çalışmaların türü ve alanı ne olursa olsun amaç-sorun-çözüm bağlamında ileri sürülenlerin ne anlam ifade ettiği merak konusu olmaktadır. Akademik anlamda önemli kabul edilen lisansüstü tez çalışmaları da uzmanlaşmaya yönelik ek eğitim sonucunda ortaya çıkan öncü, analitik, çözüm odaklı çalışmalardır. Yapılan çalışmalar akademinin olduğu kadar uygulamanın da yarar beklediği zihin açıcı bir çaba, değer olarak ortaya çıkmaktadır.

Aile işletmeleri de gerek ulusal gerekse uluslararası ölçekteki önemli konulardan birisidir. Sayısal bir karşılığı olması bakımından akademik çalışma alanında ne yapıldığını anlamada Google Scholar üzerinden "family business" araması yapıldığında 2.700.000, Emerald üzerinden 43363, Ebsco Veri Tabanında 134,500, ScienceDirect aramasından 163,217 çalışma ile karşılaşılmaktadır. Türkiye'de de çok sayıda makale, bildiri, rapor, proje ve benzeri çalışmalar üretilmiş olup, gerek sivil toplum ile gerekse araştırma merkezleri yardımı ile çalışmalar zenginleştirilmektedir.

Araştırmacının amacını yeniden ele alacak olursak, aile işletmeleri üzerine yapılmış olan lisansüstü çalışmalardan yola çıkılarak Türkiye'deki aile işletmelerinin sorunlarının akademik alandaki algı, çözüm ve önerilerinin hangi bağlam üzerine kurulduğunu analiz etmektir. Bu durum doğal olarak çalışmaların gerçekçilik ve olabilirlik bakımında çözüm olabileceğini anlamını da ortaya koymaya çalışacaktır.

Bu bağlamda lisansüstü tez çalışmaları üzerinden yapılan araştırmalar; sorun-çözüm nedenselliği üzerinden sıkça tekrarların yapıldığı, genel önermelerin ortaya konulduğu, belirgin bir nicel araştırmacının kullanıldığı, aile işletmesinin getirdiği zorluktan da etkilenerek kavram, sorun ve odak kaymalarının ortaya çıktığı, sorun merkezinde aile olmasına karşın bir bütün olarak aile işletmesinin ele alma çabasının daha baskın olduğu, belki de bu nedenle özellikle işletme alanındaki araştırmacıların ilgi duyduğu, aile ve işletmeyi karşı karşıya getiren ve rol kaymalarının çatışmada başat gerekçe oluşturduğu mülkiyet üzerinden servet-sermaye ayrımının tam olarak ele alınmadığı, büyük ve tam olarak belirlenmemiş kurumsallaşma, profesyonellik gibi kavramlar üzerinden kurtuluş reçeteleri hazırlanması, araçların temel önermeler haline gelmesi ve sorunun kaynağı olarak kabul edilmesine karşılık aile üzerinden yapılan vurguların dikkat çekici biçimde az olması arayışların anlamını tartışmaya açmaktadır.

Ya da sorunlara ilişkin akademik algı, çözüm ve öneriler gerçekçilik açısından ele alındığında özellikle yüksek lisans düzeyinde beklenen yeterliliği sunmaktan ziyade genellemeler üzerinden incelenmesi tezlerin önemli bir kısmını kapsarken, doktora çalışmalarında zaman zaman genellemelere düşmekle birlikte daha odaklı çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra;

- nicel ve nitel araçlar yardımıyla yapılan çalışmalarda zihin açıcı önermeler sunulmuş,
- yönetimde aileden kaynaklanan zorluklar kısmen de olsa ele alınmış,
- kavramların uygulamadaki anlamını sorgulayan ve öneriler sunan tartışmalara yer açılmış,
- teorik bağlamda kapsayıcı olan,
- nicel araştırmalardaki modellemeler ve istatistiki değerlendirmelerle ciddi katkı sağlayan,

belli sayıdaki tez çalışması dikkat çekici bir ağırlığa sahip gözükmektedir.

Nihayetinde tez çalışmalarının yürütülmesinde tekrarlamak yerine yeniliği, literatür taramalarının etkin kullanımını, kültürel farklılıkların zengin bir çalışma alanı oluşturduğunu, kabul gören modellerin mutlaka tartışılması gerektiğini, ailenin artık çalışılması gerektiğini ve interdisipliner bir alan olarak aile işletmelerinin ele alınmasının sürecin işletilmesinde kayda değer katkılar sağlayacağı umulmaktadır. Ayrıca literatür aile işletmelerinin sorun olmadığını ancak bazı sorunlar yaşadığını öğretmekte olup, çalışmalarda bu durumun temel ilke olarak kabulü çalışmalar açısından önem arz edecektir.

Kaynakça

Aile Şirketlerinde Sürdürülebilir Başarının Anahtarları (2016). Sabancı Üniversitesi Yönetici Geliştirme Birimi EDU, Deloitte ve TAİDER Aile İşletmeleri Derneği, İstanbul.

Ararat, M., Uğur M. (2003). "Corporate Governance in Turkey: an Overview and Some Policy Recommendations", *Corporate Governance*, 3(1), 58-75.

Bahçıvan, E. (2016). Aile Şirketlerinde Sürdürülebilirlik Sağlanamıyor. 26 Ekim 2016 tarihinde <http://www.dunya.com/ekonomi/aile-sirketlerinde-surdurulebilirlik-saglanamiyor-haberi-335334> adresinden erişildi.

Berktaş, H. (2014). Aile Şirketlerinde Sürdürülebilirlik ve Kurumsallaşma. URL:<http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1534645-aile-sirketlerinde-surdurulebilirlik-ve-kurumsallasma>.

Chau, T. T. (1991). Approaches to Succession in East Asian Business Organizations, *Family Business Review*, 4(2), June, 161-179.

Craigh, B. L., Moores K. (2006). A 10-Year Longitudinal Investigation of Strategy, Systems, and Environment on Innovation in Family Firms", *Family Business Review*, 19(1), March, 1-10.

Dascher, P.E., W.G. Jens Jr. (1999). Family Business Succession Planning, *Business Horizons*, 43(5), pp. 2-4.

Donckels, R., Frohlich E. (1991). Are Family Businesses Really Different? European Experiences from STRATOS, *Family Business Review*, 4(2), June, 149-160.

Feltham, T. S., Feltham G., Barnett James J. (2005). The Dependence of Family Businesses on a Single Decision-Maker, *Journal of Small Business Management*, 43(1), January, 1-15.

Genç, N., Karcıoğlu F. (2004). Aile İşletmelerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Bir Uygulama, 1. *Aile İşletmeleri Kongre Kitabı*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, Yayın No:40, İstanbul, 20-41.

Gökşen, N. S., Üsdiken, B. (2001). Uniformity and diversity in Turkish business groups: Effects of scale and time of founding. *British Journal of Management*, 12: 325-340.

Güleş, H. K. ve Arıcıoğlu M. A. ve Erdirençelebi, M. (2013). Aile İşletmeleri, Kurumsallaşma, Sürdürülebilirlik, Uyum, Gazi Kitabevi, Ankara, ISBN:978-605-344-079-6.

Klein, S. B., Astrachan J. H., Smyrniotou K. (2005). The F-PEC Scale of Family Influence: Construction, Validation, and Further Implication for Theory, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 29(3), May, 321-339.

Kuratko Donald, F. ve Hodgetts R. M. (1999). *Entrepreneurship: A Contemporary Approach*, 4th Edition, South-Western College Pub.

Mann, T. (2015). *Buddenbrooklar / Bir Ailenin Çöküşü*, Can Yayınları.

Neubauer, F. L., Alden, G. (1998). *The Family Business: Its Governance for Sustainability*, Palgrave Macmillan, NY.

Pamuk, O. (2015). *Cevdet Bey ve Oğulları*, 4.Baskı. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.

Taşkır, H., Şimşek B. (2008). Ayvalık ve Yöresinde Yaşam Biçimi Olan Zeytin Üreticiliğinin Kurumsallaşma Süreçleri Getirisi Olarak Zeytinciliğin Markalaşması ve Örnek Uygulamaları, 3. *Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı*, İstanbul Kültür Üniversitesi İstanbul, 205-211.

PricewaterhouseCoopers (PwC). (2012). Küresel Aile Şirketleri Araştırması 20 Kasım 2016 tarihinde URL:www.pwc.com.tr/tr/press-releases/2012/pages/aile-sirketleri-arastirmasi.jhtml adresinden erişildi.

<http://www.iso.org.tr/haberler/meclis-konusmasi/iso-meclisinde-konusan-bahcivan-aile-sirketlerinde-basarinin-formulu-kurumsallasma/>

<http://www.kigem.com/aile-sirketlerinin-yonetimi.html>.

Tez Çalışmaları

Aykan, E. (2009). Küçük Ve Orta Boy Aile İşletmelerinin Uluslararasılaşması Türk İmalat Sanayi Örneği, (Yayınlanmamış Doktora tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Acar, S. (2014). Kurumsallaşmada Stratejik Yönetimin Rolü: Burdur İlindeki Aile İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.

Adsan, Ebru. (2011). Aile İşletmelerindeki Yönetim Devrinde Kadınların Üst Düzey Pozisyonlarda Sınırlı Yer Alması Üzerine Bir Araştırma, Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ak Güngör, B. (2010). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşmanın İşletme Başarısına Olan Etkileri: Aydın İlinde Faaliyet Gösteren Aile İşletmeleri Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Akça, Neslihan. (2010). Aile İşletmelerinin Tanımı, Özellikleri Ve Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma, Denizli İlinde Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Akıncı, G. S. (2011). Aile İşletmelerinde Yönetim Kurulunun Yapısal Özelliklerinin Firma Performansına Etkisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akkoç, Y. (2013). Aile İşletmesinde Nesiller Arası Yönetici Profillerindeki Değişim: Van İli Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Akyol, C. (2010). Turizm Sektöründe Faaliyet Gösteren Aile İşletmelerinde Yaşanan Kurumsallaşma Sorunları; İstanbul'da Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Arbak, H. T. (2010). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Sürecinde Halkla İlişkilerin Rolü, Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Arıca, M. (2007). Aile İşletmelerinin Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasında Aile Ve İşletmenin Rolü Hatay'da Aile İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Arslan, E. T. (2006). Aile İşletmelerinde Profesyonel Yöneticinin İkiyemleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Atagün, M. A. (2010). Aile İşletmelerinde Kriz Yönetimi ve Kütahya Organize Sanayi Bölgesinde Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Atlı, H. (2007). Aile Şirketlerinde Genç Neslin Kurumsallaşmaya Bakış Açısı Üzerine Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aydemir, S. (2011). Aile İşletmelerinde Yöneticilerin Stratejik Yönetim ve Planlamaya İlişkin Algılarının İncelenmesi: Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesi Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal/Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Aydın, G. (2011). Aile İşletmelerinin Sürekliliği ve Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Aydiner, T. (2008). Aile İşletmelerinde İkinci Kuşağın Örgütsel Bağlılık Anlayışının İncelenmesi: İzmit Ticaret Odası'na Bağlı Aile İşletmelerinde Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Aygün, D. (2010). Aile İşletmelerinde Personel Temin Ve Seçim Sürecinin İncelenmesi Ve Keşfedici Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ayrancı, E. (2009). Aile İşletmelerinde Ailenin Etkisi ve Finansal Performans Tatmini İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ayyıldız, N. A. (2008). Aile işletmelerinde Liderlik ve İşletme Performansı Üzerine Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir

Başer, G. G. (2010). Aile İşletmelerinin Süreklilik Sorunsalı: Batı Akdenizli Aile İşletmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Büber, H. (2008). Kurumsal Yönetim İlkelerini Uygulama Derecesi İle Performans Arasındaki İlişki: İMKB'DE Faaliyette Bulunan Aile İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Çakır, T. (2002). Aile İşletmelerinde Profesyonel Yöneticilerin Sorunları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Çamköy, A. R. (2007). İşletmelerde Kurumsallaşma Çabalarının Aile İşletmelerinin Genel Özellikleri Üzerindeki Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Dalgar, T. (2012). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma Modeli Olarak KYS (Kalite Yönetim Sistemi) ve Örnek İşletme Analizi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Deniz, Ş. (2013). Türk Aile İşletmeleri'nde Kurumsallaşmanın Kurumsallaşması: Çanakkale İli Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), KTÜ/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Develi, N. (2008). Aile İşletmeleri, Aile İşletmelerinde Karşılaşılan Yönetim Ve Organizasyon Sorunları: Mersin Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Doğan, N. (2010). Aile İşletmelerinde Kriz Yönetimi Ve Kütahya İlinde Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Dökümbilek, F. (2010). Aile Şirketlerinde Nepotizm ve Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Durur, E. (2009). Aile İşletmelerinde Stratejik Yönetim ve Finansal Planlama Gaziantep İli Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Dündar, Ş. (2010). Aile İşletmelerinde Kurumsal Yönetim Anlayışı Ve Profesyonelleşmenin İşletme Performansına Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Düzgün, M. S. (2010). Geleneksel Aile İşletmelerinde Kültürel Değişim ve Bir Aile İşletmesi Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Elalmış, H. (2010). Aile İşletmelerinde Yönetim ve Organizasyon Sorunları Ankara İmalat Sanayi Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Elalmış, S. Ö. (2011). Aile İşletmelerinde Kuşak Çatışmalarından Kaynaklanan Yönetim Sorunları Bursa İli Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Elçi, E. (2004). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma: Örgüt Geliştirme Aracı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erdirençelebi, M. (2015). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşmanın Gerçekleşmesi ile Sürdürülebilirliğin Sağlanmasında Kuşaklar Arası Farklılıklar, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Erdoğan, Y. (2007). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşması ve Bilgi Teknolojilerinin Rolü: Kırıkkale İlinde Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Ergin, G. (2013). Aile İşletmelerindeki Yöneticilerin Cinsiyet Rollerinin Kadın Yöneticilere Karşı Tutumları İle İlişkisi: Uşak İlinde Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Ergülen, G. K. (2011). Influence of Leader-Member Exchange Quality On Organizational Attachment Around The Organizational Climate Perspective In Family-Owned Business, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gençtürk, D. Ç. (2006). Aile İşletmelerinin Büyümesi ve Büyüme Stratejilerine Karşı Tutumu Kocaeli Sanayi Odası'na Bağlı Aile İşletmelerinde Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Günay, A. (2014). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma: Isparta İş Adamı Dernekleri Üyeleri Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Günel, R. (2005). Aile İşletmelerinde Yönetimin Bir Sonraki Kuşağa Devrinde Karşılaşılan Sorunların Tespitine ve Bu Sorunların Çözümüne İlişkin Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Hacıbayramoğlu, M. G. (2014). The Impact Of Succession On Family Business Innovation: A Case Study on Machinery Manufacturing Sector in Ankara, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hatipoğlu, M. (2006). Aile İşletmelerinde Aileden Gelen Yöneticilerle Profesyonel Finans Yönetici Çatışmaları: Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

İçin, İ. (2008). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma ve Yönetim ve Konuyla İlgili Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İlhan, A. (2009). Aile İşletmelerinde İkinci Kuşaktan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri: (Sorunların Birinci Kuşağın Görüşleriyle Tespit Edilmesine Yönelik Bir Alan Araştırması), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

İncekara, M. (2010). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşmasında Profesyonel Yönetimin Rolü Araştırması: Karaman Bisküvi Sektörü Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Karuserci, H. O. (2008). Aile İşletmelerinde Kuşak Çatışmasından Kaynaklanan Yönetim Sorunları: Gaziantep Örneği, Gaziantep Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans, Gaziantep

Kıray, R. O. (2010). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşmasında Yönetimin Devri: Eskişehir'de Faaliyet Gösteren Aile İşletmelerinde Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Kobal, K. E. (2014). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma Sürecinde İkinci Kuşağın Yaşadığı Sorunlar Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kobanoğlu, M. S. (2013). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma Düzeyi İle Stratejik Yönetim Ve İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Erzurum Alt Bölgesinde Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kuzu, D. (2010). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşması Sürecinde Şirket Akademilerinin İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Nakipoğlu, N. (2015). Aile İşletmelerinde Kuşak Çatışmalarının Finansal Yapıya Etkileri: İtalyan-Türk Aile İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ongar, C. (2011). Profesyonel Yöneticilerin Aile İşletmelerinin Yönetiminde Yaşadıkları Sorunlar: Eskişehir'deki Aile İşletmeleri Üzerinde Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Özçelik, Z. (2006). Aile İşletmelerinde Profesyonelleşme ile Uluslararasılaşma Sürecine Geçiş: Kayseri Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özer, E. (2013). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşmasında Bilgi Teknolojilerinin Rolü: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Seki, S. (2007). Türkiye'de Kurumsal Yönetim Ve Kobi Niteliğinde Aile İşletmelerinde Uygulanabilirliği: Keşan İlçesi Mobilya Sektöründe Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sırkıntıoğlu, Ş. (2011). Aile İşletmelerinde Aile Değerlerinin Örgüt Kültürüne Etkisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Şanal, M. (2011). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma ve Kurumsal Girişimcilik Üzerine Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Şensoy, Y. Z. (2008). Factors Affecting Successful Successions in Family Businesses: An Empirical Study on Turkish Family Businesses, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tekatan, İ. (2016). Aile İşletmelerinde Nesiller Arası Liderlik Çatışması ve Nesiller Arası Yönetim Devri, Yaşar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Tosun, S. (2013). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma Ve Kurumsallaşmanın Sürdürülebilirliğe Etkisi: Antalya İli Yörükoğlu Aile İşletmesi Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Tuzcu, C. (2002). Aile Şirketlerinde Karar Alma Mekanizmaları, Bir Karar Alma Modeli Önerisi, Gaziantep Bölgesinde Bir Aile Şirketinde İnceleme, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Ulukan, Cemil. (1999). Aile İşletmelerinde Büyüme Süreci, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yalçın, A. (1993). Türkiye'deki Aile İşletmelerinin Yönetim ve Organizasyon Sorunlarının Analizi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yaşa, E. (2006). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma: Mersin İli Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Konusundaki Tutumlarını ve Düşüncelerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Yavuz, Y. (2014). Aile İşletmelerinde Finansal Sorunların İşletme Sahiplerinin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi: Emko Sanayi Sitesinde Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Yıldırım, Y. T. (2011). Aile İşletmelerinde Nesiller arası Yönetici Değerlerindeki Değişim ve Bu Değişimin Nedenleri üzerine Bir Araştırma: Güney Marmara Bölgesi Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldız, A. (2006). Aile İşletmelerinde Sürekliliğin Ölçülmesi Ve Devrin Değerlendirilmesi Konya'daki Aile İşletmeleri Üzerine Yapılan Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yıldız, N. (2010). Liderlik ve Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Aile İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma, Muğla Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Yılmaz, E. (1993). Türkiye'de Kurumsallaşma Aşamasına Gelmiş Orta Ölçekli Aile Şirketlerinin Sorunları Ve Çözümleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yakupoğulları, C. (2001). Aile Şirketlerinde Çatışma ve Çözüm Yolları, Erzurum Aile Şirketlerinde Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yüce, E. (2011). Aile İşletmelerinde Yönetimsel Liderliğin İşgörenlerin Motivasyonu Üzerine Etkileri: Bir Uygulama, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Summary

Family businesses are confronted as an area that has been studied / studied extensively during the academic and implementation process. In the study, family business was examined in the context of an academic indicator, pioneer and decisive tool, and studies were tried to be analyzed in terms of problem-solution causality. The conceptual structure of seventy-two postgraduate theses reached in the analysis process and the literature have been taken into consideration and it has been attempted to understand what problem is being investigated. The important part of analysis and evaluation within the scope of the master's thesis consists of graduate studies, while almost all of this thesis have been made in the field of business. Despite the differences in the studies discussed in the definition of family enterprises, the concepts of ownership, management and control are emphasized in particular. On the other hand, concepts such as continuity/sustainability and delegation of authority are among the few recurring concepts. Again, family and culture are among the important concepts dealt with in this process. In the theses examined, it is observed that researchers see the basic problem of family businesses or "salvation" in institutionalization. This is followed by issues such as generation conflict, sustainability, authority transfer, professional management, organizational commitment, leadership, strategy, and financial problems. When we look at the solutions presented and the recommendations, institutionalization is expressed as a solution to many problems. This is followed by concepts that will contribute to organizational commitment and leadership (a factor that reduces conflict), unity, integrity and sustainability, such as transfer management, family council or family constitution.

The contribution of the results to the solution of the problem and the contribution of the literature (if any) were determined. As a result of the analyzes made, it is discussed what family businesses that are representatives of the academic field offer for practice. Their qualifications and the method they use are not the subject of this study, but based on the results obtained, some basic mistakes were made conceptually and instrumentally, and suggestions were made about what should and should not be done for new studies. Among the proposals presented are; Mistakes such as the exclusion of the concept of family, the suggestions presented and the problems addressed are valid for many businesses in general, independent of family businesses, the emergence of focus and problem in the concept-problem context, and the content and definition of concepts within the problem-solution relationship. In addition to this, when the theses studied about the situation of the family businesses in Turkey are examined, it is seen that in the studies made with the help of quantitative and qualitative tools, mind-opening proposals are presented, the difficulties arising from the family in management are addressed in part, the debate about the meaning of the concepts in practice, A certain number of thesis studies which have made considerable contributions to the evaluation of models and statistics in quantitative research appear to have a remarkable weight.

Orta ve Ilgaz – Kurşunlu Depresyonları Hidrografik Özelliklerine Sayısal Yaklaşım

Quantitative Approach to Hydrographic Features of Orta and Ilgaz – Kurşunlu Depressions

Mustafa Murat KÖLE¹

Geliş Tarihi: 23.08.2016 / Düzenleme Tarihi: 06.01.2017 / Kabul Tarihi: 09.01.2017

Özet

Bu çalışmada, seçili morfometrik indisler ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak; aynı su toplama alanı içerisinde yer alan iki komşu depresyona ait hidrografik özelliklerin tespit edilmesi ve havzaların birbirleri ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Çalışma sahası olarak Türkiye'nin kuzeyinde yer alan Devrez Çayı ve yan kolları tarafından drene edilmekte olan Orta ve Ilgaz – Kurşunlu depresyonları seçilmiştir. Depresyonlara ait hidrografik özelliklerin belirlenmesi amacı ile drenaj yoğunluğu (D_d), akarsu sıklığı (F_s), yüzeysel akış uzunluğu (l_0), havza şekli (R_f), havza rölyefi (H), rölyef oranı (R_n), engebelilik oranı (R_n), akarsu derecesi (S_u), çatallanma oranı (R_b), tekstür oranı (T), hipsometrik eğri ve integral (H_i) morfometrik parametrelerinden yararlanılmıştır. Gerekli olan haritalar, altlıklar ve hesaplamalar için ArcGIS 10.0 programı kullanılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen sayısal veriler, iki komşu depresyonda havza gelişimi üzerinde bölgedeki neotektonik aktivitenin farklı düzeylerde egemen olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ilgaz – Kurşunlu Depresyonu, Orta Depresyonu, Morfometri, Hidrografik Özellikler, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS).

Abstract

In this study selected morphometric indices and Geographic Information Systems (GIS) are used in order to compare and determine main hydrographic features of study area which has two neighbor depressions within the same water catchment area. The study area is located North of Turkey over Devrez River. Two main tectonic depressions are selected in this study. Their names are Orta depression and Ilgaz – Kurşunlu depression which are located at Devrez River Basin. In order to determine hydrographic properties of Orta and Ilgaz – Kurşunlu basins, different morphometric indices including drainage density (D_d), stream frequency (F_s), length of overland flow (l_0), basin shape (R_f), basin relief (H), relief ratio (R_n), ruggedness number (R_n), stream order (S_u), bifurcation ratio (R_b), texture ratio (T), hypsometric curve and integral (H_i) are applied to study area. The necessary maps, layers and calculations are produced with ArcGIS 10.0. Result of this study, numerical data suggest that the depending on the neotectonic activity, evolution of two neighbor basins is occurred and still continues at different levels.

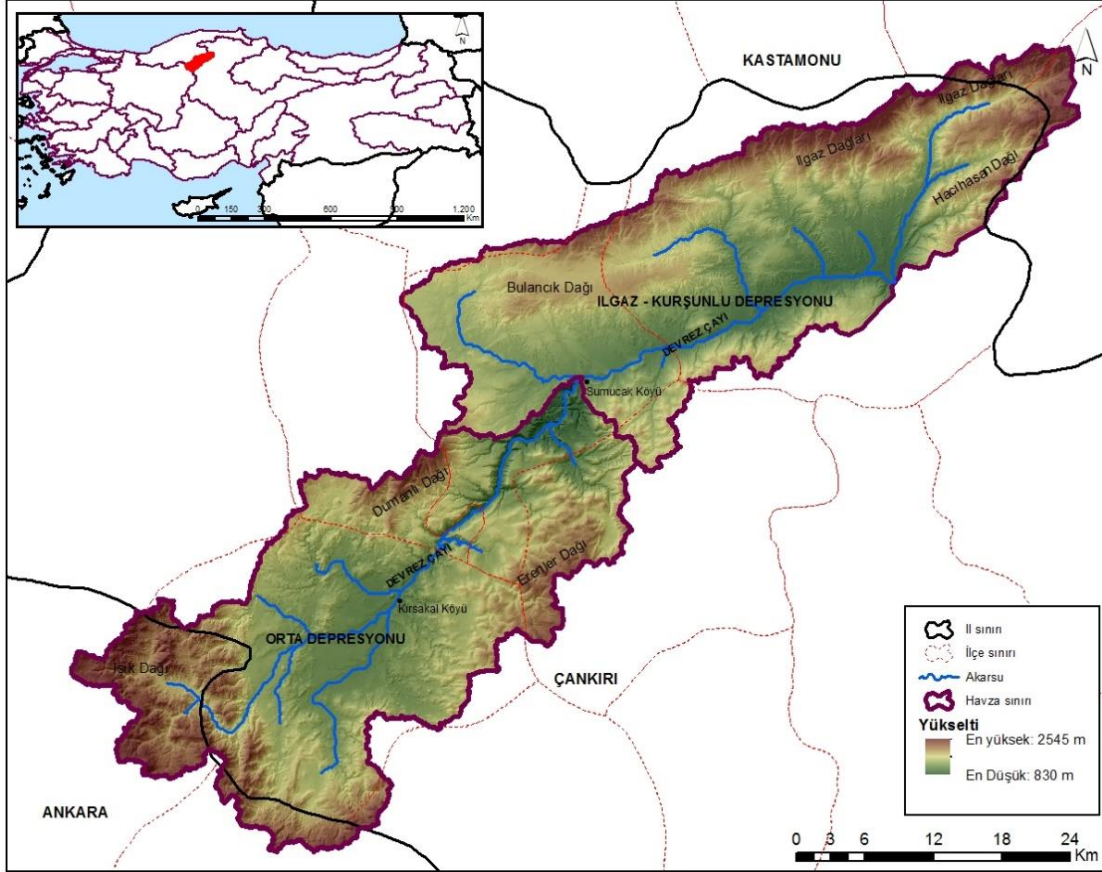
Keywords: Ilgaz – Kurşunlu Depression, Orta Depression, Morphometry, Hydrographic Features, Geographic Information Systems (GIS).

Giriş

Yeryüzü şekillerinin kantitatif olarak ölçülmesi morfometri olarak tanımlanmaktadır (Keller ve Pinter 2002:121). Bir akarsu havzasının şekli esas itibari ile akarsuyun kurulduğu sahanın morfolojik özelliklerine bağlıdır (Atalay, 1986:139). Akarsulara ait su toplama alanları, kendi içlerinde ve diğer drenaj alanları ile ölçülebilir sayısal özellikleri yardımıyla karşılaştırılabilir, birbirlerinden ayırt edilebilir veya gruplandırılabilir. Literatürde, farklı araştırmacılar tarafından, akarsu ve kurulum gösterdiği havzaya ait niceliksel analizler morfometrik indisler yardımı ile sıklıkla gerçekleştirilmektedir (Strahler, 1964:439-476; Turoğlu, 1997:355-364; Cürebal 2004:11-24; Erginal ve Cürebal 2007:203-210; Özdemir ve Bird 2009:1405-1415; Özşahin, 2010:139-154).

¹Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü. Çankırı, Türkiye.
E-Posta: muratkole@karatekin.edu.tr

Bu çalışma, akarsu su toplama alanı içerisinde yer alan iki komşu depresyona ait hidrografik özelliklerin, morfometrik indisler kullanılarak karşılaştırılması olarak incelenmesini ele almaktadır. Bu kapsamda, Devrez Çayı Havzası üzerinde yer alan Orta ve Ilgaz – Kurşunlu depresyonları örneklem olarak seçilmiştir (Şekil 1).

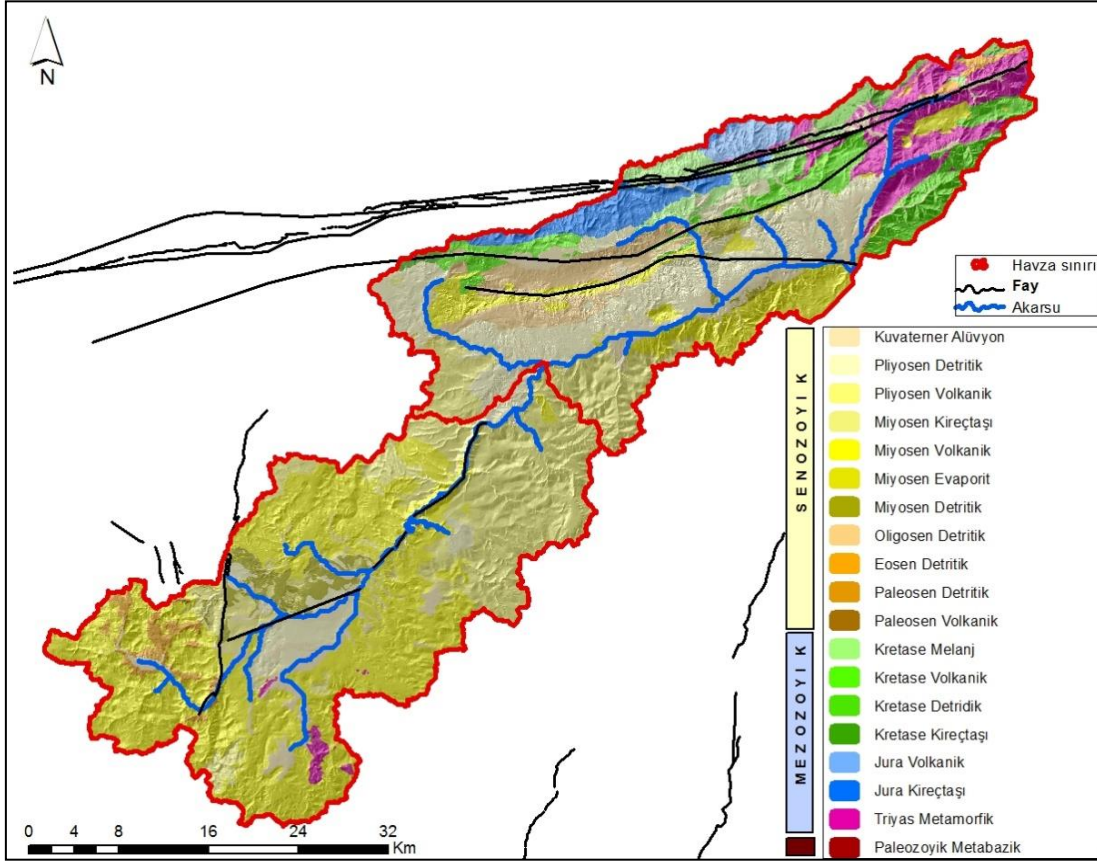
Şekil 1. Çalışma sahası yer bulduru haritası.

Ankara, Çankırı ve Kastamonu il sınırları içerisinde yer alan çalışma sahası, Devrez Çayı ve yan kolları tarafından drene edilen 1.800 km² alanı kapsamaktadır. 104 km uzunluğunda, uzunluğuna kıyasla oldukça dar ve oluk şeklinde geometriye sahip olan çalışma bölgesi, iki komşu depresyondan oluşmaktadır. Bu depresyonlar membadan mansaba doğru sırası ile Orta ve Ilgaz – Kurşunlu depresyonlarıdır.

Çalışma sahası, Avrasya levhası ve Anadolu levhası sınırları boyunca gelişen makaslama hareket mekanizmasının etkisi altındadır. Anadolu levhası, Geç Miyosen'den günümüze Kuzey Anadolu ve Doğu Anadolu Fay Zonları boyunca, Doğu Akdeniz'in kolayca dalan okyanusal litosferi üzerinde batıya doğru hareket etmektedir (McKenzie, 1972:158; Şengör vd., 1985:227). Söz konusu hareketlilik ve beraberinde gelişen fay sistemleri, çalışma sahasının morfolojik evrimi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Sismik açıdan son derece hareketli olan çalışma sahası, tipik olarak tektonik kökenli bir havza geometrisi sunmaktadır.

Çalışma sahasında en yüksek bölüm, Ilgaz – Kurşunlu depresyonu kuzeyinde havzayı sınırlayan Ilgaz Dağları (2.587 m) ve Bulancık Dağı (1.961 m) tarafından oluşturulan kuşaktır (Şekil 1). Genel olarak çalışma sahasında, kuzeyden güneye yükseklik azalmakta ve doğudan batıya yükseklik artmaktadır. Orta depresyonunun ve çalışma sahasının batı sınırını Işık Dağı (2.034 m), Ilgaz – Kurşunlu depresyonunun ve çalışma sahasının doğu sınırını ise Hacıhasan Dağı (1.782 m) oluşturmaktadır.

Paleozoyik temelli arazi üzerine gelen, Mezozoyik ve Senozoyik zamanlarına ait örtü tabakaları üzerinde gelişmekte olan çalışma sahasında; Kuvaterner'e ait alüvyonlar akarsu yatağı etrafında yer alan görece alçak arazilerde geniş bir yayılım göstermektedir (Şekil 2). Çalışma sahası kuzeyinde, faylarla işlenmiş ve oldukça geniş bir Neojen arazi yayılım göstermektedir (Şekil 2). Depresyonların güneyinde ise Neojen arazi çok dar bir alanda yer almakta, daha eski yaşlı şistli, ofiyolitik ve volkanik formasyonlar yayılım göstermektedir (Akkuş, 1980:59).

Şekil 2. Çalışma sahası jeoloji ve fay haritası.

Akkuş (1980:87); çalışma sahasında akarsuyun farklı çığırlarında gelişen boğazların genel olarak epijenik (sürempoze) sınıfında yer alan inkonsekant boğazlar olduğu belirtmiştir. Tchihatcheff (1867:623-627), Tokay (1973:26), Akkuş (1980:90) ve Dhont vd., (1998:221-223) gerçekleştirdikleri farklı çalışmalarda, Devrez Çayı vadi gelişiminin bölgedeki faylar ile yakından ilişkili olduğunu açıklamışlardır.

Amaç ve Yöntem

Çalışmanın amacı; aynı akarsuya ait su toplama alanı içerisinde, komşu depresyonlarda gelişen alt havzalara ait hidrografik özelliklerin sayısal yöntemler kullanılarak karşılaştırılmasıdır. Bu amaçla, Devrez Çayı temel alınarak akarsuyun orta çığırında yer alan İlgaz – Kurşunlu depresyonu ve yukarı çığırında yer alan Orta depresyonu örneklem olarak seçilmiştir. Alt havza sınırları, Akkuş (1980) tarafından açıklanan depresyon sınırları referans alınarak, su bölüm çizgilerinden itibaren oluşturulmuştur.

Çalışma genelinde ana veri kaynağı olarak Sayısal Yükseklik Modeli (SYM) ile birlikte çalışma bölgesine ait topografya ve jeoloji haritaları kullanılmıştır. SYM verileri 1/25.000 ölçekli topografya haritalarının 10 m izohips aralığında sayısallaştırılması ile elde edilmiştir. Seçili indislerin hesaplanması, gerekli analizlere ait nümerik değerlerin elde edilmesi, ihtiyaç duyulan altlıkların ve haritaların üretilmesi için Arcgis 10.0 programı kullanılmıştır.

Bu çalışmada; Strahler yöntemi temel alınarak akarsu dereceleri belirlenmiş, hidrografik özelliklerin karşılaştırılması için çizgisel, alansal ve yüksekliğe bağlı seçili morfometrik indislerden (Tablo 1) faydalanılmış ve hipsometrik analiz yapılmıştır.

Tablo 1. Seçili morfometrik indisler.

İndis	Matematiksel eşitlik	Kaynak
Alansal Morfometri Parametreleri		
Drenaj Yoğunluğu (D _d)	$D_d = \frac{\Sigma L}{A}$ ΣL = Toplam drenaj uzunluğu (Akarsu uzunluğu) A = Havza alanı	Horton (1945:283)
Akarsu Sıklığı (F _s)	$F_s = \frac{N_u}{A}$ N_u = Akarsu dizi sayısı A = Havza alanı	Horton (1945:285)
Yüzeysel Akış Uzunluğu (I ₀)	$I_0 = \frac{A}{2L_u}$ L_u = Akarsu uzunluğu A = Havza alanı	Horton (1945:284)
Havza Şekli (R _f)	$R_f = \frac{A}{L_b^2}$ A = Havza alanı L_b = Havza uzunluğu	Horton (1932:351)
Rölyefsel Morfometri Parametreleri		
Havza Rölyefi (H)	$H = H_{maks} - z$ H_{maks} = Havzanın en yüksek noktasına ait yükseklik değeri z = Havza ağızı yükseklik değeri	Strahler (1952:1119)
Rölyef Oranı (R _h)	$R_h = \frac{H}{L}$ H = Havza Rölyefi L = Ana akarsuya paralel maksimum havza uzunluğu	Schumm (1956:612)
Engebelilik Oranı (R _n)	$R_n = D_d \times H$ D_d = Drenaj yoğunluğu H = Havza rölyefi	Melton (1957)
Çizgisel Morfometri Parametreleri		
Akarsu Derecesi (S _u)	Hiyerarşik sıralama	Strahler (1952:1120)
Akarsu Dizi Sayısı (N _u)	$N_u = N_1 + N_2 + \dots + N_n$ N_u = "u" derece akarsu dizi sayısı	Horton (1945:291)
Akarsu Uzunluğu (L _u)	$L_u = L_1 + L_2 + \dots + L_n$ L_u = "u" derece akarsu kol uzunluğu	Horton (1945:291)
Uzunluk Oranı (R _L)	$R_L = \frac{L_u}{L_{u+1}}$ L_u = Akarsu uzunluğu L_{u+1} = Bir sonraki dizi akarsu kol uzunluğu	Horton (1945:295)
Çatallanma Oranı (R _b)	$R_b = \frac{N_u}{N_{u+1}}$ N_u = Akarsu dizi sayısı N_{u+1} = Bir sonraki dizi sayısı	Horton (1945:286)
Tekstür Oranı (T)	$T = N_1 \times \left(\frac{1}{p}\right)$ N_1 = Birinci derece dizilerin toplam sayısı P = Havzanın çevre uzunluğu	Strahler (1957:916)

Strahler yöntemine göre, akarsu ağı üzerinde akışa sahip en dışta yer alan yan kol birinci dizi (seri) olarak tanımlanmaktadır (Strahler, 1952:1120). İki adet aynı seviye dizinin birleşmesi ile bir üst dizi oluşmaktadır. Söz

konusu yöntemde büyük bir dizi kendisinden daha küçük bir dizi ile birleşirse dizi değerinde bir artış olmamaktadır (Özdemir, 2011:459). Çalışmada, söz konusu yöntem kullanılarak, gelişen hiyerarşik sıralamaya göre akarsu dizileri belirlenmiştir.

Çalışmada; alansal morfometriyi yansıtan drenaj yoğunluğu (D_d), akarsu sıklığı (F_s), yüzeysel akış uzunluğu (l_0) ve havza şekli (R_f); yüksekliğe bağlı morfometriyi yansıtan havza rölyefi (H), rölyef oranı (R_h) ve engebelilik oranı (R_n) ile çizgisel morfometriyi yansıtan akarsu derecesi (S_u), uzunluk oranı (R_L), çatallanma oranı (R_b) ve tekstür oranı (T) indislerinden faydalanılmıştır. İndislere ait hesaplamalar için Tablo 1’de verilen matematiksel eşitlikler kullanılmıştır.

Hipsometrik eğri; havzaya ait - yükseklik alan ilişkisi hakkında bilgi vermektedir (Langbein, 1947:40). Hipsometrik eğriyi, yeryüzünde bir alanın içinde yer alan yüksekliklerin dağılımı olarak ifade etmektedir. Eğri rölatif yükseklik değerinin, rölatif alan üzerine iz düşürülmesi ile elde edilir (Strahler, 1952:1120). Boyutsuz olan, hipsometrik eğri yardımı ile havzaların farklı büyüklük ve yükseklik özellikleri ortadan kaldırılır ve normalize edilir (Strahler, 1952:1122). Hipsometrik analiz kapsamında, depresyonların bulunduğu havzalara ait hipsometrik eğriler çizilerek hipsometrik integral değerleri hesaplanmıştır. Hipsometrik integral (H_i); hipsometrik eğri altında kalan alan olarak tanımlanmaktadır (Strahler, 1952:1121). Hipsometrik integral aşağıdaki formül yardımı ile hesaplanmaktadır.

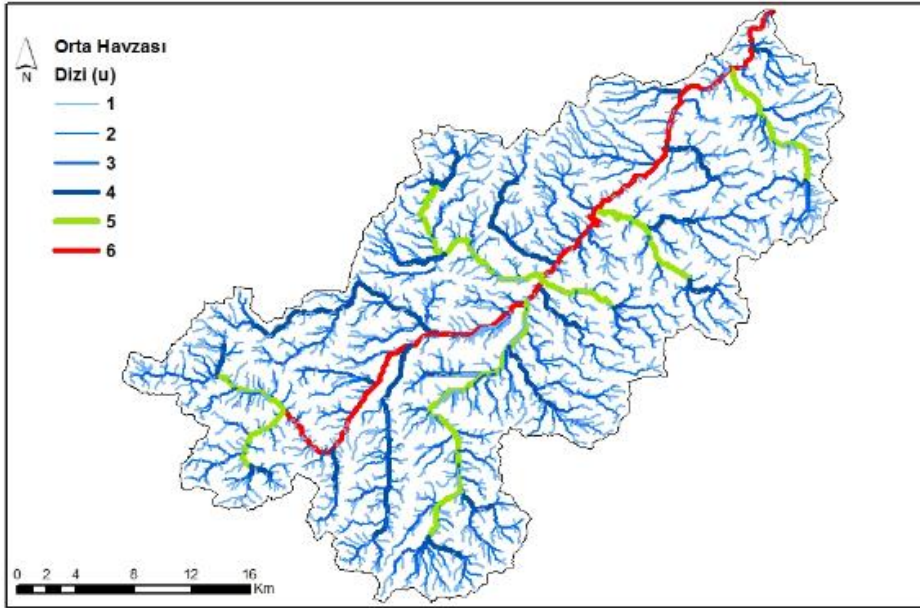
$$H_i = \frac{\bar{h} - h_{min}}{h_{max} - h_{min}} \quad [1]$$

[1] Numaralı eşitlikte; “ H_i ” hipsometrik integrali, “ h_{max} ” maksimum yükseklik değerini, “ h_{min} ” minimum yükseklik değerini ve “ \bar{h} ” ortalama yükseltiyi ifade etmektedir.

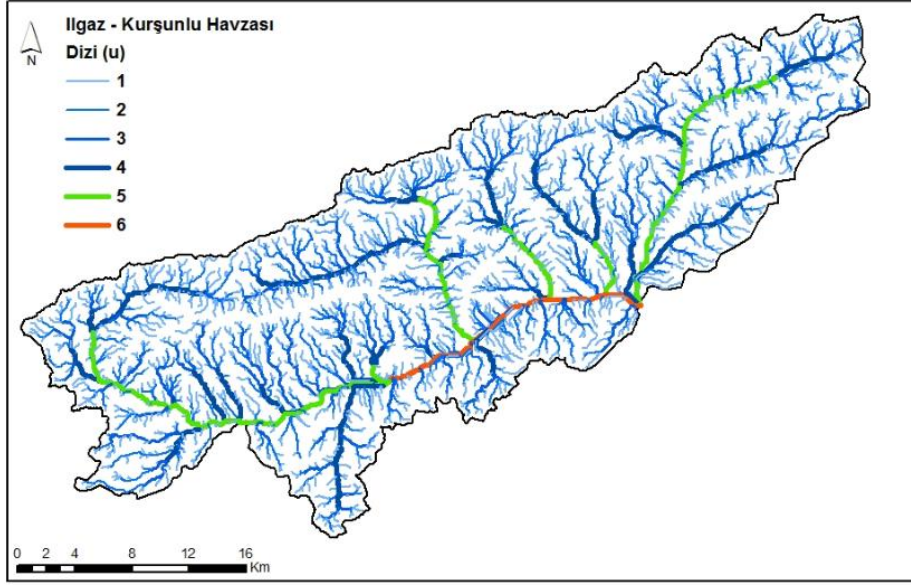
Bulgular

Orta Havzası drenaj alanı büyüklüğü yaklaşık 909 km²’dir. Ilgaz – Kurşunlu Havzası drenaj alanı büyüklüğü ise 891 km²’dir. Her iki havzasının su toplama alanlarının büyüklükleri birbirlerine çok yakındır.

1/25.000 ölçekli topografya haritalarının 10 m izohips aralığında sayısallaştırılması ile elde edilen SYM verilerinden itibaren Strahler yöntemi kullanılarak Orta ve Ilgaz – Kurşunlu depresyonlarının yer aldığı havzalar için akarsu dizileri belirlenmiştir (Şekil 3 ve Şekil 4). Dizilerden itibaren söz konusu havzalara ait çizgisel morfometrik parametreler hesaplanmıştır (Tablo 2).

Şekil 3. Strahler yöntemine göre Orta Havzası akarsu dizileri.

Şekil 4. Strahler yöntemine göre Ilgaz Kurşunlu Havzası akarsu dizileri.

Her iki havzada altı diziden oluşmaktadır. Ilgaz – Kurşunlu Havzası'na ait toplam akarsu kol uzunluğu, Orta Havzası'na ait toplam akarsu kol uzunluğundan daha büyüktür. Bu durum, 6. dizi hariç tüm akarsu dizileri karşılaştırıldığında geçerlidir. Birinci diziyi oluşturan kollar yüksekliğin fazla olduğu alanlarda yoğunlaşmaktadır. Orta Havzası'nda 1. diziyi oluşturan toplam kol sayısı Ilgaz – Kurşunlu Havzası'nda 1. diziyi oluşturan toplam kol sayısından daha fazla iken, kolların toplam uzunluğu daha kısadır. Orta Havzası'nda 6. diziyi oluşturan akarsu kol uzunluğu, Ilgaz –Kurşunlu Havzası'nda aynı diziyi oluşturan kol uzunluğundan 2,66 kat daha fazladır.

Tablo 2. Orta ve Ilgaz – Kurşunlu havzalarına ait çizgisel morfometrik parametreler.

	Akarsu Derecesi (S_u)	Akarsu dizi sayısı (N_u)	Akarsu uzunluğu (km) (L_u)	Uzunluk oranı (R_l)	Çatallanma oranı (R_b)
Ilgaz - Kurşunlu Havzası	1	5.700	1.058,32	1,95	13,83
	2	412	543,69	2,17	3,65
	3	113	250,94	1,84	3,65
	4	31	136,50	1,66	5,17
	5	6	82,24	3,76	6,00
	6	1	21,86		
Orta Havzası	1	6.607	1.023,28	2,08	16,73
	2	395	492,46	2,02	3,66
	3	108	243,68	2,24	3,72
	4	29	108,58	1,32	4,14
	5	7	81,99	1,41	7,00
	6	1	58,13		

Havzalara ait çatallanma oranları incelendiğinde, diziler arası oranların birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2). Çatallanma oranları geometrik ortalamaya uyum göstermemektedir. Çatallanma oranında en büyük anomali 1. ve 2. diziler arasında gerçekleşmiştir. Söz konusu diziler arasında çatallanma oranı Orta Havzası'nda 16,73 ve Ilgaz – Kurşunlu Havzası'nda 13,83 olarak hesaplanmıştır.

Orta Havzası'na ait uzunluk oranı ortalaması 1,82 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2). Benzer şekilde, Ilgaz – Kurşunlu Havzası'na ait uzunluk oranı ortalaması 2,27'dir (Tablo 2). Orta Havzası drenaj alanı, Kurşunlu – Ilgaz Havzası'na oranla görece daha büyük olmasına karşın uzunluk oranı ortalaması daha düşüktür.

Birim alandaki akarsu uzunluğunun göstergesi olan ve aynı zamanda akarsu ağının gelişmesi için etkili olan faktörlerin belirlenmesini sağlayan drenaj yoğunluğu; Orta Havzası için 2,21 ve Ilgaz – Kurşunlu Havzası için 2,35 olarak hesaplanmıştır (Tablo 3). Akarsu ağı tarafından havzaya ait parçalanma derecesini ifade eden drenaj yoğunluğu, her iki havzada da birbirlerine çok yakın ve görece küçük değerler taşımaktadır.

Birim alana düşen akarsu yatak (kanal) sayısı bir havzanın akarsu sıklığını ifade etmektedir. Akarsu sıklıkları, Orta Havzası için 11,50 ve Ilgaz – Kurşunlu Havzası için 10,23 olarak hesaplanmıştır (Tablo 3). Orta Havzası, Ilgaz – Kurşunlu Havzası'na oranla daha sık bir drenaj ağı ile drene edilmektedir.

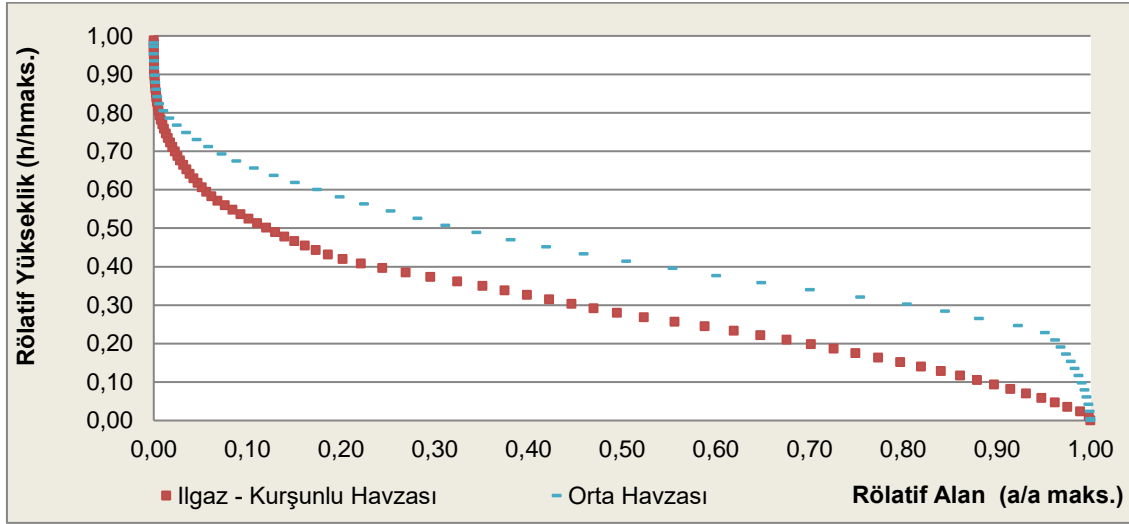
Havza alanının maksimum havza uzunluğu karesine oranı olarak tanımlanan havza şekli indisi; Orta Havzası için 0,44 ve Ilgaz – Kurşunlu havzası için 0,22 olarak hesaplanmıştır (Tablo 3).

Yüzeysel akış uzunluğu, çalışma sahasında yer alan komşu havzalar için birbirlerine çok yakın değerlerdedir. Söz konusu indis; Orta Havzası için 0,23 ve Ilgaz - Kurşunlu Havzası için 0,21 olarak hesaplanmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Orta ve Ilgaz – Kurşunlu havzalarına ait alana ve yüksekliğe bağlı morfometrik parametreler.

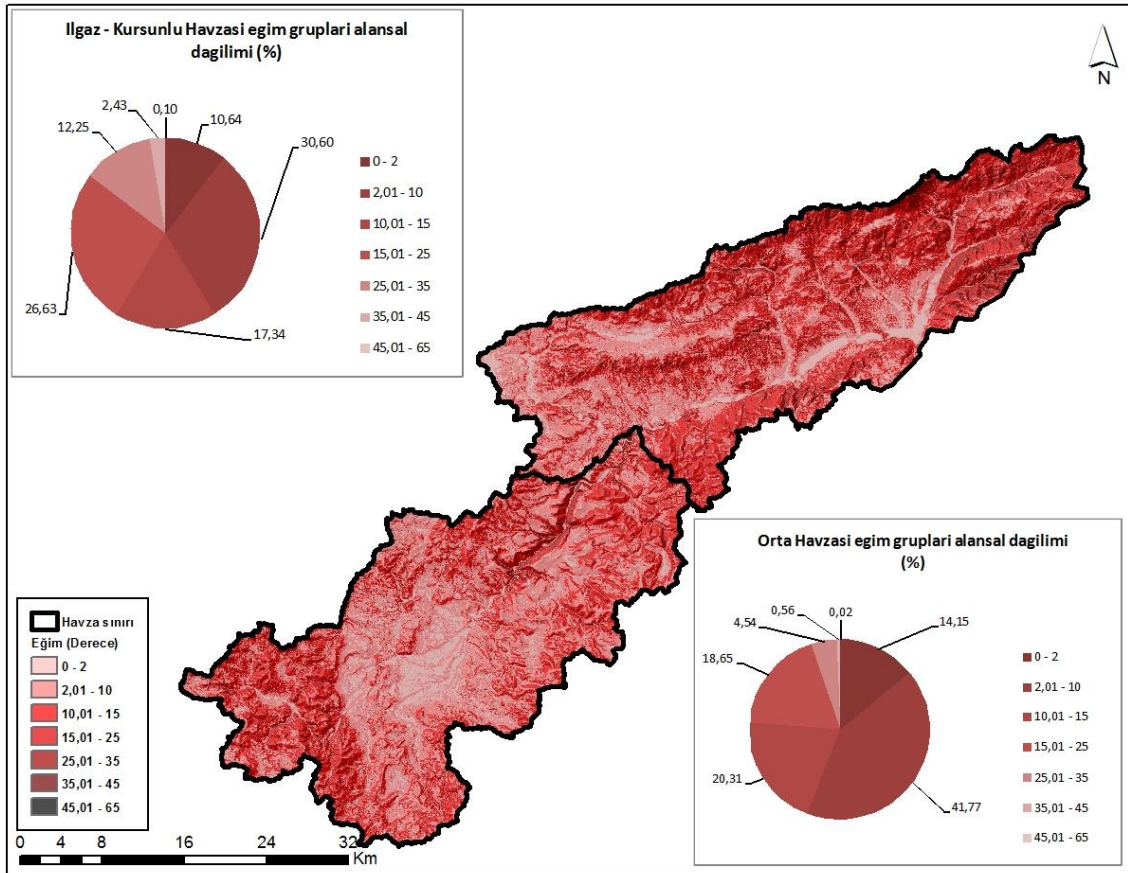
	Orta Havzası	Ilgaz Kurşunlu Havzası	Birim
Tekstür Oranı (T)	47,93	41,99	adt/km
Drenaj Yoğunluğu (D_d)	2,21	2,35	1/km ²
Akarsu Sıklığı (F_s)	11,50	10,23	adt/km ²
Havza Şekli (R_f)	0,44	0,22	birimsiz
Yüzeysel Akış Uzunluğu (I_o)	0,23	0,21	km ²
Havza Rölyefi (H)	1.080,00	1.715,00	m
Rölyef Oranı (R_h)	0,03	0,06	birimsiz
Engebelilik Değeri (R_n)	2,39	4,03	1/km

Ilgaz – Kurşunlu Havzası'na ait hipsometrik eğri geometrisi görece içbükeydir (Şekil 5). Havzaya ait hipsometrik integral değeri 0,29 olarak hesaplanmıştır. Orta Havzasına ait hipsometrik eğri geometrisi ise Ilgaz – Kurşunlu Havzasına oranla dışbükeydir (Şekil 5). Havzaya ait hipsometrik integral değeri 0,44 olarak hesaplanmıştır.

Şekil 5. Orta ve Ilgaz – Kurşunlu Havzalarına ait hipsometrik eğriler.

Çalışma bölgesinde, ana akarsu yatağı boyunca eğim değerleri oldukça düşüktür (Şekil 6). Dantritik – paralel ve dantritik drenaj sistemlerinin hâkim olduğu söz konusu havzalarda, ana yatağa karışan tali kolların eğimleri görece daha yüksektir. Orta Havzası alansal olarak % 55,92 oranında 10° ve daha düşük eğim değerine sahiptir. Ilgaz – Kurşunlu Havzası'nda ise 10° ve daha düşük eğim değerine sahip morfoloji, havza alanının % 41,23'ünü oluşturmaktadır. Orta Havzası'nda özellikle Işık Dağı eteklerinde yatak eğimi oldukça artmaktadır. Benzer şekilde Ilgaz – Kurşunlu Havzası'nı kuzeyden sınırlayan Ilgaz Dağları ve güneyden Sınırlayan Köroğlu Dağları yüksek vadi yamacı eğim değerlerine sahiptir. Söz konusu yükseltilerden itibaren gelişen yan kollar, yüksek yatak eğimi değerlerine sahiptir (Şekil 6).

Şekil 6. Çalışma bölgesi eğim haritası ve eğim gruplarının alansal dağılımları.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, aynı akarsuya ait su toplama alanı içerisinde yer alan komşu depresyonlarda ki alt havzaların hidrografik özelliklerinin sayısal yöntemler kullanılarak karşılaştırılması amacı ile gerçekleştirilmiştir. Örneklem olarak Devrez Çayı tarafından drene edilen Orta ve Ilgaz – Kurşunlu depresyonları seçilmiştir.

Sthrahler yöntemine göre, Orta ve Ilgaz – Kurşunlu havzalarında 1. diziyi oluşturan kolların sayısı diğer dizileri oluşturan kolların sayısına oranla çok yüksektir. Genel olarak 1. diziyi oluşturan kolların sayısının bu şekilde yüksek olması, özellikle yükseltinin fazla olduğu alanlarda sel yarıntılarının ne derece etkin olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Yükseltinin fazla olduğu alanlarda, kısa fakat çok sayıda kolun gelişmesi aynı zamanda bu bölgelerin çoğunlukla volkanik formasyonlardan oluşması ile de örtüşmektedir. Volkanik formasyonlarda geçirimliliğin azalması kol sayısındaki artışı tetiklemektedir. Bu savı çatallanma oranları da desteklemektedir. Özellikle ilk iki dizi arasındaki çatallaşma oranı, 1. diziyi ait akarsu kol sayılarının 2. diziyi oranla çok fazla olması nedeni ile yüksek çıkmaktadır.

Drenaj yoğunluğu üzerinde temel olarak üç faktör etkindir (Atalay, 1986:124). Bunlar havzayı oluşturan ana materyalin özellikleri, yağış sularının sızmasını etkileyen faktörler ve havza vejetasyonudur. Çalışma sahasını oluşturan Orta ve Ilgaz – Kurşunlu havzalarında drenaj yoğunluğu değerleri düşük ve birbirine yakın çıkmıştır. Her iki havza genelinde, gür, gelişmiş bir vejetasyon yayılım göstermez. Genel itibari ile antropojen step her iki havzada da geniş yer tutmaktadır (Akkuş, 1980:50). Orman bitki toplulukları özellikle havzaları sınırlayan dağlar üzerinde gelişmiştir (Akkuş, 1980:50). Drenaj alanları birbirine çok yakın olan depresyonlarda, vejetasyon özelliklerinin büyük farklılık göstermemesine rağmen, havzalar arasında drenaj yoğunluğu farklıdır. Bu durumun iki nedene bağlı olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki ana malzeme özelliğidir. Özellikle volkanik formasyonların yer aldığı yerlerde; sert volkanik kayalar aşınmaya karşı yüksek direnç ve düşük permeabilite (geçirgenlik) göstermektedirler. Volkanik kayaların bulunduğu formasyonlarda, 1.dizi kol sayısındaki artış görece düşük drenaj yoğunluğuna neden olmaktadır. Benzer olarak pekişmemiş sedimanter çökeller ile kumtaşı, kireçtaşı vb. sedimenter kayaların yoğun olduğu formasyonlarda; yüksek permeabilite ve düşük aşınma direncine bağlı olarak gelişen 1.dizi kol sayısındaki artış benzer şekilde düşük drenaj yoğunluğuna neden olmaktadır. Diğer neden ise rölyef ve buna bağlı gelişen eğim değeridir. Çalışma sahasında yer alan ana malzeme özellikleri, dağılımları ve eğim değerleri yukarıda yer alan savı desteklemektedir. Çalışma bölgesinde görece daha yüksek yamaç eğimlerine sahip olan Ilgaz – Kurşunlu Havzası, daha düşük sayıda fakat toplamda yüksek uzunluk oranı ile görece daha yüksek drenaj yoğunluğuna sahiptir. Sonuç olarak sadece drenaj yoğunluklarına göre havzalar karşılaştırıldığında, Ilgaz – Kurşunlu Havzası'nın yüzeysel akışa geçme ve suyu iletme kapasitesi Orta Havzası'na oranla % 6 daha fazladır.

Ilgaz – Kurşunlu Havzası, birim alanda 2,35 yoğunluğunda akarsu şebekesi ile drene edilmekte ve bu drenajı birim alanda 10,23 yatak sıklığı ile gerçekleştirmektedir. Orta Havzası ise birim alanda 2,21 yoğunluğunda akarsu şebekesi ile drene edilmekte ve bu drenajı birim alanda 11,50 yatak sıklığı ile gerçekleştirmektedir. Ilgaz – Kurşunlu Havzası'na ait akarsu uzunluğu Orta Havzası'na ait akarsu uzunluğundan % 4 daha fazladır. Akarsu sıklıklarına göre havzalar karşılaştırıldığında, Orta Havzası'nda birim alan düşen yatak (kanal) sayısı Ilgaz – Kurşunlu Havzası'na oranla % 12 daha yüksektir. Akarsu sıklığının Orta Havzası'nda yüksek olması; engebelilik oranının düşük ve akarsu dizin sayısının yüksek olması ile paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak Ilgaz – Kurşunlu Havzası, birim alana düşen daha yüksek yoğunlukta drenaj ağı ile daha düşük akarsu sıklığı ve yüksek akarsu uzunluğu ile drene edilmektedir.

Orta Havzası'na ait havza şekli oranı, Ilgaz – Kurşunlu Havzası'nın iki katıdır. Benzer şekilde Orta Havzası tekstür oranı Ilgaz – Kurşunlu Havzası'ndan daha yüksektir. Şekil oranı ve tekstür oranı havzaların geometrisi (dairesel veya uzunlamasına) hakkında bilgi vermektedir (Özdemir, 2011:461,464). Söz konusu oranlar, Orta Havzası'nın Ilgaz – Kurşunlu Havzası'na oranla daha dairesel bir geometriye sahip olduğunu ifade etmektedir. Havzalara ait uzunluk oranları da bu savı desteklemektedir.

Ilgaz – Kurşunlu Havzası genel itibari ile daha dik yamaçlara sahiptir. Orta Havzası'na göre yamaçlarda şekillenen yan kolların eğimleri daha fazladır. Ilgaz – Kurşunlu Havzası'na ait havza rölyefi, engebelilik ve rölyef oranlarına ait değerlerde Orta Havzası'na göre daha yüksektir. Söz konusu durum Ilgaz – Kurşunlu Havzası'nda yarılmanın daha fazla olduğunu işaret etmektedir.

Ilgaz – Kurşunlu Havzasına ait hipsometrik eğri, havzanın Devrez Çayı ve yan kolları tarafından yüksek oranda aşındırıldığı ve/veya görece olarak gençlik evresinin sonunda olduğunu işaret etmektedir. Başka bir ifade ile eğri geometrisi ve buna bağlı olan H_i indisin düşük değere sahip olması; topografyanın oldukça aşındırılmış olması ve bölgenin doğu – batı yönünde uzanan faylar tarafından parçalanmış olması ile uyum göstermektedir.

Orta Havzası hipsometrik eğrisindeki dışbükeylik incelendiğinde, özellikle Pliyosen – Miyosen volkanik arazi üzerinde akan kesimlerinin oldukça genç bir morfolojiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. 0,44 olan H_i indis değeri, havzanın Devrez Çayı tarafından tam olarak aşındırılmadığı ve/veya aşındırma oranından daha yüksek seviyede yükseldiği, görece olarak genç olduğu ve denüdasyonun devam edeceğini açıklamaktadır. Havzaya ait hipsometrik eğri geometrisi de bu savı desteklemektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen sayısal veriler, iki komşu depresyonda havza gelişimleri üzerinde bölgedeki neotektonik aktivitenin farklı düzeylerde egemen olduğunu göstermektedir. Neotektonik aktiviteye bağlı olarak gelişen depresyonların, rölyef özelliklerinden itibaren drenaj sistemleri kuruluş ve gelişimi devam etmektedir.

Kaynakça:

- Akkuş, A. (1980). *Devrez Çayı Vadisi'nin Jeomorfolojisi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yer Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 24.
- Atalay, İ. (1986). *Uygulamalı Hidrografiya*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 38.
- Cürebil, İ. (2004). Madra Çayı Havzasının Hidrografik Özelliklerine Sayısal Yaklaşım. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 11 – 24.
- Dhont, D., Chorowicz, J., Yürür, T. ve Köse, O. (1998). Polyphased Block Tectonics Along The North Anatolian Fault in The Tosya Basin Area (Turkey). *Tectonophysics*, 289, 213 – 227.
- 4Erginal, E. ve Cürebil İ. (2007). Soldere Havzasının Jeomorfolojik Özelliklerine Morfometrik Yaklaşım: Jeomorfik İndisler ile bir Uygulama, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 17, 203 – 210.
- Horton, R.E. (1932). Drainage Basin Characteristics. *Transactions of American Geophysics Union*, 13, 350 – 361.
- Horton, R.E. (1945). Erosional Development of Streams and Their Drainage Basins: Hydrophysical Approach to Quantitative Morphology. *Bull Geol Soc. Am.* 56, 275 – 370.
- Keller, E.A. ve Pinter, N. (2002). *Active Tectonics. Earthquakes, Uplift and Landscape*. New Jersey: Prentice Hall.
- Langbein, W.B. vd. (1947). Topographic Characteristics of Drainage Basins. United States Department of The Interior, Washington.
- McKenzie, D.P. (1972). Active Tectonics of the Mediterranean Region. *Geophysical J.R. Astron. Soc.*, 30, 109 – 185.
- Melton, M.A., (1957). *An Analysis of the Relation Among Elements of Climate, Surface Properties and Geomorphology*. New York: Department of Geology, Columbia University, Tch. Rep. No. 11.
- Özdemir, H. ve Bird, D. (2009). Evaluation of Morphometric Parameters of Drainage Networks Derived From Topographic Maps And Dem in Point of Floods. *Environmental Geology*, 56, 1405 - 1415.
- Özdemir, H. (2011). Havza Morfometrisi ve Taşkınlar. İkinci, D. (Ed.). *Fiziki Coğrafya Araştırmaları: Sistematik ve Bölgesel* içinde (507 – 526). İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu yayınları.
- Özşahin, E. (2010). Komşu Akarsu Havzalarının Morfometrik Analizi: Sarköy ve Kocakıran Dereleri Üzerine Temel Bir Çalışma (Gönen Havzası Güney Marmara). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (1), 139 – 154.
- Şengör, A.M.C., Görür, N. ve Şaroğlu, F. (1985). Strike – Slip Faulting and Related Basin Formation in Zones of Tectonic Escape: Turkey as a Case Study. Biddle, K. T. and Christie-Blick, N. (Eds). *In Strikeslip Deformation, Basin Formation and Sedimentation*, Special Publication, Society of Economic Paleontologists and Mineralogists, 37, 227 – 264.
- Schumm, S.A. (1956). Evolution of Drainage Systems and Slopes in Badlands at Perth Amboy. *Geological Society of America Bulletin*. 67, 597 – 646.
- Strahler A.N. (1952). Hypsometric (area-altitude) Analysis of Erosional Topography. *Geological Society of America Bulletin*. 63, 1117 – 1142.
- Strahler A.N. (1957). Quantitative Analysis of Watershed Geomorphology. *American Geophysical Union*. 38(6), 913 – 920.
- Strahler, A.N. (1964). Quantitative Geomorphology of Drainage Basins and Channel Networks. Chow, V. T. (Eds). *In Handbook of Applied Hydrology* (439 – 476). New York: Mc Graw-Hill.
- Tokay, M. (1973). Kuzey Anadolu Fay Zonunun Gerede – İlgaz Arasındaki Kısımında Jeolojik Gözlemler. Kuzey Anadolu Fayı ve Deprem Kuşağı Sempozyumu, *Maden Tetkik Arama (MTA)*, Ankara, 12 – 29.
- Turoğlu, H. (1997). İyidere Havzasının Hidrografik Özelliklerine Sayısal Yaklaşım. *Türk Coğrafya Dergisi*, 32, 355 – 364.
- Tchihatcheff, P. (1867). *Asie Mineure: Description Physique: Geologie*. Paris: Edite par L. Gurein.

Summary

Quantitative measurement of earth shapes is defined as morphometry (Keller and Pinter 2002:121). The shape of a river basin depends primarily on the morphological characteristics of the site where the stream is formed (Atalay, 1986:139). Drainage basins of rivers can be compared with each other and can be distinguished or grouped by their numerical properties with their other drainage areas. In the literature, quantitative hydrological analyses of the basins are carried out with the morphometric indices by different researchers (Strahler, 1964:439-476; Turoğlu, 1997:355-364; Cürebal 2004:11-24; Erginal and Cürebal 2007:203-210; Özdemir and Bird 2009:1405-1415; Özşahin, 2010:139-154). In this study, selected morphometric indices and Geographic Information Systems (GIS) are used in order to compare and determine main hydrographic features of study area which has two neighbor depressions within the same water catchment area. The study area is located north of Turkey over Devrez River which is main arm of Kızılırmak River. Three main tectonic depressions are described at Devrez River Basin by Akkuş (1980:1). In this study, two neighbor depressions are selected which are named respectively Orta depression and Ilgaz – Kurşunlu depression. Selected depressions are located within the boundaries of Ankara, Çankırı and Kastamonu provinces that cover approximately 1,800 km² areas. The study area, which is 104 km long and has a rather narrow and grooved geometry compared to its length. These depressions are under the influence of the shear motion mechanism that develops along the boundaries of the Eurasian Plate and the Anatolian Plate (McKenzie, 1972:158; Şengör at al., 1985:227). Fault systems that depend on movement of plates, have a great influence on the morphological evolution of the study area. The sub basin boundaries of study area are formed from the water section line which is draw at depending on the depression boundaries described by Akkus (1980). The basin geometry of study area is typically at tectonic origin. To achieve the aim, selected morphometric parameters are used in the study. Selected morphometric parameters depend on linear, areal and relief properties of river basin. In order to determine hydrographic properties of Orta and Ilgaz – Kurşunlu basins, different morphometric indices including drainage density (D_d), stream frequency (F_s), length of overland flow (L_0), basin shape (R_f), basin relief (H), relief ratio (R_h), ruggedness number (R_n), stream order (S_w), bifurcation ratio (R_b), texture ratio (T), hypsometric curve and integral (H_i) are applied to the study area. This study has three main data source. The main data sources of this study are topographical maps, geological maps and Digital Elevation Model. Digital Elevation Model data are obtained by digitizing of 1/25.000 scale topography maps at 10 m isohips interval. ArcGis 10.0 program is used to generate the required layers and maps of study area. Consequently, some numerical values are determined for basins. As a result of this study, numerical data suggest that evolution of two neighbor basins is occurred at depending on the neotectonic activity. Their evolution continues at different levels.

Tasarım Kavramının Geniş Çerçevesi: Tasarım Odaklı Yaklaşımlar Üzerine Bir İnceleme

Wide Framework Of Design Concept: An Investigation On Design-Driven Approaches

Nihan AKDEMİR¹

Geliş Tarihi: 13.01.2017 / Düzenleme Tarihi: 17.02..2017 / Kabul Tarihi: 01.03.2017

Özet

Bu araştırma ve inceleme makalesinde; yaygınlığı yıldan yıla, günden güne artan tasarım odaklı yaklaşımlar üzerine bir derleme yapılarak konuya ilişkin bilgi aktarımı sağlayabilmek amaçlanmıştır. Metin oluşturulurken literatür tarama yöntemine başvurulmuştur. Bu bağlamda ulusal ve uluslararası kaynaklardan literatür taraması yapılmıştır. Böylelikle tasarım odaklı yaklaşımlar hakkında bilgiler toplanmış ve yaklaşımların eleştirilen noktalarına da değinilerek, farklı bakış açılarından da konu ele alınmaya çalışılmıştır. Tasarımın kelime anlamının ve içeriğinin dar bir çerçeveden ziyade geniş bir perspektiften ele alınmasının, tasarım odaklı yaklaşımların temelini algılayabilmek açısından önemli olduğu düşünüldüğünden metinde öncelikli olarak tasarım olgusu irdelenmiştir. Kelime olarak tasarımın zihinde ilk oluşturduğu algının yanıltıcılığı; bu kelimenin zihin, fikir ve ürün gibi kavramlarla bütünleşerek oluşturduğu derinliğin açıklanmasıyla aydınlatılmaya çalışılmıştır. Literatür taraması ile elde edilen bulgulardan katılımcı odaklı tasarımın, tasarım odaklı inovasyonun, tasarım odaklı düşünmenin ve kullanıcı merkezli tasarımın kavram ve içerikleri açıklanarak, araştırma örneklerle desteklenmeye çalışılmıştır. Böylelikle tasarımın sadece ürün değil, tasarlama eyleminin ise sadece ürün ortaya çıkartmak için olmadığı, gelişen dünyada ise bu noktadaki değişim algısının hayli önemli olduğu söylenebilmektedir.

Anahtar kelimeler: Tasarım, Katılımcı Odaklı Tasarım, Tasarım Odaklı İnovasyon, Tasarım Odaklı Düşünme, Kullanıcı Merkezli Tasarım

Abstract

In this research and review article; an compilation has been done about design-oriented approaches which its prevalence increasing day to day and year to year, to transmit information about it. Literature search method was used when text was created. The issue which was compiled by scanning from national and international sources, has been also handled with criticized points of approaches for getting different perspectives. It is thought that the handling of the word meaning and content of the design from a wide perspective instead of a narrow perspective is important for perceiving the basis of design-oriented approaches. Therefore, the concept of design has been examined primarily in the text and then has been focused on design-oriented approaches. The misconception of the first in the mind of the design as a word; it was tried to be illuminated by explaining the depth that this glove is formed by integrating concepts such as mind, idea and product. Findings obtained by literature search such as participatory design, design-driven innovation, design thinking, user-centered design are explained and research has been tried to be supported by examples. Thus, the design is not just the product, the designing is not just to produce the product and in the developing world, it can be said that the perception of change at this point is very important.

Key words: Design, Participatory Design, Design-Driven Innovation, Design Thinking, User-Centered Design

Giriş

Gelişen dünya ile birlikte tasarımın hem kavramının hem alanının genişlediği ve karmaşıklaştığı görülmektedir. Bir sözcük olarak tasarımın sayısız belirtisi bulunurken, açıklık ve kesinlik sağlayan sınır çizgilerini taşımadığı söylenebilir. İnsan yaşantısının her noktasında, her ayrıntısında tasarımı görmek mümkünken sınırlarından söz etmek güçleşmektedir. Bu bağlamda, neyin sanat olduğu ya da olmadığı gibi bir soru, neyin tasarım olduğu ya da olmadığı gibi bir yaklaşımı da beraberinde getirebilmektedir. Teymur'un (1998:ii) da belirttiği gibi "Tasarım çok değişkenli, çok-verili, çok-yönlü-çok-özneli ve bunlardan dolayı çok disiplinli ve çok ortamlıdır". Belki de tasarımın bu kadar çok yönlü oluşundan kaynaklı olarak, değişen dünya tasarım odaklı paradigmalara da geliştirmeye başlanmıştır. Conklin (2001) 'Age of Design' adlı makalesinde, bilim çağından tasarım çağına geçişin yaşandığı bir dönemde olduğumuzu savunmuştur. Geçmiş iki yüzyılın, bilim vasıtasıyla doğal dünyayı açıklamaya odaklı ve bunu

¹ Yrd. Doç., İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü. İstanbul, Türkiye. E-Posta: nihanakdemir@hotmail.com.

teknolojinin donanımlarıyla işleyip dönüştüren, bariz bir şekilde bilime dayalı bir dönem olduğunu öne süren Conklin, zamanın kötü problemlerinin bilimin mutlak gerçekleriyle, tanımlarıyla ve algılarıyla çözülemeyeceğini savunmuştur. “Conklin gibi Hatchuel de tasarım teorilerinin geniş uygulamalarını ve ekonomiyle, innovasyonla ilişkilerinin de yeniden düzenlenmesini savunmuştur” (Hobday, Boddington ve Grantham, 2012).

Bu noktalarda ortaya konan bazı kuramlar, yaklaşımlar olmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır: *Participatory Design* (Katılımcı Odaklı Tasarım), *Design-Driven Innovation* (Tasarım Odaklı İnnovasyon), *Design Thinking* (Tasarım Odaklı Düşünme), *User-Centered Design* (Kullanıcı Merkezli Tasarım). Bu yaklaşımların, terim olarak, farklı kaynaklarda farklı çevirileri olduğu görülmüştür. Terimlerin tam Türkçe karşılıklarıyla ilgili, bazı sorunlar olduğu söylenebilir. Dolayısıyla şu aşamada İngilizce terimleri kullanmak ortaya çıkabilecek yanlış anlaşımaları engelleyebilir.

Tasarım Kavramının Geniş Çerçevesi

Dizayn (design) sözcüğü Latince *disignare* sözcüğünden gelmektedir. “Rönesans’tan sonra ‘tasarım’ sözcüğü Fransızca *dessiner*, İtalyanca *disegno*’dan İngilizce’ye girdi. Sözcük, bugün çizim, eskiz ve aynı zamanda planlama ve tasarlama anlamlarına gelen şeyleri içeriyordu. Fikir ve onu ortaya koymak için kullanılan araçlar anlamına geliyordu” (Barnard, 1998/2002: 92).

“Tasarımın tartışılması bu sözcüğün kendisinden kaynaklanan bir başlangıç sorunu yüzünden oldukça güç bir iştir. Tasarım terimi o kadar çok anlam basamağına sahiptir ki bu bile tek başına bir karmaşa kaynağıdır” (Heskett, 2002/2013: 12). İngilizce’deki ‘design’ (‘tasarım’) sözcüğü üzerinden yaptığı örneklemede, “Design is to design a design to produce a design./ Tasarım, bir tasarım üretmek için tasarım tasarlamaktır”, diyen Heskett (2002/2013: 13), karışıklığın derinleşmesini, tasarım pratiğinin ve terminolojisinin geniş bir alana yayılmasına bağlamaktadır. İsim olarak tasarım kavramında kullanıcının ‘ürün’ veya ‘hizmet’ olarak algıladığı, fiil, eylem olarak tasarım kavramında ise tasarımcının bu algıyı yarattığı süreç anlaşılabilir. Eylem olarak ‘tasarım’ yani tasarım yapmak ile ilgili olarak Erengözün (1998) “Bir şeyin biçimini zihinde canlandırmaktır. Zihinsel seviyede yapılan bu işlemin iki ana evresi vardır. 1. Zihindeki gelişim 2. Dış dünyaya yansımaları” der.

Tasarım için, olmayan bir şeyi düşünme yetisinin bir sonucudur da denilebilir. “Tasarım, karmaşıklığı düzenleme veya kaosun içinde netlik bulmanın bir yoludur” diyen Kolko (2010/2014), aynı makalesinde Jeff Veen’in (Adaptive Path’in kurucusu) iyi tasarımcı kavramına da yer vermiştir. Veen’e göre; “iyi tasarımcılar kaos olmadan denge yaratabilenlerdir”.

Tasarım kavramıyla ilgili farklı ifadeler bulunmaktadır. Bunların bazıları birbirlerine benzerlerken bazıları konuyu farklı tanımlamışlardır. Sıradan insanlar tarafından günlük bir temelde kullanılan bütün nesnelere, Pevsner’in tasarım tanımının dışında kalırken, Reyner Banham 1950’ler ve 1960’larda gündelik kullanım için tasarlanmış sıradan nesnelere çok ilgilenmiştir. Margolin ise tasarım için yapay olanın kavramsallaştırılması ve planlanması demiştir (Barnard, 1998/2002:77,79).

“Dizayn ilkin bir ide olarak düşüncede var olan bir tasavvurdur, ama bu ide, bir tasavvur bir biçim(form) verme dinamiğini içerir ve bu oluşum süreci içinde biçim kazanmış bir ide olarak dışlaşır, somutlaşır” (Tunalı, 2004: 12). “Düşünce üretme akıl ve duygunun kesişimi ile ideayı oluşturur” (Yamaçlı,2008). Bu bağlamda her tasarım olgusunda bir ide ve tasarlanmış bir nesne bulunmaktadır.

Tasarım insanın nesnelere kurduğu en temel iletişim kipidir (Tunalı, 2004: 13). Tasarlama; tümüyle çevredeki nesnelere görünüşlerini biçimlendirmek değil, aynı zamanda yaşamı şekillendirmek olarak da ifade edilmiştir (Yurdakul, 1988: 112). “Şuan içinde bulunduğumuz dünyanın biçim ve yapılarının ezici bir çoğunlukla insan tasarımının bir sonucu olduğu şeklindeki önerme belki açık ama yine de vurgulamaya değer bir önermedir” (Heskett, 2002/2013: 15). “Tasarım; kentin dönüşümü ve yeniden kurgulanmasıdır. Ama tasarım, kenti var eden bütün detayların, mesela köprülerin, yolların, kaldırımların, park ve bahçelerin de dizayn edilerek ortaya çıkma meselesidir aynı zamanda” (Gezgin, 2007).

Genel bir tanımlamayla tasarımın insan bilincinin bir eylemi olduğunu, bu eylemi yönlendiren dürtülerin ise maddi ve ruhsal dünyanın gereksinimleri olduğunu söylenebilir. Bilim ve sanayinin gelişimi yeni makinaların tasarlanmasına olanak sağlamıştır. Yeni makinalar yeni tekniklerin, yeni teknikler ise yeni malzemelerin tasarlanmasını sağlamıştır. Yeni malzemeler ise yeni ihtiyaçların yaratılmasını olanaklı kılmıştır. Bu gereksinimleri karşılayabilecek tasarımları ortaya koyabilmek içinse yeterli bilgi donanımına sahip olmak gerekmektedir.

Alpay Er (2009) ise tasarım ne olmadığını şu şekilde açıklamıştır:

- Sadece “çizim” değildir.
- Sadece görüntüyle ilgili, “kozmetik” değildir.
- Tasarım “sanat”, tasarımcı “sanatçı” değildir.

Victor Papanek 1971 yılında “Tüm insanlar tasarımcıdır. Tasarım temel bir insani özellik olduğu için, yaptığımız her şey, hemen her zaman tasarımdır” demiştir. Bu bağlamda tasarımın insanın var oluş süreciyle eş zamanlı olarak ilerleyen bir olgu olduğu söylenebilir. Yaşamsal her türlü gelişime ve değişime karşılık insanın tasarlama yetisinin sürekliliğini korumuş olduğu yönünde bir yaklaşım yanlış olmayabilir. Çünkü ilk çağlarda avcılık için basit aletler tasarlayan insanoğlunun, günümüzde hem düşünsel hem de ürün tasarımlarında farklı boyutlara ulaşmış olduğu görülmektedir.

Günümüzde tasarım kavramıyla beraber yaratıcılık ve inovasyon kelimelerinin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Tasarımın, yaratıcılık ve inovasyon arasındaki bağlantı olduğu söylenmektedir. Yaratıcılık mevcut problemlere yeni bir gözle bakabilmenin düşünsel boyuttaki eylemidir ve bu eylem gelişen teknoloji veya pazarda fırsatları fark ederek yeni fikirler ve yaklaşımlar üretmeyi sağlamaktadır. İnovasyon ise yeni fikirlerin ve yaklaşımların başarılı bir şekilde kullanılması suretiyle yeni ürünlere, hizmetlere hatta yeni iş yapma biçimlerine dönüşmesini sağlamaktır.

Businessweek 2005 yılında “... when people talked about innovation in the '90s, they really meant technology. When people talk about innovation in this decade, they really mean design.

“... 90'larda insanlar inovasyondan bahsettiklerinde aslında kastettikleri teknolojiydi. Şimdi inovasyon denildiğinde gerçekte kastettikleri şey tasarım.” şeklinde bir açıklama yapmıştır (.Er, 2009). Bu açıklama aslında tasarım kavramının zaman ilerledikçe hem daha karmaşık bir hal almasını hem de önemini arttığını ayrıca tasarım olgusuyla ilgili farkındalığın boyutunun da değişmeye başladığını ifade ediyor olabilir.

Tasarım Odaklı Yaklaşımlar

Tasarım odaklı yaklaşımları ilk olarak Participatory Design'dan incelemeye başlarsak; 1960lı yıllarda İskandinavya'da doğduğu bilinmektedir. *Cooperative Design* olarak ta geçen bu kavram Amerika'da *Co-Design* olarak bilinmektedir.

Participatory Design; genel çerçevede, tüm ilgili kesimin (stakeholder) tasarımın süreç ve prosedürlerine aktif olarak dâhil edildiği bir tasarım yaklaşımı olarak açıklanabilir. Participatory Design yaklaşımında kullanıcılar, işverenler, müşteriler tasarım sürecinde pay sahibi olarak kabul edilmekte ve hatta sürecin içine alınmaktadır. Fakat Bjövingsson, Ehn ve Hillgren (2012) yayınladıkları makalede, 'thing' kelimesi üzerinde durmuşlardır. Bu kavramın kökenine inerek iki açıklamada bulunmuşlardır. Birincisi İngilizce 'deki kelime karşılığı olan 'thing' yani madde, obje, şey anlamındaki sözcüktür. Diğeri ise; eski Kuzey Avrupa ve Alman toplumlarındaki hâkim kurumları ifade etmektedir. Bu 'Pre-Christian Things'dir ve 'thing'² cemaatler, ritüeller ve anlaşmazlıkların çözüldüğü, politik kararların alındığı yerler olarak tanımlanmıştır. Participatory Design açıklamasını yaparken 'Seen as design Things' demişlerdir. Burada vurgulanmak istenen noktanın 'otoriter kurumlara bağlı tasarım anlayışı' olduğu da söylenebilir. Bu nedenlerden ötürü 1960lerde ortaya çıkan Participatory Design'ında teoride ve pratikte bu kurumların (Things) modern örneği olarak görülebileceğini iddia etmişlerdir. “Janet Wolff'tan aktarmaya çalışırsak, toplumsal kurumlar, kimin bir sanatçı ya da tasarımcı olacağını, nasıl sanat ya da tasarım eylemlerini gerçekleştireceklerini ve çalışmalarının kamuya sunulmasını nasıl garanti altına alacaklarını belirlerler” (Barnard, 1998/2002: 111). Bu bağlamlarda ele alınan himaye (klise, saray, özel, kamu vs) sistemlerinin sanatçının ya da tasarımcının kendi istekleri doğrultusunda yaratmasını kısıtladığı da ifade edilmektedir. Bu yaklaşımın tasarımcıyı özgür olmak yerine bağımlı hale getiren bir yaklaşım olması sebebiyle bazı noktalarda eleştirildiği görülmüştür.

Bu noktalarda irdelenmesi gereken nokta ise 'katılım' kavramının bizzat kendisi, içeriği olabilir. Katılım kavramı; söz hakkı elde edenin ya da söz hakkı verenin kim olduğuyla mı, demokratik ve şeffaf bir sürecin sağlanıp sağlanmadığıyla mı yoksa insan ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermelerinin sağlanması amacıyla araçların, ürünlerin, çevrenin, işletmelerin, toplumsal kurumların süreçlere dâhil edilmesi olarak mı ele alındığıdır.

“Tasarım alanlarının gündemine bugün katılım fikrinin geri döndüğünü gözlemliyoruz. Kullanıcıların tasarım süreçlerine – ya doğrudan karar alma süreçlerinde rol oynayarak ya da dolaylı bir biçimde bilgi ve deneyimlerini sunarak – dâhil edildiği tasarım ve tasarım araştırması pratiklerini tariflerken sıklıkla “katılımcı tasarım”, “birlikte tasarım” (co-design) gibi kavramlar ve “yerel katılım” (community participation) gibi fikirlerden söz ediliyor” (Kaygan ve Süner, 2014).

Tam da bu noktada devreye giren başka bir yaklaşım aslında Participatory Design kavramının eksik ya da eleştirilen hususlarına karşılık, 'katılım'ın amacını bir nevi net bir şekilde ortaya koymaktadır: User-Centered Design. Burada merkez kullanıcı olduğu için, onunla kurulan empati, onun tasarım sürecine dahil edilme şeklinin en etkili yöntemi olabilmektedir. Kullanıcının beklentisi, olumlu ve olumsuz yönlerdeki eleştirileri doğrultusunda tasarlanan bir ürün, odak noktası olarak kullanıcısının tasarlama sürecine katılımını sağlamış olacaktır.

İlk olarak Donald Norman tarafından ortaya atılan User-Centered Design, tasarımın nasıl olması gerektiğini kullanıcıların ihtiyaçlarını anlama yoluyla tanımlayan, günümüzde yaygın addedilen bir felsefi yaklaşım olarak tanımlanabilir (C.Chen, Nivala ve B. Chen, 2011). “Kullanıcı davranışlarının bilimsel araştırma verileriyle tanımlandığı, davranış hedeflerinin tasarım kararlarına veri oluşturduğu, yanıtları ve kararları profesyonellerle birlikte kullanıcının verdiği, tasarımcının tasarım eylemine rehberlik ettiği, çevre ve davranış araştırmaları bilgisinden tam olarak yararlandığı, etkilerin sıklıkla geri bildirimlerle değerlendirildiği bir tasarım sürecini kastediyor” (Ersoy,2010). “Kullanıcı merkezli tasarım, ürün tasarımının kullanıcı beklentileri altında şekillendiği ergonomi odaklı bir ürün geliştirme yaklaşımıdır” (Akay ve Kurt, 2008). User- Centered Design yaklaşımında tasarım,

² Latour da thing kavramını 'object-oriented politics'(obje -tabanlı politika) olarak ifade etmiştir.

kullanıcı dostu, müşterinin ürüne karşı hissi, kullanılabilirlik ve ergonomi gibi özellikleri temel alan 'ürün' bazında ele alınmaktadır. Buradaki tasarımcı kavramı ise; ürün tasarlayan, bu eylem sırasında kullanıcının gereksinimlerini ve beklentilerini düşünen kişi olarak tanımlanabilir. Yani bu yaklaşımın 'kullanıcıyı temel alan ürün' odaklı tasarım temeline dayandığını söylemek yanlış olmayabilir. Kullanıcı odaklı olduğu içinde, 'ürün kullanılabilirliği' önemli bir noktayı oluşturmaktadır. "Ürünlerin kullanıcı merkezli (kullanılabilir) tasarımı için araştırılan kriterler, ergonomi literatüründe iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlar, performans ve hissel beklentilerdir... Performans, kullanıcının ürünü kullanırken, fiziksel ve zihinsel olarak ne kadar çaba harcadığının veri olarak kullanılmasıdır... Hissel Beklentiler: Görünüm, izlenim ve etki yönü, bir ürünle ilgili düşünce ve duygularla, ondan edinilen etkiyle ya da ürünle ilgili değerlendirme görüşleriyle ilgilidir" (Akay ve Kurt, 2008).

Yine Donald Norman tarafından ortaya atılan ve User-Centered Design yaklaşımıyla bağlantılı olan diğer bir yaklaşım ise *Emotional Design*'dir. Bu yaklaşımda Donald, tasarımın sadece bilişsel bölümleri değil insancıl duyguları da kapsaması gerektiğini iddia etmiştir. Bu yüzden hissiyatın üç boyutunu (duygu davranış ve biliş) ortaya koymuştur. Başka bir deyişle tasarım, kullanıcının hem bilişsel hem de hissel birleşimi olarak uyarlanmalıdır şeklinde ifade edilmiştir (C.Chen ve diğerleri, 2011).

Human Centred Design (İnsan Odaklı Tasarım) ise Norman'ın User-Centered Design yaklaşımıyla oldukça bağlantılı olan, çoğu zaman bununla paralel ilerleyen ve temelde çok benzer olan bir yaklaşımdır. User-Centered Design'ın daha çok ürün ve kullanıcı tabanlı, Human Centred Design'ın ise daha çok insan odaklı, sosyal sorumluluk, proje vs. gibi konularla ilişkili olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Tasarım terminolojinde 90'larla birlikte var olmaya başlayan Human Centred Design, merkezinde insan olan her türden problemi, yeniliği, çözümü, fikri kapsamaktadır. Dolayısıyla farklı disiplinleri ve farklı disiplinlerden gelenleri bir araya getirebilmektedir. İnsan odaklı tasarım süreci kullanılarak, gerçek sorular ve gerçek sorunlar keşfedilip tasarım yoluyla çözümler üretilebilir. "İnsanlar için insanlar tarafından şeklinde özetlenebilecek olan bu yaklaşım; kişisel, bölgesel, kentsel ve küresel sorunların; keşif, araştırma, geliştirme, uyarılma ve uygulama metotları ile çözülmesini sağlar" (Sosyal Yenilik, 2017).

Design-Driven Innovation (Tasarım Odaklı İnovasyon), Roberto Verganti tarafından ortaya konulmuş bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın odak noktası yenilikçi tasarımdır. Bu aynı zamanda pazar için riskli bir durumdur. Çünkü alışılmış biçimlerin dışındaki bir tasarım nesnesine insanların nasıl tepki verebilecekleri konusundaki öngörüler yanlıtıcı da olabilir. Fakat pazarda aynı oranda kabul görmüş bir yaklaşımdır. Çünkü rekabeti körüklemektedir. Burada önemli olan insanların duygusal bağ kurabileceği, beğenebileceği yenilikçi tasarımı yakalayabilmektir. Verganti ve Dell'era (2014) makalelerinde tasarımı 'bir şeyin formu olarak tasarım' ve 'yaratıcı problem çözen tasarım' olarak iki bakış açısından ele almışlardır. Birinci bakış açısında tasarım dar bir perspektifle bir nesnenin formu olarak ifade edilmiş ve insanların çoğunlukla tasarım denilince form odaklı bir düşünceye kapıldıklarını söylemişlerdir. Eğer mühendisler teknolojiyi kullanarak fonksiyonel ürünler yapıyorlarsa, tasarımcılarda bir şeyleri güzel yaparlar gibi bir düşünceyi sınırlı bulmuşlardır. Eğer form olarak tasarım dural bir çerçeve ise yaratıcı aktiviteler eklenerek çerçeve esnetilip genişletilebilmelidir diyen Verganti ve Dell'era aynı zamanda radikal tasarımın teknolojiyle insanlara sunulması gerektiğini ifade etmişlerdir (Verganti ve Dell'era (2014)).

Nintendo, Apple, Artemide, Alessi gibi firmaları design-driven innovation yaklaşımıyla gerçekleştirdikleri radikal değişimi örnek olarak gösteren Verganti, aynı zamanda bu firmaların bu yaklaşımla sahip oldukları ekonomik durumdan da bahsetmiştir.

Kazmierczak (2003) "bazı tasarım araştırmacıları hala kullanıcı olmadan tasarım var olamaz fikrini tartışmaktadırlar" demektedir ve bu durumu bir nevi eleştirmektedir. Çünkü günümüzde tasarım kavramı ürün odaklı olmanın ötesine geçmiştir, tıpkı Design Thinking'in (Tasarım Odaklı Düşünme) fikir odaklı bir yaklaşım olması gibi. Stanford Üniversitesi'nde ortaya çıkmış olan Design Thinking çok genel çerçevede, tasarımı estetik nesne boyutundan çıkartan, bunun yerine sorunlara karşı yaratıcı çözümlerin sunulması fikrini savunun bir yaklaşımdır da aynı zamanda. Problem çözmekten süreç iyileştirmeye kadar geniş bir alanda kullanılan son dönemin en popüler yaklaşımları arasında yer almaktadır. "Önceleri fiziksel nesnelere yapmak için kullanılan tasarım odaklı düşünme, bir müşterinin bir hizmeti nasıl deneyimlediği gibi daha karmaşık ve soyut konularda da kullanım alanı bulmaya başladı. Tasarım odaklı düşünen kişiler, bağlamdan bağımsız biçimde keşfetmek, tanımlamak ve iletişim kurmak için tasarımsal araçlar olarak adlandırılan fiziksel modeller kullanmaya başladı" (Kolko 2015).

Design Thinking konusunda dünyanın lider firması IDEO'nun kurucusu ve Ceo'su Tim Brown bu yaklaşımı; insanların ihtiyaçlarını teknolojik olarak uygun ve yapılabilir olanla iş stratejisi gibi birleştirmek olarak açıklamaktadır.

Yani tasarımı bir obje olarak değil bir düşünce sistemi olarak ele alan bu yaklaşım; olaylara, durumlara tasarım odaklı çözümler bulabilme fikrini savunmaktadır. Tom Peters (2014) "Tasarım, yalnızca güzel nesnelere oluşturmak için değildir. Tasarımın asıl önemi, karar alma, problem çözme ve değer yaratma faaliyetlerine bütüncül bir yaklaşım getirmesinden gelir" demektedir. Tasarımı, bir problem çözme ve karar alma modeli haline getiren bu yaklaşımda, problemin ortamıyla empati kurulması, gözlem yapılması ve sonucunda yaratıcı çözümün bulunması temel oluşturmaktadır. Dolayısı ile 'çözüm tabanlı düşünce sisteminin' bu yaklaşımın metodu olduğu söylenebilir. Bjögvinnsson ve diğerleri (2012) Design Thinking yaklaşımının modern tasarımın yeni teorilerinde ve araştırmalarında iyi sebeple temel bir mesela haline geldiğini söylemişlerdir. Kolko'da "Büyük ölçekli organizasyonlarda bir değişim yaşanıyor ve bu değişim, tasarımı kurumun merkezine daha da yakın bir noktaya

konumlandırıyor. Ancak yaşanan değişim estetikle ilgili değil. Tasarım prensiplerini insanların çalışma biçimlerine uygulamakla ilgili” diyerek bu yaklaşımın önemine dikkat çekmektedir (Kolko,2015) .

İnovasyon ve tasarım odaklı düşünme konusunda dersler veren Columbia Üniversitesi öğretim üyesi Don Buckley bir röportajında (Öndeş,2015) “Yenilikçilik ‘tasarım odaklı düşünme’den geçiyor”, diyerek inovasyon ile tasarım odaklı düşünme arasındaki bağı kurmaktadır. Buckley aynı zamanda “İnovasyon ve icat aynı şey değil. İcat, olmayan bir şeyi oluşturmak anlamına gelirken, inovasyon elde var olan malzemeyi farklı bir şekilde kullanmaya işaret ediyor. Yani imkânsız bir şey değil. İnovasyon sadece Türkiye’de değil, ABD’de de problem. İnovasyon aslında bir zihniyet, kültürel değişim, olgu” demektedir (Öndeş,2015).

Sonuç

Tasarım odaklı yaklaşımların genel çerçevede derlemesinin yapıldığı çalışmada, tasarım kavramına ilişkin algının, ürün ve ürünün tasarımcısı şeklindeki sınırların ötesine geçmiş olduğunu görmek mümkün olmuştur. Elde edilen verilerin ışığında Design Thinking yaklaşımının tasarımın düşünce, fikir boyutuyla daha ilişkili olduğu ve diğer yaklaşımlardan bu yönüyle bir nebze ayrıldığı söylenebilir. User-Centered Design ve Human Centred Design yaklaşımlarının merkeze insanı koyduğu sonucuna varmak mümkündür. Ayrıldıkları ince fark ise User-Centered Design’da insan kavramı kullanıcı kavramıyla dolaylı olarak da ürünle eşleşirken, Human Centred Design kullanıcı kavramını ikinci plana alarak, sosyal sorumluluk bağlamında da insanı ilk sıraya almaktadır. Design-Driven Innovation ise yenilikçi, yaratıcı aynı zamanda teknoloji ile gelişen ve değişen tasarım nesnelere odaklanmaktadır. Araştırmalarda düşünce sisteminin, tasarım kavramının fikir geliştirme ve çözüm bulma içeriğiyle ilişkili olarak yeniden değerlendirildiği de görülmüştür. Sadece ürün bazında dahi olsa kullanıcının söz hakkının ve tasarım sürecine katılımının, ürünün gelişimine ve dolayısıyla talep artışına sağladığını katkı bağlamında da oldukça önemli olduğu söylenebilir. Gelişen ve değişen sosyal, teknolojik ve ekonomik ortamlarda mevcut soruna yeni yaklaşımlarda bulunmanın yaratıcı söylemi tasarım odaklı yaklaşımlar, ister insan ister düşünce tabanlı olsun çağımızın en güncel konularından olmaya ve gelişmeye devam edecek gibi görünmektedir.

Kaynaklar

Akay,D. ve Kurt, M.(2008). Kullanıcı merkezli tasarım ve ürün kullanılabilirliği üzerine bir literatür araştırması, *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 23(2), 295-304.

Barnard, M. (2002). *Sanat, tasarım ve görsel kültür* (çev. G. Korkmaz). Ankara: Ütopya Yayınları. (Eserin orijini 1998’de yayımlandı)

Bjögvinsson E., Ehn P. and Hillgren P. (2012). Design things and design thinking: contemporary participatory design challenges. *Design Issues*, 28(3), 101-116.

Chen, C.C.R., Nivala WC-Yan ve Chen C-B. (2011). Modeling the role of empathic design engaged personas: an emotional design approach. *Universal Access in Human-Computer Interaction. Users Diversity Lecture Notes in Computer Science*, 6766, 22-31.

Conklin, J. (2001). Age of Design, cognexus.org/ageofdesign.pdf adresinden 18 Eylül 2014’te alınmıştır.

Er, A. (2009, 25 Haziran). *Tasarım teknolojisi ve inovasyon*. 8. Teknoloji Ödülleri ve Kongresi, TÜBİTAK-TTGV-TÜSİAD’da sunuldu, İstanbul.

Ersoy, Z. (2010) Mimari Tasarımda Kullanıcı Odaklı Süreçler, Mimarlık, 351 Ocak-Şubat 2010 <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=365&ReclD=2288> adresinden 13 Ocak 2017’de alınmıştır.

Erengözgin, Ç. (1998). Tasarım ve bilgisayar-I. *Tasarım*, 85, 118-119.

Gezgin, T. (2007). Sanat-tasarım olgusunun zamansal izdüşümü ve 19. yüzyıl genel karakteri içinde sanat-tasarım gerçekliği. *Anadolu Sanat*, 18, 37-51.

Heskett, J. (2013). *Tasarım* (çev. E.Uzun). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı).

Hobday M., Boddington A. and Grantham A. (2012). An innovation perspective on design :part 2. *Design Issues*, 28(1), 18-29.

Kazmierczak , E., (2003) Design as meaning making:from making things to the design of thinking. *Design Issues*, 19, 45-59.

Kolko, J. (2010). Abductive thinking and sensemaking: the drivers of design synthesis. *Design Issues*, 26(1), 15-28.

Kolko J. (2015). Tasarım Odaklı Düşünme Rüşünü İspatlıyor, <http://hbrturkiye.com/dergi/tasarim-odakli-dusunme-rustunu-ispattiyor> adresinden 3 Ocak 2017'de alınmıştır.

Öndeş,Ö. (2015) Yenilikçilik 'tasarım odaklı düşünmeden geçiyor

<http://www.hurriyet.com.tr/yenilikcilik-tasarim-odakli-dusunme-den-geciyor-30061112>

adresinden 10.01.2017 alınmıştır.

Peters, T. (2014). Design rules. <http://tompeters.com/writing/manifestos/> adresinden 5 Ocak 2017'de alınmıştır.

Sosyal Yenilik, http://www.kentselvizyon.org/assets/sosyalyeniliktasarimi_rehberi.pdf adresinden 2 Ocak 2017'de alınmıştır.

Süner, S. ve Kaygan H.. (2014) Tasarım aktivizmi olarak katılımcı tasarım ve tasarımcının katılım deneyimi.

ODTÜ Asistan Dayanışması örneği. UTAK 2014 Bildiri Kitabı: Eğitim, Araştırma, Meslek ve Sosyal Sorumluluk, 10–12 Eylül 2014, ODTÜ, Ankara. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

Teymur, N. (1998). *Temel tasarım, temel eğitim*. Ankara: Odtü Mimarlık Fakültesi. ii.

Tunalı, İ. (2004). *Tasarım felsefesine giriş* (İkinci Baskı). İstanbul: Yapı Yayın,

Verganti, R. and Dell'era C. (2014). *Design-Driven innovation: meaning as a source of innovation*. United Kingdom: Oxford University Press, 139.

Yamaçlı, R. (2008). Tasarım: sanat+bilim+iletişim+...*Evrensel Kültür*,194, 46-47.

Yurdakul,İ. (1988). Genel çizgileriyle tasarım. *Sanat Yazıları III. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları*. 109-110-112.

Summary

Along with the developing world, it is seen that both the concept and the field of design is widening and becomes more complicated. While there are countless signs of design as a word, it can be said that it does not carry boundary lines that provide clarity and precision. In this context, a question such as what is art or not, it can bring with it an approach such as what is design or not. So can be said that design is multivariate, multi-lingual, multi-faceted, multi-subject, and therefore multi-disciplinary and multi-media. Perhaps because of its versatility in design, design-oriented paradigms are beginning to develop in the changing world. Like Conklin's approach in 'Age of Design' that we are in the period of transition from the age of science to the age of design. This is so important. Because now a days the way of thinking is more important than the doing of something. So the approach to the problems with creative and innovative solutions is more important. And this is one of the, maybe the best one, meaning of design. But it is out of a first point that comes to mind about design. Because generally the first perception about design is a kind of products that we use during our lifes all time. But It can also be said that design is the result of the ability to think of something that is not. The dimension of the awareness about the design phenomenon has begun to change. Some theories and approaches has been put forward at this point. Some of them are: Participatory Design, Design-Driven Innovation, Design Thinking and User-Centered Design. Participatory Design which was appeared in Scandinavia during 1960's, can be described as a design approach in which the stakeholder is actively involved in the design process and procedures in the general framework. User-Centered Design which first introduced by Donald Norman, can be described as a philosophical approach that is now widely regarded as defining what the design should be like by understanding the needs of users. The User-Centered Design approach based on product which should be user-friendly, usability and ergonomics. Human Centred Design is an approach that is very much in common with Norman's User-Centered Design approach, which is often very parallel and essentially similar. User-Centered Design has more product and user base, and Human Centred Design has more people-oriented, social responsibility projects etc. Design-Driven Innovation is an approach developed by Roberto Verganti. The focus of this approach is innovative design. Design Thinking, which emerged at Stanford University, is an approach that advocates the design as a idea of presenting creative solutions to problems instead of aesthetic objects. It is one of the most popular approaches in the last period, which used a wide area from problem solving to process improvement. This approach advocates the idea of finding design-oriented solutions to events, situations. The creative discourse of design-centered approaches to finding new approaches to the current problem in the evolving and changing social, technological and economic environments seems to be the most up-to-date issues of our time, whether human or thought-based, and will continue to evolve.

Alternatif Medya Örneği Olarak Kısa Film¹

Short Film As An Example Of Alternative Media

Serkan ÖZTÜRK²

Battal ODABAŞ³

Geliş Tarihi: 28.02.2017 / Düzenleme Tarihi: - / Kabul Tarihi: 03.03.2017

Özet

Kısa filmin eleştirel ve alternatif yapısını sorgulamak üzere yapılan bu araştırma, eleştirel düşünce ve kuram, söylem-karşı söylem, ideoloji, görüntü ve alternatiflik arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Ayrıca kısa film ve türlerine, kısa filmin demokrasi ve eleştirel söylemle olan ilişkisine, kısa filmin aktif izleyici yaratma özelliğine ve Türkiye'deki kısa film alanında varlık gösteren alternatif oluşumlara değinen araştırmanın çözümleme aşamasında ise 2005-2013 yılları arasında Hisar Kısa Film Festivali seçkisine giren ve sistematik örnekleme yöntemiyle seçilen 11 adet kısa film, Christian Metz'in hareketli görüntüleri çözümlemeye olanak sağlayan 5 aşamalı göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle incelenmiştir. Ele alınan filmlerin içeriklerinin çözümü sırasında Louis Gianetti'nin bir filmin eleştirel yapısını ortaya çıkarmaya yönelik olarak geliştirdiği anahtar karşıtlıklardan faydalanılmıştır. Filmlerin biçimsel unsurlarının çözümünde ise Battal Odabaş'ın aktardığı "Sinematografik Anlatım Araçlarının Birinci, İkinci ve Üçüncü Sinemadaki İşlevleri" tablosu kullanılmıştır. Sonuç olarak kısa filmin, anaakım sinemada temsil olanağı olmayan her tür konu ve içeriği işleyebildiği için eleştirel bir söylem alanı; sosyal eşitsizlik, sosyal adalet, kimlik sorunu ve sosyal gerçekliğe vurgu gibi konuları ele aldığı için de alternatif bir medya olduğu ve kısa filmin eleştirel yapısını sadece içeriğiyle değil biçimsel unsurlarıyla da sağladığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kısa film, eleştirel söylem, alternatif medya, göstergebilim, Üçüncü Sinema.

Abstract

This study has been conducted in order to question the critical form and the content structure of short film. This research focuses on critical thinking and theory, discourse-counter discourse, and the relationship between ideology and alternativeness. In addition the research focuses on short films and types of short films, the relationship between short film, and democracy and critical discourse, the active viewer creating feature of short film and the alternative forms present in the area of short film in Turkey. In the analysis phase of the research, 11 short films included in Hisar Short Film Festival selections between 2005-2013 and selected by systematic sampling method have been examined by Christian Metz's five-stage semiotic analysis method that provides an analysis of moving images. For the analysis of the contents of these films; key oppositions, developed by Louis Gianetti, for bringing out the critical structure of a film, have been utilized. For the analysis of the formal elements of the films, Battal Odabaş's table of "Functions of the Cinematographic Narrative Means in First, Second and Third Cinema" has been used. As a result, the study presents that short film is a critical discourse area that can handle any type of subject and content that doesn't have the opportunity to be represented in the mainstream cinema, is an alternative media that handles social inequality, social justice, emphasis on identity problem and social reality, and provides the critical structure of short film not only with its content but also with its formal elements.

Keywords: Short film, critical discourse, alternative media, semiology, The Third Cinema.

Giriş

Bu araştırma, "Kısa Film Konvansiyonel Sinemadan Farklı Olarak Biçim ve İçerik Açısından Eleştirel Bir Söylem midir?" sorusundan hareketle ortaya çıkmıştır. Kısa film; ülke sinemalarının gelişimine katkı sağlayan önemli bir sanat türüdür. Dünya sinema sektörüne bakıldığında, bu alanda ürünler ortaya çıkaran yönetmenlerin büyük bir kısmının, sinemaya ilk olarak kısa film üretimiyle adım attığı görülür. Günümüzde, Türkiye'de de birçok uluslararası festivalde ödül alan kısa film yönetmenleri, çektikleri kısa filmlerin ardından uzun metraj filme geçiş yapmışlardır. Sinema tarihi incelendiğinde, sanat olarak sinemanın başlangıcını oluşturan öğelerin kısa filmlerden oluştuğu

¹ Bu araştırma, 2014 yılında Prof. Dr. Battal Odabaş danışmanlığında Serkan Öztürk tarafından hazırlanan "Türkiye'de Kısa Filmin Eleştirel Biçim ve İçerik Yapısı: 2005-2013 Hisar Kısa Film Festivali Kurmaca Filmleri" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Yrd. Doç. Dr. Yalova Üniversitesi, Sanat Ve Tasarım Fakültesi, İletişim Sanatları Bölümü, Yalova, Türkiye.

E-Posta: serkan.ozturk@yalova.edu.tr

³ Prof. Dr. Giresun Üniversitesi, Tirebolu İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Giresun, Türkiye.

E-Posta: bodabas2000@gmail.com

söylenbilir. Kısa filme ilişkin yapılan tanımlar genellikle “süre” kapsamında ele alınır ve 30 dakikanın altında olan filmler, kısa film olarak değerlendirilir. Ancak içeriklerini bir kenara bırakarak filmleri sadece uzunluklarına göre tanımlamak, yanlış bir tutum olacaktır. Dolayısıyla kısa filme ilişkin yapılacak tanımlar, onu sığlaştırmacı biçimde değil özelliklerini de ortaya koyacak şekilde ele alınmalıdır. Bu bağlamda araştırmanın amaçlarından birisi, kısa filmin biçim ve içerik özelliklerini ortaya koyacak ölçüde kapsamlı bir kısa film tanımı yapmaktır. Çalışmanın diğer bir önemli amacı ise araştırmada ele alınan örneklemeler üzerinden kısa filmin biçim ve içerik özelliklerini ortaya koymak ve bu sayede kısa filmin eleştirel, muhalif potansiyeli hakkında farkındalık oluşturmaktır.

Sinema her ne kadar bir sanat dalı olsa da, ilk ortaya çıktığı tarihten itibaren kitleleri etkileyebilme potansiyelinin bir hayli yüksek olduğu, tüm kesimler tarafından kabul görmüştür. O halde sinema sadece bir sanat dalı değil, aynı zamanda önemli bir ideolojik araçtır. Dolayısıyla film, sadece bir sanat eseri olmanın ötesinde, belirli ideolojilere hizmet eden bir propaganda bütünüdür adeta. Sinemanın bu gücünün farkında olan iktidar ve uzantıları, sinemayı hem ideolojilerini yaymak ve sağlamlaştırmak hem de iktidarın gücünü arttırmaya yönelik geçmişte yaşanan ve unutturulması gereken olayları sinemanın eğlendirme ve avutma işlevleriyle unutturmak için kullanırlar. Sinemanın bu tip kullanımını, iktidar ve uzantılarının geçmişte yaptıklarını meşrulaştıran bilince hizmet eder. Dolayısıyla egemen sisteme hizmet eden anaakım sinema, toplumsal bilincin çarpık inşasına zemin hazırlar. Bunun yanı sıra güncel meselelerde yanlış bilinç oluşturmak suretiyle kitleleri istenilen düşünceyle donatmak da yine sinemanın bir işlevi olarak görülür. Böylesi bir ortamda sinema, her daim toplumun geneline hükmeden belirli grupları övecektir. Günümüzde özellikle anaakım sinemanın temel işlevi, halkı bilinçlendirmek ve belirli konular hakkında düşünmeye teşvik etmek yerine, yüksek oranda gişe geliri elde etmek ve yanlış toplumsal bilinç oluşturmak haline gelmiştir. Sinemanın bu şekilde belirli grupların himayesine girmesi, aynı zamanda sinemanın maliyetliliğiyle yakından ilgilidir. O halde bir filmin muhalif yapı arz etmesinin temel koşullarından birisi, parayla kurduğu ilişkinin değiştirilmesidir. Bu trajik tabloda, temel amacı gişe yapmak ya da yüksek oranda hasılat elde etmek olmayan kısa film, eleştirel düşünce sisteminin sigortası durumundadır. Son yıllarda sayısal teknolojiye meydana gelen olumlu gelişmeler, film yapma eylemini belirli grupların tekelinden çıkararak daha demokratik bir yapıya dönüştürmüştür. Bu dönüşümden kısa film de azami ölçüde payını almıştır. Kısa film festivalleri ve bu festivallere katılan film sayısı gittikçe artmaktadır. Bu niceliksel artışın film içeriklerine olan yansımaları ise bu çalışmanın temel tartışma alanlarından birisidir. Günümüzde hala uzun metraj filme geçişte bir sıçrama tahtası olarak görülen kısa filmin, hem üretim hem de dağıtım olanakları çerezvesinde sahip olduğu avantajlar, anaakım sinemanın muğlaklaştırdığı toplumsal bilincin anaakım sinemada temsil olanağı olmayanları da kapsayacak biçimde şekillenmesine imkan verir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için öncelikle kısa film yönetmenlerinin kısa filmin toplumsal bilinç ve eleştirel düşünce üretebilme olanaklarıyla ilgili farkındalığa sahip olmaları gerekir.

1. Kısa Film

Kısa filme ilişkin yapılan tanımları iki başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi; başından beri eleştirilen, kısa filmin süre boyutunun öne çıktığı tanımlamalardır. Festivallerin, yarışmaların, üretim ve dağıtım koşullarının da dayatma ve etkisiyle, süre bazlı kısa film tanımları, genel olarak 30 dakika ve altında kalan filmleri kısa film olarak nitelendirmektedir. Her ne kadar filmleri sürelerine göre tanımlamak insanları boylarına göre değerlendirmekle eş değer olsa da, süre kavramının hakim olduğu tanımlar hatırı sayılır derecede fazladır. Sabri Kalıç tarafından yapılan tanım, süre kavramını öne çıkaran tanımlardan sadece bir tanesidir: “Genellikle yarım saatin altında süreye sahip ve yine, genel bir anlayış olarak 8 ya da 16 mm’lik filmlerle yapılan ve ticaret yapmaktan çok, sanat için üretimi hedefleyen film türüdür” (Kalıç, 1992: 110). Pat Cooper tarafından yapılan tanım da yine süre unsurunu ön plana çıkaran yapıdadır; “Belgesel ya da deneysel türlere dayanan, canlı aksiyon ya da canlandırma olabilen yarım saat ya da daha az süreli film türüdür” (Cooper, 2005: 11). Kısa filmi saniye ya da dakika bazında değil harcanan makara uzunluğu bakımından ve yine kısa filmin süresine gönderme yapan Nijat Özön; “Uzunluğu ülkeden ülkeye, genellikle 35 mm filmlerde bir ile üç makara arasında değişen kısa film ile orta uzunlukta yer alan filmidir” (Özön, 1981: 115) tanımıyla dikkat çeker. Aytekin Can ise herhangi bir saniye ya da dakika ifadesine yer vermeksizin, yine süre kavramına dikkat çekerek şu şekilde tanımlar kısa filmi; “Zamanı çok daha yoğunlaştırılmış olarak kullanan, izleyiciyi kısa süreli yolculuğa çıkartan, ve bu yolculuğun sonunda duygu ve düşünce olarak onu başındaki ruh halinden başka bir yere taşıyan filmidir” (Can, 2005: 15).

Kısa filme ilişkin yapılan tanımların altında toplandığı ikinci başlık ise süre kavramına hiç yer vermeyerek kısa filmin biçim ve içerik unsurlarının yanı sıra deneyselliğini, bağımsız yapısını ve üretim koşullarını da ortaya koyar niteliktedir. Bu anlamda Burçak Evren’in, “kendilerinden talep edilmeden, kendilerinin tüm riskleri göze alarak film yapmaya talip oldukları bir sinema eylemidir” (Evren, 2004: 15) tanımı, kısa filmin üretim boyutunu ön plana çıkarır ve Tül Akbal Süalp’in kısa filmin bağımsızlık özelliğini ön plana çıkardığı tanımına atıfta bulunur: “Hakim olan üretim biçimine, ana üretim ağlarına az çok bir kendinde bilinçle karşı durarak ya da onların dışında kalmaya çalışarak üretmek, faaliyetlerini bu ilişkiler ağının dışında gerçekleştirmek anlamına gelir” (Süalp, 2003: 20).

Kısa film yapmak isteyenlerin önüne sayısal teknoloji birçok seçenek sunmaktadır. Ancak, malzemelerin ucuzluğu ve kolay elde edilebilir olması, bir kısım kısa film yönetmeninin giderek sinema titizliğinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Sayısal teknolojinin pahalı süreçleri ortadan kaldırması, herkesin eline bir kamera alarak kısa film denemesinde bulunmak istemesine neden olmuş ve bu durum, her ne kadar kısa filmcilerin kendilerini daha da geliştirmesine olanak sağlasa da bu anlamda kısa film sayılamayacak örneklerin ortaya çıkması, kısa filmin “ne

olmadığı” yönünde bir takım tanımlamaları da gerekli kılmaktadır. Kısa filmin “ne olduğu” üzerine yukarıda yapılan tanımların yanı sıra “ne olmadığı” üzerine de tartışmalar yapılmaktadır. Anlaşılmaz olmayı büyük bir erdem olarak gören birçok kısa film yönetmeni, dijital teknolojinin kendilerine sunduğu kolaylıklarla birçok film çekmekte ancak nicelikte medyana gelen bu ivme niteliğe yansımayınca Semra Sander ve diğer birçok kişinin kısa filmin ne olmadığı üzerine yaptıkları açıklamaları gerekli kılmaktadır. Kısa filmin ne olmadığına dair diğer bir açıklama yapan Sander; “kısa film bir olay örgüsü değildir” derken aslında kısa filmin öyküsel özelliklerine dikkat çekmektedir.

Kısa film ile uzun metraj film arasındaki en önemli farklılıklardan birisi öykü yapılarıdır. Kısa film yönetmeni, bir an önce doyuma ulaşmak isteyen izleyicisi için daha kısa zamanda, daha yoğun anlamlar üretmek suretiyle öyküsünde uzunca bir giriş, gelişme ve sonuç bölümü bulundurmaz. Adeta zamanla yarış halinde olan kısa film yönetmeninin, uzun metraj film öyküsündeki gibi uzunca karakter çözümlmelerine de zamanı yoktur. Öyküde yer alan karakterleri derin bir analize tabi tutacak ve durumlar zinciriyle dramatik yapıyı güçlendirecek zamanı olmayan kısa film yönetmeni, tüm bu unsurları daha minimal düzeyde aktarabileceği yapıyı tercih eder. Bu anlamda öykü ve roman karşıtlığı ile kısa film ve uzun metraj film karşıtlığı birbirlerini tamamlayıcı yöndedir. Zira kısa filmin öyküye, uzun metraj filmin ise romana benzetilmesi boşuna değildir.

Kısa filmin ne olduğu ve ne olmadığı yönünde yapılan tanımlardan sonra kapsamlı bir kısa film tanımı yapmak, kısa filmin biçim ve içerik açısından eleştirel sorgulamasının yapıldığı bu çalışmada bir gereklilik olarak gözükmektedir. O halde kısa filmi; “içerisinde var olan özgünlük, sınırsızlık ve deneysellik özellikleriyle sinema sanatının kendine özgü kurallarına ve sinematografik unsurlara bağlı kalarak, yönetmenin inisiyatifinde geliştirilen yöntemle çekilen, farklı kamera hareketleri, yeni bakış açıları ve anlatım biçimlerinin hakim olduğu ve konvansiyonel sinemaya göre daha bağımsız, eleştirel olabilen sinema eylemi” olarak tanımlamak mümkündür.

1.1. Alternatif Medya Biçimi Olarak Kısa Film

Medya sisteminin dünyada ve Türkiye’de işleyiş biçimi incelendiğinde, ademi merkezîyetçi bir tutumun eşliğinde giderek tek tipleşen ve tekelleşen bir yapının öne çıktığı görülür. Bu yapı içerisinde egemen düzenin koşul ve şartlarına uyum sağlamak istemeyen ya da başka bir ifadeyle ayrılaşma eğilimi göstermek istemeyen kişi ve grupların temsil hakkı yoktur. Egemen düzen içerisinde temsil şansı bulamayan grupların önünde iki seçenek vardır: Birincisi ve en kolay olanı, sistemin çizdiği yapay özgürlük alanı içerisinde kendisini var ederek her tür asimilasyona açık şekilde normalleştirme sürecine uyum sağlamaktır. İkincisi ise her tür baskı ve iktidarın hegemonyasına rağmen karşı-hegemonya oluşturarak farklı bir dünyanın da var olduğunu tüm dünyadaki temsil edilemeyenlere ve otoriteryenlere göstermektir.

Alternatif medya düşüncesinin ortaya çıkışını Proudhon’un bir sözüyle aktaran Hüseyin Köse, “özgürlük anadır, düzenin kızı değil” ifadesini kullanır ve alternatif medya düşüncesinin felsefi temelini, kendini kurulu düzenin hakim ideolojik yapısının, yaygın medyanın baskın ticari kodlarının dışında konumlanmasıyla ilgili olduğunu belirtir (Köse, 2007: 251). John Downing’in ortaya koyduğu Radikal Medya adlı kitap, alternatif medya çalışmalarının başlangıcı olarak kabul edilir. Bu çalışmada Downing, alternatif medyayı karşı-hegemonya ve enformasyon olarak değerlendirir. Bahsi geçen karşı-hegemonyanın gerçekleştirilebilmesinin yolu ise medyada temsil şansı bulamayan grupların kendi medyalarını kurmalarından geçer.

Alternatif kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında seçilecek bir başka yol, yöntem, seçenek, şık ifadesi dikkat çeker. Bazı kaynaklarda üçüncü medya olarak da anılan alternatif medya, anaakım medyanın yol ve yöntemlerinden farklı bir biçimde işlerlik gösterir ve anaakım medyanın tasvir ettiğinden farklı olarak, başka bir dünyanın da var olduğunu açıklamaya çalışır. Tüm bu açıklamalar, alternatif medyanın tanımlanması ihtiyacını doğurur.

Yapılan tanımlamalar aynı zamanda alternatif medyanın özelliklerini de ortaya koymasından önemlidir. Sinan Sayruğaç alternatif medyayı tanımlarken medyanın ekonomi politikasına dikkat çekerek alternatif medyayı “*kar etmeyi amaçlamayan, düzen yanlısı olmayan*” medya olarak niteler (Sayruğaç, 2004: 740). Alternatif medyayı aktivizm olgusu çerçevesinde ele alan Köse ise;

“Alternatif medyalar, egemen medyanın gündelik aktüalite içinde oluşturduğu basmakalıp yargılar ve bakış açılarının yerine bilinçli bir kavrayışı, güçlü bir farkındalık duygusunu ve aktivist bir tutumu koyarlar” (Köse, 2007: 253) ifadesini kullanarak hem alternatif medyanın nosyonunu hem de anaakım medyadan farklı olan yönlerini ortaya koyar. Tüm bu tanımları kapsayacak şekilde alternatif medyayı; anaakım medyanın ele almaya cesaret edemediği konulara eğilerek, medyanın insanları tek tipleştirilen statükocu tavrına karşı eleştirel duruşu ön plana çıkaran ve toplumda temsil edilmeyen gruplara kendilerini ifade edebilme şansı veren, iletişim ortamını daha demokratik bir yapıya kavuşturmayı amaç edinen medya olarak tanımlamak mümkündür.

Yapılan tanımlar ışığında anaakım medya ve alternatif medya arasındaki farklılıkların, kısa film ve ticari uzun metraj sinema arasındaki farklılıklarla benzeştiği görülür. Anaakım medya ve konvansiyonel sinema, birçok açıdan benzerlik gösterir. Öncelikle her ikisinde de önlemez şekilde bir tekelleşme söz konusudur. Dünya sinema sektörü incelendiğinde Hollywood, Paramount, Warner Bros ve 20th Century Fox gibi birkaç büyük şirketin önderliği görülür. Bu durum beraberinde, adı geçen şirketlerin yapıcılığını üstlendiği filmlerin benzer söylemler üretmesine neden olmaktadır. Türkiye gibi henüz sinemanın bir sektör haline gelmediği üçüncü dünya ülkesi olarak nitelendirilebilecek ülkeler, büyük şirketlerin oluşturduğu söylemlerin hedefi haline gelmektedir. Gittikçe ticarileşen sinema, beraberinde temsil sorunlarını da içeren bir yapıya dönüşmüş ve gişe geliri vaat etmeyen her tür içerik, sinema sektörünün dışına

itilmiştir. Benzer durum, sinema dışındaki medya organları için de geçerlidir. Konu, Türkiye örneğinde incelendiğinde Doğan, Doğuş gibi birkaç medya organının öne çıktığı görülür. Bu durumun içeriğe yansımaları olumsuz olmakla birlikte tekelleşen sinema örneğinde olduğu gibi temsil sorunlarının çokça yaşandığı bir alan haline gelmiştir. Kendi içinde onlarca basın ve yayın organını barındıran holdingler, bir yandan kendi dünya görüşlerini kesintisiz bir biçimde pompalarken, diğer yandan ticari önem taşımayan ve kendi dünya görüşleriyle uyumsuz, sistemin işleyişi açısından tehdit oluşturan her tür içerik düşman ilan edilmektedir. Bu karamsar tabloda, egemen sistemde temsil hakkı bulamayan her tür azınlığın sesini duyurabileceği yegane alan ise alternatif medyadır.

Alternatif medya, azınlıklara iletişim ortamı sağlaması açısından da oldukça büyük öneme sahiptir. Çünkü Marx'ın da belirttiği gibi "iletişim özgürlüğü" (Çoban, 2017). Zira alternatif medyanın ortaya çıkmasında etkili olan önemli unsurlardan birisi de egemen düzenin, alternatif medyaya ihtiyaç duyan gruplara kendilerini ifade edebilecekleri bir iletişim ortamı sağlayamamasıdır. Amaç sadece iletişim kurmak değil, iletişim ortamını daha demokratik ve katılımcı bir yapıya dönüştürmektir. İletişim ortamının demokratikleşmesi doğaldır ki sadece temsil şansı bulamayan azınlıklar için değil aynı zamanda azınlıklar dışında kalan diğer tüm bireyler için önemli bir gelişmedir. Barış Çoban, egemen sistem karşısında yer alan ve adeta ötekileştirilen grupların, azınlıkların sistem karşısında güçsüz kalmalarının nedenini, birbirinden habersiz ve bağımsız hareket eden bu grupların parçalanmışlığına bağlar. Bu parçalanmışlığın nedeni ise ötekileştirilmiş grupların birbirleriyle iletişim kuracakları ortamların iktidar tarafından kısıtlanmış olmasıdır. Yerleşik medya düzeninin iktidara boyun eğmeyen gruplara uyguladığı bu kısıt, marjinal grupların kendi gerçeklerinden koparılmasına ve iktidarın söylemlerine zorla uyum sağlamalarına neden olmaktadır. Uygun bir iletişim ortamına ve medyaya sahip olmayan gruplar, birbirlerinden habersiz olarak mücadelelerini sürdürmekte ve bu durum onları iktidar karşısında güçsüz duruma düşürmektedir. Ötekileştirilen grupların böylesi bir kapalı yapı içerisinde hareket etmeleri bir yandan onların gündem belirleme şanslarını daha baştan ortadan kaldırırken, diğer yandan da toplumun diğer kesimleri tarafından anlaşılacakları neden olmaktadır (Çoban, 2007). Bir Kızılderili atasözünü aktaran Osman Sarı'nın, "aslanlar kendi tarihçilerine kavuşuncaya kadar, kitaplar avcıyı övecektir" (Sarı, 2008: 1) ifadesi, alternatif grupların kendi medyalarını kurma gerekliliğine vurgu yapar niteliktedir. Çünkü mevcut egemen düzende ve anaakım medyada temsil hakkı bulamayan alternatif düşünce savunucuları, kendi medyaları sayesinde;

"Anaakım medya tarafından görmezden gelinmeye karşı ve seslerinin duyurulmasını engelleyen teksesliliğe karşı, çoksesli, demokratik bir ortamın yaratılabileceğinin mümkün olduğunu" (Çoban, 2007) gösterebilecek ve bu sayede "ötekilerin birbirleriyle iletişim içine girebildikleri, tüm ötekilerin farklılıklarıyla bir arada, barış içerisinde yaşayabileceklerini" (Çoban, 2007) kanıtlayarak farklı bir dünyanın da var olduğunu anlatabileceklerdir. Tüm bunların olanaklı hale gelmesinde teknolojinin ve bu teknolojinin ürünü olan yeni medyanın etkisi oldukça fazladır. Dolayısıyla alternatiflik ve yeni medya kavramlarının birbiriyle olan ilişkileri çerçevesinde incelenmesi, çalışma açısından önem taşımaktadır.

İlk ortaya çıktığı andan itibaren teknolojiyle sıkı bir ilişki içerisinde olan sinema sanatı, "*Bir Trenin Gara Gelişi*" gibi belge niteliğindeki görüntülerin çok daha ötesine geçerek, tamamen bilgisayar ortamında yaratılan filmlere zemin hazırlamıştır. Lumiere Kardeşlerin kullandığı teknoloji ile şu anki dünya sinema sektörünün kullandığı teknoloji arasında büyük uçurumlar olsa da işin özünde hep, sinema-teknoloji birlikteliği olmuştur. Sinemanın çekirdeğini oluşturan kısa filmin de teknoloji ile bağıntı görmezden gelmek mümkün değildir. Sinema ve teknoloji etkileşimini sadece üretim anlamında düşünmek, bir eksiklik olarak nitelendirilmelidir. Çünkü sinemanın amacı sadece üretmek değil, aynı zamanda yapılan üretim sonucu ortaya çıkan sanat eseriyle insanlara çeşitli mesajlar iletmektir. Sinemanın bu yönü de düşünüldüğünde sinema-teknoloji etkileşimi, sinemanın seyirciye ulaşım alanına da uyarlanabilir.

Sinemanın ilk ortaya çıktığı dönemler dikkate alındığında şimdiye nazaran oldukça pahalı bir uğraş olduğu söylenebilir. Sinemanın bu denli yüksek maliyetler gerektirmesi, bu sanat alanının sadece ekonomik durumu iyi olan elit kesimlerin ilgi alanına girmesiyle sonuçlanmıştır. Öyle ki sinematograf kelimesini ve aletini sanat gündemine ilk sokan Lumiere Kardeşlerin olağanüstü zenginlikleri, çektikleri belge türündeki filmlerin isimlerine de yansımış ve sinema tarihine "Lumiere Fabrikası İşçilerinin Çıkışı" adıyla geçmiştir. Sinema sanatının özellikle ilk çıktığı dönemlerde ve sonrasında bu denli yüksek maliyetler gerektirmesiyle ortaya çıkan zengin uğraş sıfatı, uzun bir süre bu özelliğini korumuştur. Türk sinema tarihine bakıldığında da benzer özelliklerin ön plana çıktığı görülür. Sinemanın ilk olarak ülkeye girişi saray üzerinden olmuş ve sinema seyirliği sadece zenginlerin evlerinde bulunan gösterim araçlarıyla mümkün hale gelmiştir. Sinemanın ilk ortaya çıktığı zamanlardaki bu özelliği, onun katılımcı ve demokratik bir uğraş olmasının önünde büyük bir tehdit oluşturmuştur. Bunun yanı sıra tüm dünyada sadece burjuva yönetiminde hayat bulan sinema, beraberinde teknolojiyi elinde bulunduran burjuva değerlerinin, yaşam biçiminin ve dünyayı ele alma biçiminin toplumun geneline empoze edilmesi sorununa da neden olmuştur. Bu sorun günümüzde hala varlığını sürdürse de aradan geçen yüz yıldan sonra sinemanın birliktelik halinde olduğu teknolojinin akıl almaz biçimde gelişimi, sinemayı da yörüngesine çekmiş ve film çekme eyleminin gelişen ve ucuzlayan dijital görüntü teknolojileriyle birlikte daha ekonomik forma kavuşması, bu sanat dalını zenginlerin tekelinden kurtararak daha katılımcı ve demokratik bir yapıya dönüştürmüştür.

Hiçbir sanat dalı, sinema kadar teknoloji ile iç içe değildir. Sinema, üretim öncesi aşamadan seyirciye ulaşana kadar teknolojiyi etkin bir biçimde kullanmaktadır. Sinemadan ayrı düşünülemeyen kısa film sektörü de bu teknolojiden etkin bir biçimde yararlanmaktadır. Özellikle son yıllarda kısa film alanındaki gelişim, dijital görüntü teknolojileriyle ilişkilendirilebilir. Kurgu alanındaki imkanların artması, kameraların daha nitelikli hale gelmesi, handy-cam denilen

küçük kameralarla bile yüksek çözünürlükte görüntü elde edilebilmesi ve bu teknolojilerin kolay elde edilebilir olması, kısa filmi popüler hale getirmiştir. Bu durum, kısa film için oldukça önemlidir. Günümüzde fotoğraf çekmek popüler bir uğraştır ancak İlker Canıklıgil'in de ifade ettiği gibi ilk fotoğraf karesini sekiz saatlik pozlamayla elde eden Niepce için durum farklıydı (Canıklıgil, 2007: 1). Bu durumun temel nedeni gelişen teknolojidir. Sinema, televizyon ve fotoğraf sanatında teknolojik aletler aracılığı ile kameranın önündeki varlıklar, olgular değiştirilip onlara başka biçimler verilebildiği için teknolojik aletler, sanatçıya görünen üzerinde kontrol sağlama, onları kendi istek ve amacına göre yeniden yaratabilme olanağı vermiştir (Künügen, 2017). Uzun bir süre bu olanağa sahip olan ekonomik ve egemen güçler, bir yandan sahip oldukları ideolojiyi egemen ve meşru kılmaya çalışırken diğer yandan da sinemayı ya da daha genel anlamda teknolojiyi ellerinde bulunduran küçük grupların toplumun geneline nasıl hükmettiğine dair iyi birer örnek oluşturmaktadırlar. Yine de teknolojinin gelişmesi sadece toplumu yönlendiren elit kesimin değil, yönetilen kitlelerin de seslerini duyurabilecekleri uzamlar oluşturmaya vesile olmuştur. Bu uzamlardan birisi de kuşkusuz kısa filmidir.

1.2 Kısa Film ve Eleştirel Söylem İlişkisi

Farklı kültürel unsurların bir araya gelmesiyle oluşan toplumsal yapı, egemen düzenin olağanüstü çabası sonucu farklı değerlere sahip olsa da genel olarak tüketici paydasında toplandığı için birbirine benzeşmeye başlamıştır. Bu benzeşiklik, toplumsal bir olay karşısında benzer tutumların sergilenmesinde önemli rol oynamaktadır. Eleştirel düşünce biçiminin tezleri arasında yer alan bu durum, her ne kadar karamsar bir tablo çizse de gerek Frankfurt Okulu ve gerekse bu okulun da içinde olduğu eleştirel düşünce biçimi, yine de bir çıkış yolunun olduğundan bahseder.

Anaakım düşünce biçiminin, sistemin dönüştürülemediği mitini kuvvetlendirmede kullandığı önemli unsurlardan biri olan kitle iletişim araçları, bir yandan egemen düzenin elinde birbiriyle benzeştirilen kitleleri pasivize etme aracı olarak kullanılırken, diğer yandan da eleştirel görüşü benimseyen ve yaymaya çalışan temsilcilerin elinde, bireyleri özneleştirilen bir çalışma içerisindedir. Dolayısıyla özerk bireyin yurttaş olarak tekrar saygınlığa kavuşturulmasında, kitle iletişim araçlarının rolü büyüktür. Ancak anaakım düşünce şeklinin güdümünde işleyen anaakım medya ve araçları, bireyleri özgürleştirmek bir yana gittikçe statükoyu artıran bir yapı arz etmektedir. Böylesi bir ortamın oluşmasına neden olan temel etkenlerden birisi, medyanın maliyetliliğidir. Herman ve Chomsky'nin de belirttiği gibi; yayıncılık yapabilmek için yüksek miktarda teminat gösterme zorunluluğu ve yüksek vergi oranları nedeniyle, büyük sermaye sahipliğinde bulunan anaakım medyanın karşısında alternatif yayıncılar üretebilecek eleştirel medya, alınan iktisadi tedbirlerle saf dışı tutulmaya çalışılmıştır (Herman ve Chomsky, 1999: 25). Böylece belirli grupların tekelinde yayın yapan medya, hizmet verdiği birimlerin çizdiği yol haritasına göre gündem belirleme-değiştirme, olayları kendi dünya görüşü çerçevesinde önem sırasına göre dizme veya belirli olaylara hiç yer vermeme gibi demokratik toplumlarda medyanın görevleriyle bağdaşmayan uygulamalara neden olmaktadır. Bütün bu olumsuzluklara rağmen yine de baskın olan anaakım düşünce sistemine direnç gösterebilecek medya alanları da mevcuttur.

Toplumsal muhalefet bağlamında önem arz eden medya araçlarından sinema, her ne kadar anaakımın önemli etki alanlarından biri olsa da zaman zaman muhalif seslerin temel enstrümanı olarak da kullanılmaktadır. Sinema, ağırlıklı olarak sanatsal faaliyetler kapsamında ele alınmakla birlikte ilk örneklerinden itibaren kitleleri etkileyebilme potansiyelinin bir hayli yüksek olduğu önemli bir propaganda aracıdır. Üstelik bu propaganda faaliyeti, sadece kitleleri istenilen yönde düşünme ve hareket etme bağlamında değil aynı zamanda kitlelere yerleştirilen yanlış bilincin de kalıcı hale gelmesinde etkindir. Özarslan'ın aşağıdaki ifadeleri, bu tespiti güçlendiren niteliktedir:

"Kitle iletişim araçları, ortalama insana edindirildiği resmi ideolojik yargıları pekiştirerek, gerçeğin yerine gerçek olmayana koyarken; sınıflararası çelişki ve çatışma gerçekliği yerine, sınıf içi çıkar çelişkilerini koymayı, emekçi hareketini etkisizleştirmeyi, sıkıştırmayı, şovenleştirmeyi hedefler" (Özarslan, 2006: 74).

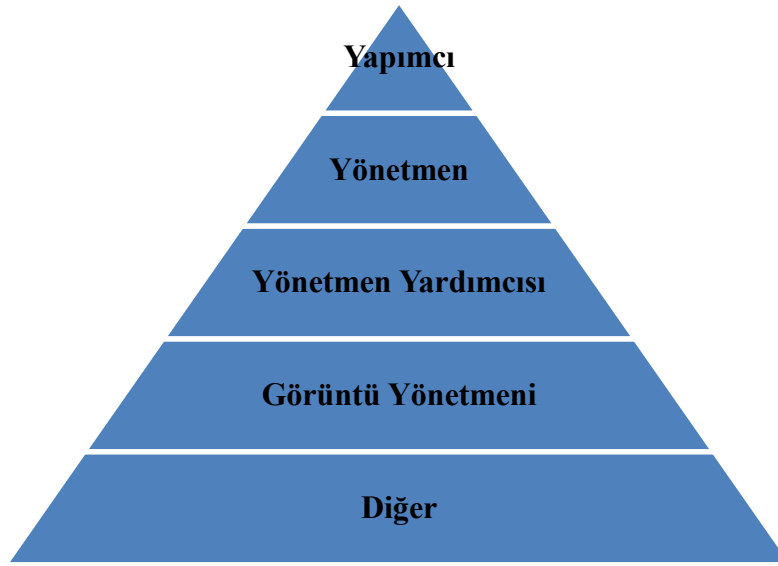
Özarslan'ın yukarıdaki ifadesinde gerçekliğe yaptığı vurgu, kitle iletişim araçlarının işlevleri açısından oldukça önemlidir. Herman ve Chomsky, herhangi bir toplumsal olaya ilişkin medyanın kimi gerçeklere yer vermesinin, o konunun yeterli ya da doğru bir biçimde işlendiği anlamına gelmediğini ifade eder. Kitle iletişim araçlarının birtakım gerçekleri gizlemesinden daha önemli olan şey, belirli gerçeklere gösterdiği dikkattir. Gerçeğin nereye yerleştirildiği, tonu, tekrarlanıp tekrarlanmadığı, hangi çözümleme çerçevesi içinde sunulduğu ayrıca önem taşır (Herman ve Chomsky, 1999: 18). Amerika'da başkanlık seçimine girecek olan adaylar, bir televizyon programına katılırlar ve kanalın ideolojisine karşıt olan başkan adayının konuşması sırasında alt yazı ve görüntülerde kaza ve felaket haberleri yayınlanarak seçimde başkan hakkında olumsuz bir imaj bırakılmış ve seçimlerde elenmesi sağlanmıştır. Benzer şekilde gerçekliğin manipüle edilmesi, sinemada da sıkça başvurulan bir propaganda şeklidir. Öyle ki bir ülke diğerini işgale kalkışmadan önce, bu işgali haklı çıkaracak enstrümanlara sahip olan filmler vizyona sokularak, işgale karşı oluşabilecek toplumsal muhalefet, minimum seviyeye indirilmek suretiyle ulusal ve uluslararası kamuoyu psikolojisi, bu işgale hazır hale getirilmektedir.

Kitlelerin nasıl ve ne hakkında düşünmelerine ilişkin sürekli baskıcı ve yönlendirici unsurların etkin olduğu böylesi bir ortamda, sistemin karşı konulması güç işleyişine az da olsa karşı durabilecek unsur nedir, sorusuna verilebilecek yanıtların başında kısa film gelmektedir. Türkiye'de egemen sistemin işleyişine karşı duran ve alternatif söylemler üreten uzun metraj sinema filmlerinin tarihsel serüveni incelendiğinde, özellikle Yılmaz Güney'in 1970 ve 80'li yıllarda çektiği filmlerden sonra benzer eleştirel nitelikte ve söylemde uzun metraj sinema filmi üretilmediği görülmektedir. Bu durumun en önemli nedeni ise toplumda egemen sistemin işleyişine karşı durabilecek düşünce yapılarının giderek pasivize ve sistemin içerisine entegre edilmesidir. Böylelikle toplumsal muhalefet açısından büyük bir potansiyele sahip olan sinema, konvansiyonel yapısı daha da öne çıkarılarak iktisadi unsurların etkin olduğu dar kalıpların içerisine sokulmuştur.

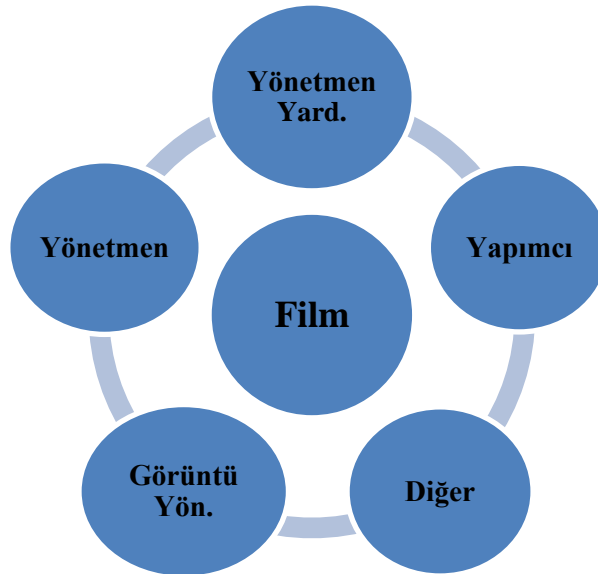
Sinema alanında toplumsal ve sosyal meseleler yerine ticari kaygıların en üst noktaya çıktığı günümüzde, Recep İvedik ve benzeri nitelikteki filmlerin yegane amacı, kari en çoklaştıran yapıya hizmet etmek olmuştur. Bu durum, beraberinde sorgulama ve eleştirme kabiliyetini yitiren ve hızlı bir şekilde tüketen pasif izleyicilerin yaratılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla muhalif sinemanın olanaklı hale gelmesi, sinemanın para ile kurduğu ilişki noktasında çakışmaktadır.

Günümüzde artık sinemanın temel işlevi, halkı bilinçlendirmek ve belirli konular hakkında düşünmeye teşvik etmek yerine, yüksek oranda gişe geliri elde etmek haline gelmiştir. O halde bir filmin muhalif yapı arz etmesinin temel koşulu, parayla kurduğu ilişkinin değiştirilmesidir. Bu anlamda temel amacı gişe yapmak ya da yüksek oranda hasılat elde etmek olmayan kısa film, eleştirel düşünce sisteminin sigortası durumundadır.

Kısa filmin amacı kar elde etmek değil, yönetmenin savunduğu fikirlerin yayılmasını sağlamaktır. Aynı zamanda Genç Sinemacılar Manifestosunda da yeryüzündeki bütün Yeşilçamlara, var olan sinema düzenine ve o düzenin içinde yer aldığı toplumsal düzene karşıdır ifadesiyle, muhalif olmaya açıkça vurgu yapılmıştır. Alternatif medyanın örgütlenme yapısı, yatay örgütlenme biçimindedir. Yani anaakım medyada olduğu gibi bir ast-üst ilişkisi yoktur. Benzer karşıtlık, ticari sinema ile kısa film arasında da mevcuttur. Aşağıda yer alan şekiller, bu karşıtlığı açıklamak adına önemlidir.

Şekil 1. Uzun Metraj Sinemada Hiyerarşik Yapı (Dikey Örgütlenme)

Şekil 2. Kısa Filmde Hiyerarşik Yapı (Yatay Örgütlenme)

Ticari sinemada yapımcı, yönetmen, görüntü yönetmeni gibi bir hiyerarşik yapı söz konusu ve bu yapı içerisindeki görev dağılımları çok keskin iken, kısa filmde bu yapı kırılarak herkesin her işi yaptığı, kolektif bir örgütlenme biçiminin benimsendiği fark edilir. Görüldüğü üzere alternatif medya ile kısa film arasında hem içerik hem de misyon olarak çok ciddi benzerlikler bulunmaktadır.

Anaakım medya ve anaakım sinema arasındaki organik ilişkiler, kısa film ve alternatif medya arasında da bulunmaktadır. Anaakım medyanın aslanan iktidarı denetleyici rolü, karşılıklı menfaat ilişkisi sonucu ortadan kalktığı için alternatif yapılar iktidarı denetleme ve eleştirme gibi amaçlarla bezenmektedir. Bu amaçları gerçekleştirebilmenin yolu ise kendisini alternatif olarak niteleyen grupların kendi medyalarını oluşturarak, küçük gruplar halinde bulunan alternatif birimlerin birbirleriyle iletişim halinde olmalarıdır. Tam da bu noktada Habermas'ın "*İletişimsel Eylem Kuramı*" önemini hissettirmektedir. Habermas, toplumdaki en önemli sorunlardan birisi olarak, özgürlükten çok uzakta duran iletişim ortamını görür. Kapitalizmi ve büyük sermaye sahipliğini eleştiren Habermas, eleştirdiği düşünce biçimlerinin ellerinde bulundukları güçle, önceleri insanların bir araya gelerek iletişim kurdukları ve politik meseleleri tartıştıkları kafe ve benzeri kamusal alanları gasp ettiğini belirtir. Yaylagül, "*İletişimsel Eylem Kuramını*" açıklarken modern toplumların birer kriz sistemi haline geldiğini, bu krizin kaynağının ise insanların özgürlük ihtiyaçlarını karşılayamaması olduğunu ve insanların bu krizin üstesinden gelmek için ise birbirleriyle iletişimde bulunduğunu ifade eder (Yaylagül, 2006: 94). Kamusal alanın yok edilmesi ve bunun yanında medya ve siyasetin derinlikli ilişkileri, sıradan insanların sosyal ve politik meselelerden uzaklaştırılmalarına, giderek pasif birer izleyici haline gelmelerine neden olmuştur. Önemli bir kitle iletişim aracı olan ve çoğunlukla burjuva değerlerine hizmet eden uzun metraj sinema da, izleyiciyi sadece izleyen ve eylemde bulunmamaya ikna edilen pasif yığınlar haline getirmektedir. Bu anlamda kısa filmin, hem yönetmeni hem de izleyiciyi özgürleştiren ve aktifleştiren yapısına duyulan ihtiyaç, giderek artmaktadır.

1.3 Kısa Filmde Aktif İzleyici Olgusu

Kitleleri istenilen yönde ve düzeyde etkileyebilme olanağına sahip olan sinema, verdiği ilk örneklerle bu potansiyele sahip olduğunu ispatlamış ve belge türündeki ilk film parçacıklarında yer alan gerçek dünyanın olduğu gibi aktarılması şeklindeki düşünce biçimi, sinemaya eklenen diğer anlatım araçlarıyla birlikte-kurgu, ses, müzik, renk, ışık, dekor, kostüm ve mekan tasarımı vb.-yerini gerçek ile gerçek olmayanın birbirinden ayırt edilemediği muğlak yapıya bırakmıştır. Bahsi geçen muğlak yapı, reel unsurlardan yararlanan sinemanın kurgu dilini de güçlendirmesiyle mümkün hale gelmiş ve artık sinema, herkesin diline yerleşen "düş fabrikası" hüviyetine kavuşmuştur. Bu durum, Christian Metz'in "*Sinematografik Özdeşleşme Kuramı*" ile oldukça ilişkilidir. Çünkü sinemanın bu hüviyete kavuşmasına vesile olan başlıca unsur, izleyiciden beklenen özdeşleşme sürecidir. Sinematografik özdeşleşme en basit anlamda, izler kitlenin sinematografik anlatım araçları vasıtasıyla film evrenine dahil olmasının yanında filmde yer alan karakterin içinde bulunduğu ruh haline bürünmesi ve sonunda duygusal bir boşalım yaşamasıdır. Filmsel evrenin içine dahil olan ve karakterle bir çeşit özdeşleşme yaşayan izleyici artık her tür etkiye açık, pasif hedef kitle durumundadır. Egemen sistemin önemli meşrulaştırma araçlarından olan anaakım sinema için izleyicinin pasivize edilmesi, politik bir takım mesajların açıkça ya da gizli bir şekilde iletilmesi açısından oldukça önemlidir. Ticari sinemanın olumsuz özellikleri arasında yer alan özdeşleşme olgusunun, eleştirel sinemadaki karşılığı "yabancılaşma"dır. Buradan hareketle ticari ya da anaakım sinemanın izleyiciden beklentisiyle, eleştirel sinemanın beklentisi farklıdır. Muhalif bir potansiyel taşıyan kısa filmde de durum benzerlik gösterir. Eleştirel bir filmde, filmsel evrene dahil edilen izleyiciden, filmdeki olay ya da karakterle özdeşleşmesi değil eleştirel düşünce ve kuramın da bir özelliği olan refleksif yapı arz etmesidir. Hüseyin Köse, eleştirel düşünce ve kuramın refleksif özelliğini açıklarken egemen medya düzenine maruz kalan *toplumsal failere* (Köse, 2007: 38) de değinir. Kitle iletişim araçları tarafından gönderilen mesajlara maruz kalan toplumsal failer, farkında olmadıkları halde koşullandıkları ideolojilerden kurtulmak ve özgürleşmek için çaba sarf etmeleri, eleştirel kuramın refleksif özelliğiyle açıklanabilir. Zira, eleştirel kuramın temel prensibi, izleyicinin ya da bireyin pasif konumunu terk ederek aktif hale gelmesidir.

Günümüzde yeni iletişim teknolojileri ve internet dünyasında yaşanan gelişmeler nedeniyle, paylaşılacak istenen her tür içerik bir anda milyonlara ulaşabilmektedir. Kısa filmin özünde var olan muhalif duruş, yeni iletişim teknolojileri ve internetin sağladığı alternatif kamusal alan niteliğindeki arayüzleri kullanarak, anaakım medya ve sinemanın yarattığı pasif izleyici profilini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesi sürecinde kısa filmin dolaşıma girmesini sağlayan internet, sosyal medya araçları ve festivaller, infoshop özelliğini taşımaktadır.

Anaakım sinema ya da eğlence sineması, sırtını dayadığı sermayenin tasarrufları doğrultusunda belirlediği içerikleri tüketici nesne olarak gördüğü izleyicilere aktarırken, gönderilen mesajların herhangi bir sorgulama sürecine girmeden onaylanmasını telkin eder. Oysa kısa filmde, zihni açık olan izleyiciden beklenen şey, filmin verdiği mesajlar üzerine düşünmesini sağlamak ve harekete geçirmektir. Kısa film, daha önce de belirtildiği üzere, uzun metraj sinemaya göre çok daha kısa zamanda bir hikaye anlatmak durumunda olduğu için, derin karakter analizleri yapmaya vakti yoktur. Dolayısıyla işlenen konunun karakterlerden daha önemli olduğu kısa filmde, izleyicinin özdeşleşme sürecine gireceği bir kahraman da yoktur. Bu durum, kısa film karşısında izleyicinin sadece duygusal değil aynı zamanda verilen mesajların alt okumalarını da analiz edebilecek düzeyde bir izleme eylemi içerisine girmesini kaçınılmaz kılar. Ayrıca, yine süre kısıtlaması nedeniyle sinematografik anlatım araçlarının kullanılarak daha yoğun anlamların üretildiği kısa filmde, izleyici aynı zamanda yan anlam ve imgelerle dolu filmin içerisine yerleştirilmiş kodları çözen analizci durumundadır. Kısa filmde izleyicinin sergilediği bu tutum, Bertolt Brecht'in sanatı ele alma ve yorumlama biçimiyle aynı düzlemde. Robert Philipp Kolker, popüler eğlenceye hizmet eden sanat yapısının egemen sistemi yücelttiğini, buna karşın Brecht sanatının egemen ideolojinin varsayımları olan ana

karakterlerle özdeşleşme ve duygusal katharsise karşı çıktığını belirterek, izleyicinin duygusal zaafı yerine, gördükleri üzerine düşünmesini sağlamayı amaçladığını belirtir. Böylelikle izleyici, filmde aldığı mesajları çözümlenerek aslında toplumsal görevini de yerine getirmiş olmaktadır (Kolker, 2010: 65). Öte yandan konvansiyonel sinemanın, egemen sistemin meşrulaştırılması sürecinde sunduğu her tür içerik, “düş fabrikası” özelliğinden dolayı hem çeşitli fantazyalarla hem de hayatı olduğu gibi tüm gerçekliğiyle sunduğunu iddia eden sanal hakikatlerle örülüdür. Bu muğlak yapı, ekranın karşısına geçen izleyicinin toplumsal çelişki ve sosyal adaletsizlikleri görmesinin ve bu kapsamda harekete geçmesinin önünde engeldir. Zaten gündelik hayatın sıradanlığı ve yaşam koşullarının zorluğu altında ezilen insanlar için Mario Pezzella'nın da belirttiği gibi “gösteri sineması tam bir tahliye vanası” (Pezzella, 2006: 23) halini almıştır. Tam da bu noktada kısa film ve muhalif sinemaya duyulan ihtiyaç kendisini hissettirmektedir. Elbette sadece sinema yoluyla toplumsal muhalefet ya da bilinç oluşturmak olanaksızdır. Toplumun geneline hükmeden egemen sisteme karşı mücadelede, diğer alternatif yapılara da ihtiyaç duyulmaktadır.

2. Yöntem Ve Örneklem

Araştırma, Hisar Kısa Film Festivali'nde seçkiye giren kısa filmlerin biçim ve içerik özelliklerini ortaya çıkararak eleştirel yapılarını sorgulamayı amaçlamaktadır. Kısa film, uzun metraj filme göre piyasa koşullarından daha bağımsızdır ve kar amacı gütmeyen bir türdür. Kısa filmin sahip olduğu bu avantaj, bir yandan kısa filmin ticari sinemanın klasik kalıplarına baş kaldırmasına zemin hazırlarken diğer yandan da anaakım medya ve ticari sinemanın ele almaya çekindiği konuları işlemesine yardımcı olur. Çünkü kısa filmin kurallarını şirketler, gişeler, prodüksiyon amirleri ya da yapımcılar değil, kısa film yönetmeninin kendisi koyar. Her türlü konu, teknik ve estetik yenilik, kendini, insanları ve dünyayı en uç noktalara varana dek sorgulama ve her türlü çılgınlıkların, özgürlüklerin var olduğu bir dünyanın, uzun metraj sinema dilinin klasik kalıpları içine sokulması eleştirel ve deneysel kısa film geleneğinin gittikçe ortadan kaybolmasına ve üniversitelerde bitirme projesi olarak yaşamını sürdürmesine neden olacaktır.

Kısa filme eleştirel olma özelliği kazandıran unsurlardan birisi, içerik olarak küresel ticari sinemanın işlemeye cesaret edemediği sosyal meseleleri ele alması iken biçim olarak da geleneksel hikaye anlatımını kırmasıdır. Çünkü klasik tarzda öyküde yer alan giriş, gelişme ve sonuç bölümleri Hollywood ve Yeşilçam Sinemasında kesin bir yargı ile son bulurken kısa filmin muğlak sonları, bu geleneksel yapıyı ortadan kaldırmakta, hem biçim hem de içerik olarak yerleşik ideolojiyi sarsmaktadır. Dolayısıyla kısa filmin hakim olan anlatım geleneklerine karşı çıkması hakim ideolojinin de konumunu etkilemektedir. Kısa filmin hem biçim hem de içerik olarak alışılmışın dışındakilere yönelmesi, kendi içinde oldukça tutarlı bir yapı arz eder. Çünkü yeni içerikler, yeni biçimler yaratmaktadır.

Kısa filmin konvansiyonel sinemaya karşı eleştirel duruşu, günümüzde önemini oldukça fazla hissettirmektedir. Zira sinemanın da içinde bulunduğu medya ortamında kapitalizm, doruk noktasına ulaşmış durumdadır. Dünyayı etkisi altına alan ticarileşme ve tekelleşme süreci, Türkiye'de de hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Günümüz Türkiye'sinin medya ortamı düşünüldüğünde birkaç ulusal ve uluslararası holdingin öne çıktığı görülür. Uzun bir süre devlet tekelinin varlığını sürdürdüğü medya ortamı artık küresel medya devlerinin de eklenmesiyle medya patronlarının tekeline girmiştir. Bu durum, medya içeriklerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Güçlü ve zenginlerin ele geçirdiği her tür medya ortamı artık toplumun diğer kesimlerinin de temsil edildiği ortam olmaktan çıkarak egemen ideolojiyi pekiştiren yapıya dönüşmüştür. Anaakım medyada temsil edilmeyen eşcinseller, köylüler, çeşitli azınlıklar, çevreciler, antikapitalistler, savaş karşıtları gibi kimlikler kendilerini ifade etmek için kendi medyalarını kurmaya çalışmaktadırlar. Robert Kolejinde eğitim gören bir grup gencin başlattığı Genç Sinemacılar Hareketi de böylesi bir arayışın sonucudur. Genç Sinemacıların kurduğu Robert Koleji Sinema Kulübü, Yeşilçam Sineması ve yarattığı kültüre başkaldıran alternatif bir sinema yaratmayı amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda yaptıkları kısa filmlerde kişisel konuları bir kenara bırakarak toplumsal sorunları irdelemişler ve gerçekçi filmler yapmaya başlamışlardır. Ancak yaşanan askeri darbeler, ekonomik bunalım, kitle iletişim araçlarının sayısında ve çeşitliliğindeki patlama, toplumu, dolayısıyla bireyleri farklı bir düşünsel yapılanma içine sokmuştur. İçinde bulunduğu bu durumdan etkilenen kısa film yönetmenlerinin seçtikleri temalar, toplumcu görüşlerin yörüngesinden çıkarak birey eksenine oturmuştur.

Bu çalışma, anaakım sinemanın işlemeye cesaret edemediği eleştirel, politik ve toplumcu konuların kısa film alanına girmesinin mümkün olduğunu ortaya koymaya çalışacaktır. Böylece kısa film yönetmenlerinin çekecekleri filmlerde kişisel konuların ötesine geçerek, günümüzde daha fazla ihtiyaç duyulduğu hissedilen eleştirel tavrı sergileyebilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca biçim olarak sinemanın klasik kalıplarının dışına çıkarak deneyselliği, yeniliği içinde barındıran kısa filmi, ulusal sinemanın laboratuvarı olarak kullanmaya çalışacakları düşünülmektedir. Bu genel amaç çerçevesinde çalışma şu soru cümleleriyle somutlaştırılabilir:

1. Çalışma evreni içerisinde incelenen kısa filmlerde hangi temalar ön plana çıkarılmıştır?
2. İncelenen kısa filmler, biçim ve içerik açısından ticari sinema gelenekleriyle ne tür bir ilişki içindedir?
3. İncelenen kısa filmler, eleştirel söylemle nasıl bir ilişki içindedir?

Hipotezler

1. Kısa film, anaakım sinemada temsil olanağı olmayan her tür konu ve içeriği işleyebilen eleştirel bir söylem alanıdır.
2. Kısa film; sosyal eşitsizlik, sosyal adalet, kimlik sorunu ve sosyal gerçekliğe vurgu gibi konuları işleyebilen alternatif bir medyadır.

3. Kısa film, eleştirel yapısını sadece içeriğiyle değil biçimsel unsurlarıyla da ortaya koyar.

Ortaya konulan hipotezler, çalışma kapsamında incelenen kurmaca kısa filmler üzerinden, Christian Metz'in bir filmin tüm katmanlarını irdeleyecek şekilde gösterebilimsel analiz kapsamında ortaya koyduğu beş değişken ile çözümlenmektedir.

Araştırmamızın kuramsal dayanak noktalarından birisi de aynı zamanda çalışma kapsamında incelenen filmlerin eleştirel yapılarını ortaya koymaya yönelik olarak Louis Gianetti'nin ortaya koyduğu "anahtar karşıtlıklar" kategorisidir. Gianetti, bu kategoride belirttiği karşıtlıklar üzerinden bir filmdeki eleştirel ve ideolojik yapının ortaya çıkarılabileceğini ifade eder. Gianetti'nin karşıtlık ilişkisi üzerine kurduğu yapı, Norman Fairclough'un karşıtlık ilkesi üzerinden bir toplumsal olayın çözümlenmesi için ortaya çıkardığı "Diyalektik İlişkisel Yaklaşım" ile bütünlük içindedir. Gianetti'ye göre, bir filmin eleştirel ve ideolojik konumunu anlayabilmek için o filmin aşağıdaki tabloda yer alan zıt anahtar kurum ve değerlere karşı aldığı tutumu ortaya çıkarmak gerekir.

Şekil 1. Filmin Eleştirel ve İdeolojik Konumunu Belirleyen Anahtar Zıtlıklar (Güçhan, 1999: 197)

Yukarıda yer alan karşıtlıkların birinci tarafında yer alanlar, ideolojik görüşün sol kısmında, ikinci tarafında yer alanlar ise sağ kısmındadır. Diğer bir deyişle birinci sırada yer alanlar sol görüşü benimseyen film yönetmenleri, ikinci sırada yer alanlar ise sağ görüşü benimseyen film yönetmenleridir.

Demokrasi – Hiyerarşi Karşıtlığı: Solcular, insanlar arasındaki benzerlikleri, sağcılar ise farklılıkları vurgular. Sağcılara göre sosyal kurumlar, sıradan insanlar tarafından değil güçlü yöneticiler tarafından yönetilmelidir. Önemli olan elit bir kesimin yönetici olması ve bireyciliktir.

Çevre – Kalıtım Karşıtlığı: Solcular, insan davranışlarının kalıtımla değil çevresel faktörlerin etkisiyle geliştiğine ve değiştiğine inanırlar. Sağcılar ise insan karakterinin genetik mirasla oluştuğuna inanırlar ve soyu vurgularlar.

Görecelik – Kesinlik Karşıtlığı: Sol görüşlüler, yargıların esnek olduğuna ve her durumdaki kesinliklerin değişebilir olduğuna inanırlarken, sağ görüşlüler insan davranışlarını yargılama konusunda çok kesindirler. Çocuklar, mutlaka disiplin altında ve saygılı olmalıdırlar, büyüklere itaat etmelidirler.

Gelecek – Geçmiş Karşıtlığı: Sağ görüşlü insanlar, geleceğe kuşkuyla bakarlar ve geçmişe derin bir saygı içindedirler. Eski geleneklere ve ritüellere saygı duyarlar. Solcular ise geçmişi küçümserler çünkü geçmiş, güçsüzleri sömürerek, sınıf çatışmalarıyla, cahillikle yönetilmiştir. Diğer taraftan gelecek, sonsuz ilerleme ümitleriyle doludur.

Birlik – Rekabet Karşıtlığı: Sol görüşlü insanlar, inandıkları gelişmeye ulaşmak için birlikte hareket etmeye inanırlar. Sağcılar ise toplumsal ilerleme için birlik değil rekabetin önemli olduğuna inanırlar.

Dışardakiler – İçerdekiler Karşıtlığı: Solcular; yoksulları, asileri ve toplumun, devletin bir kenara ittiği insanları romantize ederken sağcılar, tarihin yönünü belirleyen güçlü insanlar olarak tasvir edilir filmlerde. Solcular, azınlıkların ve kadınların ihtiyaçlarına karşı duyarlı ve etnik farklılıklara karşı saygılıdır. Sol eğilimli filmlerde baş kahramanlar çoğunlukla köylü, işçi gibi çalışan sınıftandır.

Evrensel – Ulusalçı Karşıtlığı: Sol görüşlüler, her ne kadar ülke ve kültürler farklı olsa da insan gereksinimlerinin evrensel olduğuna inanırlar. Sağ görüşlü insanlar ise daha çok kahraman olma eğilimindedirler. Solcular, eleştiriyi bir ülkeyi daha güçlü hale getirecek unsur olarak nitelerken, sağcılar eleştirinin bir ulusu zayıflattığına inanırlar.

Cinsel Özgürlük – Tek Eşlilik Karşıtlığı: Solcular, seksin kiminle yapılabileceği konusunda

insanların özgür olduğuna inanırlar. Onlara göre homoseksüellik, bir yaşam biçimidir. Kişisel tercihleri önemseyip, doğum kontrolünü ve cinselliğe baskı uygulamayı eleştirirler. Sağcılar ise evlilik öncesi ve evlilik dışı ilişkilere karşıdırlar. Önemli olan evlilik kurumu içinde gerçekleşen cinsellik ve heteroseksüel ilişkidir (Güçhan, 1999: 198-203)

Araştırma kapsamında incelenen filmlerin içeriklerinde yer alan eleştirel ve ideolojik yapının ortaya çıkarılmasında, Gianetti'nin yukarıda sıralamış olduğu karşıt anahtar kavramları kullanılmaktadır. Ayrıca filmlerin hem biçim hem de içeriklerinde sinematografik anlatım araçlarının oluşturduğu eleştirel yaklaşım, Battal Odabaş'ın aktardığı "Sinematografik Anlatım Araçlarının Birinci, İkinci ve Üçüncü Sinemadaki İşlevleri"ne ilişkin tabloda yer alan zıtlıklar kullanılmaktadır. Çünkü eleştirel yapıdaki kısa filmler, bu özellikleri itibarıyla Üçüncü Sinema sularına çekilir.

Tablo 1. Sinematografik Anlatım Araçlarının Birinci, İkinci ve Üçüncü Sinemadaki İşlevleri (Odabaş, 2013: 28-29)

	Birinci ve İkinci Sinemada İşlev	Üçüncü Sinemada İşlev
Anlatı	Tam bir öyküyle izleyiciyi eğlendirmek ve memnun etmek için kapalı anlatıya odaklanır.	Seyirciyi harekete geçmeye tahrik etmek için açık ve sorgulayıcı anlatı.
Sessizlik kavramı	Dramatik müzikler ve görüntüyü destekleyen ses efektleri.	Sessizlik, görüntülerin izlenimini destekleyerek boşlukları doldurmak için seyirciyi davet eder ve ondan anlam yaratmak için görüntüyle sessizliği buluşturur.
Kahraman kavramı	Bir bireyin öykünün akışı üzerinde sağlayabildiği etkisini anlatma yoluyla gerçekleştirilen bir kimlik.	Kahramanın kahraman ayrıcalıkları yoktur fakat öykünün gerekliliklerini yerine getirir.
Uzun Plan	Kendinden ve doğadan varoluşsal yabancılaşmayı ifade eder.	İzleyicilerin telaşsız hayat ritminin duygusuna dokunur ve bireysel karakterleri bir ailesel, toplumsal ve ulusal çerçevede içinde özerk olmayan kuruluşlar olarak belirler.
Çapraz kurgu	Antagonistleri arasında pozitif ve negatif kutup sunar.	İdeolojilerin çatışmasını aydınlatmaktadır.
Yakın çekim	Karakterlerin bireysel psikolojisini vurgular.	Seyrek kullanılır, çünkü doğal olmayan bir görünümü vardır.
Çevrinmeli çekim	Bazen 180 derece kuralına göre mekansızlığı vurgulamak ya da kaybolma duygusunu yaratmak için kullanılır.	Zaman zaman kullanılır. Üçüncü Dünya'nın geniş mekanını anlatmak için 180 derece kuralı terk edilir.
Aydınlatma	Dramada atmosferik aydınlatma, yüksek kontrast ve düşük ton. Komedilerde düşük kontrast ve yüksek ton aydınlatma kullanılır.	İşığın doğal kullanımını vurgulayarak daha az aydınlatma kuralı.
Kamera açısı	Doğal bir perspektif için göz hizası çekimleri genellikle estetik bakış açısı için kullanılır.	Karakterler/durumlar arasında tahakküm ve güç göstermek için ve siyasal ya da toplumsal yorumlar için düşük ya da yüksek açıların kullanımı.
Kamera yerleşimi	Kamera uzaklığı, yakın planla sunulan sahnenin duygusuna bağlıdır.	Psikolojik gerçekliğe yapılan küçük vurgu; yakın planların minimal kullanımı.
Kamera hareketi	Çoğunlukla sabit perspektif; anlam için birey ile gösterim ve hareket.	Afrika filmleri; genellikle sabit perspektif. Latin Amerikan filmleri; genellikle taşınabilir kamera, deneysel katılımı ve dramatik kimliği teşvik etmek için genellikle el kamerası.
Set düzeni	Stüdyo ortamı, yönlendirici denetimler.	Belgeselin gerçekliğini artırmak için yerinde oluşturulan set.
Oyun	Tanınmış oyuncu.	Gerçek hayat rollerinde genellikle oyuncu yoktur.
Paralel kurgu	Genellikle oyuncu ve kamera arasında doğrudan bağlantı yoktur.	Bazen, oyuncu kamera/seyirciyi doğru döner ve sözlü anlatıya geçer.

Araştırmada verilerin toplanmasında ise Christian Metz'in Göstergibilimsel Çözümleme yöntemi kullanılmaktadır. Göstergibilimle ilgili tanımlar incelendiğinde, vurgunun "anlam" olgusuna yapıldığı görülür. Bir çeşit anlamlandırma bilimi olarak da nitelendirilebilecek olan göstergibilim, asıl önemini görünenin ötesinde yer alan, diğer bir deyişle düz anlamın ötesindeki yan anlamların ortaya çıkarılmasında etkindir. Adanır, her görüntünün mutlaka bir yan anlamı olduğunu belirterek temel anlamın, bir şeyin herkes tarafından kabul edilen nesnel özelliklerini gösterdiğini yan anlamın ise duygusal, şiirsel, ideolojik özellikler gösterdiğini ifade eder (Adanır, 2013:19). Neumann eleştirel söylemi tanımlarken eleştirel söylemin görünenin ötesinde yer alan gizli güç ve mesajların ortaya çıkarılmasında

etkin olduğunu belirterek, asıl önemli olanın toplumsal problemlerin çözümü sırasında olguların gözlemlenemeyen kısımlarının ortaya çıkarılması olduğunu ifade eder. Dolayısıyla kısa filmin eleştirel biçim ve içerik yapısının inceleneceği bu çalışmada, filmlerin çözümlenmesi aşamasında göstergebilimden faydalanmak, bir gereklilik olarak gözükmektedir.

Metz ile birlikte göstergebilimin sınırları metinleri aşarak, her tür görsel görüntünün çözümlenmesinde ve anlamlandırılmasında kullanılır hale gelmiştir. Dolayısıyla Andrew'in de belirttiği gibi Metz, göstergebilimi kullanarak sinemada yer alan anlamlama süreçlerinin oluşumunu ve biçimlerini tanımlamayı hedeflemiştir (Andrew, 2000: 243). Bu anlamda Metz'in kaleme aldığı "Sinema: Dil mi, Dil Yetisi mi" adlı makalesi, sinemayla göstergebilim arasındaki ilk ilişkileri sağlama açısından oldukça önemlidir (Casetti, 1999: 132). Metz'in daha sonra göstergebilimle sinemayı derinlemesine bir ilişki içinde ele aldığı "Sinemada Anlam Üstüne Denemeler" adlı kitabında bir filmin göstergebilimsel olarak çözümlenmesinde kullanılacak tözlere değinmiştir. Andrew, bu tözleri, bir filmde yer alan bilgi kanalları olarak değerlendirmiş ve bu bilgi kanallarının da filmin anlamlandırılmasında oldukça büyük öneme sahip olduğunu belirtmiştir (Andrew, 2000: 249). Metz'in ortaya attığı tözler, aynı zamanda bu çalışmada film analizleri sırasında kullanılacak olan değişkenler olması nedeniyle ayrıca bir öneme sahip olduğundan aşağıdaki gibi bir tabloda gösterilmeleri, daha anlaşılır olması açısından önemlidir.

Şekil 2. Metz'in Göstergebilimsel Çözümlemede Kullandığı Değişkenler

Metz, film incelemelerinde genellikle kurgu, karşıt motifler, imge, söz uyumu gibi biçimsel unsurların çok fazla dikkate alındığını ancak bunların dışında yukarıda bahsedilen tözlerin üzerinde fazla durulmadığını belirterek, bu tözlerin herhangi bir filmin içerisine yerleştirilen kodların açığa çıkarılmasına önemli katkıların olduğunu belirtmektedir (Metz, 2012: 92). Hunt, yukarıda Metz'in ortaya koyduğu değişkenlere bakarak Metz'in seyircinin görsel imgeye öncelik verdiğini belirtir (Hunt, 2012: 24). Metz, bir film çözümlenmesi sırasında filmde yer alan kodları üç kategoriye ayırmıştır.

1. Sinemaya özgü kodlar (hızlı kurgu)
2. Diğer sanatlarla paylaştığı kodlar (ışık vb.)
3. Sinemaya özgü olmayan kodlar (kültürel kodlar) (Büker, 1996: 77-79)

Metz, "sinema bir dil değildir ama bir dil gibidir" derken aslında filmin oluşumu sırasında yönetmenin yukarıda sözü edilen kodları ve değişkenleri kullanarak bir dil oluşturduğunu belirtir. Devingen imge tözü ile kastedilen hareketli görüntü içerisinde dekor, ışıklandırma, renk, kurgu, sahne tasarımı, oyunculuk gibi birçok sinematografik anlatım araçlarını da barındırmaktadır. Bunun dışında filmin ses kuşağını oluşturan müzik, diyalog ve efekt tözleri bulunmaktadır. Görüldüğü gibi Metz'in ortaya koymuş olduğu değişkenler, bir filmin içerisine yerleştirilen kodların çözümlenmesi ve bu çalışma açısından ayrıca bir öneme sahip olan eleştirel söylemin ortaya çıkarılması için yeterli düzeydedir. Öyle ki Metz, sinemanın tanımının sadece film söylemi ve görüntülü söylem düzeyinde yapılması gerektiğini belirtmektedir (Metz, 2000: 267).

Metz'in göstergebilimsel analizinde hareketli görüntünün dışında yer verdiği fonetik ses (diyalog), müzikal ses (müzik) ve gürültü (efekt) değişkenleri de bir filmin anlamlandırılmasında hareketli görüntü kadar önemli bir yer tutar. Bir filmde karakterlerin duygu ve düşünceleri belirtmeleri için çıkardıkları tüm sesleri, fonetik ses olarak tanımlamak mümkündür. Sinemada büyük bir titizlik ve tasarrufla kullanılması gereken fonetik sesin en temel görevlerinden birisi, anlatıma katkı sağlamaktır. Daha çok görsel anlatımın öne çıkmasının beklendiği sinemada, fonetik sese yüklenen anlam, salt öyküyü anlatmanın ötesinde yer alabilir. Örneğin, filmde yer alan karakterin ağzından süzülen bir kaç kelime, o karakterin dünya görüşü ve kişilik özelliklerini anlatmaya yarayan bir yapıya bürünerek, o karakterin söyledikleri üzerinden çeşitli anlamlandırmalara zemin hazırlayabilir. Arslantepe'nin de belirttiği gibi "diyaloglar, görselliğe yardımcı oluyorsa, konuyu iletliyorsa, karakteri tanımlıyorsa/tanıtlıyorsa amacına uygun kullanılıyor demektir" (Arslantepe, 2007: 73). Orhan Kemal'in de belirttiği gibi "iyi bir senaryo önce diyalogsuz, fotoğraf olarak

düşünülmelidir" (Kemal, 2003: 75). Ancak anlatıma katkı sağlayabilecek şekilde tasarlanan fonetik ses üzerinden, o filmdeki eleştirel ve politik söylem de açık bir şekilde iletilebilir. *Üç Adam ve Bir Bebek* adlı filmde bebeğin babası Türkiye'den yurtdışındaki arkadaşlarını arayarak "*burası inanılmaz bir yer*", "telefonu bir saatte düşürdüm", "burada rüşvetle halledemeyeceğiniz hiçbir şey yok" gibi ifadelerle aslında ideolojik bir yapılandırmaya girer. Dolayısıyla Christian Metz'in göstergebilimsel analizinde yer verdiği tözlerden birisi olan fonetik ses, filmlerde yer alan eleştirel yapıların ortaya çıkarılmasında oldukça büyük bir öneme sahiptir.

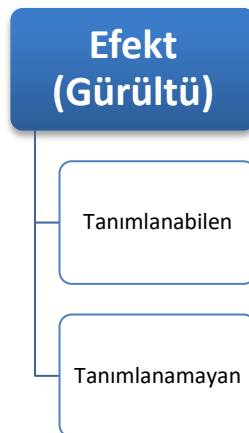
Metz'in göstergebilimsel analizde yer verdiği diğer bir önemli töz de müzikal ses ya da müziktir. Sinemaya sesin girmesi ilk olarak müzik sayesinde olmuştur. Sessiz sinema döneminin ilk zamanlarında izleme salonundaki rahatsız edici sessizlik, izleyicinin filmin teknik boyutuna dikkat etmesine neden olmakta ve bu durum filmin izleyici üzerindeki etkisini ortadan kaldırmaktaydı. Bu nedenle ilk zamanlarda filmlerde yer alan müzik boşluğu, sahnenin bir tarafına yerleştirilen piyano ile kapatılmaya çalışılmıştır. İlerleyen süreçte artık müzik, filmlerde bir dolgu unsuru olmaktan çıkarak tamamen anlatımı sağlayan ve güçlendiren bir yapıya bürünmüştür. Amerikalı besteci Aaron Copland'in "film müziği, sinema perdesinin arkasına yerleştirilmiş bir fırına benzer. Filmin sıcaklığı oradan gelir" (Konuralp, 2004: 17) ifadesi de Metz'in göstergebilimsel incelemede ele aldığı müzik tözünün, anlam yaratma özelliğiyle örtüşmektedir.

Eisenstein, görme ve işitme duyularına ait öğelerin birbirinden farklı nitelikler taşıması nedeniyle görüntü gibi sesi de ayrı etken olarak ele almayı ve sinema sanatının anlatım gücünü geliştirmek amacıyla yepyeni bir yapıya yöneltmeyi önermiş ve görme ile ses, görülen dünya ile işitilen dünya arasındaki engelleri kaldırmak ve bu iki karşıt alan arasında bir birlik ve uyumlu bir ilişki kurmanın gerekliliğini ifade etmiştir (Sözen, 2003: 149). Dolayısıyla Metz'in geliştirmiş olduğu yöntemdeki hareketli görüntü tözüne, müziği de eklemesi rastlantısal değildir. Cem Pekman'a göre sinemada müziğin 4 temel işlevi vardır:

1. Filmin zaman, yer ve atmosferini yaratır.
2. Filmde yer alan karakterlerin psikolojik durumlarının altını çizer ve perdede gösterilemeyen duyguları anlatır.
3. Bir süzgeç görevi görerek, izleyiciyi filmin teknik özelliklerinden soyutlar ve bir film izlediğinin ayırtına varmasını önler.
4. Gerginlik yaratmaya ve ardından gerginliği düşürmeye yarar (Pekman, 2004: 16).

Yalçın Tura, film müziğini "rejisörün başka hiçbir şekilde anlatamadıklarını anlatan" (Ok, 1995: 42) öge olarak tanımlamaktadır. Onu destekler nitelikte Carroll, müziğin sıfat ya da edat gibi kişilerin, olayların, nesnelere, eylemlerin niteliklerini belirttiğini ya da onları başka bir açıdan gösterdiğini, bir parça değiştirdiğini belirtmektedir (Pekman, 2004: 18). Müziğe ilişkin yapılan tüm bu nitelermeler, Christian Metz'in göstergebilimsel analiz yönteminde yer verdiği müzik tözünün önemine ve gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Metz'in göstergebilimsel analiz yönteminde yer alan ve bu çalışmada da film incelemeleri sırasında kullanılacak olan diğer bir töz, gürültü ya da diğer bir adıyla efekt değişkenidir. Efekt de tıpkı diğer sinematografik anlatım araçları kadar anlam oluşturma sürecinde etkili bir unsurdur. Ancak efekt denince akla, genellikle günümüzde büyük ölçüde dijital teknolojinin ürünü olan yüksek maliyetli filmlerdeki görüntüleri destekleyen yüksek ses seviyeleri gelmektedir. Oysa Mahmut Tali Öngören'in de belirttiği gibi ses efekti, konuşmayı ya da görüntüyü desteklemekte, bir yeri tanımlamakta, bir hava ya da atmosfer yaratmakta ve zaman belirtmekte kullanılan önemli bir unsurdur (Öngören, 1991: 121). Efektler, aşağıdaki tabloda da gösterildiği gibi iki gruba ayrılmaktadır:

Şekil 3. Metz'in Kullandığı Gürültü Tözünün Türleri

Tabloda yer alan tanımlanabilen efektler, efektte ya da gürültüye maruz kalan herkesin üzerinde mutabık olduğu türdedir. Bu efekti anlamlandırabilmek için sesin kaynağına yönelmek gereksizdir. Örneğin; korna sesi, köpek sesi

vb. Tanımlanamayan efektler ise çoğunlukla ses kaynağını görmeden üzerinde net bir fikrin oluşmadığı türdendir. Örneğin, yağmur sesi ile ateş üzerinde kızaran yağın çıkardığı ses, eğer sesin kaynağı gösterilmezse birbirleriyle karıştırılmakta ve tam bir netlik sağlanamamaktadır.

Başta da belirtildiği gibi gürültü ögesi bir filmde sadece görüntüyü desteklemez, onun dışında belirli bir takım anlamların oluşturulmasında da etkin rol alabilir. Çalışmanın kısa film incelemeleri kısmında ele alınacak olan *Berf* adlı filmde kullanılan bir efekt üzerinden bu durum daha net bir şekilde ortaya konabilir. Ağrı'nın bir Kürt köyünde geçen film, bir annenin, oğlunun askerler tarafından öldürülmesiyle yaşadığı acıyı anlatmaktadır. Filmin bir ev içi sahnesinde izleyici, evin üstünden geçen bir helikopter sesiyle irkilir. Her ne kadar basit bir helikopter sesi gibi dursa da bu efekt, aslında orada yaşayan bir aile için üzerlerine ateş yağdıran nesneyi çağırıştırılmaktadır. Dolayısıyla Metz'in de bir filmin kod açılımında kullanılması gerektiğini düşündüğü efekt tözü, aynı zamanda üzerinden çeşitli ideolojik ve eleştirel yaklaşımların da sergilendiği aktif bir yapıya bürünme potansiyeli taşımaktadır.

Türkiye'de çekilen kısa filmlerin biçim ve içerik açısından eleştirel yapılarının sorgulanacağı bu çalışmanın evrenini, Hisar Kısa Film Festivali oluşturmaktadır. Çalışma evreni olarak Hisar Kısa Film Festivalinin seçilmesinin en önemli nedeni, festivalin taşıdığı misyondur. Aralarında Artun Yeres, Ahmet Soner, Mutlu Parkan, Oğuz Onaran, Veysel Atayman ve Engin Ayça gibi kısa film alanında önemli isimlerin olduğu yönetmenler, "Türkiye'de sinema olayının kökten ele alınması" (Kutay, 2005: 71) düşüncesi etrafında toplanarak sinemanın bağımsız, devrimci ve eleştirel olması gerektiğini belirtmişler ve Genç Sinemacılar Manifestosunu yayımlayarak Hisar Kısa Film Festivalini başlatmışlardır. Hisar Kısa Film Festivali, aynı zamanda Türkiye'deki ilk festival olma özelliğini taşımaktadır.

Çalışma kapsamında Christian Metz'in göstergebilimsel çözümleme yönteminde kullandığı hareketli görüntü, fonetik ses, grafik malzeme, çevre sesi ve müzik değişkenlerine göre incelenen kurmaca kısa filmlerin kültürel ve özgül kod açımları yapılmıştır. Ortaya çıkarılan kodların güvenilirlik hesaplamaları, araştırma sonuçlarının gerçeğe uygun olması ve güvenilirliklerinin sağlanması açısından Klaus Merten'in içerik analizi yönteminde bahsettiği iki farklı kodlayıcıya göre aşağıdaki formülle yapılmaktadır:

C: $2 \times C1, 2 / C1 + C2$ Formülde yer alan ifadelerin açımları aşağıdaki gibidir;

C: Güvenirlik oranı

C1: Birinci kodlayıcının kodladıklarının sayısı

C2: İkinci kodlayıcının kodladıklarının sayısı

C1,2: Kodlayıcıların birbirleriyle uyumlu kodlama sayısı (Alver, 2003: 97).

Çalışmanın örneklemini ise 2005-2013 yılları arasında festivale katılan 55 kurmaca kısa film içerisinden *sistemantik örnekleme* ile seçilen 11 kısa film oluşturmaktadır. Sistemantik örnekleme en yalın anlamıyla; araştırmanın evrenini meydana getiren yığılı oluşturabilecek örneklerin seçimi sırasında tüm örneklere eşit seçilme şansının verilerek örneklerin oluşturulmasıdır. Yığılıda yer alan tüm örneklemin, seçilecek olan örneklem sayısına bölünmesiyle "k" sayısı bulunur. Daha sonra 1-k arası rastlantısal şekilde bir sayı seçilir. Seçilen bu sayı, yığına girecek olan birinci örnekleme oluşturur. Bu sayıya sürekli "k" ilave edilerek ikinci, üçüncü ve son olarak n'inci birim belirlenir (Gökçe, 1995: 97).

Araştırmada analiz edilen filmlere ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo 2. Araştırmada Analiz Edilen Filmler

FİLMİN ADI	YÖNETMENİ	SÜRESİ
"Ali Ata Bak"	Orhan İnce	12'
"Berf" (Kar)	Erol Mintaş	20'
"Buhar"	Abdurrahman Öner	12'
"Derin Nefes Al"	Başak Büyükçelen	4'18'
"Eσμα"	Koray Çalışkan	18'
"Gerayış"	Çetin Baskın	16'
"Köy"	Mustafa Dok	11'
"Nolya"	Cem Öztüfekçi	26'
"Sudan Korkan Adamlar"	Selim Akgül	12'
"Toz"	Fatih Kızılgök	13'55"
"Yaban"	Hakan Savaş Mican	18'

3. Bulgular

Bu araştırmada, Hisar Kısa Film Festivali kapsamında sistematik örnekleme yöntemiyle seçilen 11 kurmaca kısa film analiz edilmiştir. Araştırmanın kuramsal çerçevesinde önemli bir yer tutan Louis Gianetti'nin, bir filmin eleştirel ve ideolojik yapısını ortaya çıkarmaya yönelik geliştirmiş olduğu anahtar karşıtlıklar-"Demokrasi – Hiyerarşi", "Çevre – Kalıtım", "Görecelik – Kesinlik", "Birlik – Rekabet", "Dışardakiler – İçerdekiler", "Evrensel – Ulusalçı", "Cinsel Özgürlük – Tek Eşlilik"-film içeriklerinin incelemesi sırasında kullanılmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan filmlerin biçimsel unsurları incelenirken ise Battal Odabaş'ın aktardığı "Sinematografik Anlatım Araçlarının Birinci, İkinci ve Üçüncü Sinema'daki İşlevleri"ne ilişkin tabloda yer alan karşıtlıklar kullanılmıştır. Çalışmada verilerin toplanmasında ise kısa sürede yoğun anlamlar üretmek zorunda olan kısa filmin, yan anlamlar barındırma potansiyeline sahip tüm katmanlarını incelemeye olanak sağlayan, Christian Metz'in Göstergibilimsel Çözümleme yöntemi kullanılmıştır. Diğer inceleme alanlarında olduğu gibi Göstergibilimsel Çözümlemede de birçok kuramcıya ait farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmada Christian Metz'in geliştirmiş olduğu ve beş değişkenden-hareketli görüntü (kültürel kod, özgül kod), fonetik ses, müzik, grafik malzeme, çevre sesi-oluşan Göstergibilimsel Çözümleme yöntemi benimsenmiştir. Metz'in, sinema gibi hareketli görüntü üzerine yoğunlaşan yegane göstergibilimci olması, bu tercihin önemli nedenlerinden birisidir. Çalışmada ele alınan filmler, hem içerik hem de biçim açısından incelenmiştir. Çünkü, çalışmanın içeriğinde de belirtildiği gibi kısa filmin eleştirel yapısını sadece içeriği değil aynı zamanda biçimsel unsurları da belirler. Dolayısıyla kısa film, eleştirel yapısını, hem içerik olarak anaakım sinemada temsil şansı bulamayan konuları işlemesine, hem de biçimsel olarak anaakım sinemanın anlatım geleneklerinden farklı olmasına borçludur. Bu sayede araştırmanın soru cümlelerinde yer alan tüm unsurlar, araştırma kapsamında ele alınan film incelemeleri sırasında değerlendirmeye alınmıştır.

Çalışma kapsamında çözümlenen 11 kısa filmde toplam 91 tane çeşitli anlama sahip, kültürel kod kullanılmıştır. Bu kodların hepsinin filmsel anlatım alanına bilinçli bir biçimde yerleştirildiği varsayılmaktadır. Aşağıda yer alan tablolarda da görüldüğü gibi çalışma kapsamında çözümlenen tüm kısa filmlerde kültürel kod kullanımı mevcuttur. Filmlerde yer alan kültürel kodlar, bir toplum içinde doğup büyüyen bireylerin, kültürel hafızalarında şekillenen imgelerden oluşmaktadır. Bu imgeler, film içeriklerinin eleştirel olup olmadıklarına ilişkin ciddi ipuçları barındırmaktadır. Filmlerde yer alan kodlar, Klaus Merten'in içerik analizi yönteminde bahsettiği iki farklı kodlayıcıya göre kodlanarak, güvenilirlik oranları ortalama %93.73 olarak hesaplanmıştır. Filmlerde yer alan kültürel kodlar ve güvenilirlik oranları, aşağıdaki iki farklı tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Filmlerde Kullanılan Kültürel Kod Sayıları

Filmin Adı	Film Boyunca Görüntülenen Kod Sayısı	Kodların Ortalama Güvenilirlik Oranı
"Ali Ata Bak"	13	100.00%
"Berf" (Kar)	19	94.44%
"Buhar"	5	100.00%
"Derin Nefes Al"	5	100.00%
"Esmâ"	7	83.33%
"Gerayış"	5	100.00%
"Köy"	6	80.00%
"Nolya"	8	85.71%
"Sudan Korkan Adamlar"	7	92.31%
"Toz"	5	100.00%
"Yaban"	11	95.24%
Toplam/Ortalama	91	93.73%

Tablo 4. Filmlerde Kullanılan Kültürel Kodlar ve Kod Açımları

Adı	Düz Anlamın Göstereni	Düz Anlamın Gösterileni
"Ali Ata Bak"	Adem'in eski giysisi Annenin giyimi ve kara kazan Ev içindeki oturma sergileri Duvara asılı halı Duvara asılı Kuran-ı Kerim Yayık Eski minibüs Okulun dış görünümü Okulun iç görünümü "Birliğin Temeli" başlıklı yazı Kaşağı adlı kitap Kara lastiklerin içinde kundura ayakkabı Dağda yazılı olan "Ali Ata Bak" ifadesi	Köy yaşamı, yerellik, yoksulluk Köy kadını imajı ve doğal yaşam Tipik köy yaşamı Tipik köy yaşamı Toplumsal benzerlik, dinsel inanç Tipik köy yaşamı Geri kalmışlık Geri bıraktırmışlık Geri bıraktırmışlık Anadilde eğitim sorunu Eğitim sisteminin trajikomik durumu Yaşam olanaklarındaki farklılık Eğitim sistemindeki baskıcı rejim
"Berf" (Kar)	Ana Gözel'in siyah eşarbi Kurumuş ağaç Evin önünde yemlenen tavuklar Televizyonu siyah örtüyle kapatma Zine'nin kuyudan su içmesi Kerpiç ev Zine'nin plastik terlikleri Taziyeye gelen komşular Duvarda asılı olan Kuran-ı Kerim Düğün için cenaze sahibinden izin alma At üstünde gelin getirme Hastaya Kuran-ı Kerim okunması Ulaşım aracı olarak at kullanımı Ağrı Dağı Zine'nin rüyasında gördüğü kanlı gömlek Ahmet'in atının eve yalnız dönmesi Kar suyunun mezara serpilmesi Ahmet'in fotoğrafının örtüyle kapatılması Ana Gözel ve torununun duvardaki fotoğrafı	Umutsuzluk, karamsarlık, yas Tükenmişlik, verimsizlik Doğal yaşam, yerellik Matem, Anadolu'ya özgü gelenek Yerellik, düşük sosyo ekonomik düzey Yerellik, düşük ekonomik düzey Düşük ekonomik düzey Birlik, beraberlik, dayanışma Toplumsal benzerlik, dinsel inanç İnsan için insanın önemi, gelenek Taşra hayatı Hasta için kaçınılmaz son: Ölüm Yerellik, coğrafi engebe Yokluğuyla değer kazanan imge, kader, ölüm Babasının öleceğine dair işaret Ölüm Döngü Ölüm Soyun devamına ilişkin tehlike

	<p>Soba Kadının giyim tarzı Emaye Çaydanlık Üzerinde dantel olan tüplü televizyon Ayna Buhar</p>	<p>Kadının psikolojik durumunun altını çizer. Klasik ev kadını ve yaşam biçimi Düşük ekonomik düzey Yaşam biçimi, düşük ekonomik düzey Evlilikte yolunda gitmeyen durumlar silsilesi Kadının öfkesi, evlilikte sorunlu olan taraf</p>
	<p>Nazlı ve ailesinin yaşadığı apartman dairesi Nazlı'nın giyim tarzı Bekaret testi yapan doktora rüşvet verme Doktorun Nazlı'nın bacağına elini koyması Nazlı'nın parmaklarındaki kan</p>	<p>Yüksek sosyo ekonomik ve kültürel düzey Çağdaşlık düzeyi ve yaşam biçimi Babanın dünyayı algılama biçimi, sağlık sistemi Nazlı'nın vücudundaki hakimiyetsizliği Ataerkil toplumda kadına yönelik şiddet</p>
	<p>Esmâ'nın yaşadığı gecekondu mahallesi Esmâ'nın evi Esmâ'nın giyim tarzı Esmâ'nın çalıştığı ev Evin hanımının kıyafeti Ulaşım aracı olarak belediye otobüsü Esmâ'nın kocasına sırtını dönerek uyuması</p>	<p>Düşük ekonomik düzey, kültürel yapı Düşük ekonomik düzey, kültürel yapı Tipik temizlikçi kadın imajı Yüksek ekonomik düzey, sosyal statü farkı Modernlik, gösteriş Düşük ekonomik düzey, iktisadi tedbir Sorunlu evlilik</p>
	<p>At Koyun sürüsü Halil'in sık sık atını tımarlaması Halil'in şalvar ve kara lastik giymesi Halil'in tütün sarması</p>	<p>Yerellik, yaşanılan coğrafyanın engebeliliği Geçim kaynağı At ve doğayla kurulan güçlü bağ Yerellik, gündelik hayatın sıradanlığı Filmin geçtiği mekana özgü kültürel form</p>
	<p>Traktör İsli çaydanlık Çapa, tırmık Savaş uçağı Karanlıkta yürüyen gölgeler Köy tabelası</p>	<p>Köy yaşamının yerelliği Taşra hayatına vurgu, mekansal bütünlük Bölgedeki geçim kaynağı Devletin temsili, halkı göçe zorlayan neden Yolunda gitmeyen durum, tehlike Devletin köyde yaşayanlarla kurduğu ilişki</p>
	<p>Sonbahar ve yaprak dökümü Meyhane duvarında asılı olan yazılar Meyhane duvarında asılı olan fotoğraflar Meyhanenin iç tasarımı (1) Meyhanenin iç tasarımı (2) Meyhanenin iç tasarımı (3) Meyhanenin dış tasarımı Kasaba</p>	<p>Umutsuzluk, karamsarlık Meyhane sahibinin hayata bakış açısı Tipik meyhane ortamı Gelenekçi İsmet'in hayata bakışı Yenilikçi Arif'in hayata bakışı, modernlik Yenilikçi "O"nun hayata bakışı, rock-bar Filmde yer alan karakterlerin dönüşümü Tekdüze yaşam, taşra sıkıntısı</p>
	<p>Askerler Evin dış görünümü Irmak Baba karakterinin askerleri sırtında taşıması Askerin, babaya konserve vermesi Çocuğun kaya parçalarından köprü yapması</p>	<p>Devletin baskıcı aygıtları Yerel köy yaşamı, düşük ekonomik düzey Devletin vatandaşıyla hesaplaştığı yer, sınırı Baskıcı, ötekileştirici devlet rejimi Hakim ideolojinin aşağılayıcı tavrı Millitarizme karşı direnç</p>

		Baba karakterine köprünün yıktırılması	Militarizmin yıkılmaz imajı
	"Toz"	Toz Evin dağınıklığı ve tasarımı Osi'nin istavroz kolyesi Masanın üzerindeki yemek artıkları Evin tozlu zeminindeki ayak izleri	İlişkide yaşanan belirsizlik ve iniş-çıkışlar Osi ve sevgilisinin düzensiz ilişkisi Hristiyanlık Karakterlerin yaşam tarzı Muğlak yaşam içindeki muğlak gelecek
	"Yaban"	Meryem'in Almanya'ya getirdiği gül fidesi Meryem'in evde ayakkabısız, oğlunun ayakkabıyla dolaşması Meryem'in duvardaki çıplak kadın fotoğrafını indirtmesi, Galata Kulesi resmini astırması Meryem'in Türk TV kanallarını araması Adem'in, Meryem'in örttüğü danteli kaldırması Adem'in banyo lifini atması, Meryem'in tekrar yerine koyması Meryem'in kapı girişinde terlikleri çıkarması, Adem'in ise onları içeri alması Dış kapının önündeki ayakkabı topluluğu Küçük kızın Adem'in masasında oynaması Adem'in tabakları kasıtlı olarak kırması Meryem'in evi terk etmesinden sonra Adem'in kapının önündeki annesinin terliklerini düzeltmesi	Geleneği sürdürme mücadelesi Doğu ve Batı kültürleri arasındaki farklılıklara vurgu Vatan hasretini dindirme ve Adem'in kendi kültürüne yabancılaşmasını önleme çabası Ait olduğu kültüre bağlılık Türk kültürüne karşı direnç Anne oğul arasındaki geleneği sürdürme mücadelesine ilişkin karşıtlık Geleneği yaklaşıma karşı yenilikçi yaklaşımın mücadelesi Türk misafirler Kültürler arasındaki özel alan farklılığı Kültürel yaşam biçimini savunma Meryem'in döneceğine dair umut, Adem'in Türk kültürünü benimsemeye başlaması

Çalışmanın içeriğinde de bahsedildiği gibi Metz'in "hareketli görüntü" değişkeninde yer alan ikinci kod türü, özgül kodlardır. Özgül kodlar, filmlerde yer alan sinematografik anlatım araçları olarak da tanımlanabilir. Çalışma kapsamında çözümlenen filmlerde yer alan özgül kodlar, büyük ölçüde Battal Odabaş'ın aktardığı "Sinematografik Anlatım Araçlarının Birinci, İkinci ve Üçüncü Sinemadaki İşlevleri" tablosuyla uygunluk içindedir. Eleştirel içeriğe sahip olan filmlerin özgül kodlarının, Odabaş'ın ortaya koyduğu tablodaki Üçüncü Sinema'daki işlevleriyle uyumlu olduğu gözlenmiştir. Daha açık bir ifadeyle belirtmek gerekirse, içerik olarak eleştirel olan filmlerin büyük bir çoğunluğu, biçim olarak anaakım sinemanın anlatım geleneklerinden farklı unsurları bir araya getirmektedir. Bu yönüyle filmler, çalışma kapsamında kısa filmin tüm katmanlarını ortaya koyar nitelikteki tanımında yer verilen "farklı kamera hareketleri, yeni bakış açıları ve anlatım biçimlerinin hakim olduğu" ifadesiyle de örtüşmektedir. Çözümlenen filmlerin neredeyse hepsinde; genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, alt açı ve göz hizası kamera açıları, doğal aydınlatma, kesme (cut) ile geçiş, sıradan oyuncu kullanımı gibi özgül kodlar yer almakta ve bu kodlar, filmlerde yer alma biçimleri itibarıyla, kullanıldığı filmi Üçüncü Sinema sularına taşımaktadır. Dolayısıyla bu özgül kodlara sahip filmlerin içerik olarak da toplumsal ya da sosyal bir meseleye eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşması, incelemelerde saptanan önemli bir durumdur.

Çalışma kapsamında incelenen tüm kısa filmlerde bilinçli bir biçimde ve düzende kullanıldığı düşünülen özgül kodlar, aşağıdaki tabloda nitelikleri ve sayılarıyla gösterilmiş, iki farklı kodlayıcı tarafından kodlanarak güvenilirlik oranları %97.87 olarak saptanmıştır.

Tablo 5. Filmlerde Kullanılan Özgül Kodlar

İlmin Adı	Film Boyunca Görüntülenen Kodlar	Kodların Ortalama Güvenilirlik Oranı
"Ali Ata Bak"	Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, alt açı ve göz hizası kamera açıları, doğal aydınlatma, kesme (cut) ile geçiş, sıradan oyuncu kullanımı.	90.91%
"Berf" (Kar)	Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, doğal aydınlatma ve soğuk renk, paralel kurgu, sıradan oyuncu kullanımı.	100.00%

"Buhar"	Plan-sekans kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, genel plan, siyah beyaz renk kullanımı.	100.00%
"Derin Nefes Al"	Yakın plan, tanınmış oyuncular, sabit kamera, kesme ile geçiş (cut).	100.00%
"Esmâ"	Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, göz hizası kamera açısı, doğal aydınlatma, kesme (cut) ile geçiş, sıradan oyuncu kullanımı.	100.00%
"Gerayış"	Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, göz hizası kamera açısı, doğal aydınlatma, kesme (cut) ile geçiş, sıradan oyuncu, ters ışık kullanımı.	00.00%
"Köy"	Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, göz hizası kamera açısı, doğal aydınlatma, siyah beyaz renk, kesme (cut) ile geçiş, sıradan oyuncu kullanımı.	32.31%
"Nolya"	Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, göz hizası kamera açısı, doğal aydınlatma, dekor ve kostüm tasarımı, siyah beyaz renk, kesme (cut) ile geçiş, tanınmış oyuncu kullanımı.	33.33%
"Sudan Adamlar"	<i>Korkan</i> Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, doğal aydınlatma ve sıradan oyuncu kullanımı.	00.00%
"Toz"	Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, kesme ile geçiş, paralel kurgu, flu çekim, doğal aydınlatma ve soğuk renk, tanınmış oyuncu kullanımı.	00.00%
"Yaban"	Genel ve orta genel planların çoğunluklu kullanımı, sabit kamera ve uzun çekim, kesme ile geçiş, doğal aydınlatma, sıradan oyuncu kullanımı.	00.00%
Toplam/Ortalama		97.87%

Çalışma kapsamında çözümlenen 11 kurmaca kısa filmdeki işitsel öğeler, Metz'in ses şeridi üzerindeki üç kanal olarak bahsettiği fonetik ses, çevre sesi ve müzik olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir. İncelenen filmlerde anlatıcı sesine rastlanmamıştır. Filmlerde oyuncu sesinin yer alması %81.81 oranındadır. Filmlerde yer alan diyaloglar büyük ölçüde, sesin filmsel anlatımla aynı zamana ait olduğu anlamına gelen simultane niteliktedir. Filmlerde yer alan diyaloglar, filmlere birçok farklı açıdan hizmet etmektedir: Oyuncuların dünya görüşlerinin aktarımı, filmin eleştirel içeriğinin anlatımı gibi. İncelemeler kapsamında ele alınan filmlerde, diyalogların yoğunluk olarak filmsel anlatımın önüne geçmediği tespit edilmiştir. Fazla diyalog barındıran ve bu nedenle çok konuşan film olarak nitelenen filmlerde ise (*Nolya* gibi) yer yer görüntüsel anlatım ikinci planda kalmıştır. Ayrıca diyalog kullanımının fazla olmadığı filmlerin, daha yoğun anlamlar üreterek metaforları ve kültürel kodları daha fazla kullandığı gözlenmiştir.

Tablo 6. Filmlerde Kullanılan Fonetik Ses

	Filmin Adı	Oyuncu Sesi	Anlatıcı Sesi
1	"Ali Ata Bak"	Var	-
2	"Berf" (Kar)	Var	-
3	"Buhar"	Var	-
4	"Derin Nefes Al"	Var	-
5	"Esmâ"	Var	-
6	"Gerayış"	Var	-
7	"Köy"	-	-
8	"Nolya"	Var	-

9	"Sudan Korkan Adamlar"	-	-
10	"Toz"	Var	-
11	"Yaban"	Var	-
Toplam/Ortalama		9	0

Çalışma kapsamında analiz edilen tüm kısa filmlerde çevre sesi, yoğun bir biçimde kullanılmaktadır. Filmlerde yer alan çevre seslerinin tümü, kaynağını göstermeye gerek olmayan, "tanımlanabilen ses efekti" grubuna girer. Ayrıca filmlerde kullanılan ses efektleri, kaynağı öykü evreninde yer alan (diegetik) ve kaynağı öykü evreninde yer almayan (diegetik olmayan) türde örneklerle sahiptir. Filmlerde yer alan efektler ve çevre sesleri, büyük ölçüde filmsele anlatımda gerçekçi atmosfer yaratmak için kullanılmıştır. Efektlerin bu özelliği, çalışma açısından oldukça önemlidir. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi anaakım sinema ile muhalif ya da eleştirel sinemanın izleyiciden beklentileri farklıdır. Anaakım sinema, izleyicinin eğlenceye yönelik ihtiyacı gidermeye odaklanırken, eleştirel sinema izleyiciyi sürekli aktif tutarak, belirli konular üzerine düşünmesini sağlamayı amaçlar. Bunun yolu ise fantazyalardan damıtılmış filmin, her yönüyle gerçekçi unsurlara yer vermesinden geçer. Bu anlamda filmlerde kullanılan efektlerin, gerçekçi yapıya hizmet etmesi, oldukça tutarlıdır.

Diegetik yapıdaki efektler, gündelik yaşamın gürültü ve seslerini yansıtarak gerçekçi anlatıma hizmet etmektedir. Filmlerde kullanılan efektler, görüntüyle gösterilen görsel malzemeyi güçlendirmek ve bu sayede öykünün gerçeğe benzerliğini pekiştirmektedir. Filmlerde kullanılan efektlerin büyük bir kısmı, aynı zamanda doğal ortamında kaydedilen seslerden oluşmaktadır. Filmlerde yer alan doğal efektler, mekansal tasarıma gerçekçi bir özellik kazandırır. Dolayısıyla filmlerde kullanılan efektler büyük ölçüde, sonradan filme eklenen türde değil, çekim sırasında kaydedilen doğal sesler biçiminde düzenlenmiştir. Filmlerde kullanılan ve aşağıdaki tabloda belirtilen efektler, Mahmut Tali Öngören'in belirttiği ve daha önce de aktarıldığı gibi, bir yeri tanımlamak, bir hava ya da atmosfer yaratmak için başarılı bir biçimde kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen bazı filmlerde efektler, sadece görüntüyü desteklemekle kalmayıp, bazı söylemlerin de aktarıcısı olarak yer alır. Örneğin *Berf* filminde yer alan helikopter sesi, *Köy* filminde yer alan savaş uçağı sesi, *Buhar* filmindeki suyun kaynama sesi, *Sudan Korkan Adamlar* filmindeki askerlerin çaldığı ıslık sesi gibi efektler, düz anlamın ötesine geçerek, ideolojik bir yapıya bürünmüştür. Filmlerde yer alan tüm çevre sesleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 7. Filmlerde Duyulan Çevre Sesi (Efektler)

Filmin Adı	Çevre Sesi
"Ali Ata Bak"	Kuş sesi, horoz sesi, koyun sesi, köpek sesi, eşek sesi.
"Berf" (Kar)	Kuş sesi, inek sesi, eşek sesi, rüzgar sesi, çekirge sesi, sinek sesi, köpek sesi, gök gürültüsü, horoz sesi, bomba sesi, helikopter sesi, at nalı sesi, uğultu sesi, tüfek sesi
"Buhar"	Trafik uğultusu, kapı çalma sesi, tespah çekme sesi, sırtından bıçaklanan adamın çıkardığı ses, suyun kaynama sesi
"Derin Nefes Al"	Kuş sesi, ayak sesi, kapı kapanma sesi, tokat sesi, bekaret muayenesinde kullanılan alet sesleri, doktorun eldivenleri taktığı sırada çıkan sesler, muayene sırasında çıkan sesler, araba sesi ve trafik uğultusu, Nazlı'nın bekaretini bozduğu sırada çıkan sesler
"Esmâ"	Şehir uğultusu, trafik sesi, çaydanlık sesi, kapı açma kapama sesi, kapı zili sesi, parkta oynayan çocukların çıkardığı sesler, martı sesi, rüzgar sesi, ev gereçlerinden çıkan sesler, köpek sesi, karga sesi, ezan sesi, gemi kornası.
"Gerayış"	Farklı türlerde kuş sesleri, inek sesi, eşek sesi, rüzgar sesi, çekirge sesi, sinek sesi, köpek sesi, gök gürültüsü, horoz sesi, at sesi, atın boynunda asılı olan çingırağın sesi, atın otlarken çıkardığı sesler, kurbağa sesi, at nalı sesi, koyun sesi.
"Köy"	Traktör sesi, savaş uçağına ait ses, horoz sesi, tavuk sesi, inek sesi, köpek sesi, keçi sesi, koyun sesi, yeni doğan bebek sesi, çekirge sesi, baykuş sesi, çatışma sesleri, farklı türlerde kuş sesleri, askeri helikopter sesi.

“Nolya”	Meyhanenin içinde kullanılan araç gereçlerden çıkan sesler ve bira doldurma sesi, kapı açma kapama sesleri, gök gürültüsü ve rüzgar sesi, orman uçuşu, çeşitli türde kuş sesleri.
“Sudan Korkan Adamlar”	Irmaktan gelen su sesleri, farklı türlerde kuş sesleri, çocuğun kaya parçalarını yuvarlarken çıkardığı sesler, askerın çaldığı ısıık sesi, çekirge sesi, kurbağa sesi, koyun sesi, inek sesi, köpek sesi.
“Toz”	Kuş sesleri, uçuşu sesi, avizeden çıkan sesler, kapı gıcirtısı, kapı zili, araba korna sesi, kapı çarpma sesi, sifon çekme sesi, çekirge sesleri, araba alarm sesi.
“Yaban”	Ev içinde giyinilen ayakkabıların çıkardığı sesler, kapı açma-kapama sesleri, ev içinde kullanılan araç gereçlere ilişkin sesler, eve gelen misafirlerin çıkardığı sesler, sokakta oynayan çocukların sesleri, köpek sesi, kuş sesleri.

Filmlerin %72’sinde çeşitli amaçlara hizmet eden müzikler kullanılmıştır. Müzikler, daha çok, kaynağı öykü evreninde yer almadığı için diegetik olmayan tarzdadır. Aşağıdaki tabloda da belirtildiği gibi, filmlerde müzik kullanma oranı ortalama %16.93, müziksiz alan ise %83.07’dir. Aynı zamanda filmlerde kullanılan müziklerin %50’si sözsüz müzik niteliğindedir.

Tablo 8. Filmlerde Kullanılan Müzikler

Filmin Adı	Filmde Müzik Kullanılan Toplam Süre (Saniye)	Müziksiz Toplam Süre (Saniye)	Toplam Süre (Saniye)	Filmde Müzik Kullanma Oranı (%)	Müziksiz Alan Oranı (%)
“Ali Ata Bak”	0	720	720	0	100
“Berf” (Kar)	50	1150	1200	4.16	95.86
“Buhar”	0	720	720	0	100
“Derin Nefes Al”	26	232	258	10.07	89.93
“Esmâ”	220	860	1080	20	80
“Gerayış”	96	864	960	10	90
“Köy”	424	236	660	64.24	35.76
“Nolya”	451	1109	1560	28.91	71.09
“Sudan Korkan Adamlar”	0	720	720	0	100
“Toz”	263	572	835	31.49	68.51
“Yaban”	188	892	1080	17.40	82.60
Toplam/Ortalama	1718	8075	9793	16.93	83.07

Filmlerde kullanılan müzikler, genel olarak dikkatli, seçici ve yerindeliği kollayan bir biçimde tasarlanmıştır. Kimi filmlerde müzik hiç kullanılmazken, kimilerinde sadece filmin başında ve sonunda yer alarak fon müziği olma özelliği göstermektedir. Kimi filmlerde ise müzik başlı başına, filmin eleştirel içeriğine hizmet eder biçimde tasarlanarak, filmin genel yapısına katkı sağlamaktadır. Özellikle *Berf* ve *Gerayış* gibi kimlik ve aidiyet sorununu ele alan eleştirel filmlerde, müziğin az önce bahsi geçen türdeki kullanımı oldukça belirgindir. *Berf* filminin jenerik kısmında devreye, protest müzik yapıyla öne çıkan Behmen İnan’a ait “Halkın Fedailerı Örgütü” adlı marş niteliğindeki müzik eseri girer. Yönetmenin, filmde genellikle devrim müzikleri yapan Behmen İnan’ın müziğine yer vermesi ve filmde müziğe duyulan ihtiyacı devrim niteliğindeki bir marşla karşılamaya çalışması, filmin işlediği eleştirel konuyla da bütünlük

sağlamaktadır. Benzer biçimde *Gerayış* filminde müziğe olan ihtiyacın Kürt bir sanatçının eseriyle karşılanması, filmin genel anlatımına ve işlediği sorunsala uygunluk göstermektedir.

Çalışma kapsamında çözümlenen filmlerin %63'ünde grafik malzeme kullanımı söz konusudur. Filmlerde yer alan grafik malzemelerin tamamı, yazıya dayalı olarak tasarlanmıştır. Filmlerde yazıya dayalı olarak yer alan grafik malzemeler, yönetmenlerin izleyicilere önemli mesajları aktardığı, bir portal özelliği taşımaktadır. Örneğin toplumsal ve sosyal bir soruna odaklanan *Ali Ata Bak* filminin sonunda, "*hikayesi kitaplarda yazılı olmayan çocuklara*" ifadesiyle kendisini gösteren grafik malzeme, filmin temel eleştirel yapısını güçlendiren niteliktedir. Filmin sonunda Kürtçe olarak beliren grafik malzeme, filmsel anlatımın diğer katmanlarıyla da uyumludur. Benzer bir biçimde yine toplumsal ve sosyal bir soruna odaklanan *Köy* filminin sonundaki "*bu film, savaş ve baskılar sonucu evlerini kaybeden insanlara adanmıştır*" ifadesi, filmin yaratılmasının altında yatan gerekçeyi ortaya koyan bir grafik malzemedir. Daha önce de ifade edildiği gibi eleştirel filmlerin tipik özelliklerinden birisi, işlediği toplumsal ya da sosyal sorunlara maruz kalan insanlara adanmış olmalarıdır.

Tablo 9. Filmlerde Kullanılan Grafik Malzemeler

Filmin Adı	Film Boyunca Görüntülenen Grafik Malzeme (Adet)
"Ali Ata Bak"	1
"Berf" (Kar)	2
"Buhar"	-
"Derin Nefes Al"	-
"Esmâ"	-
"Gerayış"	1
"Köy"	1
"Nolya"	5
"Sudan Korkan Adamlar"	1
"Toz"	-
"Yaban"	7
Toplam/Ortalama	18

Filmlerde yer alan grafik malzemelerin katkısı, sadece içerik düzeyinde değil, aynı zamanda biçimsel düzeydedir. Grafik malzemenin ekranda belirdiği yer ve belirme biçimi, yer aldığı filmi anaakım sinemanın anlatım geleneklerinden uzaklaştırmakta ve özgül kodların da katkısıyla filmi, biçimsel olarak eleştirel bir düzleme oturtmaktadır. Bunun yanı sıra, yazıya dayalı olarak beliren grafik malzemenin yazı stili, rengi ve birlikte kullanıldığı fon da grafik malzemenin, filmin biçimsel özgünlüğüne katkısını artırmaktadır. Örneğin *Berf* filminde grafik malzemeyi oluşturan unsurlardan birisi filmin adıdır. *Berf*, adını filmde de önemli bir yeri olan 'kar'dan almaktadır. Yönetmeni Kürt olan ve bir Kürt coğrafyasında yaşayan toplumun sorunlarını anlatan filmin, isminin de Kürtçe olması filmin bütünlüğü açısından anlamlı bir kullanımdır. Öte yandan, "Berf" ifadesinde kullanılan yazı karakterinin kalın olması, filmin adının ve filme kattığı anlamın daha güçlü bir biçimde algılanmasını sağlamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere yazının siyah renkli olması, belirdiği Ağrı Dağı'nın üzerindeki karla kontrast oluşturmaya neden olur. Yazının siyah renkli olması ayrıca, yasakları, zapt edilmeye çalışılan bir gücü, karşı koyuşu, reddedilişi, isyanı, protestoyu, başkaldırıcıyı simgelemektedir. Ayrıca filmin isminin belirdiği yer, ticari sinemada izleyicinin seyir alışkanlığına zıt bir şekilde ortada değil, sağ üst köşededir. Bu kullanım da tıpkı filmin ismi, ismin yazım biçimi ve ekranda belirdiği yer gibi protest bir duruşun göstergesidir. Görüldüğü üzere, grafik malzeme sadece içerik olarak değil aynı zamanda biçimsel olarak da filmin genel anlatımını güçlendirmekte ve eleştirel yapısını vurgulamaktadır.

Tablo 10. Filmlerde Eleştirel İçeriği Ortaya Koyan Anahtar Karşıtlıklar

Filmin Adı	Anahtar Karşıtlıklar
"Ali Ata Bak"	"Demokrasi – Hiyerarşi" "Görecelik – Kesinlik"

		"Dışardakiler – İçerdekiler"
	"Berf" (Kar)	"Evrensel – Ulusalçı" "Demokrasi – Hiyerarşi"
	"Buhar"	"Dışardakiler – İçerdekiler" "Çevre – Kalıtım"
	"Derin Nefes Al"	"Cinsel Özgürlük – Tek Eşlilik" "Gelecek – Geçmiş" "Görecelik – Kesinlik"
	"Esmâ"	"Dışardakiler – İçerdekiler"
	"Gerayış"	"Dışardakiler – İçerdekiler"
	"Köy"	"Dışardakiler – İçerdekiler"
	"Nolya"	-
	"Sudan Korkan Adamlar"	"Dışardakiler – İçerdekiler"
	"Toz"	-
	"Yaban"	"Demokrasi – Hiyerarşi" "Görecelik – Kesinlik" "Gelecek – Geçmiş"
Toplam/Ortalama		17

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, Louis Gianetti'nin bir filmin eleştirel içeriğini ortaya koymaya yönelik olarak geliştirdiği anahtar karşıtlıkların filmlerde yer alma oranı %81.81'dir. *Nolya* ve *Toz* filmleri dışındaki diğer tüm filmlerde bahsi geçen anahtar karşıtlıklar kullanılmıştır. Her filmin anahtar karşıtlıkları içerme oranı farklıdır. Herhangi bir anahtar karşıtlığa sahip olmayan *Nolya* ve *Toz* filmleri, içerik olarak toplumsal ya da sosyal bir soruna odaklanmamakta ancak biçim olarak ticari sinemanın anlatım geleneklerinden farklı özgül kodlara sahip olmaları nedeniyle biçim açısından eleştirel bir yapı sergilemektedirler. Diğer filmler, içerik olarak eleştirel olmayı gerektirecek ölçüde Gianetti'nin geliştirdiği anahtar karşıtlığa sahiptir. Ayrıca biçim açısından da Odabaş'ın aktardığı "Sinematografik Anlatım Araçlarının Birinci, İkinci ve Üçüncü Sinemadaki Karşılığı" adlı tabloyla uyumluluk içindedir.

Sonuç

Ortaya çıkışı yüz yılı aşkın bir zamana dayanan sinema, ilk dönemin ilkel koşullarından, günümüzün modern tekniklerine gelinceye kadar tam yüz on dokuz yıllık bir deneyimin ardından, pelikülleri aşarak manyetik ortama taşınmış durumdadır. Zira tüm dünyada analog kavramı, dijital ile yer değiştirmeye başlamış ve bu değişim, hayatın her alanında kendisini hissettirmeyi başarmıştır. Bu alanlardan birisi de kuşkusuz sinema ve sinemanın atası olarak kabul edilen kısa filmidir.

1895 yılında sinematograf aletinin keşfedilmesiyle birlikte insan hayatına giren sinemanın, ilk zamanlarda verdiği ürünler ile günümüzdeki sinema anlayışı bir hayli farklı olsa da sinema eyleminin ilk örnekleri, yine de insanları etkilemeyi başarmıştır. 1895 yılında Lumiere Kardeşler, sinemanın başlangıcını oluşturan "Trenin Vincennes Garı'na Girişi" (Ceram, 2007: 207) filmi çekerek, salonda bu filmi izlemek için oturan insanları yeterince heyecanlandırmıştır. Öyle ki trenin kendilerini ezeceğini zanneden insanlar, korku içinde salonu boşaltmışlardır. Zahir Güvemli'nin, insanların bu davranışlarını çözümlerken kullandığı "bu film sayesinde kamera ilk defa ürkütücü bir tesir olma özelliğini kazandı" (Güvemli, 1960: 15) ifadesi, sinemanın kitleleri etkileme gücünü ortaya koyar niteliktedir. Her ne kadar sinema bu ilk gösterisiyle izleyicileri olağanüstü bir biçimde büyülemiş olsa da, ilerleyen zamanlarda sinematografiden ve bir hikaye anlatmaktan yoksun film parçacıklarının devamı, izleyicide hayal kırıklığı yaratmış ve izleyici, salonlardan uzaklaşmaya başlamıştır. Çünkü bahsi geçen ilk filmde sonra çekilen "*Kendini Sulayan Bahçıvan*" ve "*Fabrikadan Dağılış*" filmlerinde de statik görüntüler hakimdi. Çekilen bu ilk filmlerde sinemanın büyük bir sihirbazlık ürünü olduğunu düşünen izleyiciler, ilk zamanlarda bu sihirbazlığın hilesini çözmeye çalıştıkları için, filmlerde var olmayan sinematografiyi de çok fazla dert edinmemişlerdir. Ancak insanların sinemadan olan beklentileri, günlük olayların perdeye olduğu gibi aktarılmasının ötesine geçmeye başlayınca, sinemayla uğraşan insanlar bir arayışın içine girmişler ve bu arayış sinemada türlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Böylelikle

belge özelliği taşıyan ilk film parçacıkları giderek yerlerini Griffith, Porter ve Melies gibi sinemacıların katkılarıyla öykülü filmlere bırakmaya başlamıştır.

Sinemanın içeriğini zenginleştirmeye yönelik bu uğraşlar, sinemayı belirli ideolojilerin aktarımı amacıyla kullanmak isteyenlerin de iştahını kabartmış ve bu anlamda var olan beklentiler en üst düzeye ulaşmıştır. Propaganda aracı olarak sinema, doğaldır ki sadece toplumu yöneten egemen güçlerin tasarrufunda değildir. Karşıt düşünce geliştirme bağlamında alternatif gruplar da sinemayı muhalif seslerin kendisini duyurması noktasında araç olarak kullanmaktadır. Ancak toplumda her unsurun paylaşımında öne çıkan adaletsiz dağılım, sinemanın kullanımına da sirayet etmektedir. Böylesi bir ortamda zaten yüksek maliyetler gerektiren sinemanın, daha çok büyük sermaye sahiplerinin emrine ve idaresine girmesi kaçınılmaz bir durumdur. Özarlan'ın da belirttiği gibi "sinemasal üretimlerden toplumda kimlerin yararlandığı" (Özarlan, 2006, s: 76) oldukça önemlidir. Genel olarak kitle iletişim araçları ve bu genel başlık altında yer alan sinemanın, çoğunlukla büyük sermaye sahiplerine hizmet eden yapısı, izleyicinin eleştirme ve sorgulama kabiliyetlerini açığa çıkaran içeriklerin bertaraf edilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla izleyiciyi düşünmeye ve sorgulamaya teşvik edecek toplumsal ve sosyal meseleler, sistematik bir biçimde anaakım medya ve sinemanın ilgi alanının dışına itilmiştir. Anaakım sinemanın yegane amacı, halkı, üzerinde düşünecekleri ciddi konulardan uzak tutarak, yaklaşık doksan dakikalık film süresince eğlendirmek ve bu sayede gişe geliri elde etmek olmuştur. Türkiye'de Yılmaz Güney filmlerinden sonra aynı ölçekte uzunca bir süre eleştirel sinemaya örnek olabilecek türde filmlerin yapılamamış olması, bu tespiti güçlendirmektedir. Bu karamsar tabloda, hem üretim hem de dağıtım olanakları açısından kısmen anaakım medyanın etki alanı dışında kalan kısa film, teknolojinin kolay elde edilebilir olmasının yarattığı demokratik etkiyle birlikte, eleştirel düşünce sisteminin önemli temsil araçlarından biri haline gelmiştir. Tüm bu anlatılanlar ışığında, bu çalışmanın en önemli amaçlarından birisinin, kısa filme ilişkin süre kapsamında şimdye dek yapılan sığ tanımlardan farklı biçimde, kısa filmin tüm özelliklerini barındırabilecek kapsamlı bir tanımını yapmak ve kısa filmin özünde var olan deneysel ve eleştirel potansiyeli hakkında farkındalık yaratmak olduğu söylenebilir. Bu anlamda aşağıda yer alan kısa filme ilişkin tanım, onun tüm özelliklerini ve potansiyelini ortaya koyar niteliktedir:

Kısa film; içeriğinde var olan özgünlük, sınırsızlık ve deneysellik özellikleriyle sinema sanatının kendine özgü kurallarına ve sinematografik unsurlara bağlı kalarak, yönetmenin inisiyatifinde geliştirilen yöntemle çekilen, farklı kamera hareketleri, yeni bakış açıları ve anlatım biçimlerinin hakim olduğu ve konvansiyonel sinemaya göre daha bağımsız, eleştirel olabilen sinema eylemidir.

Araştırmanın başında belirlenen alt soru cümleleri bağlamında;

1. Çalışma evreni içerisinde incelenen kısa filmlerde; toplumsal adaletsizlik, sosyal eşitsizlik, kimlik sorunu, anadilde eğitim sorunu, kadına şiddet, cinsel özgürlük, militarizm gibi temalar ön plandadır.
2. İncelenen kısa filmler, biçim ve içerik açısından ticari sinema gelenekleriyle karşıtık ilişkisi içindedir. Biçim olarak ticari sinemada çokça tercih edilmeyen sinematografik anlatım araçları-siyah beyaz renk, flu çekim, uzun planlar, sıradan oyuncu kullanımı vb.- kısa filmde eleştirel yapıya hizmet eden önemli özgürleştirici unsurlardır.
3. İncelenen kısa filmler, biçim ve içerik açısından geliştirdikleri söylemler dikkate alındığında eleştirel söylemle aynı düzlemde yer aldığı görülür. İncelenen filmlerin egemen sistemin işleyişine karşı duran ve alternatif söylemler üreten yapıları, egemen sistemin işleyişine karşı durabilecek düşünce yapılarını aktif hale getirmede etkindir. İncelenen kısa filmlerin amacı katharsis oluşturmak değil, Metz'in ortaya koyduğu beş değişken üzerinden gerçekçi bir yapı kurmaktır.

Çalışmanın başında belirtilen hipotezler bağlamında kısa filmin;

1. Anaakım sinemada temsil olanağı olmayan her tür konu ve içeriği işleyebilen eleştirel bir söylem alanı olduğu,
2. Sosyal eşitsizlik, sosyal adalet, kimlik sorunu ve sosyal gerçekliğe vurgu gibi konuları işleyebilen alternatif bir medya olduğu,
3. Eleştirel yapısını sadece içeriğiyle değil biçimsel unsurlarıyla da ortaya koyduğu, söylenebilir.

Kaynakça

- Adanır, O. (2013). "Göstergebilimsel Film Kuramı", *Sinema Kuramları 2*, İstanbul, Su Yayınevi.
- Akbal Süalp, T. (2003). "Bağımsız Sinema Kimlerden ve Nelerden Bağımsızdır ve İllaki Niye Bağımsızdır?", *Antrakt Dergisi*, Sayı: 75-76.
- Alver, F. (2003). *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı*, İstanbul, Der Yayınları.
- Andrew, J. D. (2000). *Sinema Kuramları*, Çev. İbrahim Şener, İstanbul, İzdüşüm Yayınları.
- Arslantepe, M. (2007). *Bir Film Çekmek ve Masaüstü Filmciliğe Giriş*, İstanbul, Beta Yayınevi.

- Büker, S. (1996). *Film Dili Kuramsal ve Eleştirel Eğilimler*, İstanbul, Kavram Yayınları.
- Can, A. (2005). *Kısa Film*, Konya, Tablet Kitabevi, Nisan 2005.
- Canıklıgil, İ. (2007). *Dijital Video İle Sinema*, İstanbul, Pusula Yayıncılık.
- Casetti, F. (1999). *Theories of Cinema*, Fransızcadan Çev. Francesca Chiostrì, Elizabeth Gard Bartoloni, Auistin, Teksas Üniversitesi Yayını.
- Ceram, C. W. (2007). *Sinemanın Arkeolojisi*, Çev. Hasan Aydın, İstanbul, Agora Yayınevi.
- Çoban, B. (08.01.2017), "Ötekiler ve Alternatif Medya", (Çevrimiçi), www.academia.edu/1475163/Otekiler_ve_Medya.
- Cooper, P. (2005). *Kısa Film Yazmak*, Çev. Simten Gündeş, İstanbul, Es Yayınları.
- Edgar-Hunt, R. (2012). *Kurmaca Yönetmenliği*, Çev. Defne Kırmızı, İstanbul, Literatür Yayınları.
- Evren B. (2004), *Antrakt Dergisi*, Sayı:77-78.
- Gökçe, O. (1995). *İçerik Çözümlemesi*, Konya, Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Güçhan, G. (1999). (Louis Gianetti'den Aktaran) *Tür Sineması, Görüntü ve İdeoloji*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güvemli, Z. (1960). *Sinema Tarihi*, İstanbul, Varlık Yayınları.
- Herman, E.S., Chomsky, N. (1999). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*, Çev. Berfu Akyoldaş, İstanbul, Minerva Yayınları.
- Kaliç, S. (1992). *Sabri Kaliç'ten Deneysel Sinemanın Kısa Tarihi*, İstanbul, Hil Yayınları.
- Kemal, O. (2003). *Senaryo Tekniği ve Senaryolar*, İstanbul, Tekin Yayıncılık.
- Konuralp, S. (2004). *Film Müziği*, İstanbul, Oğlak Yayıncılık.
- Köse, H. (2007). *Alternatif Medya*, İstanbul, Yirmidört Yayınevi.
- Kutay, U., Erdoğan, Ş. (2005). *Görüntünün Darbesi Manifestolar*, İstanbul, Es Yayınları.
- Künüçen, Ş. (26.01.2017). "Sinema ve Televizyonda Teknolojinin Önemi", Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (Çevrimiçi) josc.selcuk.edu.tr/josc/article/download/211/205.
- Metz, C. (2000). "Sinema Dil mi, Dil Yetisi mi?" XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları, Çev. Mehmet Rifat, İstanbul, Om Yayınevi.
- Metz, C. (2012). *Sinemada Anlam Üstüne Denemeler*, Çev. Oğuz Adanır, İstanbul, Hayalperest Yayınevi.
- Ok, A. (1995). *Türk Sinemasında Film Müzikleri*, İstanbul, Arion Yayınevi.
- Öngören, M.T. (1991). *Senaryo ve Yapım*, İstanbul.
- Özarlan, Z. (2006). "Toplumsal İletişim Sürecinde Sinemanın Toplumsal Muhalefet Açısından İşlevi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özön, N. (1981). *Sinema ve TV Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.
- Odabaş, B. (2013). *Üçüncü Sinema*, İstanbul, Agora Kitaplığı.
- Pekman, C. (2004). *Görüntünün Müziği Müziğin Görüntüsü*, İstanbul, Pan Yayınları.
- Pezzella, M. (2006). *Sinemada Estetik*, Çev. Fisun Demir, Ankara, Dost Yayınevi.
- Philipp Kolker, R. (2010). *Değişen Bakış Çağdaş Uluslararası Sinema*, Çev. Ertan Yılmaz, Ankara, De Ki Yayınları.
- Sarı, O. (2008), "Oryantalizm Üzerine Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayruğaç, S. (2004). "Medyada Irak Savaşı", *Kamusal Alan*, Der. Meral Özbenk, İstanbul, Hil Yayınları.
- Sözen, M. (2003). *Sinemada Ses Kullanımı*, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Yaylagül, L. (2006), *Kitle İletişim Kuramları*, Ankara, Dipnot Yayınları

Summary

This study has been conducted in order to question the critical form and the content structure of short film. This research focuses on critical thinking and theory, discourse-counter discourse, and the relationship between ideology and alternativeness. In addition the research focuses on short films and types of short films, the relationship between short film, and democracy and critical discourse, the active viewer creating feature of short film and the alternative forms present in the area of short film in Turkey. Firstly, the research first focused on what short film is and what not. Then a comprehensive definition was made to cover all the features of the short film. It is one of the aims of the research to reveal the relationship between short film and alternative media. To reveal this relationship the characteristics of alternative media and the potentials of the short film were discussed. The relationship between short film and critical discourse is one of the most important parts of the research. Nowadays, the basic function of the cinema is not to make people conscious about certain issues. Instead of raise awareness, the main goal has been to earn money. In that case, to be dissident of a film, it must change the relationship with money. In this sense, short film is the insurance of the critical thinking system. Because the aim of the short film is not to make money.

This research will try to show that it is possible to get critical, political and social issues into the short film field. The research can be embodied within the following questions:

1. *Which themes have been taken into the foreground in the short films examined within the scope of the research?*
2. *What kind of relationship is between short film and commercial cinema traditions as form and content?*
3. *What kind of relationship between short film and critical discourse?*

theses

1. *Short film is a critical discourse media, which can include all kinds of subjects and contents that can not be represented in mainstream cinema.*
2. *Short film is a media, which includes social inequality, social justice, identity problem and emphasis on social reality.*
3. *The short film reveals the critical structure not only with its content, but also with its formal elements.*

In the analysis phase of the research, 11 short films included in Hisar Short Film Festival selections between 2005-2013 and selected by systematic sampling method have been examined by Christian Metz's five-stage semiotic analysis method that provides an analysis of moving images. For the analysis of the contents of these films; key oppositions, developed by Louis Gianetti, for bringing out the critical structure of a film, have been utilized. For the analysis of the formal elements of the films, Battal Odabaşı's table of " Functions of the Cinematographic Narrative Means in First, Second and Third Cinema " has been used. As a result, the study presents that short film is a critical discourse area that can handle any type of subject and content that doesn't have the opportunity to be represented in the mainstream cinema, is an alternative media that handles social inequality, social justice, emphasis on identity problem and social reality, and provides the critical structure of short film not only with its content but also with its formal elements.

ORDU
ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Cumhuriyet Yerleşkesi, Cumhuriyet Mah. P.K. 52200
Müzik ve Sahne Sanatları Binası Kat:3 Merkez / ORDU / TÜRKİYE
Tel : 0452 226 52 67- 6111

www.odu.edu.tr
<http://dergipark.gov.tr/odusobiad>
odudergi@gmail.com